

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ DALI

GAZETE HABERLERİNDE MANİPÜLASYON: 28
ŞUBAT ÖRNEĞİ

Nuri Paşa ÖZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Sedat ŞİMŞEK

Konya-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nuri Paşa Özer	Numarası084223011004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo Televizyon/ İletişim Bilimleri	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Sedat ŞİMŞEK	
Tezin Adı		Gazete Haberlerinde Manipülasyon: 28 Şubat Örneği	

ÖZET

Kitle iletişim araçlarında, manipülasyonun nasıl uygulandığı ve manipülasyon sonucunda toplumun nasıl yönlendirildiğini anlatılan tezde ayrıca manipülasyonun propaganda boyutu da incelenmiştir. Manipülasyon ve propaganda konusunda, farklı teoriler ışığında açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca 28 Şubat süreci olarak bilinen ve 28 Şubat 1997 yılında, Gerçekleşen MGK toplantısı öncesi gerçekleşen olaylar ve söylemler aktarılmıştır. Bu süreçte gerçekleşen olaylar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Nitel ve Nicel içerik analizi yapılan Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet gazetelerinin sahiplik yapıları incelenmiştir. Bu gazetelerin sahiplerinin medya sektöründeki ve medya sektörü dışındaki çapraz tekelleşmeleri anlatılmıştır. Tezin son Bölümünde 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri arasındaki Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet gazetelerinin nitel ve nicel içerik analizleri yapılmıştır.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nuri Paşa Özer	Numarası084223011004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo Televizyon/ İletişim Bilimleri	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Sedat ŞİMŞEK	
Tezin İngilizce Adı		Manipulation in Newspaper: 28 Fabuary Example	

SUMMARY

We introduce manipulation in massa communucation taht how efect to people, also gave information about manipulation in dimension of propaganda. We made explation differen theory about manipulation and proppanda. Also gave information 28 Fabuary process. We made quantitative an qualitative analyss Milliyet, Yeni Şafak and Cumhuriyet also who studuy ownership. We explain this newspaper ownersihp relations and monopoliy in media and other sector. End of teh thesis made quantitative and qualitative analyss betwen 1 Fabuary 1997 to 2 March 1997, Milliyet, Yeni Şafak and Cumhuriyet.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı: Nuri Paşa Özer

Numarası:08422301104

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: Radyo Televizyon/İletişim Bilimleri

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tezin Adı : Kitle İletişim Araçlarında Manipülasyon: 28 Şubat Örneği

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Nuri Paşa ÖZER
NPO

ÖNSÖZ

Kitle iletişim araçları günümüzde yasama, yürütme, yargının yanı sıra dördüncü kuvvet olma niteliği taşımaktadır. Hiç şüphesiz ki bu güç kitle iletişim araçlarını, hiç olmadıkları kadar güçlü kılmıştır. Bu gücü elinde bulundurmak isteyen çevreler medya sektöründe yatırımlarda bulunmuş ve tekelleşmenin yolunu açmışlardır. İdeolojilerin ve fikirlerin çarpıştığı ve karşı tarafa empoze edilmeye çalışıldığı bu dönemde, kitle iletişim araçları en büyük silah niteliğindedir. 28 Şubat süreci de buna iyi bir örnektir, hükümet muhalifi medyanın ve hükümet yanlısı medyanın söylemleri ve olaylara bakış açıları tamamen farklılık arz etmektedir. Bu farklılık, yayın kuruluşların söylemleri incelendiğinde açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın gerçekleşmesinde emeği geçen değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Sedat Şimşek'e destek ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar	x
GRAFİKLER	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYADA MANİPÜLASYON

1.1.Kavram Olarak Manipülasyon	4
1.2.Manipülasyonun Kitle İletişim Araçlarında Kullanımı	5
1.2.1. HerbertSchiller Manipülasyon Kuramı.....	6
1.2.2. Manipülasyonun İşlevleri.....	10
1.3.Manipülasyonun Propaganda Boyutu	14
1.3.1. Konuları Sadeleştirme ve Teke İndirme Kuralı.....	15
1.3.2. Birlik ve Bulaştırma Kuralı.....	15
1.3.3. Büyültme, Şişirme Kuralı.....	16
1.3.4. Tekrarlama Kuralı.....	16
1.3.5.GeçişEvresiKuralı.....	16
1.4. Propaganda Araçları	23
1.5. Herman ve Chomsky Propaganda Modeli	27

İKİNCİ BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİ

2.1. Milli Görüş ve Refah Partisi	30
2.2.1995 Seçimleri ve Hükümet Kurma Çalışmaları	34
2.2.1. AnaYol Hükümetinin Kurulması ve Yaşananlar.....	36
2.2.2. Refah Yol Hükümetinin Kurulması.....	41
2.3.28 Şubat Sürecine Kadar Refah-Yol Hükümeti Döneminde Yaşananlar	43

2.3.1.	İran Gezisi ve İnan İle İlişkiler.....	43
2.3.2.	Libya Gezisi ve Yaşanan Kriz.....	47
2.3.3.	Susurluk Skandalı.....	51
2.3.4.	Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri.....	56
2.3.5.	Başbakanlık Konutunda Tarikat Liderlerine Verilen İftar Yemeği.....	59
2.3.6.	Taksim Cami Projesi.....	61
2.3.7.	Kudüs Gecesi ve Sincan'da Tanklar.....	63
2.3.8.	Meydana Gelen Diğer Gelişmeler.....	69
2.4.28	Şubat Sürecinde Aktif Olan Guruplar ve Ortaya Çıkan Belgeler....	72
2.4.1.	Batı Çalışma Grubu.....	72
2.4.2.	Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB).....	75
2.4.3.	Emniyet Asayiş Yardımlaşma Dernekleri (EMASYA).....	76
2.4.4.	MGK Kararları ve Önlemler Paketi.....	79
2.5.28	Şubat Süreci ve Sonrası.....	89
2.5.1.	İrtica Brifingleri ve Katılımlar.....	91
2.5.2.	Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Sendikaların Tutumu.....	93
2.5.3.	Parti İstifaları ve Transferleri.....	94
2.6.	Refah Yol Hükümetinin Sonu.....	95
2.7.	Refah Partisinin Kapatılması.....	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA SAHİPLİK YAPISI

3.1.	Türk Yazılı Basının Kısa Tarihi.....	104
3.1.1.	Anadolu Ajansı.....	106
3.1.2.	Matbu Kanunu.....	106
3.1.3.	Türk Basın Kongresi ve Basın Birliği.....	107
3.1.4.	1950 Yılı ve Sonrası.....	108
3.1.5.	1980 Sonrası İletişim Düzeni.....	110
3.1.6.	1990 Sonrası İletişim Düzeni.....	111
3.1.7.	2000'li Yıllar.....	112
3.2.	İncelenecek Olan Gazetelerin Sahiplik Yapısı Ve Tekelleşmeleri.....	114
3.2.1.	Doğan Grubu ve Milliyet.....	114
3.2.1.1.	Doğan Grubunun Basın Sektöründeki Yatırımları.....	115
3.2.1.1.1.	Yazılı Basın.....	115
3.2.1.1.2.	Görsel ve İşitsel Basın.....	116
3.2.1.2.	Doğan Grubunun Diğer Sektörlerdeki Yatırımları.....	119
3.2.2.	Albayrak Grubu ve Yeni Şafak Gazetesi.....	121
3.2.2.1.	Albayrak Grubunun Medya Sektöründeki Yatırımları.....	121

3.2.2.2.Albayrak Grubunun Diğer Sektörlerdeki Yatırımları.....	122
3.2.3. Cumhuriyet Gazetesi.....	123

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİNE GİDEN YOLDA

GAZETELERİN İÇERİK ANALİZİ

4.1.Sorun.....	124
4.2.Araştırmanın Amacı.....	124
4.3.Araştırmanın Önemi.....	124
4.3.1. Sınırlılıklar.....	124
4.4.Yöntem.....	125
4.4.1. İçerik Çözümlemesi.....	125
4.4.1.1.İçerik Çözümlemesinin Tarihçesi.....	125
4.4.1.2.İçerik Çözümlemesinin Tanımı, Amacı ve Yöntemi.....	127
4.5.Evren ve Örneklem.....	130
4.6.Araştırma Soruları ve Hipotezleri.....	130
4.7.Araştırmanın Bulguları.....	131
4.8.Nitel İçerik Analizi Uygulama.....	131
4.8.1. Refah Partisi ve Faaliyetleriyle İlgili Haberler.....	132
4.8.1.1.Taksime Cami ve Pompalı Tüfek Olayının Medyaya Yansıması.....	133
4.8.2. Refah-Yol Koalisyonu ve Koalisyonda Gelişen Olaylara İlgili Haberler.....	135
4.8.2.1.Muhalefet İle Olan Anlaşmazlıklar ve Gensorularla İlgili Haberler.....	136
4.8.2.2.Çiller Hakkında ki Soruşturma Önergeleri ve Koalisyondaki Yansımaları.....	141
4.8.3. Refah-Yol Hükümetinin Ordu İle Olan İlişkileriyle İlgili Haberler.....	145
4.8.4. Refah-Yol Hükümetiyle Medya Arasındaki İlişkilerle İlgili Haberler.....	147
4.8.5. Sivil Muhalefet ve Destekle İlgili Haberler.....	149
4.8.5.1.Sendikaların Düzenlediği Eylemler.....	150
4.8.5.2.Sivil Toplum Kuruluşlarının Düzenlediği Eylemler.....	151
4.8.6. Refah-Yol Hükümeti ve Dış Politika.....	156
4.8.6.1.İran ve Kudüs Gecesi.....	156
4.8.6.2.Refah-Yol Döneminde Dış Politikada Gerçekleşen Diğer Olaylar.....	161
4.8.7. Darbe ve Rejim ile İlgili Haberler.....	167
4.8.7.1.Kudüs Gecesi ve Sincan'daki Tanklar.....	168

4.8.7.2. Rejim ve Laiklik ile İlgili Diğer Haberler.....	172
4.8.8. 28 Şubat MGK Toplantısı Öncesi ve Sonrası.....	180
4.8.8.1.28 Şubat MGK Toplantısı Öncesi Gazetelerin Manşetleri.....	180
4.8.8.2.28 Şubat MGK Toplantısı Sonrası Gazete Manşetleri.....	191
4.9.Nicel İçerik Analizi Uygulama.....	199
4.10.Yorum ve Değerlendirme.....	224
SONUÇ	226
KAYNAKÇA.....	236

KISALTMALAR DİZİNİ

- AA: Anadolu Ajansı
AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP: Anavatan Partisi
ANA-YOL: Anavatan, Doğru Yol Koalisyonu
BÇG: Batı Çalışma Grubu
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP: Demokrat Parti
DSP: Demokratik Sol Parti
DTP: Demokrat Türkiye Partisi
DYP: Doğru Yol Partisi
EMASYA: Emniyet Asayiş Yardımlaşma Dernekleri
JİTEM: Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele
KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
MGSB: Milli Güvenlik Siyaset Belgesi
MGK: Milli Güvenlik Kurulu
MHP: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT: Milli İstihbarat Örgütü
MNP: Milli Nizam Partisi
RP: Refah Partisi
REFAH-YOL: Refah Partisi, Doğru Yol Koalisyonu
TCK: Türkiye Cumhuriyeti Kanunları
TEDAŞ: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TESK: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
TOFAŞ: Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi
TSK: Türk Silahlı Kuvvetler

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Milliyet Gazetesi Sürmanşet.....	199
Tablo 2: Milliyet Gazetesi Logo Yanı Haber.....	199
Tablo 3: Milliyet Gazetesi Manşet.....	200
Tablo 4: Cumhuriyet Gazetesi Sürmanşet.....	201
Tablo 5: Cumhuriyet Gazetesi Manşet.....	202
Tablo 6: Yeni Şafak Gazetesi Manşet.....	203
Tablo 7: Milliyet Gazetesi Siyasi Parti, TSK-Ordu İsimleri.....	204
Tablo 8: Yeni Şafak Gazetesi Siyasi Parti, TSK-Ordu İsimleri.....	205
Tablo 9: Cumhuriyet Gazetesi Siyasi Parti, TSK-Ordu İsimleri.....	206
Tablo 10: Milliyet Gazetesi Askeri ve Siyasi Liderlerin İsimleri.....	208
Tablo 11: Yeni Şafak Gazetesi Askeri ve Siyasi Liderlerin İsimleri.....	209
Tablo 12: Cumhuriyet Gazetesi Askeri ve Siyasi Liderlerin İsimleri	210
Tablo 13: Darbe İle İlgili Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı.....	211
Tablo 14: Refah-Yol Koalisyonunun Bozulmasıyla ve Yeni Koalisyon Arayışlarıyla İlgili Haberler.....	212
Tablo 15: Tansu Çiller Hakkındaki Gensoruyla İlgili Haberler.....	213
Tablo 16: MGK Toplantısıyla İlgili Haberler.....	214
Tablo 17: Sincan İle İlgili Haberler.....	215
Tablo 18: Sivil Eylemlerle İlgili Haberler.....	216
Tablo 19: Milliyet, Dış Ülkelerle İlgili Haberler.....	217
Tablo 20: Yeni Şafak, Dış Ülkelerle İlgili Haberler.....	218
Tablo 21: Cumhuriyet, Dış Ülkelerle İlgili Haberler.....	219
Tablo 22: Refah-Yol İle İlgili Olumsuz Haberler.....	221
Tablo 23: Refah-Yol İle İlgili Olumlu Haberler.....	222

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Milliyet Gazetesi Sürmanşet.....	199
Grafik 2: Milliyet Gazetesi Logo Yanı Haber.....	200
Grafik3: Milliyet Gazetesi Manşet.....	201
Grafik 4: Cumhuriyet Gazetesi Sürmanşet.....	202
Grafik 5: Cumhuriyet Gazetesi Manşet.....	202
Grafik 6: Yeni Şafak Gazetesi Manşet.....	203
Grafik 7: Milliyet Gazetesi Siyasi Parti, TSK-Ordu İsimleri.....	205
Grafik 8: Yeni Şafak Gazetesi Siyasi Parti, TSK-Ordu İsimleri.....	206
Grafik 9: Cumhuriyet Gazetesi Siyasi Parti, TSK-Ordu İsimleri.....	207
Grafik 10: Milliyet Gazetesi Siyasi Liderler İsimleri.....	208
Grafik 11: Yeni Şafak Gazetesi Siyasi Liderler İsimleri.....	209
Grafik 12: Cumhuriyet Gazetesi Siyasi Liderler İsimleri.....	211
Grafik 13: Darbe İle İlgili Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı.....	212
Grafik 14: Refah-Yol Koalisyonun Bozulmasıyla ve Yeni Koalisyon Arayışlarıyla İlgili Haberler.....	213
Grafik 15: Tansu Çiller Hakkındaki Gensoruyla İlgili Haberler.....	214
Grafik 16: MGK Toplantısıyla İlgili Haberler.....	215
Grafik 17: Sincan İle İlgili Haberler.....	216
Grafik 18: Sivil Eylemlerle İlgili Haberler.....	217
Grafik 19: Milliyet, Dış Ülkelerle İlgili Haberler.....	218
Grafik 20: Yeni Şafak, Dış Ülkelerle İlgili Haberler.....	219
Grafik 21: Cumhuriyet, Dış Ülkelerle İlgili Haberler.....	220
Grafik 22: Refah-Yol İle İlgili Olumsuz Haberler.....	221
Grafik 23: Refah-Yol İle İlgili Olumlu Haberler.....	222

GİRİŞ

İletişim günümüz dünyasını şekillendiren en önemli kavramdır. Teknolojinin gelişmesi sonucu iletişim ağı genişlemiştir. Eski dönemlerde sadece yüz yüze iletişim aracılığıyla kurulan diyaloglar günümüzde çok çeşitli yollarla gerçekleşmektedir. Artık zaman veya mekâna bağlı kalınmadan kişiler iletişim kurabilmektedir. Günümüzde kitle iletişim araçları sayesinde büyük kitlelere ulaşılabilen ve mesajlar aktarılabilir. Tabii bu durumun, toplum için olumlu sonuçları olduğu kadar olumsuz sonuçları da olmuştur. Kitle iletişim araçları insanoğlunun yegâne bilgi kaynağı durumuna gelmiştir. Bunun sonucu olarak da kitle iletişim araçları günümüzde toplumun gözü kulağı konumuna gelmiştir. Bireyler etraflarında olan biten olayları, toplumun genel kanaatlerini medyadan öğrenebilmektedir. Kitle iletişim araçlarının birçok fonksiyonu vardır. Haber verme, eğitime, eğlendirme, toplumsallaşma, eşya ve hizmetlerin tanıtılmasına yardımcı olma vb. gibi birçok fonksiyonu mevcuttur. Kitle iletişim araçları kişileri birçok yönden etkiler, bu etkiler kimi zaman faydalı kimi zamanda zararlıdır. Kitle iletişim araçlarının etkilerine maruz kalan kişilerde tutum ve davranış değişiklikleri görülmektedir. Tabii kitle iletişim araçlarının etkileri kişinin iç dünyasına, entelektüel bakış açısına ve bulunduğu ortama göre değişir. Kitle iletişim araçları günümüzde din, aile, arkadaş çevresi gibi bireyin kişiliğini belirleyen kavram ve topluluklardan daha üstün bir konuma geçmiştir ve bireyin ne yemesi, nasıl giyinmesi, nasıl konuşması gerektiğini ona öğütleyen bir kurum haline gelmiştir. Toplumları belirli kalıplara sokmak için ve egemen gücün istediği doğrultuda yönlendirebilmek için şu anda yegâne silah, kitle iletişim araçlarıdır. İnsanlar manipüle edilerek, belirli güç odaklarının istediği yönde düşünmeye veya harekete geçmeye itilirler. Günümüz insanı çok fazla sorgulamayan ve medyanın ona sunduklarını çok fazla eleştirmeyen bir yapıya bürünmüştür. Kitle iletişim araçları manipülasyonu çok farklı şekillerde gerçekleştirmektedir. Kimi zaman bir haberi veya olayı çarpıtarak kimi zaman önemli bir haberi sansürleyerek manipülasyon olayını gerçekleştirmiştir. Kitle iletişim araçlarının en büyük manipülasyon kozu ise propagandadır.

Özellikle 1980 yılı sonrası medyada, meydana gelen özelleştirme furyası sonucu birçok kitle iletişim aracı, özel mülkiyet konumuna geçmiştir. Ardından bu

kitle iletişim araçların çoğalmasi sonucu, sahiplik yapılarında meydana gelen tekelleşme göze çarpmaktadır. Birden fazla yazılı, görsel ve interaktif medya kuruluşunun sahipliği, bir şirketin veya bir şahsın elinde toplanmaktadır. Bunun sonucunda da kitle iletişim araçlarında tekelleşme gibi bir sorun ortaya çıkmıştır. Şu anda kitle iletişim araçlarının birçoğu belirli elde toplanmıştır. Hiç şüphesiz bu durum tek sesliliğe yol açmaktadır ki bu durum medyanın en büyük sorunlarından biridir. Medya içinde tekelleşmenin yanı sıra, medya endüstrisi dışından da gelen veya medya endüstrisinden dışarıya yönelik yatırımlar sonucunda da çapraz tekelleşme olayı gerçekleşmiştir. Medyanın nimetlerinden yararlanmak isteyen bazı iş çevreleri, TV kanalı, gazete veya radyo gibi kuruluşlar açarak, medya sektörü dışındaki diğer yatırımlarını, medyanın gücünü kullanarak destekleme yoluna gitmişlerdir. Ne yazık ki günümüzde birçok medya kuruluşu, bağlı oldukları şirketin veya şahsın çıkarlarını korumak için yönlendirici, yanlış ve manipülatif hareketlere girişmektedir. Bunun sonucunda da medyaya olan güven azalmakta ve medya asli görevini gerçekleştirmemektedir.

Tezin ana temasını oluşturan, 28 Şubat 1997 yılında MGK toplantısının sonucunda gerçekleşen post-modern darbe olayı hiç şüphesiz ki Türkiye Cumhuriyeti'ni tarihinin en ilginç darbe öyküsüdür. Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin koalisyon kurarak hükümet kurmaları, kısaca Refah-Yol dönemi denen dönemi başlatmıştır. Refah-Yol döneminde özellikle Refah Partisi'nin kurmaylarının söylemleri ve faaliyetleri yoğun eleştiri almıştır. Refah Partisi'ne muhalif medya, birçok kez Refah Partisi'nin irticacı olduğuna ve laik Cumhuriyeti yıkmaya çalıştığına yönelik haberler yapmıştır. Bunun yanı sıra gazeteler birçok kez Refah-Yol hükümeti asker anlaşmazlığını sütunlarına taşımıştır. İrtica darbe ikileminde geçen bu dönemde, hükümet kanadı da askeri kanatta bu yönde birçok açıklamada bulunmuştur. Refah Partisini irticacı ve laik Cumhuriyeti yıkmakla itham eden muhalif medya sık sık Refah Partisinin eylemlerini ve söylemlerini eleştirel bir dille sütunlarına taşımıştır, bunun tam tersi olarak da iktidar yanlısı medya, muhalif medyayı darbe kışkırtıcılığıyla ve demokrasi düşmanlığıyla itham etmiştir. Aynı zamanda iktidar yanlısı medya iktidarın yaptığı, özellikle ekonomik, faaliyetleri öven bir dille okuyucularının karşısına çıkmıştır. Kimilerine göre 28 Şubat süreci

demokrasi ve laiklik için yapılan bir hareket iken, kimlerine göre ise demokrasinin katledilmesi ve halk iradesinin yok sayılmasıydı. 28 Şubat sürecinde medya hiç olmadığı kadar, taraf olmuştur. Kitle iletişim araçları bu dönemde haber aktarmaktan ziyade birer propaganda silahı olarak kullanılmıştır. Bu süreçte meydana gelen çatışma sadece hükümeti ile ordu arasında sınırlı kalmamıştır, medyanın ve bazı sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla çok boyutlu bir hale gelmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEDYADA MANİPÜLASYON

1.1. Kavram Olarak Manipülasyon

Manipülasyon kelimesi Fransızca Manipulation kelimesinden türeyerek Türkçeye girmiştir. Kelime anlamı yönlendirme, seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirmektir. Bilgileri kendi çıkarı için kullanma, hile yaparak (fiyatları) istediği şekilde değiştirme gibi anlamları da vardır.

Manipülasyonu insanların kendi bilgi ve öğretileri dışında bu kişileri etkileme ve yönlendirme şekilde tanımlayabiliriz. Bu etkiler ve yönlendirme sonucunda insanlar manipülasyonu yapan kişi veya kurumun istekleri doğrultusunda davranış ve kanaat değişikliğine gidebilirler. Ayrıca manipülasyon kavramı yönlendirme, etki altına alma gibi daha çok zihinsel faaliyetleri açıklamada kullanılan bir kavramdır.

Haberin içeriğine müdahale etme eylemine manipülasyon denilmektedir. Haberi manipüle etmek içeriğine müdahiledir. Manipülasyon daha çok holding basınında ve tekelleşme durumunda sıkça görülmektedir. Manipülasyon sadece haberde değil, diğer yazınsal türlerde de gerçekleştirilmektedir. Manipülasyonu yapan şayet basın mensubu ise, bu eylemiyle özgürlük dışında, iletişim etiğine de ters düşmüş olur (Bülbül, 2001: 75).

Elde edilen bilgilere göre manipülasyon, kitlelerin belirlenen hedefle uyum içinde olmalarını sağlamak amacıyla psikolojik süreçler kullanılarak yapılan bir iletişim tekniğidir, bu etkinlik tek taraflı olmaktadır. Tek taraflı olan bu etkinlikte çeşitli bilgiler ve düşünce kalıpları bireylere aktarılır. Bireylerde arzu edilen duygu, düşünce veya davranışı oluşturabilmek için bilgiler; kitle iletişim araçlarının yardımıyla ya çarpıtılarak, eksiltilecek, çoğaltılarak, ya da abartılarak ve çeşitli mitler kullanılarak ve bu mitler çeşitli dayanaklarla desteklenerek toplumaempoze edilir.

Buna göre, manipülasyon yapılarak; bir insan, bir düşünce, bir durum, bir siyasi örgütlenme, -herkes için olmasa da- göklere çıkarılabileceği gibi yerin dibine de

batırılabilir. Kuşkusuz, henüz yeterince olgunlaşmamış genç kesimler ve siyasi kimlik kazanmamış ya da çeşitli yöntemlerle zihinleri uyuşturulmuş kitleler manipülasyona daha açık olacaktırlar.

1.2. Manipülasyonun Kitle İletişim Araçlarında Kullanımı

Haberler izleyiciye ulaşmadan önce medya menajerleri tarafından şekillendirilirler. Sosyal hayatın gerçeklerine uymayan, bilinçli olarak üretilen mesajlar medya menajerlerini zihin menajeri haline getirirler. Realitenin yanlış olarak algılanmasına neden olan içeriği değiştirilmiş haberler birer mesaj haline gelerek kişileri manipüle eder. Manipülasyon, gücü elinde bulunduranların, başka bir deyişle toplumu yöneten veya yönetmeye çalışanların, iktidar ortaklarının halkı kendi ideolojileri doğrultusunda biçimlendirmek amacıyla ve istedik davranışları aşlamak için kullandıkları bir araçtır.

Manipülasyon amaçlı mesajlar, bireylerin gerçekleri kusurlu olarak algılanmasına ve gerçek hayatta olup bitenler hakkında gerçekçi bilgilere sahip olmasını engellemek amacıyla üretilmektedir. Böylece kişiler şuurdu bir seçim yapamamakta ve manipülasyonun arkasında gerçekleri görememekteadırlar.

Schiller'e göre manipülasyon ancak yarı uyanmış bir kitlenin ortaya çıkması durumunda kullanılır (1993: 10). Doğrudan baskıyla idare edilebilen kitleler üzerinde manipülasyon uygulamak gereksizdir, onlar açıkça söyleneni zaten yaparlar.Schiller'in de belirttiği gibi baskı ve zor kullanılarak yönetilebilen ve yönlendirilebilen toplumlar için manipülasyon gereksizdir. Manipülasyon daha çok günümüzde bireysel özgürlüğün ön planda tutulduğu ve liberal demokrasiyle yönetilen toplumlarda geçerlidir. Çünkü bu toplumlarda 'rıza üretimi' gerçekleştirilmek zorundadır. Bu 'rıza üretimi' nin en büyük silahı kitle iletişim araçlarıdır.

İkna yöntemi olarak manipülasyon ortaya çıkan yeni bir olgu değildir. En canlı örneklerinden biri 1945 yılında yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan çok ciddi kayıplarla çıkan Sovyetler Birliği'nin Amerika'nın varlığını tehdit ettiği Amerikan

toplumuna inandırılmıştır (a.g.e, 1993:16). Kitle iletişim araçları aracılığıyla topluma her an Amerika'yı işgal edebilecek kötülüklerini tüm dünyaya yayabilecek bir şeytan devletin (Sovyetler Birliği) var olduğu ve bu devletin Amerika'nın herhangi bir zafiyetinden faydalanarak bunları gerçekleştirmek için tetikte olduğu, sistematik bir şekilde topluma dikta edilmiştir. Bu dönemde muhalif olan yazarlar, sanatçılar, siyaset adamları, kanat önderleri 'kızıl ajan' olarak medya tarafından fişlenmiş ve hedef haline getirilmiştir. Bu yolla kişiler veya toplum üzerinde sürekli baskı ve gerginlik atmosferi oluşturulmuştur.

Manipülasyon yoluyla egemen azınlığın emelleri tüm toplumun ortak çıkarıymış gibi gösterilir ve bu yolla azınlığın hedefleri tüm toplumun hedefiymiş gibi lanse edilir böylece toplumun bu emelleri sahiplenmesi sağlanır. Toplum bu olguyu gerçekleştirirken, gerçektende kendi çıkarları için savaşıyormuş gibi görür kendini ve tüm varlığıyla buna inanır.

1.2.1.HerbertSchiller Manipülasyon Kuramı

Manipulatörler manipülasyonu 5 temel mit çerçevesinde uygularlar (Schiller, 1993: 19). Manipülasyon kavramını tam anlamıyla açıklayabilmek için Schiller'inbu beş mitini tanımlamak gerekiyor. Bunlardan ilki "Bireysellik ve Kişisel Tercih Miti"dir. Manipülasyon esas olarak bu temel mit üzerine inşa olmaktadır. Manipülasyon kavramıyla çok tezat olmasına rağmen manipulatörlerin en çok kullandıkları kavram "özgürlüktür". Manipulatörler yaptıkları özgürlük tanımında bireyselliğin önemine değinirler. Onlara göre bireysellik insanın özgürlüğünü sağlayan ve özgürlüğe hizmet eden en önemli şeydir. Bu sayede üretim araçlarının özel mülkiyette olmasını meşrulaştırırlar, tabii bu da kişinin vazgeçemeyeceği, onun uğrunda savaşması gereken bir hakmış gibi yansıtılır. Bu da beraberinde kişinin mülk edinme hakkı olmadan kişiliğini koruyamayacağı mesajını kitlelere ulaştırır. Bu yolla eğer mülkün ve paran yoksa kişisel isteklerinin de var olamayacağı hatta kişiliğinin bile var olamayacağı anlatılır. Eğer kişi bu dünyada var olmak istiyorsa mülk ve para sahibi olmalıdır bunları elde etmek içinde her yollu denemesi mubahtır. Bu şekilde kişi varlığını kanıtlayabilir ve yaşama hakkı kazanabilir. Bu mit özgürlüğü tamamen kişisel bir olgu haline getirir. Buradan yola

çıkarak kişi haklarının grup haklarından önce geldiği ve sosyal organizasyonun temeli olduğu gibi birtakım düşünceler hayat bulmuştur. Bu görüşler boş zamanın ve maddi ödüllerin arttırılması ile saygınlık kazanmıştır. Kapitalizmde en çok savunduğu kavram bireyseldir çünkü toplumlara ve bireylere ayırmak, bireylerin çok daha kolay manipüle edilmesine ve istenilen doğrultuda yönlendirilebilmesine olanak sağlar.

Schiller'in mitlerinden ikincisi "Yansızlık Miti"dir (Schiller, 1993: 24). Bu mit ise manipülasyonun etkililiği ile yakından ilgilidir. Manipülasyonun etkisinin maksimum olabilmesi için varlığına ilişkin hiçbir unsurun fark edilmemesi gerekmektedir. Manipülasyon gerçek dışı bir realiteye ihtiyaç duyar. Bunun sebebi manipülasyonun varlığını sürekli inkâr etmesidir. Kitle iletişim araçlarının sürekli kendilerinin yansız, tarafsız, ilkeli, eşit, çoğulcu ve demokratik olduklarını söylerler. Bunları normal haber akışı dışında, kendi reklamlarını yaparken de aktarırlar. Bir kişiyi, grubu veyahut toplumu kandırmanın en iyi yolu eşit, adil, tarafsız olduğunu karşı tarafa inandırmakla başlar. Hâlbuki günümüz kapitalist sisteminde, her şeyin parayla ölçüldüğü bir dönemde, kitle iletişim araçlarının da ayakta durması ve rekabet etmesi için gerekli tek şeyin para olduğu göz önüne alındığında, bu tip söylemlerin sadece lafta kaldığı çok rahat anlaşılıyor.

Başta siyaset kurumu olmak üzere tüm kurumlar herkese eşit davranıldığı yönünde bir fikir uyandırmak ve bunu pekiştirmek için çalışırlar. Medya da böyle bir güven peşinde koşmaktadır. Medya sahipleri "gazetecilik mesleği gereği", yansızlıktan zaman zaman uzaklaşıldığını kabul ederler; ancak bunun kişisel hatalardan kaynaklandığını, kuruluş prensipleri çerçevesinde bir hata olmadığını da vurgulamaktadırlar. Tabi bunu kabullenmeleri için de bu yanlışlıklarının bariz bir şekilde ispat edilmesi gerekmektedir. Medya sahipleri bu hataların ve yanlışlıkların nedenini insanın hata yapabileceği ve bunların mazur görülmesi gerektiği savına dayandırır. Oysaki aktarılan veriler, hatadan ziyade sistematik olarak oluşturulan ve alıcıya dikta etmek için, özenle gizlenmiş mesajlardır. Bu söylemler medyada yer bulan yanlış haberler, programlar meşrulaştırılır. Kitle iletişim kurumlarına göre hepsi yansız ve nesnedirler ama aktarılan mesajlara dikkatli bir şekilde bakıldığında bu

mesajlarda, aktaran kurumun ideolojisi ve görüşü çok rahat bir şekilde kavranabilmektedir. Aktarılan her mesajda o kurumdan izler bulmak mümkündür.

Medyanın kendini yansız olarak yansıtma çabalarından biri de “uzman görüşlere” başvurmasıdır. Hemen hemen tüm kanalların akşam haberlerinde yanlı uzmanlar çıkıp medyanın yansızlığını sergilerler. Fakat bu kişiler genellikle devlet kurumlarında görev alan kişilerdir ve bilimli bir ideolojiyi topluma aktarırlar. Özellikle bu kişiler seçilir çünkü bu kişilerin aktaracağı bilgiler egemen sınıfın istediği doğrultudadır. Yayın yapan medya kuruluşu daha önce devlete açık veya gizli bir şekilde görev almış kişileri, yorumcu veya kanat önderi olarak lanse ederler ve onların görüşlerini tarafsız bir kaynaktan alınmış gibi iletirler. Bu uzmanların görüşlerinin arkasında genellikle aynı düşünce kalıpları vardır hatta çatıştıkları mevzularda bile çıkış noktaları aynı ama uygulama ve aktarma tarzları farklıdır.

Schiller’in üçüncü miti “Değişmeyen İnsan Tabiatı Miti”dir (Schiller, 1993: 26). Bu mitin temelini beklentiler oluşturur. Beklenti sosyal değişimin önünü açan bir faktördür. Bireylerin beklentileri çokken toplumda bir hareket görülür. İnsan doğasının yansıttığı izlenim, kişi davranışlarını etkiler. Bireyler kendi istekleri doğrultusunda değil; kendilerinden beklenildiğine inandıkları şekilde hareket ederler. Açıkçası zihin manipölatörlerine göre ne insanın doğası ne de dünya değişmektedir. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin bireylerin gelecekte yürütecekleri faaliyetler şeklen değişse de özü bakımından aynı kalacaktır. İnsanlar ileride de aile kuracaklar, onlar için çalışacaklar. Yani insan doğası değişmeyecektir. Bu mite göre insan daima sabittir ve temel beklentileri yüzyıllardır aynı şekilde devam etmektedir.

İnsanoğlunun tabiatının kusurlu olduğunda yola çıkarak üretilen teoriler insanoğlunu çözümden çok çözümsüzlüğe itmektedir. Bu çözümsüzlük sonucu olarak statüko güçlenmektedir (a.g.e, 1993: 28). İnsanoğlunun tabiatında olan yıkıcılık ve düzensizlik kavramı doğayla özdeşleştirilerek bunun değişmeyeceği ve bunun dengelenmesi için bir düzenin var olması gerektiği aktarılarak düzen korunmakta ve kitlelerin bu düzene ihtiyaç duydukları onlara anlatılmaktadır.

Schiller'in başka bir miti ise "Sosyal Çatışmanın Var Olmadığı Miti"dir (Schiller, 1993: 31). Zihin manipölatörleri sosyal bir çatışmanın varlığını reddederler. Onlara göre sosyal çatışmanın kökenleri diye bir şey yoktur. Onlar için "iyi" ve "kötü" vardır. İyiliğin ve kötülüğün ait buldukları sosyal kategorilerle olan rol dağılımı gerçeklerden uzaklaşması için yeterli bir sebeptir. Medyaya göre herkes eşittir, kimsenin kanunlar önünde veya kamuoyu nezdinde bir diğerine üstünlüğü mevcut değildir. Bu yolla insanların eşit olduğu kadar aynı zamanda özgürde olabilecekleri aktarılmaktadır. Sosyal çatışma egemen sınıfın en korktuğu kavramlardan biridir. Herkesin eşit olması kendi düzenlerinin yıkılması demektir, bu yüzden var güçleriyle medya aracılığıyla topluma herkesin eşit olduğu dikta edilir. Medya aracılığıyla bakın herkes eşit, başkasının hakkına tecavüz etmedikçe isteyen istediğini yapabilir ve ifade edebilir denir. Fakat gerçekte statüko karşıtı kişiler medyada yer almayı başaramamakta ve söylemlerini geniş halk kitlelerine aktaramamaktadır. Medya sosyal olayları anlamada, algılamada ve doğal olarak değerlendirmede son derece yetersizdir. Medya "Sosyal meselelerin incelenmesi halkı huzursuz eder" önermesinden yola çıktığı için, sosyal çatışmanın özünü kavramada son derece uzaktır. Medya patronları ve iktidar için yapılacak en akıllı iş, bu tür konuların gündeme getirilmesini engellemektedir. Medya kuruluşları, Sosyal sınıfların ve çatışmanın var olmadığını öne sürerek bir şekilde bu gerçekliğin üstünü örtmektedirler. Medya bu yolla ezilen sınıfın bu durumu fark etmesini engelleyerek onu manipüle eder. Medyaya göre toplumda herkes kanunlar önünde, devletin nezdinde ve medyanın mesaj aktarımında eşittir. Ama bu sadece hegemonyanın ve sömürünün çirkin yüzünü gizlemek için yapılan simülasyondur.

Diğer toplumlardaki eşitsizlikler, adaletsizlikler medyada o kadar fazla ve abartılı bir şekilde yer alır ki kişiler kendi toplumundaki olumsuzlukları göremezler. Hatta diğer toplumlardaki bu eşitsizlikler ve adaletsizlikler öyle bir lanse edilir ki birey yaşadığı toplum normlarına ve düzenine şükür eder hale gelir.

Schiller'in son miti "Medya Pluralizmi Miti" (Schiller, 1993: 34). Bu mit çeşitlilik ve seçim kavramları üzerine kurulmuştur. Bu noktada bu iki kavramın birbiriyle ne kadar ilişkide olduğu görülmektedir. Seçmek ancak çeşitliliğin var

olduğu durumlarda mümkündür. Gerçek seçenekler yoksa seçmek anlamsız ya da yönlendirici olur. Haberlerde olması gereken fikir çeşitliliğinin bir türlü gerçekleşmemesinin sebeplerinden biri medya sahiplerinin çıkarlarının çakışmasıdır. Bu noktada medya realitenin tek bir versiyonunu sunmaktadır, o da onların kendi realitesidir. Medya topluma bir konu üzerinde çeşitli fikirler sunuyormuş gibi gözükür ama bunların hepsi birbirinin yansıması fikirlerdir. Medya böylece kişilere sadece medyanın belirlediği konular üzerine düşünme ve sorgulama izini verir. Farklı fikirler ve düşünceler medyada yer bulmaz bunu belirtmek isteyen kişiler ise sermaye sahipleri, editörler, medya kuruluşlarının kanaat önderleri tarafından dışlanır.

Bu belirtilen mitlerin dışında ayrıca medya haber aktarırken o kadar fazla ve çeşitli haber aktarır ki izleyici bunu sorgulama ve bu konuda düşünmek için fırsat dahi bulamaz. Kişiler bir çeşit haber bombardımanına tutulur daha sonra kişinin aklında kalan sadece medyanın ona manipüle ederek aktardığı bilgilerdir. Bir şekilde bilgiler kişinin bilinçaltına itilir. Bu yanlış haberler ilerde sonucunda kişi bu konu hakkında fikir yürütürken veya bildirirken, medya tarafından zihnine yerleştirilen kavramlar doğrultusunda görüş bildirir.

Haberdeki güncellik olgusu, bölünmüşlüğe hız kazandırmaktadır (Schiller, 1993:46). İzleyici/dinleyiciye haberi taze verme çabası gibi görünenler de aslında manipülasyonun başka bir yoludur. Haberlerin ömrünün kısa olması, devamlı güncellenmesi bir önceki haberin kavranmasını güçleştirir ve dolayısıyla çok kısa sürede unutulmasına sebep olur. Haberlerin yayınlandığı stüdyolarda spikerin arkasında bilgisayar başında çalışan insanların görüntüsü güncellik olgusunun önemini kavramada aslına çok ciddi göstergelerdir. Burada verilmek istenilen mesaj “biz gece gündüz burada size haberi hemen ulaştırmak için çalışıyoruzdur” aslında.

1.2.2. Manipülasyonun İşlevleri

Kitle iletişim araçlarının bir başka rolü ‘toplumsal bilginin’ (bilincin ve ideolojinin) oluşturulması ve tutulmasıdır. Seçilip verilen bilgiler yoluyla insanlar kendi dünyasını, dış dünyaları, kendi gerçeklerin ve başkalarının yaşadığı gerçekleri

öğrenir ve böylece titizlikle paketlenmiş bir bütünlüğü kavrar (Erdoğan ve Korkmaz, 2005: 364).

Günümüzde belki de en büyük denetim aracı medyadır. Bazı kavramların tehlikeli olduğu ve bu kavramların konuşulması değil, tartışılmasının dahi tehlikeli olduğu medya tarafından topluma empoze edilir. Örneğin bir zamanlar Amerika’da komünizm ve bir zamanlar Türkiye’de Kürt sorunu gibi kavramalar medya tarafından yasaklı ve tehlikeli kavramlardı. Bu tip kavramlar medyada tartışılmaz ve bu tip konuları ortaya atanlar hemen medyadan dışlanırdı. Böylece toplumun bu konuları konuşması yasaklanmış olurdu. Bu yolla toplum üzerinde kurulan baskı ve sindirme hareketleri yoluyla, toplum yönlendirilmekte ve istenilen hale getirilmektedir.

Kitle iletişim araçları gerçeği kendilerine ve çıkarlara göre tanımlamaktadır. Egemen sınıfın çıkarlarına uymayan kavramlar ve konular editörlerin elinden geçerek manipüle edilir ve egemen sınıfın çıkarlarına göre devşirilir. Kitle iletişim araçlarına göre bir gerçek vardır o da kendi gerçeğidir. Medya gerçeği tanımlama işini bir yargıç gibi üstlenmiştir ve yargılayanda ceza verende onlardır.

Medya egemen ideolojinin sürdürülmesi için elinden geleni yapar. Burada karşılıklı bir çıkar vardır. Medya egemen ideolojiyi ne pahasına olursa olsun korur ve savunur, bunun karşılığında kendi varlığını sürdürebilir. Medya bu ideolojiyi süsleyerek her seferinde farklı bir şekilde ve ortamda topluma sunmaktadır. Kimi zaman egemen sınıfın çıkarları toplumun çıkarları olur, kimi zaman medya patronunun kişisel emelleri toplumun emelleri haline gelir. Burada medya kendisine ve egemen sınıfa ait tüm yanlışları sanki topluma yapılmış gibi lanse eder.

Kitle iletişim araçları ilk ortaya çıktıkları zaman diliminden itibaren etik davranışları nedeniyle sürekli inceleme konusu olmuşlardır. Bu özelliklerinden dolayı her dönemde denetim altına alınmaya çalışılmışlardır. Sanayi devrimiyle birlikte başlayan süreçte iletişim araçlarının toplumsal zeminde gördüğü kabul artmış, bu beraberinde alandaki sektörleşmeyi hızlandırmıştır.

Kitle iletişim araçları toplumu etkilemekle kalmamış aynı zamanda karşılıklı bir etkileşim ortamı sağlamıştır. Siyasal sistemin yeni yapılanmasında ve toplumsal hayatta kitle iletişim araçları belirleyici olmuşlardır (Güz, 2005: 1).

Aynı zamanda kişinin ihtiyaçlarının manipülasyonu da gerçekleşebilir. Genellikle medyanın ve reklamcılığın insanları ihtiyacı olmayan şeylere 'ihtiyaç duyar' hale getirmesi buna bir örnektir (Lodziak, 2003: 40). Kitle iletişim araçları ihtiyacımız olmayan ürünleri o kadar cazip bir şekilde gösterir ki çoğu zaman alış-veriş merkezine gittiğimizde hiçte ihtiyacımız olmayan ürünleri alıp çıktığımızı fark ederiz. Reklamlarda kişiyi bilerek yanlış bir şekilde yönlendirme ve manipülasyon vardır. Reklamlardaki manipülasyon olgusu çoğu kez reklam metninin içine gizlenmiş bir şekilde olur. Kişi reklamı izlerken bilinçaltına bazı kodlar yolların örneğin daha iyi, daha hızlı, en güvenilir, en temiz, bu ürünü kullanmasanız çok şey kaçıracaksınız hatta hayatınızın bir anlamı kalmayacak gibi söylemler kişilere iletilir. Kişiler bu reklamların onlara öğütlediği şekilde yaşayarak daha güzel bir hayat sürdürebileceklerine inanırlar. Oysa insan hayatın tadını ne asitli bir içecekte nede tikanacağı kadar yediği bir hamburgerde bulabilir.

Manipülasyon sayesinde geniş kitleler uyutulabilir ve yanlış yönlendirilebilir. Burada temel amaç egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda toplumun yönlendirilmesi ve manipüle edilmesidir. Kitle iletişim araçları dışında bir bilgi kaynağı olmayan toplum ister istemez bu manipülasyondan etkilenmekte ve mecburi olarak bilgi kaynağına güvenmektedir. Şu anda toplumun en büyük ve neredeyse tek bilgi kaynağı medyadır. Bizim gözümüz, kulağımız konumundaki medya, istediği hikâyeyi anlatıp istediği kişiyi veya olguyu yüceltip istediği kişiyi veya olguyu yerin dibine batırabilir.

Günümüzde kitle iletişim araçları aracılığıyla kişiler hatta toplumlar yönlendirilebilmekte veyahut manipüle edilebilmektedir. Kitle iletişim araçları olguları ve olayları aktarırken bunları değiştirip, yönlendirebilmektedir. Günümüz insanı, her gün görmeye alıştığı ve zararsız olduğuna inandığı şeylerden kuşkulananmayacak ve sorgulamayacak kadar etkisizleştirilmiştir. İnsanlar kitle iletişim araçları hakkında biraz kuşkulu olmalı ve gerektiğinde aktarılan bilgi ve

haberler arkasındaki gerçekliği araştırmalıdır. Artık insanlar kendilerine ait dnyalarında bile televizyon, radyo, gazete, internet vb. gibi gcl medyanın doğrultusunda manipüle edilebiliyorlar. Medya özellikle gençlerin doğru kaynaklara ulaşmasını engellemekte ve onları manipüle etmektedir. Böylece yetişen neslin ufkunu daraltmakta ve kendi isteklerine göre yönlendirebilmektedir.

Hiç şüphe yok ki günümüz dnyasında kitle iletişim araçları toplumun fikir, tutum ve düşüncelerini etkilemede en önemli etmendir. Halk nasıl giyineceğini, neyi yiyeceğini, nasıl konuşacağını vb. medyadan öğrenmektedir. Kişiler toplumda gariipsenmemek için medyayı takip ederler ve diğerlerinin (aslında medyanın) düşünce kalıplarını kopyalamaya çalışırlar.

Kitle iletişim araçları gündem belirleyerek toplumun düşünce dnyasını etkilerler. Kitle iletişim araçları bir nevi kişiler arası iletişimin konusunu da belirler. Yani sizin ne hakkında düşünüp, tartışmanız gerektiğini söyler, böylece kişiler arası iletişimde medyanın fikirleri ve tutumları konuşulup, tartışılır.

Aynı zamanda kitle iletişim araçları bir nevi iktidarın destekçisi ve koruyucusudur. Bu yüzden iktidara bir şekilde gelmek isteyen g odakları öncelikle medyayı ele geçirmeye çalışır çünkü günümüz dnyasında halkı en iyi kandırabilen ve masallar anlatabilen kurum kitle iletişim araçlarıdır. G odakları ve hegemonya kitle iletişim araçlarının bu gücünden çok iyi bir şekilde yararlanmaktadır. Kimi zaman topluma siyahı ak; akıda siyah olarak gösterebilmektedirler. Kitle iletişimin doğasında olan tek taraflılık veri akışını tek yönde ve aktaranın isteği doğrultusunda iletmesine katkıda bulunmaktadır.

Toplumun en gcl kurumlarına kadar uzanan ideoloji aktarımı yoluyla etki altına alınan bilinç, düşünceyi szebilmekte ve insan etkinliği üzerinde etkili olabilmektedir (Lull, 2001: 38). Bu ideolojilerin aktarımıyla kişinin bilinçaltı etkilenir, bilinçaltına seslenen bu mesajlar elbet bir gün kişinin bu konuyla ilgili düşünce ve fikirlerini yönlendirecektir.

Kitle iletişim araçları dünyayı bizim için inşa etme yeteneğine sahiptir ve bu yönde çalışırlar. Bunu yaparken de belli bir fikrin alacağı yönü belirlemeksizin kamuoyu için gündem hazırlarlar (Erdoğan ve Alemder, 2005: 180).

Halk, kitle iletişim araçların yolladığı enformasyona muhtaç bir konumdadır. Bunun sonucu olarak kişi amaçları için medyayı kullandıkça ona olan bağımlılığı artar ve bu şekilde tek taraflı bir sömürü düzeni kurulur. Kişi tüm bilgileri medya aracılığıyla aldığı ve tek güvenilir kaynak olarak medyayı gördüğü için medya kişiyi çok rahat bir şekilde manipüle edebilir. Bununla birlikte kişiyi istediği doğrultuda hareket ettirebilir (a.g.e, 2005: 205).

1.3. Manipülasyonun Propaganda Boyutu

Propaganda mesajların yönlendirmesiyle insan eylemlerinin etkilenmesidir. Söz konusu bu mesajlar sözlü, yazılı ya da müziksel biçimde olabilir. Propagandanın bir başka tanımı ise propaganda, iç ya da dış kamuoyunu belirli hedefler doğrultusunda etkilemek için, çeşitli yöntemler kullanarak belli bir görüşü yayma çabasıdır. Bir ülkede hükümet ya da muhalefet topluma kendi görüşlerini kabul ettirmek için propaganda yapar. Ayrıca, belirli bir amaç uğruna ya da bir çıkarı gerçekleştirmek üzere bir araya gelmiş gruplar da propagandaya başvurabilir. Propaganda sözcüğü genelde olumsuz bir anlam içermektedir. Propaganda sözcüğünün çıkış noktası 1622 yılında Katolik Hıristiyan kilisesinin Hıristiyanlığı yaymak amacıyla kurduğu bir örgütün adında yer almıştır.

Propaganda geçmişte birçok kişi, kuruluş ve örgüt tarafından kullanılmıştır. Propaganda bazen iktidarı güçlendirmek için bazen de iktidarı yıkmak için kullanılmıştır. Zorba yönetimler ya da diktatörler de kendilerine karşı olanları halkın gözünden düşürmek için propagandayı bir silah olarak kullanırlar. Değişik zamanlarda ülkenin için de bulunduğu koşullara göre Yahudilere, göçmen ve azınlıklara, siyahîlere, sarı ırka, Müslümanlara, komünistlere karşı yoğun propaganda çalışmaları yürütüldüğü görülmüştür.

Propagandacı, bireyleri veya kitleleri manipülasyonda, başarı sağlayabilmek için öncelikle aktarmak istediği amacını açıkça dile getirmez ve gizli tutar. Bunun nedeni öncelikle karşı tarafın güvenin kazanmak ve aktaracağı mesaja karşı alıcının bir direnç göstermesini engellemektir (Özsoy, 1998: 91). Aynı zamanda propagandacının aktarmak istediği mesaja hâkim olması gerekmektedir. Konuyla ilgili oluşabilecek şüpheleri ve soruları bertaraf edebilecek bir şekilde mesajı karşı tarafa aktarabilmelidir. Bir diğer önemli unsur ise propagandacı alıcıyı çok iyi bir şekilde analiz edebilmeli ve onun anlayacağı ve inanacağı şekilde mesajı aktarmalıdır. Ayrıca kitle iletişim araçlarıyla yayılan propaganda mesajları sürekli tekrar edilmeli ve alıcının zihnine yerleştirilmelidir. Propagandada süreklilik çok önemli bir yer tutar. Sürekli aynı doğrultuda aktarılan mesajlar alıcının direncini yıkar ve kabullenmesini kolaylaştırır. Propagandanın nasıl bir yol izleyeceği konusunda birçok yazar beş maddeden bahseder bunlar:

1.3.1. Konuları Sadeleştirme ve Teke İndirme Kuralı

Propaganda da amaç kamuoyunu belirli bir düşünce etrafında toplamak olduğuna göre dayanılacak ve sunulacak tez kısa ve çekici olmalıdır. Aktarılan mesaj herkesin anlayacağı bir şekilde kodlanmalıdır. Çünkü alıcı konumundaki kişilerin zekâ ve kavrayış şekli büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle propaganda, tüm alanlarda her şeyden önce sadeliği ve anlaşılabilirliği sağlamalıdır. Aynı zamanda birden fazla olan kavram, olay veya kişileri teke indirerek hem hedef kitlenin kavrama yeteneği artırılır hem de aktarılmak istenen olayın veya yüceltilmek istenen kişinin varlığı hedef kitleye daha rahat bir şekilde empoze edilebilir.

1.3.2. Birlik ve Bulaştırma Kuralı

Propagandanın amacı belirli yöndeki etkileri güçlendirmek ve toplumun önemli kesiminin de o görüşü desteklediği inancını oluşturarak savunduğu görüşü daha etkin hale getirmektir. Hedef kitleye belirli bir görüşün toplumun tüm kesimi tarafından savunulduğu ve kendisinin bu doğrultuda görüş bildirmeyip veya harekete geçmemesi halinde toplum tarafından dışlanacağı anlatılır. Propagandacı, hedef kitleye aktarılan mesaj doğrultusunda birlik olmaları gerektiğini aktarır ve bunun

dışına çıkan kişileri hain olarak nitelendirir. Birlik dışında kalmak istemeyen bireyler toplumdan dışlanma korkusuyla birliğe katılır. Aldatıcı bir birlik görüşünü yaratmak için propagandanın ve propagandacının elinde çok değişik kaynaklar vardır. Örneğin; bayraklar, sancaklar, amblemler, semboller, yazılar, dövizler ve pankartlar. En yaygın bulaşma yoluyla kitle gösterileri ve miting ya da yürüyüşlerdir. Kitle gösterilerinde ve mitinglerde propagandacı halkı çok rahat bir şekilde harekete geçirebilir ve fitili ateşleyebilir.

1.3.3. Büyültme, Şişirme Kuralı

Propaganda yapılacak konu ile ilgili haberlerin büyütülmesi ve propagandacının işine yarayacak haberlerin büyük bir önemle ele alınmasını ve ön plana çıkarılmasını ifade etmektedir. Propagandacının işine yarayan bilgiler medyada çok fazla yer alır ve abartılarak halka aktarılır. Tam tersi şekilde işe yaramayan veya aleyhte olan bilgiler ise küçültülür ve üzeri kapatılır. Bunu kitle iletişim araçlarında görmek mümkündür. Örneğin bazı haber kaynakları, ülkenin gündemini sarsacak haberleri görmezden gelirken, çok daha küçük ve gereksiz haberleri manipüle ederek abartıp halkı yönlendirmekte ve kandırmaktadırlar.

1.3.4. Tekrarlama Kuralı

İyi bir propagandanın ilk koşulu belli başlı olguları bıkmadan tekrar etmektir. Propagandanın etkinliği, az sayıda düşünceyle sınırlanmasına ve bunların bıkip usanmadan tekrarlanmasına bağlıdır. Tekrar sonucu kararsız olan veya konuyla ilgili pek bilgisi olmayan kişiler çok rahat bir şekilde manipüle edilebilirler. Tekrarlanan mesajlar doğrultusunda kişi bu mesajları kabullenir ve bir sonraki safhada özümser. Bunun için mutlaka tekrar yapılmalıdır. Bu tekrarlar kitle iletişim araçlarında bariz bir şekilde olabileceği gibi bazı metinler içine gizlenmiş şekilde de olabilirler.

1.3.5. Geçiş Evresi Kuralı

Bu kurala göre propagandanın konusu halkın yabancı olduğu bir konuya, bu konuyu zamanla yavaş yavaş işlemek gerekmektedir. Öncelikle halkın üzerinde bu konuyla ilgili bir soru işareti veya merak uyandırılır. Bu şekilde halka yabancı

olduğu veya karşı olduğu konuyla ilgili hafif düzeyde ikna edici mesajlar aktarılır. Halkın nabzı ölçülür ve alınan tepkilere göre mesajlar tekrardan kodlanır (Özsoy, 1998: 150-162).

Propagandanın reklam ile birçok benzer yanı vardır,fakat propaganda daha çok olumsuz bir anlam taşımaktadır. Her ikisinin de kullandıkları mecralar hemen hemen aynıdır. Propaganda reklama göre daha çok siyasi ve daha milliyetçidir. Kapitalist devletlerde propagandanın daha çok faşistler, komünistler, baskıcı düzen yanlıları tarafından kullanıldığı halka anlatılır ve bu şeytansı insanların bunu gerçekleştirdiği iletilir. Hâlbuki kapitalist düzendeki yapılan propaganda daha tehlikeli ve etkilidir, çünkü aktarılan mesajlar gizlenmiştir. Propaganda amaçlı hazırlanan mesajlar ya bir filmin ya da bir reklamın içine gizlenmiştir,alıcılar bu mesajları kolay kolay fark edemezler. Propaganda büyük halk kitlelerini bir düşünce ve görüş açısına göre harekete geçirmek amacıyla planlanmıştır,reklama göre daha kesin ve yönlendiricidir. Propaganda reklam gibi broşürler, posterler, gazeteler, TV veya radyo yayınları, internet ve bunların dışındaki her türlü bilgi taşıyan medya aracılığıyla kitlelere aktarılır. Reklamda anlatılmak istenen mesaj ve kullanılan mecra açık bir şekilde bellidir, bu mecralardatüketicinin satın almasına veya hizmeti kullanmasına yönelik mesajlar aktarılır. Fakat propagandada bazen kullanılan mecra da verilmek istenen mesaj da gizlenebilir,propagandacı bunu bilerek ve mesajı daha inandırıcı kılmak amacıyla gerçekleştirir.

Propaganda çeşitlerini kaynağına göre sınıflandırabiliriz. Bunlardan ilki Beyaz propagandadır, bu propaganda tarzında kaynak açık bir şekilde bellidir. Bu propaganda tarzında bireyler göndericinin onlardan nasıl bir davranış tarzı geliştirmelerini istediğini açık bir şekilde anlarlar. Bu propaganda tarzında aktarılan mesajlar yarı resmi nitelik taşır ve hükümetin kontrolünden geçtiği için hükümetten izler taşır. Gelişmiş demokratik ülkelerde bu tip propaganda tarzı daha fazla uygulanmaktadır. Kara propaganda dost bir kaynaktan geliyormuş gibi gözükür ama tam tersi düşmandan gelir. Eğer alıcı mesajın karşıdan geldiğini fark edebilirse kara propaganda etkisiz hale gelir ve kara propagandanın fark edilebilmesi griye göre daha kolaydır. Kara propagandada gerçek kaynak daima gizlidir. Yalan ve

yönlendirme daha bariz bir şekilde mevcuttur. Gri propaganda burada mesaj nötr bir kaynaktan geliyor gibi gözükür ama aslında karşı taraftan gelir. Gri propagandada gerçek ve yalan haberler birlikte kullanılır, bu alıcının hangi mesajın doğru hangisinin yanlış olduğunu fark edebilmesini zorlaştırır. Genelde haberler rivayet olarak aktarılır, mesajın kimden geldiği belli değildir. Hadiseler çarpıtılır ve doğrular istenilen doğrultuda yeniden kurgulanır. Bu propaganda tarzında alıcıların akli karışır ve doğru ile yanlış seçemez hale gelirler. Günümüzde manipülasyon yoluyla uygulanan ve en tehlikeli olan propaganda şekli gri propagandadır. Gri propagandayı propagandacı kimi zaman reklam ile kimi zamanda haberler ile halka aktarırlar. Kitle iletişim araçlarının güvenilirliğine canı gönülden inanan kişiler çok rahat bir şekilde kandırılarak manipüle edilebilirler. Bu tarz kişiler bilgiyi sadece kitle iletişim araçlarından özellikle televizyondan almaktadırlar. Bireyler sorgulamadan ve tarafsız bir kaynaktan geldiğine inandıkları mesajları olduğu gibi kabullenirler. Propagandacı tarafından çok rahat bir şekilde harekete geçirilebilirler.

Kişiler manipüle edilirken en çok kullanılan ve en etkili silahlardan biri propagandadır. Propagandayı devlet, çıkar gurupları, medya patronları vb. birçok kurum veya kişi kullanabilir. Ayrıca birçok ülkede propaganda ile ilgili kurumlar kurulmuş ve çalışma tempolarını artırmak için büyük kaynaklar ayrılmıştır (Özsoy, 1998: 241). Propagandanın gücü özellikle 2. Dünya Savaşında ortaya çıkmıştır. Halk yığınları kitle iletişim araçları aracılığıyla yayımlanan propaganda bildirileriyle istenilen şekilde yönlendirilebilmiş. Birçok yayın kuruluşu kendi çıkarlarına uygun siyasilerin düşünce yapısını ve bu sınıfa ait kişilerin düşünce yapısını, dolaylı bir şekilde toplumun geri kalan kısmına aktarmaktadır. Hatta bazı kitle iletişim araçları, seçim dönemlerinde doğrudan o siyasi görüşün ve partinin propaganda aracı olarak kullanılır. Mitingler yayımlanır, sürekli parti mensuplarının görüşleri ve vaatleri alıcılara aktarılır. Asıl işin garip olan kısmı ise bunları gerçekleştirirken büyük bir pişkinlikle, yansızlık ve dürüstlüklerinden dem vurmalarıdır.

Propaganda en çok siyasal alanda kullanılır. Kitle iletişim araçlarında siyaset aktarılırken, temel amaç seçmenlerin siyasal alandaki tercihlerini etkilemek, değiştirmek veya sağlamlaştırmaktır. Kişilerin siyasal tercihlerini düşünce yapılarını

değiştirmek için propaganda kitle iletişim araçları aracılığıyla insanlara aktarılır. Seçmenlerin siyasal kararlarını etkilemeye yönelik bu propaganda çalışmalarında medyanın üstlendiği rol, politikacıların halkı etkilemek ve kandırmak için kullandıkları mesajları daha büyük kitlelere ve daha etkili bir şekilde aktarmaktır. Özellikle kararsız halk kitleleri propaganda yoluyla çok rahat manipüle edilebilir ve istenilen doğrultuda harekete geçirilebilir. Seçim dönemlerinde herhangi bir aday veya partiyi desteklemekte kararsız kalan seçmenler propaganda faktörleri sayesinde gerekli verileri kolaylıkla sağlamakta, problemler ve çözüm yollarını daha rahat algılamakta, geçmiş ve gelecek icraatlar arasındaki bağlantıyı daha rahat kurabilmektedirler (Kalender, 2005: 80). Medya, politikacıların mesajlarını kitlelere aktarırken, politikacının demeçlerini gazetelerde, radyoda, televizyonda, internete, politikacının bile hayal edemeyeceği şekilde allayıp pullayarak halka aktarmaktadır.

Kitle iletişim araçları seçim döneminde gerçekte vatandaşın serbestçe siyasal tercihini yapabilmesi için ona yardımcı olmaya mı, yoksa vatandaşı manipüle etmeye mi çalıştığı noktasındaki kuşkular devam etmektedir. Kitle iletişim araçları yoluyla yayınlanan kamuoyu araştırmalarının seçmen davranışı üzerindeki etkileri su götürmez bir gerçektir (Güz, 2005: 49).

Siyasal partiler ile medya kuruluşları arasındaki ilişkiler incelendiğinde bir partinin kamuoyu etkilemek için medyayı manipölasyon aracı olarak kullanmak isteyeceği açıkça ortaya çıkar. Kamuoyu ile siyasetçiler arasındaki etkileşimde medyanın önemli bir rolü vardır. Medya özellikle popüler kamuoyunun en önemli sözcüsüdür (a.g.e, 2005: 50). Siyasal partiler ve güç odakları medyayı kullanarak kendi propagandalarını yapmakta ve bu yolla toplumu etkilemektedirler. Tek taraflı olan bu iletişimde aktarılan mesajlar toplumu etkilemekte ve karar verme süreçlerini şekillendirmektedir.

Tekinalp ve Uzun'a göre ise propagandanın işlevi insanları belirli bir fikir, ideoloji doğrultusunda güdelemektir (2004: 88). Propaganda, kişilerin dikkatlerini, onlara fark ettirmeyecek şekilde, istenilen noktalara çekmektir. Kitle iletişim teknikleri değiştikçe ve geliştikçe propaganda yaygınlaşmakta ve her alanda kişilerin karşısına çıkmaktadır. Çünkü kitle iletişim araçlarının eğlendirme ve

bilgilendirmenin dışında başka bir işlevi daha vardır: Kişilere toplumun kurumsal yapısıyla bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara şırınga eder. Ayrıca propaganda yöntemiyle manipüle edilen kişiler üzerinde bir baskı kurulur ve sistemin içinde kalmaları hatta ona hizmet etmeleri sağlanır. Medya bunu yaparken suçlulukları veya görüşleri hiçbir şekilde belli olamayan kişiler için bile yaftalar, kişileri dinci, bölücü, komünist, vatan haini vb. olarak belirterek etiketler. Bu kişilerin medyada söz sahibi olmalarına da imkân verilmez. Bu şekilde muhalifler susturulur ve ilerde bu şekilde muhalif davranışlara, söylemlere girecek kişilere de gözdağı verilir.

Propaganda sisteminin işleyiş tarzını kavramak kolay değildir. Özellikle medya kuruluşlarının özel sektörün elinde olduğu durumlarda bu hemen hemen imkânsızdır. Chomsky iki farklı düzen ve propaganda yayılma sisteminden bahsetmiştir. Bunlar: Kitle iletişim araçlarının devletin tekelinde bulunduğu ülkelerde, sansürün çok olduğu ülkelerde bu kolay bir şekilde anlaşılabilir. Ancak kitle iletişim araçlarının özel sektörün elinde bulunduğu ülkelerde propagandanın işleyişini kestirmek çok zordur. Bu tarz ülkelerde medya belli aralıklarla hükümetin veya holdinglerin yolsuzluklarını gün ışığına çıkararak kendilerini genel toplum çıkarlarını savunan kahramanlar olarak ilan ederler (Herman ve Chomsky, 1998:59). Yine aynı şekilde Chomsky bir başka kitabında (Chomsky, 2004: 22) egemen sınıfın, toplumun onları yöneten uzak-görüşlü yöneticilerin kararlarını tasdik etmeleri gerektiğini ve bununda ancak Halkla ilişkiler çalışmalarıyla ve toplumu yönlendirerek gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Çok açık bir şekilde görüldüğü gibi kitle iletişim araçlarının özel sektörün elinde bulunduğu kapitalist sistemlerde egemen sınıf tarafından aktarılmak istenen mesajlar, tarafsız bir kaynaktan geliyormuş gibi gözükür oysaki sistematik bir şekilde devletin veya çıkar guruplarının propagandası yapılıdır. Kitle iletişim araçları bunu yaparken kimi zaman haberleri, reklamları, dizileri kimi zamanda filmleri kullanırlar. Hatta çizgi filmler yoluyla bile egemen olan görüş ve düşünce yapısı çocuklara empoze edilir. Bu yolla bireylere sisteme itaat etmeleri öğütlenir ve düzen bozucuların sonun nasıl olduğu halka gösterilir.

Kitle iletişim araçlarında tekelleşme ortaya çıkmasının asıl nedeni karşıt propagandanın bulunmamasıdır. Tekelleşme yalnızca totaliter toplumlarda değil, değişik konulara, değerlere ya da kişilere ilişkin farklı görüşlere yer vermeyen herhangi bir toplumda ortaya çıkar. Bazen bu farklı görüş yoksunluğu, ‘kutsal’ bir kurum olan medya tarafından soruşturulduğunda makale ya da program çalkantının merkezi haline gelir ve yıllar sonra bile kurala bağlı olmanın mükemmel bir kanıtı olarak hatırlanır. Belirtilen çizginin dışına çıkan bazı maceraperestler derhal cezalandırılır ve çizgiye çekilir. Bu işten çıkartmayla, başka bir yerde görevlendirmeye, sürgünle vb. yollarla sağlanır eğer bunu yapan kurumun kendi ise reklam verenler ve devlet tarafından baskı altına alınır. Bu tip kuruluşların sonu ya iflas ya da bu işi bırakma ile sonuçlanır. Bu düzen basit bir oyuna benzer eğer sistem tarafından koyulan kurallara uymasanız derhal diskalifiye olursunuz. Örneğin Varitety televizyonu Coca-Cola ve Florida meyve sebze şirketinde çalışan meyve toplayıcılarını konu alan bir doküman hazırlamışlar ve bunu yayımlamışlardır. Buna kızan Coca-Cola firması tüm reklam filmlerini CBS ve ABC ye kaydırmışlardır. Bu sadece basit bir örnektir bunun gibi birçoğu dünyanın her yerinde hegemonya tarafından uygulanmaktadır. Bazen maddi yaptırımlar bazen de siyasi ve bürokratik yaptırımlarla medyada farklılıkların önüne geçilmiştir (Severin ve Tankard, 1994: 526-527).

İktidar ve popüler holdinglerle şirketler hakkındaki haberler medya için idealdir. Bu noktada medyanın dikkat etmesi gereken nokta halka kendini “nesnel” yansıtmasıdır. Bu noktada, kitle iletişim araçlarının özel sektörün elinde bulunduğu ülkelerde medya bir kısır döngü içindedir. Bir yandan kendini nesnel yansıtmak adına, ara sıra da olsa, hükümetin yolsuzluklarını ortaya çıkarır; öte yandan iktidarı kızdırmaktan kaçınır. Bu açıdan medya kendi çıkarlarını korumak adına doğruluğu kolayca iddia ve ispat edilebilecek, kendisini maddi ve manevi açıdan zarara sokmayacak haber malzemesini kullanır. Hükümet ve iş çevreleri de “haber kaynağı olmanın üstün konumlarını pekiştirmek için haber kuruluşlarının işlerini en rahat şekilde yapmalarını sağlarlar (Herman ve Chomsky, 1998:53). Bu şekilde gerçek çıkar ve isteklerini gizleyerek suni bir gündem oluştururlar ve bireylerin bu bilgilere

inanmasını isterler. Bu şekilde yapılan propaganda nesnelik kisvesi altına gizlenmiştir.

Kitle iletişim araçları iki taraflı oynamak zorundadır. Hem sistemin istediği şeyleri aktarmak hem de bunu yaparken bağımsız ve tarafsız olduğunu göstermek zorundadır. Medya kendi çıkarlarına ters düşen ve onların, tabiri caiz ise başlarına bela olmayacak politikacıların veya tanınmış kişilerin foyalarını ortaya çıkararak, bakın işte özgür ve tarafsız medya kötülerini yakalayıp onları gün yüzüne çıkarıyor demektedir. Aynı medya çıkarı olduğu ve bağımlı olduğu kişilerin yaptığı haksızlıkları ve adaletsizlikleri görmezden gelir, hatta bunları yalanlamak için özel bir çaba sarf eder. Medya bazen de istemeden veya bilmeden tekerine çomak soktuğu kişi veya kurumların baskısı üzerine ya verdiği haberi hemen unutuyor veyahut bunu yalanlayacak başka bir haber yapıyor. Bunları gerçekleştirirken dün dündür bugünde bugündür prensibini uyguluyor. Medya bu durumlar ilgili yöneltilen eleştiriler üzerine ise sağır, dilsiz, kör rolünü oynuyor.

Devlet propagandası, eğitilmiş sınıflar tarafından desteklendiği ve hiçbir sapmaya izin verilmediği zaman büyük bir etki yaratabiliyor. Bu birçok insanın öğrenip bugüne kadar sürdürdüğü bir derstir (Chomsky, 1993: 31). Ne yazık ki kitlelerin ortak bir aklı bulunmadığından dünya var olduğu sürece bu tip propaganda ve manipülasyon etkinlikleri sürecektir. Bunun önlenmesinin tek yolu medyanın sivil toplum kuruluşlarınca denetlenmesi ve şeffaf olmasıdır. Tabii bu konu da medya tüketicilerine de iş düşmektedir, kendilerini yenileyip tek bir kaynağa bağlı kalmamayı öğrendiklerinde kitle iletişim araçlarının yönlendirici etkisi bir hayli zayıflayacaktır. Aynı zamanda medya takipçileri medya tarafından aktarılan mesajların doğruluğunu sorgulamak ve değişik kaynaklardan haber almak gibi etkinlikleri gerçekleştirirlerse medyanın manipülasyon gücü büyük oranda zayıflayacaktır. İnsanların zihinlerinde deyim yerinde ise at koşturan medya ve medya manipülatörleri böylece istedikleri şekilde kitleleri örgütleyip yönlendiremeyecektir. Basının öncelikle haberlerini yansıttığı topluma ve kamu organlarına karşı yasalarla belirlenmiş sorumlulukları vardır. Kimi toplumlarda basın, devletin bir dalı sayıldığından, sorumluluklarının hemen hemen hepsi devlet

tarafından saptanarak denetlenmektedir (Bülbül, 2001: 37). Fakat devlet tarafından sağlanan denetim yetersizdir, hatta devlet bu denetim gücünü kullanarak kitle iletişim araçlarını kendi amaçları için kullanmaktadır. Devlet ve egemen güç kitle iletişim araçları üzerindeki yetkileri ve denetimi sayesinde bu araçları toplumu kendi lehlerinde manipüle etmek için kullanabilir. Devlet bu denetiminde hukuki bir prosedür uygular kitle iletişim araçlarının sınırları daha önceden kanunlar çerçevesinde belirlenmiştir. Kitle iletişim araçları bu kanunsal çerçeveler dışına çıktığında cezai işlem yapılmaktadır. Uygulanan bu cezai yaptırımlar bazen haklı iken bazen haksız ve yanlıdır. Devletin ve sistemin elinde bulunan bu güç bazen özgür medya olma yolunda ilerleyen medya kuruluşlarını hizaya getirme amacıyla da kullanılmaktadır.

Bunun yanı sıra reklam gelirlerinin büyüklüğü devlet ile medyanın bir bağ kurmasına ve medyanın devlete olan bağının güçlenmesine neden olmaktadır. Dursun'a göre sadece reklam gelirlerinin riskleri medya ile siyasi iktidar arasındaki çıkar ve politik yönelimli bağlantıların gelişmesi için gerekli zemini oluşturur (2001: 149). Bu zemin üzerine inşa edilen bağlar, medyanın ister istemez devlete bağlı ve muhtaç bir konumda olmasına yol açar. Türkiye'de medya ile iktidarın iç içe geçmişliğinin temel sebebi medya dünyasının devletin ucuz kredileri, resmi ilanlar, yatırım teşvikleri gibi devlet kontrolünde olan kaynaklarla hayat bulmasıdır (a.g.e, 2001: 150). Bunların yokluğu değişik kaynaklardan çok fazla geliri olmayan kitle iletişim araçları için bir sondur. Bunun bilincindeki medya kuruluşları ister istemez devlet ile sürekli bir şekilde dirsek temasında bulunmak zorundadırlar. Bu birliktelik sonucu medya kuruluşları ile devlet veya iktidar çevreleri arasında organik bir bağ oluşmaktadır. Özellikle gizli bir şekilde bulunan organik bağ ülke demokrasisi ve basın özgürlüğü için önemli bir engeldir. Bir siyasi partinin üyesi veya koyu bir destekleyicisi bir medya kuruluşunu kurduğunda, satın aldığı veya çalışanı konumuna geçtiğinde bu parti ve siyasi görüş doğrultusunda halkı manipüle etmeye çalışır. Bunun birçok örneği Türk medyasında yer almaktadır.

1.4. Propaganda Araçları

Yedi farklı şekilde propaganda şekli vardır. Bunlar; ad takma, gösterişli genelleme, aktarma, tanıklık, sade vatandaş (içimizden biri), kâğıtderme ve vagona bindirme (herkes yapıyor). Bunları Lee ve Lee'nin 1939 yılında yayımladığı *The Fine Art of Propaganda* (İyi Propaganda Sanatı) adlı kitaplarına göre yorumlanmıştır.

Ad Takma: “Bir düşünceye kötü bir nitelendirici isim vermek olan ad takma, söz konusu düşünceyi kanıtları gözden geçirmeksizin reddetmemiz ve kullanılmaz kararını vermemiz için kullanılır” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 158).

Var olan bir düşünce sistemine veya bunu destekleyen gruplara genelde onları aşağılayıcı ve küçük düşürücü isimler takılır ve onların bu şekilde anılmaları sağlanır. Örneğin irticacı, din düşmanı veya terörist olarak etiketlenen kişi veya gruplara, karşı toplum ön yargılı bir şekilde yaklaşır. Örneğin bazı çevrelere göre dindar olarak nitelenen bir kişi veya grup başka çevrelerce irticacı olarak nitelendirilebilir aynı şekilde bazı çevrelerce terörist olarak nitelendirilen kişiler başka çevrelerce özgürlük savaşçısı olarak betimlenir.

Gösterişli Genelleme: “Bir şeyin etkin bir sözcükle ilişkilendirmek olan gösterişli genelleme, bize söz konusu şeyi kanıtları gözden geçirmeksizin kabullendirmek ve onaylamak için kullanılır” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 165).

Bu yöntem “ad takma” yönteminin tam tersidir. Övülmek veya yüceltilmek istenen bir görüş, grup, kişi veya ürün olumlu bir nitelendirmeye anılır bu şekilde yüceltilmek istenen obje kendi öz varlığından daha üstün bir konumda anılmaya başlanır. En sağlıklı, en iyi, mükemmel güç, vatanperver, kahraman vb. gibi nitelendirmelerle toplum üzerinde olumlu bir imaj oluşturulur.

Transfer: “ Transfer, bir şeyi daha fazla kabul edilebilir hale getirmek amacıyla, saygı duyulan ve değer verilen başka bir şeyin otoritesini, onayını ve prestijini bu şey üzerine taşımaktır” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 169).

Bu yöntemle toplum nezdinde daha olumlu bir çağrışıma sahip olan bir objenin transfer yoluyla olumlu imajını, başka bir objeye aktarmasıdır. Mesela özgür medya, demokratik kuruluş, bağımsız gazete vb. gibi transferlerle olumlu imaj oluşturulur. Özellikle reklam sektöründe bu çok sık kullanılır. Örneğin “Hayatın Tadı”, “Dolu Dolu Bankacılık”, “Arçelik Demek Yenilik Demek” vb.

Tanıklık: “Tanıklık saygı duyulan ya da nefret edilen bir kişiye herhangi bir düşünce, program, ürün ya da kişinin iyi ya da kötü olduğunu söyletmeyi kapsar” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 172).

Bu teknik reklamcılıkta ve siyasette çoğu kez kullanılır. Olumlu yönde propagandasının yapılmasını isteyen şirketler veya kuruluşlar, toplum nezdinde olumlu imaja sahip olan kişileri kullanarak, kendi çıkarları doğrultusunda kamuoyu oluştururlar. Örneğin toplumca kabul gören bir ünlünün reklamlara çıkarak ben bu ürünü kullanıyorum ve çok memnunum gibi cümleler kurması hedef kitle üzerinde olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Aynı şekilde toplumda olumlu bir imajı olan kanaat önderinin bir siyasi görüş veya hareket hakkında olumlu demeçler vermesi, o kişiyi takip edenler tarafından kabul görür ve o siyasi görüş ve harekete yönelmelerini sağlar.

Halktan Biri: “Halktan biri, konuşmacının dinleyicisini halktan biri olması nedeniyle kendisinin ve düşüncelerinin iyi olduğuna ikna etmeye çalıştığı bir yöntemdir” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 173).

Bu yöntemle hedef kitle mesajın kendilerinden biri tarafından aktarıldığını görür ve pek fazla sorgulamadan kabul eder. Bu yöntemle halktan biriymiş gibi davranan kişi, halka bakın bende sizdenim ve sizi anlıyorum bu ürün veya bu görüş sizin için çok daha faydalıdır. Özellikle reklamlarda sıradan kişilermiş gibi gözükken sokakta yürüyen vatandaş, markette alışveriş yapan müşteri, bulaşık makinesi bozulan ev hanımı, vb. gibi karakterler halkın içinden çıkmış ve halktan biriymiş gibi lanse edilir. Aynı şekilde “Halktan Biri” yöntemi de siyasette en çok kullanılan propaganda yöntemlerinden biridir, bir liderin veya partinin ben halktan biriyim

demesi ve medyaya halkla iç içe olduğunu gösteren demeçler ve görüntüler vermesi, buna bir örnektir ve bu siyasetçi için olumlu bir puandır.

Kağıt Derme: “Kağıt derme, bir düşünce, program, kişi ya da bir ürünün en iyisi ya da en kötüsü olduğunu ortaya koymak amacıyla gerçeklerin ya da yalanların, tanımların ya da ilgiyi başka tarafa çekicilerin ve mantıklı ya da mantıksız ifadelerin seçimi ve kullanımını kapsar” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 174).

Kağıt Derme yönteminde savunulan düşünce yapısıyla ilgili olumlu düşünceler ve kanıtlar öne plana çıkarılırken olumsuz düşünce ve kanıtlar hasır altı yapılır. Savunulan düşünceyle ilgili olumlu olgular büyük hararetle tartışılır fakat olumsuz bir yöne gideceği belli olan savlar ise göremezden gelinir. Bazı pazarlama kuruluşları veya internetten satış yapan şirketler kendileri hakkında yapılan olumlu yorumları tüketiciye aktarırken olumsuz olanlara yer vermezler. Bu şekilde kuruluşlarına yönelik devamlı olumlu bir eleştiri yapıldığı imajını verirler.

Herkes Yapıyor: “Herkes yapıyor taktiği bir şeyi herkesin, en azından bizlerin yaptığını söylemektir. Bununla propagandacı, ait olduğumuz gruptaki herkesin programını kabul ettiğini ve bu nedenle bizim de kalabalığı izlemek ve “herkesin yaptığını yapmak” zorunda olduğumuzu vurgulayarak bizi ikna etmeye çalışır” (Lee ve Lee akt. Severin ve Tankard, 1994: 179).

En fazla kullanılan yöntemlerden biridir. Herkes yapıyor neden siz yapmıyorsunuz? Gibi bir soruyla hedef kitle zan altında bırakılır. Örneğin satılan bir ürünün halkın malı diye nitelenmesi ve bu ürünün tüm halk tarafından kullandığı gibi bir imaj oluşturulması buna açık bir örnektir. Aynı şekilde siyasette özellikle seçim öncesi yapılan yanlı anketlerde bu çok açık ve net bir şekilde gözükür. Örneğin anketi yapan kuruluş yandaşı olduğu siyasi kuruluşun oyunu çok yüksek gösterir ve bakın herkes bu partiye oy veriyor sizde onlara katılın gibisinden bir mesaj aktarır.

Kimine göre bu propaganda araçları hedef kitle üzerinde oldukça etkilidir, kimine göre ise pek fazla etkisi yoktur. Fakat görüldüğü üzere kitle iletişim araçlarının alanı ve etkisinin artması üzerine toplumların manipüle edilmeleri ve belirli bir

doğrultuda harekete geçmeleri için yoğun bir çaba harcanmaktadır. Bu nebzedeki propagandanın rolü büyüktür. Propaganda yoluyla hedef kitle farkına varmadan propagandacının öne sürdüğü savları kabullenir hatta aynı doğrultuda bu düşünceleri savunmaya geçer.

1.5.Herman ve Chomsky Propaganda Modeli

Herman ve Chomsky'e göre (1993: 9) kitle iletişim araçları halka imgeler ve mesajlar ulaştırır. Bu kitle iletişim araçlarının amaçları halkı bilgilendirmek, eğlendirmek ve halka toplumun kurumsal yapısıyla birleştirecek, inançları ve davranış biçimlerini empoze etmektir. Dünya servetinin belirli bir kesimin elinde toplandığı dünya düzeninde bu ancak sistematik ve güçlü bir propagandayla gerçekleştirilebilir. Herman ve Chomsky bu sürecin nasıl işlediğini ve hangi safhalardan oluştuğunu göstermek için bir propaganda modeli oluşturmuşlardır. Bu propaganda modelinin belli başlı özellikleri vardır, bu özellikler ise şu şekildedir:

- 1- Egemen medya şirketlerinin büyüklüğü yoğunlaşmış mülkiyet kar amaçlı oluşu ve sahiplerinin serveti.
- 2- Reklamcılığın medyanın en önemli kaynağı oluşu.
- 3- Medyanın iki temel kaynak ve iktidar odağı olan hükümet ile iş çevrelerinden ve bunların mali destek sağlayıp, onayladığı uzmanlardan sağladığı bilgiyi temel alması.
- 4- Medyayı hizaya sokmak için kullanılan bir yöntem olan medyaya yönelik tepki üretimi.
- 5- Ulusal bir din ve bir denetleme mekanizması olan Anti-Kominizim (Herman ve Chomsky, 1993: 22).

İlk olarak egemen medya şirketlerinin siyasetle olan ilişkileri ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri gelmektedir. Bu büyük şirketlerin hükümete bağımlılıkları vardır bu bağımlılık medya şirketlerinin hükümete olan bağlantılarıdır. Tüm radyo-TV şirketleri ve şebekelerinin hükümetin vereceği ruhsat ve izinlere ihtiyacı vardır; dolayısıyla hepsi hükümetin denetimine ve baskılarına açık durumdadır. Bu teknik ve hukuki bağımlılık medyayı hizaya sokacak bir sopa olarak kullanılmıştır ve medya politikası, kurulu düzen doğrultusunda sık sık sapacak olursa

bu tehdit harekete geçirilebilir. Medya kendini bu tehlikeden, kulis faaliyetlerine girerek, çeşitli siyasal harcamalar yaparak, politika bağlantılarını geliştirerek ve dikkatli bir politika izleyerek kurtulur (Herman ve Chomsky, 1993: 45-46). Eğer bu yol izlenirse ve iktidarın çıkarlarının tersine bir yol izlenirse güçsüz olan medyanın sonu hüsrana olacaktır. Devlet bir medya kuruluşlarına birçok yaptırım yapacak güçtedir ve gerektiğinde bundan hiç çekinmez. Tabii aynı doğrultuda eğer medya güçlüyse ve arkasında belirli bir siyasi veya ekonomik hatta askeri bir gücü varsa bu kez bu medya kuruluşları iktidarı sallayabilir.

Sonuçta egemen medya şirketleri çok büyük işletmelerdir; mülk sahiplerinin ve piyasa ile kar amacı güden güçlerin kesin kısıtlamalarına tabii olan zengin kişiler veya yöneticiler tarafından kontrol edilir. Bu yöneticiler ve mülkiyet sahipleri kendi çıkarları doğrultusunda medyayı yönetirler birçok farklı sektörde de yatırımları bulunan medya sahipleri medyanın gücünü sahip oldukları şirketler lehine kullanmaktadır. Bu şirketler, öbür büyük şirketler bankalar ve hükümetle sıkı sıkıya kenetlenmiştir. Bunların hepsiyle önemli ortak çıkarları vardır. Haberlerin seçimini etkileyecek ilk güçlü süzgeç budur.

İkinci madde ise reklamcılığın medyanın en önemli gelir kaynağı olmasıdır. Birçok medya kuruluşu reklamlardan kazandıkları paraları ile ayakta durmakta ve üretime devam edebilmektedir. İlk başlarda yayımlanan işçi gazetelerin sonunu, reklam pastasından pay alamamaları getirmiştir. Büyük sermaye sahipleri işçilerin sesini kesmek için onları en büyük silahlarıyla yani ekonomik yaptırımla etkisiz kılmışlardır (a.e.g, 1993: 49). Reklam almadan yani dolaylı olarak ekonomik getirisi olmayan medya kuruluşların ayakta durma ihtimalleri çok düşüktür. Büyük sermaye sahiplerini reklam aracılığıyla yaptıkları ayrımcılık ve karşıt olanı yok etme taktiği işe yaramaktadır. Bu şekilde egemen söylemin ve çıkar gruplarının lehine yayın yapılamamakta, yapanlar ise cezasını çekmektedir.

Üçüncü maddeye gelinirse ki bu özellikle bizim medyada çoğu kez kullanılan bir yöntemdir. Medya hükümetin veya sermaye grupların maaş bağladığı ve bünyesinde çalıştırdığı kişileri, güvenilir kaynak olarak sunması medyayı egemen gücün sözcüsü haline getirmektedir. Muhabirler, resmi görevlilerin işleri neyi

gerektiriyorsa onu bilmekle yükümlü oldukları düşüncesiyle hareket ederler... Yani bir medya çalışanı bir bürokratin söylediklerini yalnızca bir iddia olarak değil güvenilir ve yetkin bir kişinin verdiği bilgi olarak kabul eder. Bu durum manevi bir iş bölümü yaratır. Resmi görevliler gerçeği bilirler ve sunarlar; muhabirlerin işi ise bilgiyi almaktan ibarettir (Herman ve Chomsky, 1993: 57).

Bir diğer madde ise medyayı hizaya sokmak için kullanılan tepkidir. Tepki medyadan üretilen bir görüş ya da programa olumsuz tepki vermek demektir. Tepki, mektup, telefon, telgraf, dilekçe, dava açma, kongre'de konuşma yapma ya da kongre'ye yasa tasarısı sunma gibi yollarla veya çeşitli şikâyet tehdit ve cezalandırma eylemleri biçiminde dile getirilebilir. Tepki yaratan odaklar birbirlerinin gücüne güç katar ve siyasi otoritenin haber yönlendirme faaliyetlerindeki egemenliği pekiştirirler. Bu bir silsile şeklinde gelişir etki tepkiyi, tepkide tekrar etkiyi yaratır. Hükümet, başlıca tepki üretme odaklarından biridir. Kurulu düzenin çizgisinden sapan medyayı düzenli saldırı, tehdit ve düzeltmeler yoluyla hizaya sokmaya çalışır (a.g.e, 1993: 75). Çeşitli yaptırımlar ve tehditler sonucu muhalif medya yıpratılır ve sonu hazırlanır. Çeşitli güç odaklarına ve kitlelere hedef gösterilen medya kuruluşları, bu durum karşısında çaresiz kalmakta ve çoğu kez de kendini savunamamaktadır.

En son madde ise o dönem en büyük düşman olarak gözüken kominizim tehlikesiydi. Tüm kötülüklerin kaynağı olarak kominizim, mülkiyet sahiplerinin sınıfsal konum ve üstün statülerinin temellerini tehdit ettiği için her zaman onların korkulu rüyası olmuştur (Herman ve Chomsky, 1993: 82). Egemen sınıflar kominizim tehlikesini kullanarak, medya çalışanlarını ve sahiplerini tehdit etmekte ve onları vatan haini olmakla itham etmekteydi. Bir kişi ne kadar haklı olursa olsun komünist ise o kişinin söyledikleri ve yazdıkları kesinlikle yanlıştır ve toplumun zararınadır. Komünist olarak fişlenen yazarlar toplum tarafından dışlanmakta ve eleştirilmektedir. Aynı zamanda anti kominizim solun ve işçi hareketlerinin bölünmesine yardımcı olur ve siyasi bir denetim mekanizması işlevini görür. Bu şekilde bölünen ve dışlanan sol, güçsüzleşir ve hâkim sınıflar karşısında çaresiz bir konuma gelir.

İKİNCİ BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİ

2.1. Milli Görüş ve Refah Partisi

Öncelikle Refah Partisinin kuruluşundan bahsetmek gerek, Refah Partisi milli görüş hareketinin 12 Eylül hareketinden sonra kurulan partisidir. Bir nevi Milli Selamet Partisinin devamı konumundadır. Milli Selamet Partisinin çalışmaları milli güvenlik konseyince yasaklanması üzerine Avukat Ali Türkmen tarafından kurulmuştur. Kurucu kadrosu birkaç defa Milli Güvenlik Konseyi tarafından iptal edilince 1983 seçimlerine katılamamıştır. Daha sonra veto edilmeyen Ahmet Tekdal partinin başına geçti. Refah Partisi tüm Türkiye’de kısa bir süre içinde teşkilatlanmasını tamamladı ve 1984’te yerel seçimlere katıldı. Oyların %4.44’nü alarak Urfa ve Van belediyelerini kazandı. 6 Eylül 1987’de yapılan referandum (halk oylaması sonucu) Milli Selamet Partisi eski başkanı Necmettin Erbakan Refah partisinin başına geçti. Böylece 1987 yılında genel başkan Necmettin Erbakan olmuştur. Refah Partisi 1987 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerine katılmıştır ve oyların %7.16’sını almıştır fakat bu sonuçla %10 barajını aşamadığı için milletvekili çıkaramamıştır. 1989’ yapılan yerel seçimlerde ise oy oranının %9.8’e yükseltmiştir ve bu dönemde Kahramanmaraş, Şanlı Urfa, Sivas, Van, Konya belediyelerini almıştır. Refah Partisi meclise ilk kez 1991 yılında ki seçimlerde oyların %16.90’nı alarak 62 milletvekiliyle meclise girmiştir. 1994 yerel seçimlerinde oyların %19.14’nü alarak İstanbul ve Ankara belediyelerini almıştır. Daha sonra 1997 yılında yapılan seçimlerde ise birinci parti olmayı başarmıştır. 1995’te yapılan genel seçimlerde oyların %21.38 alarak birinci parti olmuştur ve büyük bir başarı sağlamıştır (www.tr.wikipedia.org, 2010).

Refah Partisinin iktidara gelmesindeki önemli neden 1946 yılından beri Türkiye’de oluşan sağ bir geleneğin, giderek ilerleyen bir şekilde siyasi bir güç haline gelmesidir. Göle göre ise Türkiye’de demokrat ve sağ liberal bir geleneğin 1946’dan itibaren yeniden yeşermesidir. Bunun sonucu olarak İslami kimlik ve söylem siyasal sistem içinde meşruluk zemini bulmaya başlamıştır. 1970 yılında kurulan Milli Nizam Partisi ve onun devamı olan Milli Selamet Partisi ve Refah

Partisi İslami inancı siyasete doğrudan taşımaya devam etmiştir. Milli Selamet Partisi ilk olarak 1970'lerde İslamcı bir parti olarak kurulduğunda geleneksel dindarları cezp etmiş ve kırsal bölgelerden destek görmüştür. 1990'larda ise gittikçe kentsel alt-orta sınıfları cezbeden bir parti haline gelmiştir (2002: 72). Oylarının büyük bir kısmını kırsal alanlardan ve kırsal alandan büyük şehirlere göçmüş kişilerden alan bu siyasal akım günümüzde de Ak Parti ile devam etmektedir. Milli Görüşü kısaca anlatmak gerekirse, 1969 yılında başını Necmettin Erbakan'ın çektiği bağımsızlar hareketiyle başlayan ve Milli Nizam Partisi ile siyasallaşan siyasi bir akımdır. Gittikçe güçlenen ve Türkiye siyasetine yön veren bu görüş açısı günümüzde de bu gücünü koruyarak artırmaktadır. İslami partilerin oylarını artırmasının nedenleri arasında diğer büyük siyasi partilerin vatandaşa verdiği vaatleri (iş, aş, ev gibi) yerine getirmemesi ve beklentileri boşa çıkarmasıdır. Diğer büyük partilerin yapamadıklarını vadeden ve bu doğrultuda propaganda yapan İslami partiler büyük oranda destek bulmuşlardır. Milli Görüş hareketiyle filizlenen bu siyasi hareket kendini Ümmetçi olarak tanımlamıştır. Ayrıca seçim döneminde yapılan titiz çalışmalarla örneğin tüm seçmenleri bilgisayarlara yükleyerek oy vermelerini gözlemlemek, aynı zamanda kapı kapı dolaşarak yüz yüze propaganda yapmak, özellikle kadınların seçim çalışmaları dönemi büyük bir özveriyle çalışmaları RP'sine iktidarı getirmiştir (Bölükçüoğlu, 2000: 27). Milli görüşle birlikte var olan diğer bir kavramda adil düzen kavramıdır, bu kavramın içi iyi bir şekilde doldurulmalıdır. Türkiye'de üretim çok önemlidir ama bundan daha önemlisi bu üretimin paylaşılmasıdır yani üretimden elde edilen zenginliklerin adil bir düzende dağıtılmasıdır. Fakat ürettiğinizi paylaşmıyorsanız bu toplum çözülmeye ve çökmeye başlar o yüzden üretilen değerlerin adaletli bir şekilde tüm topluma paylaşılması gerekir. Çelik'e göre (2003: 10) Refah Partisinin teorisyenleri bu iki kavramın içini yanlış bir şekilde doldurmuşlardır veyahut yanlış anlamlara sebep olacak şekilde kamuoyuna aktarmışlardır. Yargı bu kavramların iyi açıklanamaması ve doğru algılanamamasından dolayı Türkiye'de bir din devleti kurulmak isteniyor kanaatine varmışlardır.

Refah Partisini diğer partilerden farklı kılan iki önemli kavram vardır bunlardan birincisi Milli Görüş ikincisi ise Adil Düzendir. O dönemde Türkiye'deki gelir düzensizliği öyle büyümüştü ki bu toplumu ciddi bir şekilde rahatsız

etmekteydi. Türkiye neredeyse patlama noktasına gelmişti, bu ortamda Adil Düzen görüşü bu kitleleri mutlu ediyordu. Aynı zamanda Türkiye'nin çıkarları dünyada korunmuyor onun aksine Türkiye birkaç grup tarafından diğer ülkelere adeta peşkeş çekiliyordu. Milli Görüş kavramı altında Türkiye'nin çıkarlarını korumak, kendi imkânların harekete geçirerek Türkiye'nin büyümesini ve kalkınmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş ve hayata geçirilmiştir. Çelik bu kavramların Türkiye'yi şeriat devletine taşımak için ifade edilmiş kavramlar olmadığını, aynı zamanda şayet bu kavramları oluşturanların ve üzerinde siyaset yapanların, amacı rejimi değiştirmek ise buna da karşı olduğunu dile getirmektedir (Çelik, 2003: 7-8).

Erbakan'a göre Osmanlı milliyetçi bir yapı değil, ümmetçidir. Osmanlı'da çeşitli milletler, ırklar kendi değerlerini koruyarak birlikte yaşayabilmişlerdir. Ama ulus-devlet sürecinde Türkiye'de yaşayan herkes Türk'tür denildiğinden ve Türklüğün de tanımı yapıldığından sorunlar ortaya çıkmıştır. Oysa Müslümanlık, etnik mensubiyetin önüne çıkarıldığında birçok sorun çözüme kavuşmaktadır. Bu sözleriyle ümmetçilik ilkesiyle hareket edildiğinde ülkedeki sorunların çözüleceği ve daha güçlü bir Türkiye olacağı vurgusu yapılmıştır. Bu görüş milletin kendi değerlerini tarihini ve kültürünü koruyarak, bunları geleneksel bir çerçevede yaşayarak toplumun daha huzurlu ve daha güçlü olacağını savunmaktadır. Özcan'a göre milli görüş milletin kendi inanç, tarih, kültür ve geleneklerini hayatın içine katması olarak nitelendirilebilir (Özcan, 02.12.2006, Yeni Şafak). Mili Görüş Toplumun kendi öz değerlerine dönerek bunları ifadesinin farklı bir anlatış tarzı olarak da nitelenebilir. Ayrıca bazı görüşlere göre de 1950'li yıllardan itibaren güçlenen siyasal İslam'ın bir diğer destekçisi sol ve kominizim düşmanı Amerika'dır. Donata göre (1999:13) soğuk savaş yıllarında Amerika'nın isteği ve amaçları doğrultusunda sol ve kominizime karşı milliyetçilik ve dindarlığın desteklendiği. Amerika tarafından Türk-İslam sentezinin devletin resmi ideolojisi haline getirilmeye çalışıldığının ve bu hareketin 12 Eylül sonrası da bürokrasi kadrolarında da yankısını bulmaya başladığı belirtilmektedir. Donat farklı bir bakış açısıyla milliyetçi ve dindar kesimin Amerika tarafından desteklendiğini ve bu kesimin aslında Amerika çıkarları doğrultusunda çalıştığını belirtmektedir. Aslında Amerika'nın Güney Amerika'da, Uzak Doğuda ve Orta Doğuda merkezi, baskıcı ve

milliyetçi öğeleri kendi çıkarları doğrultusunda desteklemesi bu görüşe mantıklı bir bakış açısı katmaktadır.

Aynı şekilde Kongar (Kongar, 2000: 155) bu durumu şöyle aktarıyordu. Soğuk Savaş döneminde Birleşik Amerika'nın da desteği ile, gerek Sovyetlere karşı Türkiye, İran, Afganistan, Pakistan çizgisinde bir yeşil kuşak oluşturulması, gerekse dinci ideolojilerin Sovyetlerin içinde muhalif eylemler için kullanılması sırasında, İslam'ın siyasallaşması, Türkiye'nin iç dinamikleriyle de çakışan bir biçimde, devlet tarafından desteklenen ve üstelik para ve kuvvet getiren bir girişim niteliğine kavuşmuştur. Bu niteliğe kavuşan bu güç daha sonra aynı sistem tarafından bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Bu kez sistemin düşmanı kendi desteklediği ve geliştirdiği siyasal İslam'dı. Sistem kendi eliyle geliştirdiği ve büyüttüğü bu siyasal akıma şimdi düşman kesilmişti. Eski dost yeni düşman idi.

Çelik'e göre din hiçbir zaman siyasetin faaliyet alanında olmamalıdır, siyasete din karıştığı vakit iki tarafta kendinden bir şeyler kaybeder. Siyasetin faaliyet alanı ahlak, adalet ve hukuk olmalıdır. Din üzerinden yapılan siyaset geri tepen bir silah gibidir, önce o tarz siyaset yapanı vurur daha sonrada toplumu kamplara böler (2003: 30-31). Dini siyasete kendi emelleri için kullanan kesimler, aslında dini hassasiyeti olmayan daha çok ajitasyon yoluyla kitleleri uyutarak onların oylarını ve desteklerini kazanmaya çalışan kesimlerdir. Günümüzde toplum bu tip hamlelere karşı daha duyarlı hale gelmiştir, bireyler artık daha fazla özgürlük ve daha fazla eşitlik istemektedirler.

Hiç kuşkusuz, dinsel ve mezhepsel inançları ön plana çıkaran, millet ya da ırk kökenlerini daha çok önemseyen, bunlara göre yaşayan ve siyaset yapmak isteyenler olacaktır. Bu inanç onların en doğal hakkıdır. Tabi bu inançlarını eyleme dökerken onların dışındakileri etkilememelidirler. Bu kargaşaya ve çatışmalara neden olur. Yani bu inançları kamu alanına taşınmaları, yani dinciliği (şeriatı) ya da milliyetçiliği (şovenizmi) herkese empoze etmek istemeleri, onların ne hakkıdır, ne de demokrasi buna izin verir. Sadece belli bir dine ya da mezhebe veya bir ırka ya da millete mensup oldukları için biz insanları öteki insanlardan daha makbul ya da üstün

olduğunu kabul eden ideolojilerin kamu alanına taşınmamalıdır. Fakat (bazı kişilerce) demokrasi adına desteklenmesi ise (eğer kötü niyete dayalı değilse) en hafif deyimle bilgisizliktir (Kongar, 2000: 156). Bu şekilde bu tip düşünceleri toplumun tüm kesimine dayatmak bir iç çatışmaya neden olur, herkesin aynı düşünce kalıplarıyla hareket etmesi ve yaşaması imkânsızdır. Farklılıklar topluma renk katmakta ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Çok renklilikler ve farklı düşünce kalıpları günümüz demokrasisinin vazgeçilmez öğelerinden bazılarıdır. Bu öğeler iktidarlar tarafından korunmalı ve geliştirilmelidirler. Bu öğelere karşı gerçekleşen saldırılar demokrasiye karşı işlenmiş birer suçtur, suçlular cezalandırılmalı ve caydırıcı yaptırımlar gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda Kongar’a göre (2000: 69) demokrasi, demokratik hak ve özgürlükleri korumak ve geliştirmek yerine, bu hak ve özgürlükleri yok etme özgürlüğünü savunacak kadar bilinçsiz olanlarla korunamaz. Kongar demokrasiyi kendi içinde hissetmeyen ve yaşamayan kesimlerin demokrasiyi korumasının imkânsız olduğunu belirtmektedir.

2.2. 1995 Seçimleri ve Hükümet Kurma Çalışmaları

Seçimlerden önce özellikle askeri kanatın oluşturduğu bir kesim Refah Partisi’nin iktidarından çekinmektedir. Alınan bilgilere ve yapılan anketlere göre, Refah Partisi seçimlerden birinci parti olarak çıkma ihtimali epeyce yüksek idi. Ordu Refah Partisinin seçimi kazanma ihtimalinden fevkalade rahatsızdı. Bunun için Refah Partisinin seçimi kazanamayacağı yasal bir düzenleme istiyorlardı (Arcayürek, 2003: 152). Bu kesimler için Refahlı bir iktidar veyahut koalisyon irticanın hortlaması ve ülkenin 100 yıl geriye gitmesi demektir. O dönemde bu kesimi Refah Partisi geliyor korkusu sarmıştı. Bunun için önlemler almak ve yaptırımlarda bulunmak istiyorlardı. Hatta o dönem 12 Eylül Paşası Kenan Evren’e Refah Partisi iktidara gelirse ne olur diye sormuşlar, Kenan Evren’de “Gelirse gelsin, Anayasayı uygulamak zorunda kalır” demiş (a.g.e, 2003: 210).

Seçimler 25 Aralık 1995 tarihinde 79 ilde 83 seçim çevresinde %10’ seçim barajı uygulanarak yapılmıştır ve 34.155.981 seçmen toplam 138.608 sandıkta oy kullanmıştır. Bu seçimde TBMM 20. dönem milletvekilleri seçilmiştir. Bu seçimin sonuçları ise şöyledir: Necmettin Erbakan önderliğindeki Refah Partisi toplam

6.012.450 oy alarak oyların %21.38'ni almış ve 158 milletvekili çıkarmıştır. İkinci sırada yer alan Mesut Yılmaz önderliğindeki Anavatan Partisi 5.527.288 oy alarak oyların %19.65'ni almış ve 132 milletvekili çıkarmıştır. Üçüncü sırada yer alan Tansu Çiller başkanlığındaki Doğruyol Partisi 5.396.000 oy alarak oyların %19.18'ni almıştır ve 135 milletvekili çıkarmıştır. Bülent Ecevit önderliğindeki Demokratik Sol Parti 4.118.025 oy alarak oyların %14.64'nü alarak 76 milletvekili çıkarmıştır. Beşinci sıradaki Deniz Baykal önderliğindeki, Cumhuriyet Halk Partisi 3.011.076 oy alarak oyların %10.71'nü alarak 49 milletvekili çıkarmıştır. Bu şekilde bir meclis aritmetiği oluşmuştur. Bu aritmetiğe göre hiçbir parti tek başına iktidar olamamıştır bu yüzden tüm partiler başka bir çıkış yolu bulamayınca koalisyon yoluna gidilmiştir(www.belgenet.net, 2010).Bölükgiray'a göre tüm partiler, yıllardır sürekli bölünüp parçalanır ve ufalanırken ve bunların oyları dağılırken, MNP, MSP, RP gibi İslamcı partilerin oyları her geçen gün artmaktaydı (2000: 25).

Çelik'e göre merkez sağdaki birçok siyaset adamı dini istismar etmekte ve dini siyasi araç olarak kullanmaktaydı. Erbakan ve mesai arkadaşlarının miting meydanlarında Kuran-ı Kerim hediye ettiği veya öpüp başlarına koydukları görülmemiştir. Ama merkez sağdaki parti liderleri ve mesai arkadaşları bunu birçok kez gerçekleştirmiş ve bir nevi din sömürüsü yoluyla siyaset gerçekleştirmişlerdir (2003: 5). Toplum bu yolla ajite ediliyor çünkü toplum bunun için uygun dindarı ezilmiş, Alevisi ezilmiş, Kürt'ü ezilmiş, Sunnisi ezilmiş, sağı ezilmiş, solu ezilmiş, sistem tüm kesimleri bir şekilde sindirmiş ve kendi içine katmış ona karşı olanları sindirerek veya yok ederek tek tip bir yapıyı korumaya çalışmıştır. Böyle kısıtlı olanaklar ve manevra ortamında yapılacak en kolay ajitasyon içeren propaganda tarzıdır, Çelik'e göre kendi içinde bulunduğu parti (Refah Partisi) bu yola çokça başvuran bir partidir. Fakat başka bir cümlesinde Çelik bazı çevrelerin dini siyasete alet ederek onu kullanmış ve halkın dini inançlarını sömürmüştür, Çelik belkide Refah Partisinin iktidara gelmesini bu yöntemleri kullanmamasına bağlamaktadır. Ülkenin %99 Müslüman iken neden insanlar dini kullanarak siyaset yapar ve çıkarları doğrultusunda dindarlığı kullanır, bu ülkemizdeki önemli tezatlardan biridir. Türkiye'de yaşanan adaletsizlikler ekonomik gücü bulunmayan büyük halk kitlelerini önce sola, solun bu kitlelerin sorunlarına çözüm bulamayışının sonucu

olarak da Siyasal İslam olarak nitelenen siyasi akıma yönelmelerine neden olmuştur (2003: 5).

2.2.1. Ana-Yol Hükümetinin Kurulması ve Yaşananlar

İlk başta hükümet kurma görevi o dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından Refah Partisi lideri Necmettin Erbakan'a verilmiştir. RP'lilere göre Erbakan'ın Başbakan olabilmesinin önünde herhangi bir engel yoktu. Ancak yanlışlıklarını bir süre sonra fark edeceklerdir. Arcayürek'e göre yıllardır istemeyerek de olsa 'sistemle dalaşan' RP'nin iktidarına izin verileceği kesin değildi. Bu noktadan sonra Laik çevreler ve büyük sermaye devreye girecekti. Bu çevrelere göre RP'si her ne kadar seçimlerden birinci parti olarak çıksa da henüz iktidar olmaya hazır değildi. Tabii doğal olarak Süleyman Demirel hükümet kurma görevini önce seçimlerde birinci parti olarak çıkan RP'nin lideri Erbakan'a vermiştir. Süleyman Demirel görevi Necmettin Erbakan'a vermeye pek gönüllü değildi hatta seçimlerden sonra "En çok milletvekili çıkaran hükümeti kurmaya bilir" demiştir (2003: 215). Fakat Süleyman Demirel yinede kanunlara uyararak ve de mecliste Refah Partisiyle hükümet kuracak hiçbir parti bulunmadığını düşünerek ilk görevi Necmettin Erbakan'a vermiştir. Bunun ardından Erbakan partilerle görüşmeye başlamıştır (Aksoy, 2000: 18) Erbakan ilk görüşmesini Doğru Yol Partisi (DYP) lideri Tansu Çiller ile yapmış ve Çiller'den kesin bir dille ret yanıtı almıştır. Erbakan, ikinci görüşmesini ANAP lideri Mesut Yılmaz ile yapmış, ancak ondan ret cevabı almamıştır (Akpınar, 2001: 31). ANAP lideri Mesut Yılmazın Refah Partisi(RP) ile temas kurması, hatta koalisyon altyapısını hazırlamasına rağmen bir takım pürüzleri ileri sürerek geri adım atması üzerine ordu tarafından partisinin milletvekili Mustafa Kalemler aracılığıyla mesaj gönderildiği iddiası sıkça telaffuz edildi. Mesut Yılmaz'ın RP lideri Necmettin Erbakan'a "Senin başbakan olmana şartlar el vermiyor" dediği kamuoyuna yansdı. Süleyman Demirel'in tahmini ilk etapta doğru çıkmıştır fakat sahne henüz kapanmamıştır.

Peki, Mesut Yılmaz neden vazgeçmişti Abdullah Gül o günkü yaşananları şöyle aktarıyor:

“ Seçimlerden birinci parti çıkmıştık. Hükümeti kurma görevi bize verilir verilmez temaslara başladık. ANAP’la görüşmeye başladık. İki partinin tabanı da bu hükümetin kurulmasından yanaydı. Herkes hükümetin kurulmasını bekliyordu. Her konuda anlaştık. Tartışma konusu olan ve hangi partide kalacağı uzun süre müzakere edilen Diyanet İşleri Başkanlığı’nu bile ANAP’a verdik. Ancak o arada Profesör İlhan Arsel, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e bir mektup yazdı. Arsel, bu mektupla RP’sini laiklik karşıtı olmakla suçluyordu. Cumhurbaşkanı Demirel de, bu mektubu o dönem TBMM Başkanı olan ANAP’lı Mustafa Kalemlî’ye ulaştırmıştı. Kalemlide almış mektubu Genel Başkan Mesut Yılmaz’a götürmüş. Yılmaz hemen çark etti, hükümeti kurmaktan vazgeçti. Mektupla bir şey yok ama prosedür önemli. Bunu başlatan da Cumhurbaşkanı. Askeri daha bu aşamada devreye sokan o. Erbakan Hoca bunları sonra öğrendi.”

Mektup ulaştıktan sonra dönemin Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, ANAP liderini ziyaret etmiştir. Bu dönemde böyle bir ziyaret dikkat çekicidir (Aksoy, 2000: 159). Tayyar’a göre son dakika golüyle Yılmaz’a yenik düşen Erbakan çok dertliydi. O günlerde basına yansıyan demeci çok konuşulmuştu: “ Üç kez doktora yaptım. Bu Mesut bana dördüncü kez doktora yaptırdı.” (2009: 15)

ANAP’la hükümeti kuramayan Erbakan, 10 gün sonra Köşk’e çıkararak aldığı görevi iade etmek zorunda kalmıştır. Bunun ardından Erbakan “Olmayacakları göstermek için görevi iade ettiğini” açıklamıştır. Sermayenin ve diğer güç odaklarının istediği koalisyon, merkez sağda bulunan iki partinin koalisyonudur. Bunun için ANAP ile DYP bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Fakat aralarında sürekli husumet olan bu ikiliyi bir araya getirmek hiçte kolay değildir. RP’sinin iktidara gelmesi korkusuyla bu güç odakları ikiliye büyük bir baskı uygulamışlardır (Aksoy, 2000: 19). Süleyman Demirel’e göre “Bu ülke yüzde 21.25’e teslim edilemez” di (Arcayürek, 2003: 268). Aslında o da tüm içtenliğiyle bu ülkeyi Refah Partisi’ne teslim etmek istemiyordu. İlk etapta başarılı olmuştu, hiçbir parti rejim düşmanı olarak sıfatlandırılan Refah Partisi’yle hükümet kurma yoluna gitmemiştir.

Necmettin Erbakan bu süreç için şu şekilde konuşmuştur:

“Partimizin içinde yer alacağı bir koalisyon kurma şansı %100’dür. Ama eğer partilerin prensip kararı ‘hayır’ yanıtı şeklinde olursa, bir gün dahi görevi üzerimizde tutmayız, yiğit, kahraman oluruz” Erbakan’a yöneltilen kiminle hükümet kuracaksınız sorusuna ise şu şekilde cevap vermiştir: *“Berrak görüntü yok. ANAP mı, yoksa DYP ile mi ilk buna yetkili organlar karar verecek. Tüm liderlerle görüşeceğiz. Aramızda kurarız derlerse buyurun diyeceğiz kahvemizi içip tiyatroya seyredeceğiz bizim için her tarafı yağ ile bal”* (Arcayürek, 2003: 280).

Uygulanan baskılar ve ricalar sonucu ve ayrıca çıkar guruplarının baskısı ve o dönemin şartları doğrultusunda Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi 3 Mart 1996 da ortak bir koalisyon kurmuşlardır. Fakat bu koalisyonda işler yolunda gitmiyordu. Malvarlığı, TOFAŞ, TEDAŞ ve Örtülü Ödenek dosyaları DYP liderini “Beni bitirmek istiyorlar” telaşına sürüklerken hükümetin de sonunu hazırladı. O dönem yaşanan bir olay basına şöyle yansımıştı: Özer Çiller ve Yıldırım Aktuna İstanbul’a gitmek üzere Ankara Esenboğa Havalimanına geldiklerinde, ANAP Ankara Milletvekili Cemil Çiçek ile rastlaşıyorlar. Selamlama faslından sonra Aktuna, bazı gazetecilerle söyleşmek için VIP salonundan ayrılırken Çiller ile Çiçek koyu bir sohbete dalıyorlar. Sohbet sırasında Çiller, ANAP lideri Yılmaz’a iletmek üzere bir mesaj veriyor: *“Bakın çok yanlış yapıyorsunuz Mesut Beyin temel amacı Tansu Hanımı Yüce Divana göndermek. Bir genel başkan Yüce Divana giderse siyasi hayatı biter. Buna asla izin vermeyiz. Bu oyunu önlemek için RP ile koalisyon dâhil her türlü hükümet arayışının içinde oluruz. Bunu böyle bilesiniz”* (Karalı, 2005: 196-197).

Tabi bu gelişmeler yaşanırken Erbakan da boş durmuyordu ve bu koalisyonun yumuşak karnı olan Tansu Çiller’e yükleniyordu. Çiller hakkında bir sürü yolsuzluk ve usulsüzlük iddiaları vardı. Erbakan özellikle ANAP’lıların seçimlerde kullandıkları yolsuzluk söylemlerini kullanarak hükümeti sıkıştırmaya çalışıyordu. Erbakan Çiller’in ipliğini piyasaya çıkarmakta kararlıydı. Çilleri Yüce Divan’a göndermeye kararlı olan Erbakan, DYP lideri hakkında hazırladıkları soruşturma önergelerine isim vererek sıralamıştır. Bunlar “Varan 1, Varan 2 ve Varan 3” olarak sıralayarak meclise getirmiştir (Aksoy, 2000: 160). Refah Partisinin manevraları işe

yaramaktaydı ve Tansu Çiller’i can evinden vurmaktaydı. Bu girişimler Tansu Çiller’i ANAP’tan kurtulmaya ve Refah Partisiyle birleşmeye itiyordu (Arcayürek, 2003: 455).

Tabi Tansu Çiller bu tip suçlamalara ve tehditlere karşı dimdik ayakta olduğunu göstermeye çalışıyor ve Refah Partisini suçluyordu. Fakat durumun vahimi yetinin farkındaydı. O dönemde Tansu Çiller’in bu konuyla ilgili açıklaması şu şekildedir:

“Refah Partisi ve Erbakan öç almaya kalkışmışlardır. Bize diyorlar ki, bizimle ilgili dosyaları varmış. Bende diyorum ki daha seçimden yeni çıktık. Bu dosyalar vardı da neden daha önce çıkarmadınız? Bizim anlımız açık, başımız dik. Bizi yıldıramazlar, bizi korkutamazlar. Biz bırakalım bunları, biz kendi işimize bakalım. Ben karşınıza söylediğini yapabilmiş bir bacınız olarak geliyorum” (Arcayürek, 2003: 456).

ANAP’lıların desteğiyle ilgili verilen önergelerle sonucunda soruşturma komisyonu kurulmuştur. Tabi bunun sonucunda ANAP ile DYP’liler kavgaya tutuştu. Çiller ortağı Yılmazı “Arkadan Hançerliyorlar” diye suçlayınca ipler tamamen koptu. Tansu Çiller ve Mesut Yılmaz arasında yaşanan sürtüşmenin ardından, Türkiye adına ‘28 Şubat Süreci’ verilen olağanüstü bir dönem yaşadı. DYP lideri, Anayasa Mahkemesi’nin Güven ve Çekiç Güç oylamasını iptal eden kararını öne sürerek ülkenin hükümeteşiz kaldığını söyledi. Yeni bir formülle çoğunluk hükümeti kurulmalı, Yılmaz görevi iade etmeliydi. Bu kaos ortamında iş dünyasının formülü ise Demokratik Sol Parti(DSP) Genel Başkanı Bülent Ecevit başkanlığında Ana-yol hükümeti olarak belirdi. DYP liderinin Gensoruyla hükümeti düşürme kararlılığı Yılmazı istifa etme yoluna itti. ANAP lideri Gensoru oylamasından bir gün önce Cumhurbaşkanlığına istifasını sundu. Yılmaz sonrasında ise şu ifadeyi kullandı: “Birdaha Çiller’in başında bulunduğı bir DYP ile koalisyon kurmam” (Karalı, 2005: 198).

Ana-Yol hükümeti düştükten sonra Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümet kurma görevini tekrar Necmettin Erbakan’a verdi. Erbakan yine ANAP’ın

kapısını çaldı. Bu görüşme daha sonra ANAP'tan RP'ye geçecek olan Abdulkadir Aksu'nun evinde yapıldı. Fakat Yılmaz'ın yanıtı kesin ve kısa oldu 'Hayır' Bunlar gelişirken TBMM sürekli meclis aritmetiği değişti ve birçok istifa ile parti değiştirme yaşandı. Adana Milletvekili Mustafa Küpeli'nin 13 Haziran'da DYP'den istifa ederek, ANAP'a katılmasının ardından, DYP Çanakkale Milletvekili Hamdi Üçpınarlar 14 Haziran'da partisinden ayrılarak, bağımsız kaldı. 21 Haziran günü daha önce partisinden istifa eden Samsun Milletvekili Nafiz Kurt yeniden DYP'ye katılırken, aynı gün DYP Karabük Milletvekili Şinasi Altınar, DYP Samsun Milletvekili İrfan Demiralp, DYP Eskişehir Milletvekili Yaşar Dedelek ile DYP Manisa Milletvekili Tevfik Diker partilerinden istifa ederek, ANAP'a girdiler. Bu istifaları, 1 Temmuz'da DYP İstanbul Milletvekili Necdet Menzir'in istifası izledi. Aynı gün DYP Bitlis Milletvekili Edip Safter Gaydalı da partisinden istifa etti ve ANAP'a katıldı. 4 Temmuz günü DSP'den istifa eden Afyon Milletvekili Kubilay Uygun ile ANAP'tan istifa eden Muş Milletvekili Erkan Kemaloğlu DYP'ye girdiler. Uygun, 4 gün sonra DSP'ye döndü, ancak 30 Temmuz'da yeniden DYP'ye katıldı. DYP Mardin Milletvekili Muzaffer Arkan, 6 Temmuz'da partisinden istifa etti, ancak 2 gün sonra geri döndü. ANAP Van Milletvekili Mustafa Bayram da 9 Temmuz'da partisinden istifa ederek RP'ye girdi (Karalı, 2005: 200).

ANAP'tan umudu kesen RP'nin yeni rotası yüce divana gitmemek için her türlü ödün vermeye hazır olan Tansu Çillerin partisi DYP idi. Özellikle Tansu Çiller hakkında verilen ödenek önergesinin Refah Partisinin desteğiyle kabul edilmemesi Tansu Çillerin Refah Partisi'ne daha fazla yaklaşmasını sağlamıştır. Bir nevi RP koltuk ve iktidar uğruna Çilleri aklamıştır. Kurulan komisyonda RP'lilerin desteğiyle Çiller aklanmıştır. Saybaşıya göre, Çiller hakkındaki örtülü ödenek önergesinin verilmesinin ardından RP'nin büyük desteğiyle bu önergenin 246 kabul oyuna karşılık 264 ret oy alması ve reddedilmesiyle. DYP Genel Başkanının olası bir hükümet ortağından istediği güvenceye kavuşmasına; öte yandan RP de kendi vermiş olduğu önerge aleyhinde oy kullanarak, ne kadar güvenilir bir ortak olacağını baştan kanıtlamasına neden olmuştur (1998: 26). Böylece Çillerin yolsuzluklarının gizlenmesi yoluyla oluşan ılımlı hava ile Refah-Yol hükümetinin temelleri atılmaya başlanmıştı.

2.2.2. Refah-Yol Hükümetinin Kurulması

Bu istifalar ve parti değiştirmeler sürerken Çiller 22 Haziran 1996’da hükümeti kurma görevini alan Erbakan’la bir araya gelerek RP ile koalisyon kurmayı kabul etmiş ve hükümet formülü DYP cephesinde 2+2 olarak şekillenmiştir. Buna göre iki yıl Erbakan Başbakanlık yapacak, sonraki iki yılda ise Çiller Başbakanlık görevini yürütecektir. Bakanlık dağılımı da bu görüşmede tamamlanmıştır. Erbakan Başbakan, Çiller de Başbakan Yardımcısı ve Dışışleri Bakanı olacaktır (Akpınar, 2001: 55-56). Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyonundan oluşan 54’üncü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Necmettin Erbakan’ın Başbakanlığında 28 Haziran 1996 günü göreve başlamıştır. Sonunda, Çiller’in Yüce Divan korkusu ve Erbakan’ın meşruiyet kaygısıyla harmanlanmış Refah-Yol hükümeti kurulmuştur (Tayyar, 2009: 18).8 Temmuz’da yeni hükümetin güven oylaması yapılmıştır. Büyük Birlik Partisi (BBP)’nin desteğini alan Hükümet, 278 kabul oyuna karşılık, 265 ret oyuyla güvenoyu almıştır. ANAP-DSP-CHP’nin kurduğu ret cephesine 10 DYP milletvekili de katılmıştır. DYP’nin Yahudi milletvekili JefiKamhi “çekimser” oy kullanırken, DYP Kilis Milletvekili ve Genelkurmay Eski Başkanı Doğan Güreş güven oylamasına katılmamıştır (Akpınar, 2001: 65-66). Seçim döneminde birbirleriyle ilgili birçok olumsuz ithamda bulunan bu iki parti iktidara geçmek için güç birliği yapmıştır. Aslında birçok konuda uyuşmazlık içinde olmalarına rağmen iktidar tutkusuyla bu uyuşmazlıkları görmezden gelmiş ve ortak hareket etmeye karar vermişlerdir. Örneğin seçim döneminde birbirlerine yönelik birçok ağır ithamda bulunmuşlardır bunların bazıları şöyledir, Erbakan’ın Çillere yönelttiği ithamlar, “Çiller gâvur aşığıdır, başını eteği ile örtüyor”, “Gümrük Birliği Avrupa uşaklığıdır. Çiller Hanım’a sesleniyorum. Sen gâvur devlet olacaksan güle güle. Ancak beraber olup Büyük İslam Devleti Kuracağız”, “Çiller Amerikalı ve ABD’den emir alıyor. Çiller besmeleyi kaldırdı”, Gâvurla evlenen geline benziyor. Kökü bereketsiz. Firavun”, aynı şekilde o dönem Çiller’de Erbakan’a ağır ithamlarda bulunuyor; “Erbakan’ın Apo’dan ne farkı var”, “Erbakan, Atatürk’ün açtığı yolu kapatıyor, buna izin vermem”, “Erbakan’a karşı göğsümü siper ederim”, “Erbakan ile işbirliği yapıp, Cumhuriyet’i yıkmak isteyen kadrolar bugün ANAP’tadır”, “Erbakan rantiyeci, bölücü, faizci, iftiracı, İran yanlısıdır”, “Erbakan hükümet için her ödünü verir.

Siyaset tarihinin en parlak fırsatçısıdır. Bunlara inanarak ülkeyi teslim etmek mümkün değildir”, “Erbakan ile hükümet kurmak vatana ihanettir. Sistemin sonu ve Türkiye’nin karanlığa gömülmesidir”, “Erbakan ile işbirliği yapmak isteyenler, Cumhuriyeti yıkmak isteyenlerdir”, “Refahla kolasyon yapmak Türkiye’ye ihanettir”, “Yılmaz Erbakan ile ittifak yaptı. Bir tarafta gerıcılık ve tutuculuk ittifakı. Yani Yılmaz ile Erbakan var diğler tarafta biz”. Aynı zamanda Çillerin Refah partililer için “Şerefsizler, milliyetsizler, iki kere şerefsizler, iki kere milliyetsizler” dediğı için Şevket Kazan diğler taraftan da Erbakan için eroin kaçakçısı dediğı için Erbakan tarafından Çiller aleyhine tazminat davaları açılmıştır (Bölükiray, 2000: 34-36). Daha sonraki koalisyon çalışmalarında ise Tansu Çiller şu sözleri sarfetmiştir: “Refah Partisiyle Yokuz”, “Anayol son umudumuz Refah Partisi Tehlikesi Anayol’la biter, Anayol harcanırsa Türkiye kıyamete yaklaşır”, “Erbakan bizi koalisyonla zorlayamaz. Refah’a teslim olmam ülkem satılık değıl” (Arcayürek, 2003: 576-578).

Böylece 28 Haziran 1996 tarihinde kurulan Refah-Yol Hükümeti Programı 07 Temmuz 1996’da okunarak, 08 Temmuz 1996’da kabul edilmiştir. Saybaşıya göre Refah Partisinin seçim döneminde sıkça kullandığı ‘Adil Düzen’ propagandasının hükümet programına pek yansımamıştır (1998: 27). Bu hükümet programı daha çok Ana-Yol partisinin programına benzemektedir. Yeni kurulan hükümet o kadar hızlı bir şekilde oluşmuştur ki kendi programını hazırlamaktan ziyade bir önceki koalisyon hükümetinin programını kopyalamıştır. Birçok kesim Tansu Çillerin Refah Partisiyle koalisyon kurmasına şaşırılmış ve kızmıştır. Hatta batılılar bile bu durumdan yakınmıştır. Chriac, Çillerin kendilerine “Refah Partisi tehlikesi doğarsa bunu ancak ben önlerim” dediğini belirtmiş ve daha sonrasında Refah Partisi’yle koalisyon kurduğunu belirtmiştir (Arcayürek, 2003: 574).

Anayolun ortağı Mesut Yılmaz bu koalisyon için şöyle bir yorumda bulunmuştur: “Hoca’nın hedefi iktidar olabileceğini göstermek ve kadrolaşmak. Çiller’in hedefi soruşturmaları atlatmak” (Donat, 1999: 165). Ana muhalefet partisinin lideri Mesut Yılmaz bu koalisyon için böyle bir değerlendirmede bulunmakta ve bu koalisyonun uzun sürmeyeceğini belirtmektedir.

2.3. 28 Şubat Sürecine Kadar Refah-Yol Hükümeti Döneminde Yaşananlar

Bu bölümde Refah-Yol hükümeti döneminde yaşanan belli başlı olayları incelenecektir ve bu dönemde gerçekleşen olaylarda kilit rol oynayan aktörlerin tutum ve davranışlarını irdelenecektir. Hiç kuşkusuz ideolojik ve fikirsel anlamda birbirlerine çok zıt iki düşünce yapısının yollarının kesiştiği bu dönem Türkiye’de ki ideolojik kamplaşmaların ortaya çıktığı bir dönemdir. Erbakan’ın başbakan olmasından sonra “RP birinci parti çıksa bile hükümet olmasına izin verilmez, Erbakan başbakan olamaz” tezi de çürümüş oldu.

Hükümetin ilk aylarında denk bütçe tartışmaları yaşandı. Erbakan denk bütçeyi “Cumhuriyet tarihinin en büyük olayı” olarak tanımlasa da muhalefete göre bu tamamen hayal mahsulüydü (Aksoy, 2000: 175). Bu dönemde denk bütçe tartışmaları yaşanırken asker ile Refah-Yol hükümetinin ilk anlaşmazlığı da boy gösterdi. ARGE konusundaki anlaşmazlıklar sinirlerin gerilmesine neden olmuştur.

2.3.1. İran Gezisi ve İran İle İlişkiler

Refah-Yol’un ilk olay yaratan girişimi iktidara geldikten iki ay sonra yaşanmıştır. Necmettin Erbakan ilk yurt dışı gezisini 1996 yılının Ağustos ayında ABD’nin terörist ülke ilan ettiği ve Türkiye’nin PKK sorunuyla ilgili aralarında husumet yaşadığı İran’a gerçekleştirdi. Refah Partililere göre bu ABD’ye karşı bir meydan okumaydı, ABD’li görevlilere göre ise bu bir hattaydı ve bunu diplomatik bir dille eleştirdiler. Erbakan bu gezinin amacını bölgedeki terörü boğmak ve ekonomik yatırımları artırmak olarak dile getirdi:

“Türkiye, İran, Irak ve Suriye ile birlikte Ortadoğu’daki terörü temizlemelidir. Bu işbirliği ortamı sağlanırsa terörü Ortadoğu’da boğarız. Özellikle Suriye teröre destek vererek hiçbir fayda sağlayamayacağını bilmelidir. Ayrıca Müslüman ülkelerle ticari işbirliğimizi arttırmamız gerekiyor” (Tayyar, 2009: 29).

Erbakan askerinin ve bazı çevrelerin karşı çıkmasına karşın 10 Ağustos'ta İran gezisine çıktı. Burada bazı temaslarda bulundular ve İran ile doğal gaz anlaşması imzaladılar ardından İran Devlet Başkanı Refsancani ile Erbakan arasında şöyle bir diyalog gerçekleşti “ABD ile aramızın bozulmasını istemeyiz, bu bizim de işimize gelmez” dedi (Aksoy, 2000: 177). Bu gezi zaten gergin olan asker iktidar ilişkilerini daha da gerdi ve askerinin Refah Partisi ile ilgili irticai faaliyetlere karşı şüpheleri artı.

Devletin bazı kurumları ile Erbakan arasında bir güven eksikliği olduğu bu gezide ortaya çıktı. Erbakan, İran'ın PKK'ya yardım ettiğine ilişkin Genelkurmay'ın ve MİT'in raporlarına şüpheyle yaklaştığını belirtti ve istihbarat değerlendirmelerinde propagandanın ve ideolojinin etkisi altında kaldığını belirtti (Aksoy, 2000:177). Aslında Erbakan İran gezisinde PKK'nın İran içinde faaliyet gösterdiğini ve buradan Türkiye'ye giriş yaparak terörist eylemlerde bulunduğunu İranlı yetkililere bildirdi, fakat İranlılar bunu kesin bir dille reddetti (Donat, 1999: 248). İran gezisi sonrası ülke gündemini İran ile olan doğal gaz anlaşması yerine Erbakan'ın MİT'i İran Devlet Başkanı HaşimiRefsancani'ye şikâyet ettiği iddiaları meşgul etti (Tayyar, 2009: 29). Tabii Erbakan İran ile başladığı yurt dışı gezilerini yine Müslüman ülkelerle devam etti, İran gezisinden sonraki gezilerini sırasıyla Pakistan, Singapur ve Malezya'ya gerçekleştirdi. Gözlerin tamamen Erbakan'ın üzerinde olmasına yol açtı, askeri çevreler ve diğer güç odakları Erbakan'ın doğu seferinden dolayı eleştiri oklarını Erbakan'a yöneltiverdiler. Erbakan iktidara gelmeden öncede Müslüman ülkeler ve guruplarla iyi ilişkiler içindeydi, Erbakan İslam alemi ile uzun bir süreden beri iyi ilişkilere sahipti örneğin Suudi Arabistan Kralı Fahd bin Abdulaziz, Libya lideri Muammer Kaddafi, Ürdün Kralı Hüseyin bin Tallal ile “dost” oldukları ve birbirleriyle yakın bir ilişkide oldukları biliniyordu (Akın, 2000: 78). Erbakan İran'a ziyaretinin temel nedenlerinden birinin de ticareti artırmak olduğunu belirtmektedir. Necmettin Erbakan o dönem İran ile ticaretin sadece 200 milyon dolar olduğunu ve bu acıklı durumun düzeltilmesi gerektiğini belirtmektedir. İran'ın en büyük ticareti Avrupa ile yaptığını hâlbuki komşusu olan Türkiye ile ticareti geliştirmesi halinde her iki tarafında karlı çıkacağını belirtmektedir. Erbakan ticaretin mutlaka artırılması gerektiğini ve bunun için bakanlara talimat vereceğini söylemiştir (Donat, 1999: 246).

Aynı zamanda İran konusuyla ilgili ülke gündemine rejim ihracı diye bir kavram taşınmaktaydı. İran'ın kendi rejimini Türkiye'ye bir yolla taşımak istediği ve buna engel olunması gerektiği gibi konular görüşülmekte ve tartışılmaktaydı. İran'ın yönetim bazında Türkiye'den farklı bir çizgisi ve yöntemi vardı. Bu bazı çevrelerin doğudan gelebilecek bir tehlikenin bir diğer adıyla irticai yönetim tarzının mevcut olduğunu ve bir şekilde Türkiye'yi ele geçirebileceği şeklinde yorumlanmaktaydı. Çelik'e göre (2003: 111) Türkiye büyük bir çıkmazdaydı Türkiye durduğu yerde patinaj yapan, sürekli enerji kaybeden ve kendi halkıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla, herkesle çatışma içinde olan, hatta anayasal kuruluşlar olarak kendi içinde çatışan bir ülkedydi. Türkiye Cumhuriyeti kendine güvenen, halkına güvenen kalkınmayı sağlayan, büyümeyi yakalayan içerde siyasi ve ekonomik istikrarı sağlayan bir ülke olması halinde boğuştuğu tüm sorunları kolayca çözebilecekti. Aynı şekilde her ülkenin kendine göre bir rejimi vardır ve diğer ülkelerinde bu rejimi uygulamasını ister ama neden bir ülke başka rejimlerden ve yönetim tarzlarından korkar bu kurulan düzenin halk tarafından tam olarak benimsenmemesi olarak mı yorumlanmalıdır? Eğer cevap evet ise kurulan Cumhuriyet ve yönetim tarzına dair bazı şüphelerin ve kuşkuvarın hala var olduğu anlamına gelir.

Bu gezinin ardından bu kez Rafsancani Türkiye'ye 19 Aralıkta geldi. Rafsancani programına Anıtkabir gezisini eklememiştir. İran Cumhurbaşkanı, Atatürk mozolesine çelenk koymayı reddetmiştir. Aynı zamanda Çankaya Köşkünde İran Cumhurbaşkanı adına yapılan akşam yemeğine bayanların katılmaması da büyük bir yankı uyandırmıştır (Akpınar, 2001: 151-152).

Çelik (Çelik, 2003: 109) İranlıların ziyaretlerinde Anıtkabire gitmediklerini bizimkilerin ise Humeyni'nin mezarını ziyaret etmediklerini söylemektedir. İranlıların Anıtkabiri ziyaret edip etmemeleri Türkiye açısından önemli olsa da, Türkiye'nin İran'a mesafeli durmasının asıl nedeni bu değildir. İran rejimiyle ilgili olarak Türkiye'nin çok önemli kaygıları vardır. Bu yüzden İran yöneticiler ne yaparsa yapsın Türkiye kamuoyunda hoş karşılanmamaktadır. Özellikle askeri bürokrasi, İran ile iyi münasebetlerin mesafeli, kaygılı ve korkuya dayalı bir ekseninde sürdüğü iddia edilebilir. İran'a karşı duyulan bu kaygı medyaya ve devletin diğer kurumlarına yansımaktadır. İran'la ilgili herhangi bir konuda bile devletin kurumları

tedbirli davranmakta ve gelebilecek tepkilere karşı hazırlıklı olmak zorundaydılar. Bundan dolayı o dönem İran ile ilgili olan ilişkimiz bir türlü normalleşmemiştir.

Daha sonra yapılan heyetler arası görüşmelerde ise Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Rafsancani'ye PKK ile ilgili şüphelerini bildirmiştir. Ama Rafsancani bu konuyla ilgili bir bilgisinin olmadığını belirtmiştir. Rafsancani bu konu yerine Türkiye'nin Suriye ile ilgili politikasını yumuşatması konusunda açıklamalarda ve görüşlerde bulunmuştur (Akpınar, 2001: 152).

Rafsancani'nin Türkiye'den ayrılmadan önce Çankaya Köşkünde düzenlediği basın toplantısına İranlı bir gazetecinin “Ankara sokaklarında İslam'a bir dönüş gözledik. Türkiye'de İslam'ın geleceğini nasıl görüyorsunuz” sorusunu şöyle cevapladı:

“Doğrudur bizce de Türkiye'de İslam'a geri dönüş hareketi başlamıştır. Bu Türkiye'de ciddi bir meseledir ve başlamıştır... Türkiye'nin güneyinde İslami hareketi çok ciddi ve güçlü gördüm... Son seçimde bunun en iyi örneğidir” (Akpınar, 2001:155).

2.3.2. Libya Gezisi ve Yaşanan Kriz

Ekim ayının başında Türkiye Erbakan'ın Libya'ya yapacağı geziyle ilgili tartışmalar yaşandı. Libya gezisi öncesi Abdullah Gül ve Kemal Zeybek bu ülkeye giderek incelemelerde bulundu. Gül ve Zeybek, Türkiye'ye döndükten sonra Erbakan'a gördüklerini anlatılar ve Erbakan'ın Libya'ya davet edildiğini kendisine bildirdiler. Erbakan böyle bir ziyarete okey verdi. Gül'e ilk tepki Mehmet Ağardan geldi. Ağar Erbakan'ın Libya'ya gitmesine karşıydı nedenini ise şöyle açıkladı:

“Kadafi Türk düşmanıdır. Daha geçen günlerde MED TV'de yaptığı açıklamalar ortadadır. Türklerin Kürtleri kestiğini Güneydoğunun Kürdistan olduğunu söylüyor. Kürtlerin bağımsız devlet kurması gerektiğini söylüyor.

Böyle bir insanın davetini olumlu karşılamak bize yakışmaz. Sayın Başbakana düşende bu geziye gitmemektir.”

Erbakan ise tartışmayı alevlendirmemek için konuşmayı sesiz bir şekilde dinledi ve Ağar’a bunu daha sonra konuşuruz dedi (Aksoy, 2000: 179). Devreye giren Çiller, “Bunu daha sonra konuşuruz.” dedi (Tayyar,2009: 36). İki lider bu konuyu daha sonra tartıştılar ama Erbakan programını iptal etmedi ve 5 Ekim’de Libya’ya hareket etti.

Çelik, Libya gezisiyle ilgili olarak Erbakan’ın birçok arkadaşı tarafından uyarıldığını belirtmiştir. Aynı şekilde dış tepkilerden de endişe duyulmaktaydı bu gezi gereksiz bir gerilime ve tartışmalara yol açacaktı. Başbakana bu konuyla ilgili özellikle Abdullah Gül tarafından uyarılarda bulunulmuştu. Çelik’e göre müteahhitlerin alacakları gerekçesiyle bile olsa bu gezi konjonktür bakımından tehlikeliydi. Özellikle İran gezisinin hemen ardından Libya gezisinin gelmesi istismara açık bir konuydu ve özellikle de o dönemde D 8 teşkilatına olan yoğun ilgi bu istismarı ve eleştirilerin dozajını artırıyordu (2003: 107).

Erbakan ilk görüşmesini dönemin Başbakanı Abdulmecid El Gaud ile yapmıştır bu görüşmede Türk müteahhitlerinin alacaklarının ödenmesi için girişimlerde bulunulmuştur aynı zamanda bu görüşmelerde iki ülke arasında “iman bağı ve derin muhabbet bulunduğu” belirtilmiştir. Batı tarafından terörist ilan edilen ve dışlanan Libya ile iyi ilişkiler kurmak gerektiğine vurgu yapılmıştır (Akpınar, 2004: 104). Müteahhitlerin 160 milyon alacağı vardı ve bunların tahsili için girişimlerde bulunuluyordu (Yıldırım, 2010: 96).

Daha öncede belirtildiği gibi Erbakan’ın Libya gezisinin temel amacı Türk müteahhitlerin alacaklarını tahsil etmektir. Erbakan’ın Kadafi ile görüşmesi başkent Trablusgarp’ta yapılmamış onun yerine 400km uzaklıktaki Sirte kentinde yapılmıştır. İkili görüşmelerden sonra Kadafi, Erbakan’ı bedevi çadırına davet etmiştir ve burada olay yaratacak açıklamalarını yapmıştır. İlk sözü Kadaf’i almış ve Türkiye tarihini ikiye ayırmıştır. Birinci dünya savaşından önceki şanlı ve büyük tarihi ve birinci

dünya savaşından sonraki “ kendi iradesini kaybetmiş tarih” diye. Kadafi'nin konuşması şöyledir:

“Türkiye asırlar boyunca İslam'a hizmet etmiştir. Batı bu yüzden Türkiye'yi cezalandırmıştır. Türkiye'nin İslamiyete kazandırdığı Balkanlar'daki Müslümanlar üzerinde tarihi sorumluluğu vardır. Türkiye İslam dünyası için büyük fedakârlıklar yapmıştır. İslam tarihini ondan alırsak geriye (Türkiye'nin) tarihi kalmaz. Türkiye'nin tarihinin başlangıcı Birinci Cihan Harbi'dir deniliyor. Ama büyük Türkiye birinci Cihan Harbi'nden önce de mevcuttu. Selçuklu, Osmanlı, Birinci Selim, Kanuni Sultan Süleyman... Bunlar nereye gittiler? Türkiye Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bunları inkâr etmiştir. Türkiye tarihini inkâr etti. Bir tek Refah Partisi inkâr etmedi. Türkiye Birinci dünya Savaşı'ndan sonra iradeyi kaybetmiştir. Türkiye, ABD üslerinin işgali altındadır. Bu üsler Irak'a karşı kullanılmaktadır. Türkiye'nin iradesi hürriyetine kavuşuncaya kadar mücadele etmemiz gerekir. Türkiye'nin geleceği Araplardadır” (Aksoy, 2000: 180).Siyasi alandaki memnuniyetim, sadece değerli kardeşim Erbakan'ın hükümete gelmesiyle birlikte ortaya çıktı... Tek tesellimiz Refah Partisinin iktidarda olmasıdır. Türkiye'de tarihini inkâr etmeyen tarihinine vefa duyan Refah Partisidir. Tarihinine saygılı olan Türk insanları Refah Partisine katılmalıdır. Kürtlerin Libya'da, Irak'ta, İran'da her yerde bağımsız olmaları doğaldır. Kürtlerin de Araplar gibi özgürlüğe ihtiyaçları vardır. Araplarda Kürtler gibi bölgelerinde böyle bir savaşa girmiş ve bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Ortadoğu güneşi altında bu millete yerini almalıdır. Kürtlerde Müslüman'dır, İran ve Araplarla kardeştir” (Akpınar, 2001: 108).

Çelik'e göre Kadafi düşüncelerini ardı ardına sıralarken Erbakan buna müdahale etmeli ve gereken cevabı vermeliydi. Çelik Erbakan'ın olaya müdahale etmemesini siyasi nezaketine, beyefendiliğine vb. gibi etkenlere veya dünya çapında dini bazı organizasyonlara birlikte katılmaları gibi meselelere bağlamaktaydı. Ama Erbakan'ın oradaki sıfatının Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olduğu ve bu ithamlar karşısında sesiz kalmaması gerektiği apaçık ortadaydı. Erbakan Libya gezisinden

pişman değildi, Çünkü Erbakan ve ekibi bu güne kadar hiç özeleştiri yapmamıştı. Çelik bu konuda RP'lilerin bir öz eleştiri yapmalarını beklemiyordu (2003: 108-109). Bu hatayı kabullenemeyen Erbakan'ın aksine o dönemin Manisa Milletvekili Bülent Arınç bir süre sonra bunun bir hata olduğunu itiraf etmiştir (Aksoy, 2000: 183). Bu tip konularda eleştiri yapmayan Refah Partisi belki de yaptığı birçok hatayı görmezden gelmiş veya bilerek üzerini örtmüştür. İktidara gelmeden önce eleştirdiği yönetim tarzını o dönem kendileri uygulamaya başlamıştı.

Bu sözlere karşılık Erbakan Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğunu farklı ırklardan oluşan bir topluma sahip olduklarını belirtmiştir ardından da şu açıklamayı yapmıştır:

“Türkiye’de bir mesele vardır. O da terördür. Bu nedenle binlerce şehit verildi. Bunların yarısı güvenlik güçlerimizdir. Terör dış kaynaklıdır. Libya’da nasıl bir Çad meselesi çıkarılmıştır, aynı kaynaklar Türkiye’de terör meydana getirmiştir. Bunlar çocuk, öğretmen katletmektedirler.”

RP'si Genel Başkan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Abdullah Gül, Erbakan gibi yumuşak bir söyleve başvurmadı, tepkisini şu şekilde dile getirdi “Gelirken böyle bir şey söyleyebileceğini düşünmezdik. Bunlar deli saçması” ve Erbakan'ın üslubuyla da ilgili olarak “Onun (Kadafi) yaptığı terbiyesizliğe aynı terbiyesizlikle mi cevap vermek lazım. Başbakan görüşlerini açıkladı.” diye yanıt verdi (Aksoy, 2000: 181-182).

Bu skandalın haberi Türkiye'ye ulaşınca yer yerinden oynadı. Muhalefet eleştiri oklarını iktidara yöneltmeye başladı ve bu olay Türkiye gündemini uzun bir süre oyaladı. Örneğin yıllar sonra gündeme gelen “Genç subaylar rahatsız” sloganı bu günlerde “Asker rahatsız” diye gündeme gelmekteydi. Özellikle ANAP'lı lider Mesut Yılmaz tarafından söylenen “Asker, başbakanın Libya gezisinden çok rahatsız oldu” demesi o dönemde çok konuşuldu. Aynı dönem Çiller, Yılmaz'ı “Askeri tahrik etmekle” suçluyordu oysaki asker çoktan harekete geçmişti (Tayyar, 2009: 36). Böyle konularda çok hassas olan askeriye durumu hemen ele aldı ve bunu bir hata olarak niteledi. Erbakan artık hedef tahtasındaydı. Medya var gücüyle Refah Partisine yükleniyordu.

Çiller, Demirel'i İtalya'ya uğurlarken Esenboğa Havalimanı'nda Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ile aralarında bir diyalog geçti o dönem bu diyalog medyaya şöyle yansıdı:

Karadayı: (Kadafi'yi kastederek) Epey bekletmiş.

Çiller: Evet. Hesap vermek zorunda şimdi ama olmuş bitmiş.

Karadayı: Bunlara şaşmamamak lazım.

Çiller: Hiç şaşmamak lazım. Ben bunu Erbakan'a söyledim. Oraya gitmek ters düşer diye.

Karadayı: Evet doğru.

Çiller: (Erbakan'ın Libya gezisi için) Çok büyük, büyük hata oldu. Ama genel kurulda bu konu görüşülecek.

Muhalefeten gelen eleştirilerin yanı sıra koalisyon ortağı DYP'den de eleştiriler ve sert çıkışlar geldi. Koalisyon ortağı da bu geziden ve yaşananlardan memnun değildi. Örneğin Ağar'ın tepkisi "Türkiye Cumhuriyeti, müteahhit alacaklarının peşinde koşacak kadar küçük bir devlet değildir" oldu (Aksoy, 2000: 183). İki ortak arasında birçok konuda olduğu gibi bu konuda da anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır birbirlerine karşı eleştirilerde bulunmuşlardır.

Erbakan, Libya gezisinden döndükten sonra bu gezinin yankıları epeyce uzun sürmüştür. Erbakan'a yöneltilen eleştirilerin ve Libya gezisiyle ilgili yapılan kritiklerin hadi hesabı yoktu. Tam bu sırada Erbakan bir bomba daha patlattı İstanbul'da ikinci Avrasya İslam Şurası toplantısında yaptığı bir konuşmada şunları söyledi.

"Aspirini çocuğa verirsin şifa olacağını bile bile tadı acı diye kaçır. Ona çikolataya sararak çocuğa vermek gerek. Bugünkü insan da İslam'ı ve Kuran'ı anlamıyor. Onun için insanlara çocuğa yapıldığı gibi çikolata içinde ikram etmek gerekir" (Aksoy, 2000: 184).

Bu diyalog o dönemin kargaşasına ve irtica geliyor seslerine bir nevi tuz biber oldu kamuoyunda bunlar tartışılırken ve yorumlanırken başka bir skandal ortaya çıktı, bu skandalın adı Susurluk skandalı idi.

2.3.3.Susurluk Skandalı

3 Kasım 1996 da Susurluk'ta meydana gelen trafik kazasında yıllardır gayri resmi kaynaklarca dile getirilen fakat bir türlü ispatlanamayan devlet-mafya-siyasetçi üçgeni açığa çıkmıştır. Bir kaza ülkenin tüm gündemini değiştirmiş, ortaya çıkan çarpık ilişkiler birçok kişiyi hayretler içinde bırakmıştır. Peki, bu kazaya karışanlar kimlerdi, görevleri nelerdi ve bu kaza nasıl gerçekleşmişti. 20 RC 721 plakalı bir kamyonla 06 AC 600 plakalı bir Mercedes, Balıkesir-Bursa yolunun Susurluk güzergâhı üzerinde saat 19.25 sularında çarpışmıştır. Bu çarpışmada Mercedes'in içinde Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak, Emniyet Müdürü Hüseyin Kocadağ, Abdullah Çatlı ve İzmirli manken Gonca Us vardı. Bucak ağır yaralanırken diğerleri olay yerinde hayatlarını kaybettiler (Tayyar, 2009: 39).

Erbakan'a bu konuyla ilgili yöneltilen soruları Erbakan büyük bir ustalıkla geçiştirerek olayı küçümsemiştir hatta susurluk olayını bir "fasafiso" olarak nitelemiş ve rantiyeci medya hizmetlerimizi örtmek için kullanıyor diyerek olayı saptırmıştır. Daha sonra olayı MİT'in ve devletin araştırdığını, daha ne yapabileceklerin söyleyerek üzerlerindeki yükü azaltmaya çalışmıştır. Erbakan'ın bu sözleri iktidarın bu çarpık ilişkiye bakış açısını ortaya koymaktadır. Adalet Bakanı Şevket Kazan soruşturmayı savsakladı ve hafife aldı, Sedat Bucak ve Mehmet Ağar'la ilgili fezlekeler sumen altı edildi. Bu şekilde inkâr ve ret politikalarıyla olayın unutulması sağlanmaya çalışıldı (Aksoy, 2000: 184).

Bu olaya Mehmet Ağar ve Korkut Eken gibi kişiler dâhil 59 kişinin adları karışmıştı. Bu konuyla ilgili Mecliste Araştırma Komisyonu kuruldu Başbakanlık Teftiş Kurulu rapor hazırladı. Ama bu sürecin tek siyasi sonucu Mehmet Ağar'ın istifası oldu. Ağar istifasını Erbakan'a sununca Erbakan bunu pek kabullenmek istemedi fakat bu davranışı ilerde ona itibar kaybettirecekti Çiller'in, Ağar'ın istifasını Erbakan'a iletmesinden sonra Erbakan, Ağar'ı yanına çağırarak şöyle dedi:

"Mehmet Bey, İçişleri Bakanlığından istifa dilekçeniz Tansu Hanım tarafından biraz önce bana iletildi. Siz bu hükümetin kurulmasında büyük emeği olan

bir kardeşimizsiniz. Biz sizin hizmetinizden memnunuz. Libya kararnamesi konusundaki tutumunuz benim için sorun değil. Benim arzum, sizin göreve devam etmenizdir. Eğer siz de böyle düşünüyorsanız ben bu dilekçeyi size iade edeyim”(Tayyar, 2009: 40).

Ne yazık ki adil düzen sloganıyla yola çıkan bir partinin lideri bu adaletsizliği ve çarpıklığı iyi bir şekilde idrak edememiştir. Ağar’ın istifa etmesine karşı çıkmıştır, bu Refah-Yol’un devlet-mafya-siyasetçi ilişkisini örtbas etmeye çalışmasının açık bir kanıtıdır. Fakat Ağar istifa konusunda ısrarcı olmuş ve istifasını vermiştir. Erbakan’ın ve kurmaylarının Susurluk skandalı karşısındaki tutumları demokratlıktan çok uzaktı, belki o dönem kendilerin baş edemeyeceği bir düzen karşısında olduklarından bunu örtbas ve soğutma yoluna gittiler veyahut onlarında bir kısmının bulaştığı kirli bir ilişki ağı olduğundan bunu gizlemeye çalıştılar. Bunu bilmek zor ama bu olay Türk demokrasisi için kara bir leke niteliğindedir.

Mete’ye göre Mehmet Ağar son derece akıllı, kurnaz bir o kadarda iyi bir siyasetçidir. Muhtemelen Mehmet Ağar o dönem neler olup bittiğini ve asli senaryonun ne olduğunu bildiğinden çok akıllı ve tutarlı bir siyaset izlemiştir. Susurluk olayıyla ilgili açıklamalarına çok dikkat etmiş ve kullandığı cümleleri rastgele seçmemiş her seferinde kısa ve tutarlı açıklamalarda bulunmuştur (2009: 60).

Çelik’e göre (2003: 132) Susurluk olayına o zaman bulaştırılmayacak tek siyasi hareket Refah Partisi idi. Ama Erbakan ve kurmayları DYP’ye yöneltilecek saldırıların hükümeti yıpratacağı tezinden yola çıkarak bu olayı küçümsemiş ve üzerine yürümemiştir. Susurluk olayında baş aktörler DYP’lilerdi ama bu olayların üzerine gidildiğinde Tansu Çiller dâhil birçok DYP’linin suçlanmasının mümkün olacağı görülmektedir. Bundan dolayı Refah Partisi iktidar ortağının ve dolaylı yoldan da hükümetin yıpratılmasını istemediğinden veya olayına vahameti anlamadığından örtbas yoluna gitti. Aynı şekilde Refah Partisi iktidarda kaldığı sürece parti üyeleri kim ne derse desin biz bildiğimizi yaparız anlayışı hâkimdi. Bundan dolayı pratik bir siyaset üretemeyen kamuoyunu istek ve şikâyetlerini kayda

almayan bir yönetim şekli doğmuştu. Bunun nedeni bu tip sorunlara ve konulara karşı parti içinde bir ilgisizlik, kaygısızlık, rehavet veya olayı algılayamama, yanlış anlama gibi etkenler vardı. Refah Partisi kendini tanımlamada, tanıtımda ve savunmada yetersiz kalmıştır.

Aslında, Susurluk o dönem Refah Partisi'ne büyük bir fırsat sunmuştur. "Darbe" sözcüklerinin telaffuz edildiği, savaş tamtamlarının çalındığı bu dönemde, çetelerle iç içe geçmiş ve her türlü kirliliğe ilişkin ilişkiler ağı içine hapsedilmiş devlet ve kurumlarını kurtarma ve temizleme çalışması Refah Partisi ve iktidarına büyük bir güven ve oy kazandıracaktı (Tayyar, 2009: 40). Ama ne yazık ki Refah Partisi bu tarihi fırsatı iyi değerlendiremedi ve ondan öncekiler gibi inkârve çözümsüzlük yolunu seçti. Bu olay o dönem demokratik çevreler tarafından da hiç iyi karşılanmadı ve Refah Partisini iskartaya yerleştirdi.

Peki, Erbakan gerçekte bu durumun ciddiyetini kavrayabilmiş miydi? Aksoy'a göre (2000: 186-187) bu sorunun yanıtı evet idi. Erbakan, Susurluk'un gerçek boyutunu, altında nelerin yattığını o dönem bir milletvekili ile paylaştı. Bu milletvekili Susurluk Komisyonu Üyesi Gaziantep milletvekili Bedri İncetahtacı'ydı. Erbakan, İncetahtacı'dan komisyonla ve olayla ilgili bilgileri aldıktan sonra ona şöyle söyledi:

"Yıllardır parti olarak bunları söylüyoruz. Bu işin içinde uluslar arası bağlantılar var. Kontrgerilla var. NATO var, Gladyo var. Bunlar yıllardır söylüyoruz, ama şimdi söyleyemiyoruz..."

Bu olay Refah Partisi içinde de çalkantılara ve tartışmalara neden oluyordu. Milletvekilleri çeşitli toplantılar yaparak bu konuyu enine boyun tartışıyorlardı. Bu toplantıların birinde Diyarbakır Milletvekili Seyit Haşim Haşimi yanlış bir yol seçildiğini belirterek şunları dile getirdi:

"Susurluk konusunda izlediğimiz politika yanlıştır. Kamuoyunda bizim bilerek bu meselenin üzerine gitmediğimiz imajı oluştu. Parti olarak bu imajı

silmedik. 1 dakika karanlık eyleminin Refah Partisiyle ilgili hiçbir yanı yoktu. Çetelere bulaşmamış tek parti Refah Partisi idi. Bundan gocunması gereken tek parti vardı, o da ortağımız Doğru Yol Partisi idi. Karanlık eylemine katılan, Refah Partili olmayan, ancak Refah Partisine de karşı olmayan çok önemli bir kitleyi karşımıza aldık. Oysa toplumun isteği doğrultusunda bu olayın üzerine daha ciddi ve kapsamlı gidilmeliydi”

Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış bu soruşturma için şu yorumda bulunmuştur: “Bu işi götürebildiğimiz yere kadar değil gittiği yere kadar götüreceğiz. Türkiye bu konuya kitlendi. Kamuoyu sonuç bekliyor” (Donat, 1999: 354). Peki, sonra ne oldu Susurluk konusunda yürütülen araştırma bir türlü sonuçlanamadı. Suçlanan polisler birer birer aklandı ve serbest kaldı. Bu olayın baş aktörleri Sedat Edip Bucak ve Mehmet Açar ise bu konuyla ilgili hiçbir yaptırıma maruz kalmadılar ve bir sonraki seçimlerde tekrar parlamentoya girdiler.

Tabi bu olaylar yaşanırken Tansu Çiller ağır yaralı Sedat Edip Bucak’ı hastanede ziyaret etti ve çok konuşulacak olan sözlerini sarf etti. Çiller Bucak için “teröre karşı kahramanca mücadele eden biri” dedi ardından da TBMM Grup toplantısında Çatlı için “Devlet için kurşun atanda yiyende bizim için şerefli dir” dedi (Akpınar, 2001: 128).

Bu konu Bakanlar Kurulu’nda neredeyse hiç sorgulanmadı bunun asıl nedeni Doğru Yol Partililerin sanık sandalyesine oturma korkularıyla. Bu yüzden olayın esasına girilmemiştir, girilmemesi içinde özen gösterilmiştir. Susurluk olayına kararlı müdahale derin devletle çatışmak anlamına geliyordu bu yüzden o dönem hiç kimse bu olayın üzerine gidemedi. Hatta hükümetin büyük ortağı Refah Partisi bile bu olayın sonunun iyi olmadığını görüp, bu olaydan uzak durmaya çalışmıştır. Olayı fasa fiso olarak değerlendirmiştir. Veya bu olayın üzerinin kapatılmasını hükümetin selameti için doğru bulmuştur (Çelik, 2003: 135). Tabi bu olaya çözememem korkusu ve beklide bu olayın ve çarpık ilişkilerin ortaya çıkmasıyla kendi hükümetlerinde zora gireceği korkusu Refah Partilileri bir adım geride durmaya

itmiştir. Bu geride durma onların imajını halk nezdinde zedelemiştir ama bunun sayesinde daha fazla iktidarda kalmışlardır.

Tabi bu olay aynı zamanda Milli Güvenlik Kurulu'nda da dile getirilmedi. Bu konu devlet içinde de susarak ve konuşulmayarak hallolmuştu, aslında herkes neyin olup bittiğini çok iyi bir şekilde biliyor ve idrak ediyordu. Ama bunu dillendirmeye korkuyor veya bu işin bir ucunun kendilerine de varacağından korktuğundan konuşulmasını engelliyorlardı. Örneğin (Çelik, 2003: 135-136) Mehmet Ağar suçlanırken daha sonradan ne yaptysam devlet için yaptım ve devletin bunlardan haberi vardı demiştir. Devletten cesaret ve güç almazsanız bu tip eylemlerde bulunamazsınız çünkü bunun ağır bir bedeli olur. Terörü önlemek adına onlarca faili meçhul cinayet işlenmiştir. Onlarca hakla, hukukla izah edilmeyecek faaliyet ve girişimlerde bulunulmuştur. Bunlar o dönem tamamen terörle mücadele adı altında gerçekleştirilmiştir. Zor kullanılarak, vurarak, kırarak hukukun dışına çıkılarak terörle mücadele edilemez. Bunun savunmasında ise bu eylemlerin tümü devlet için devlet adına ve devletin bilgisi dâhilin de yapılmıştır şeklinde olamaz. Terörle mücadele diye kötünün yanında iyilerde zarar görmüştür. Bu söylemle insanlar kanunsuz bir şekilde katledilmiş veya cezalandırılmıştır. Tabi bunun ne devletimize ne de halkımıza bir faydası olmuştur. Yönetim ile halk arasındaki uçurumu artırmış ve halkın devletine olan güvenini sarsmıştır.

Susurluk skandalı meydana geldiğinde Anavatan Partisi muhalefetteydi. Mesut Yılmaz elimde yetki olsa bu olayı üç günde çözerim dedi fakat iktidara gelince bunu gerçekleştiremedi. Aynı şekilde Susurluk olayı gerçekleştiğinde Refah Partisi muhalefette olsaydı esip gürlendi fakat iktidarda olduğu için sesini çıkaramadı ve olayın üzerine gidemedi. Jandarma komutanının komisyonu getiremeyen bir iktidar bu işi asla çözemezdi nitekim çözemedi de (Çelik, 2004:137).

Aslında Susurluk, Türkiye'deki rejimin adeta bir röntgeniydi, ama Refah Partisi bunu iyi değerlendiremedi ve devlet rantının üzerinden Ankara politikası yapmaktan öteye hiçbir zaman geçemedi. Bunun sonucunda da Susurluk olayı kolay bir şekilde kapatıldı. O dönem yapılan “Şeriat mı, darbe mi?” tartışmaları aslında “Susurluk Çetesini” bir şekilde gizlemiştir ve kamuoyunun bu olayı unutması

sağlanmıştır. O dönem Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi eski Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı'nın, Susurluk Komisyonuna verdiği ve birçok gerçeği içinde barındıran ama daha sonra söz sahibine bin bir türlü soruna neden olan sözler şöyledir.

“Çetenin siyasi kolu ve başında bulunan kişi Mehmet Ağar, polis içindeki ayağı İbrahim Şahin'dir. Mili İstihbarat Teşkilatındaki bağlantısı Mehmet Eymür ve Duran Fırat olan çetede Korkut Eken de bu ekibin sivil ayağı olmuştur. Askeri kanat içindeki sorumlusu da Jandarma Tuğgeneral Veli Küçük'tür” (Altan, 2007: 30).

2.3.4. Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemleri

Bu konuyla ilgili araştırma ve soruşturmaların ağır yürümesinden dolayı o döneme kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin en pasif ama en etkili protestosu gerçekleşti. Yurttaş Girişimi tarafından organize edilen “1 dakika karanlık eylemi” hak, hukuk, demokrasi, özgürlük, zulme karşı mücadele söylemleriyle iktidara gelen Refah Partisi'ne daha doğrusu bu kirli ilişkileri açığa çıkaramayan sisteme karşı düzenlenmişti (Aksoy, 2000: 185). Bu İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde başlayıp tüm yurda yayılan bir eylem haline gelmişti, elinde siyasi bir gücü olmayan ve sistem karşısında her zaman ezilen kesimler bu pasif ama etkili eylem yoluna gitmişlerdir.

Fakat Erbakan bu eylemi “çocukça” bir davranış olarak nitelemiştir. Böylece devletin içine sinmiş bu çetelerle uğraşılmayacağını ilk sinyallerini vermiştir. O dönemdeki konuşması şöyledir:

“Denizde damla bile değiller. Akli başında insanlar böyle şeyler yapmaz. Bir insan hasetten yapacak bir şey bulamazsa elektriği kapatır. Birkaç nasipsiz insanın yapacağı bu tür şeylerden etkilenmeyiz. Etkilenenler zayıf insanlardır. Bunun etkisinde kalıp farfarayla bunu yaymak, aynı şekilde hata ve suçtur. 70 milyonluk Türkiye böyle fesatlarla yerinden oynamaz.”

O dönem Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın partisinin Gebze İl Örgütü'nde yaptığı açıklamalar da gündeme bomba gibi düşmüştür. Kazan'ın “ Muhalefet çocukça şeylerle uğraşiyor. Elektrik söndürerek mum söndü oynuyorlar. Elektrik anahtarların kapatmakla Türkiye temizlenmez.” sözleri özellikle Alevi vatandaşlar başta olmak üzere birçok kesim tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır (Aksoy, 2000: 185-186).

Tabi Refah Partisi'nde bu olaya farklı yaklaşarlarda vardı Çelik bu eylemi tamamen demokratik bir eylem olarak görmekteydi ona göre Refah Partisi bu sivil eyleme karşı çıkacağına bunu desteklemeliydi. Böylece daha şeffaf bir yönetim ortaya çıkacaktı ve Refah Partisinin söylemleri ile uygulamaları uyuşacaktı. Çelik önünü görmeyen siyasetçilerle siyaset yapılırsa bir gün kayaya çarpılacağını belirtmektedir. Bu yolla o dönem Susurluk olayını doğru bir şekilde yorumlamayan ve üzerini örtün kendi partisine mensup olan milletvekillerini ve çalışanları eleştirmektedir. Ona göre mum söndü söylemi bir dil sürçmesi değildir. Düşünmeden konuşulduğu için bu sözler sarf edilmiştir. Hiç ilgisi olmadığı halde yanlış söylemlerle ve tutumlarla ışık söndürme eylemi Refah Partisi'ne yönelmiştir. Tabi bu tip söylemlerle bu gibi olaylara neden olanlar parti tarafından ihraç edilememiştir ve bu söylemler tüm partiye mal olmuştur (Çelik, 2003: 134).

Susurluk komisyonu 5 Mart 1997 yılında toplanmıştır, aralarında Veli Küçük'ün de bulunduğu sekiz kişiyi dinleme kararı Çiller'in muhalefeti nedeniyle, Erbakan'ın devreye girmesiyle gerçekleştirilememiştir. Bilgileri alınmak için komisyona davet edilen ve bu daveti reddeden MİT eski Müsteşarı ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, Genelkurmay eski Başkanı emekli Orgeneral Necdet Üruğ ile Başbakanlık Teftiş Kurul Başkanı Osman Nuri Oduncu'ya karşı siyasi bir tavır alınmamıştır (Tayyar, 2009: 41). Tabi bu durum bu kirli ilişkiler içinde olan kesimleri daha da güçlendirmiş, bu kişileri bir nevi korkusuz kılmıştır. O dönem yapılacak bir temizlik beklide günümüzde bu tip ilişkilere sahip kişi ve kuruluşları caydırıcı bir nitelik kazanacaktı ve Türkiye'nin demokratikleşmesine katkıda bulunacaktı.

Susurlukta ortaya çıkan çarpık ilişkilerin bir ucu da askeriyeye çıkıyordu, TSK içindeki bazı subaylar ve astsubaylar bu ilişkiler içinde yer aldığı medyada yer almaya başlamıştı. Ama ne yazık ki iktidarı bu olayı iyi tahlil edip üzerine gidememesi bu çevrelerinde işine geliyordu. O dönem medya bu konuda iktidardan çok öndeydi. Bazı söylemleri ve iddiaları medya dile getirmekte ve açığı çıkarmaktaydı. Hatta bazı medya kuruluşları Genelkurmayın dahi tepkisini çekmiştir (Tayyar, 2009: 43). Kamuoyu artık devletin ve tüm kurumların bu olayın içinde olduğunu idrak etmekteydi. Ama ezilmiş ve horlanmış halkın bu olaylara karşı tek savunma ve tepki şekli “aydınlık için bir dakika karanlık” gibi eylemler ve söylemlerdi.

Bayramoğluna göre (2001: 87) Susurluk olayıyla ortaya çıkan bir ucu laiklik bir ucu da vatandaşlık krizine çıkan bir yönetim bunalımı gerçekleşmiştir. Sistem üzerindeki askeri vesayet ortaya çıktığı bir dönüm noktasıdır susurluk. Sistem üzerindeki askeri vesayet halinin sonucu olarak, aşırı otoriter bir yönetim anlayışı gelişmiştir. Ülkenin gündeminde kontrol edilemez bir kamu sahası, buna paralel olarak kendi kendini yönlendiremeyen güdük bir siyasi mekanizma ve kendini yeniden üretemeyen bir toplum anlayışı üretmiştir. Susurluk olayına kadar Türkiye yönetim ile halkın, hak ile özgürlüğün birbirinden ayrıldığı sivil dikta tartışmalarıyla geçiriyordu. Susurluk olayı devletin değil siyasi mekanizmanın yıpranmasına neden olmuştur tabii bunun doğurduğu bir sonuçta askeri vesayet üzerindeki etkisini artırmak olmuştur. Siyasi partilerin temsil ettiği siyasi mekanizmaya karşı her defasında devleti temsil ettiğini dile getiren Türk Silahlı Kuvvetlerinin gücü artmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ile Refah Partisi arasındaki anlaşmazlıklar bu dönemde ivme kazanmıştır. Aynı zamanda Susurluk sonrası askeri otorite adına verilen beyanlar artık doğrudan basın ve kamuoyuna ulaşmaya başladı.

Bu ışıkları söndürme eylemi hiç şüphesiz ki Türkiye tarihinin ilk ve en büyük sivil toplum olayı olmakla birlikte tüm Türkiye’ye yayılmamıştır, genellikle büyük şehirlerde destek bulmuştur. Fakat bu hareketin tüm Türkiye’ye yayılmaması hareketin fazla abartıldığı izlenimini vermekteydi. Beklide Refah-Yol’un bu eylemi pek hesaba katmamalarının nedeni de budur (Bölükçüoğlu, 1999: 25).

2.3.5. Başbakanlık Konutunda Tarikat Liderlerine Verilen İftar Yemeği

O dönem Ramazan ayının başlamasıyla birlikte hükümet, kamu kurum ve kuruluşlarının çalışma saatleri yeniden düzenledi yayınlanan bir genelgeyle çalışma saatleri iftar vaktine göre ayarlandı. Daha sonra Ramazan genelgesi bir vatandaşın Danıştay'a yaptığı itiraz sonucu iptal edildi. Daha sonra gelişen olay kamuoyunda bazı çevreler tarafından tepkiyle karşılandı bu girişim, Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir başbakan tarikat şeyhlerine Başbakanlık Konutu'nda iftar yemeği verdi. Bu yemeğe yaklaşık yüz kişi katıldı. Erbakan bu yemekte söz aldı ve şöyle dedi:

“Hükümeti zarara uğratacak davranışlardan herkesin kaçınması gerekir. Ülkemizde birlik ve bütünlüğü tehlikeye sokacak davranışlardan uzak durulmalıdır (Aksoy, 2000: 193).

Başta Diyanet İşleri Başkanının ve ağırlıklı olarak üniversitelerde ilahiyat hocalığı yapan kişilerin davet edildiği bir yemektir. Yıldırım'a göre (2010: 109) iftar yemeğinin gayesi ülkedeki anarşik olayların kesilmesi için din adamlarının ne gibi katkılar sağlayabileceğini öğrenmektir. Aynı şekilde Yıldırım'a göre Üniversite hocalarının dışında Erbakan'ın yemeğe katılan din adamlarından haberi yoktu, listeyi o hazırlamamıştı.

Erbakan hükümetin başbakanlık konutunu kullanmadığını düşünmekteydi bundan dolayı din âlimlerine bir yemek vererek burayı hükümetin aktif kullanımına açmak istedi. Erbakan'a göre Türkiye'nin âlimlerini, tarikat önderlerini, cemaat önderlerini toplayarak burada bir yemek verilebilirdi. Erbakan, Hasan Hüseyin Ceylan'a bu yemeğe davet edilecek kişilerin listesini hazırlaması için emir vermiştir. Ama daha sonra bu konuyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesine yapılan savunmada listenin Başbakanlık Protokol Müdürlüğü tarafından hazırlandığı söylenmiştir bu ifade doğru değildir. Başbakanlık Protokol Müdürü bu olayı yalanlayınca daha sonra Erbakan yemek listesinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlandığını duyurmuştur. Fakat yine olmamıştı Diyanet İşleri Başkanlığı bu olayı yalanlamıştır (Çelik, 2003: 123-124). Tabii plansız bir şekilde düzenlenen bu yemek o dönem büyük yaygaralara neden olmuştur. Burada yapılmak istenenin aslında ne olduğu bir türlü

açığa çıkmamıştır. Bu yemekli toplantı bazı çevrelere göre irticanın ayak sesleriydi, bazı kesimlere göre ise din âlimlerinin toplandığı birlik ve beraberliğe vurgu yapılan bir yemekli toplantıydı. Bu yemekli toplantıbazılarına göre büyük bir yanlış, bazılarına göre ise pekte abartılacak bir şey değildi.

Bu yaygaralar koparan olayın yankıları uzun sürdü o dönem Demokratik Sol Parti lideri Bülent Ecevit bu olayı sert bir dille eleştirdi:

“ Tarikatların tartışma konusu olduğu bir dönemde tarikatçılığı devletin kanatları altına alma eğilimi olumlu karşılanmamıştır.”

Cumhuriyet Halk Partisi ise olayı Başbakanlık önüne siyah çelenk bırakarak protesto etti, Refah Partililer tepkilerin aşırı ve kasti olduğunu düşünmekteydiler. O dönem yapılan bu eleştirilere karşılık parti içinden bazı milletvekilleri, gayrimüslimlerin ve diğer inanç sahibi kesimlere de yemek verilmesi yönünün de parti yönetimine talepte bulundular ama bu talepleri yönetimde kabul görmedi (Aksoy, 2000: 193-194).

Bu konuyla ilgili tartışmalar ileriki yıllarda da medyanın gündemini meşgul etmiştir. Örneğin 2002 yılında Habertürk kanalında, Saadet Partisi Genel Başkanı Recai Kutan’a o geceyle ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur:

“O yemek son derece yerinde bir hareketti. Ben başbakan olsaydım bu yemeği düzenlerdim ve ileride başbakan olursam da böyle bir yemek vermekten kesinlikle kaçınmam... Ne idi o yemek? Başbakan Erbakan Ramazan ayı münasebetiyle, Diyanet’in oluşturduğu bir listeden hareketle, Müslümanların ileri gelenlerine bir yemek vermiştir. Müslümanlar söz konusu olunca hepiniz alevleniyorsunuz. Ama mesele, o yemek, kutsal günleri dolayısıyla bu ülkenin vatandaşları olan Hıristiyan dininin temsilcilerine ya da yine vatandaşımız olan Musevilerin dini açıdan ileri gelenlerine verilseydi, hangi biriniz iki satır eleştiri yazısı yazabilirdiniz?” (Kızıldaş, 2007: 64).

Görüldüğü gibi iki tarafında olaya bakış açısı çok farklı olduğundan dolayı olay sonrası değerlendirmeleri de farklılık arz etmekteydi. Kimine göre çok büyük bir hataydı, kimine göre ise öyle bir ortam oluşsa yine yapılacak bir programdı. Düzenlenen yemeğe Türkiye’de yaşayan diğer dinlere mensup din adamları da çağırılıyorsa beklide bu kadar kıyamet kopmayacaktı, ama ne yazık ki Refah Partisi yöneticileri bunu düşünemedi ve sonrasında da bunun için bir adım atmadılar.

2.3.6. Taksime Cami Projesi

Taksime cami projesinin geçmişi Adnan Menderes’in iktidarda olduğu 1950 yılına kadar uzanmaktaydı. Sağ kesimin o dönemden günümüze kadar hayalinde Taksim’e cami yapma projesi vardı ama her seferinde bu proje muhaliflerin tepkisine neden olmuştur. Bu projenin en çok tartışılıp, gündeme taşındığı dönem hiç kuşkusuz Refah-Yol dönemi idi. Bu dönemde cami projesi yine ülkenin gündemine oturmuştu.

Refah Partinin Taksime cami projesi büyük tartışmalara neden olmuştu Anıtlar Yüksek Kurulunun isteği doğrultusunda Refah Partili Kültür Bakanı İsmail Kahraman Taksime cami projesini onaylamıştır. Daha sonra Refah Partili Beyoğlu belediye başkanı cami temelini yılsonunda bizzat Necmettin Erbakan tarafından atılacağını duyurmuştur. Bu konuyla ilgili tartışmalar sürerken Erbakan bu projeye karşı çıkanlara “Sen kimsin yüzde üçün konuşmasın...” diye gönderme yaptı (Akpınar, 2001: 96). O dönem Taksime cami bir siyasi yatırım ve politik tartışma olarak algılanıyor ve yorumlanıyordu (Donat, 1999: 368).

O dönem Hasan Hüseyin Ceylan’a Taksime cami ile ilgili soru sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

“Taksimde cami hükümetin sorunu değil, gündeme tesadüfen geldi, ama maalesef olaylar bizim kontrolümüz ve stratejimiz dışında geliyor... Bizim içimizde de bu tip gelişmelere aracı olanlar çıkabiliyor”

Ali Bayramoğlu (Bayramoğlu, 2001: 97) bu tip olayların başladıktan sonra hükümetin kontrolünden çıktığını ve onlardan bağımsız bir şekilde geliştiğini söylemektedir. Her ne kadar onların dışında gelişse de Refah Partisi diğer olaylarda

olduğu gibi aktif bir siyaset izleyememiştir. Bu o dönemdeki iktidarın temel sorunlarından biriydi. Gelişen sorunlar doğru bir şekilde tespit edilemiyor ve bunun sonucunda da doğru bir stratejiyle çözüm bulunamıyordu.

Fakat bazı hükümet milletvekilleri ki bunlardan biri Bursa milletvekili ve Milli Savunma Bakanı olan Turhan Tayan’dır. Tayan tartışmaların yoğun olduğu o dönemde çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati elik’e şunları söylemiştir:

“Biz hükümet miyiz? Evet. Taksim’e camiye ihtiyaç var mı? Varsa yapalım, niye konuşuyor sizinkiler. Hükümet yapmak içindir, niye konuşuyor sizinkiler? İhtiyasa ihtiyaç. Atarsın temeli yaparsın”

elik’e göre milletvekillerinin gereğinden fazla, vaatleri, gereksiz beyanları, altından kalkılmayacak sözleri oldu. Refah-Yol hükümeti yapılmayacak, hayata geçirilemeyecek konularla ilgili vaatlerde bulundu daha sonra bunların altından kalkamadı. Türkiye’de bazı şeyleri gerçekleştirmek için ortamın müsait olmadığı bilinmelidir, bu gerçekler gözönünde bulundurulmayınca verilen sözler ve yapılmaya çalışılan eylemler toplum içinde çatışmalara ve ülkeyi kaosa sürükleyecek sorunlara neden olmaktadır. Gerçekleştirilecek eylemler ve söylevlerin olumlu bir şekilde gerçekleşmesi için öncelikle bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Örneğin toplumsal gerilimlerin sona ermesi ve ideolojik kutuplaşmaların yaşanmaması gibi durumlar gerçekleşirse eylemler daha demokratik ve çoğulculuk içinde gelişir (2003: 83). Refah-Yol hükümeti iktidarda olduğu sürece mutlak gücün kendilerinde olduğunu düşündü ve muhalif görüşlere değer vermedi bu hükümetin kan kaybetmesine yol açtı. Ayrıca Refah-Yol hükümeti, iktidarın karar ve düşüncelerinin tartışılmaz ve kesin doğrular olduğunu düşündü ve bu doğrultuda hareket edince toplum içinde çatışmalara neden oldu.

Blkgiray’a göre ise (1994: 222) evrede namazlarda dolmayan 95 cami varken, Taksime cami yapmak isteyenlerin asıl amacı Cumhuriyet anıtına nispet bir cami inşa etmektir. O dönem bir nevi simgeleşen Taksime cami olayı Refah Partisi içinde büyük sorun oluşturmuştur.

Peki, daha sonra ne olmuştur Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen arsa için Ziraat bankası dava açmıştır ve bu davayı kazanmıştır. Şu anda bu arsada bir futbol kulübü tarafından işletilen bir otopark bulunmaktadır. Fakat bu arazinin hala üçte ikilik kısmı Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir.

2.3.7. Kudüs Gecesi ve Sincan'da Tanklar

Sincan olayı 28 Şubat MGK toplantısının ve Refah Partisi'nin kapatılma davasının temel unsurlarından biri olmuştur. Refah Partili Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın Kudüs'ü anmak için tertiplelediği Kudüs'ü anma gecesi büyük yankı uyandırmıştır. 31 Ocak 1997 günü düzenlenen gecede “Şeriat İsteriz” gibi sloganların atıldığı basına yansdı (Tayyar, 2009: 50). Bu geceye İran Büyükelçisi Rıza Bagheri de katılmıştır ve konuşma yapmıştır. Peki, Kudüs gecesi ilk ne zaman ve kim tarafından tertiplenmiştir? İran Devrim Lideri Ayetullah Humeyni işgal altındaki Kudüs'ü anmak için 17 yıl önce bu etkinliği başlatmıştır. Refah Partisinin siyasi şovuna dönüşen gecede diplomatik kuralların dışında katılım gösteren İran Büyükelçisi, Refah Partililere “size fundemantalist denmesinden korkmayın” diye seslenerek ardından İsrail'i eleştirmiştir. İran Büyükelçisi daha sonra konuşmasına İsrail ile ilgili olarak şöyle devam etti: “İngilizler gayri meşru çocuğu doğurdular ve Amerikalılar onu büyüttüler. Hala büyötmeye güç vermeye çalışıyorlar. Araplarla yaptıkları savaşlarda hem Batı ülkeleri, hem de Amerika himaye etmeselerdi bu gayri meşru çocuk yaşayamazdı.” dedi (Aksoy, 2000: 198).

Ardından sözü Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız aldı ve Refah-Yol koalisyonunda krize neden olan türban ve karayolu ile haccı savundu. Ardından da kendisine sürekli “Şeriatı getirmek için çalışıp çalışmadığımı soruyorlar” dedi ve şöyle cevapladı “ Ben de yüzde 99'u Müslüman olan bir ülke zaten şeriatıdır.” gecede yasa dışı İslam örgütü liderlerinin fotoğrafları bulunmaktaydı bunlar daha sonra medyada birçok kez yer alacaktı. İran Büyükelçisi Bagheri konuşmalarından dolayı Türkiye ile İran arasında diplomatik bir krize yol açtı ve istenmeyen adam ilan edildi, bir süre sonra Türkiye'yi terk etti (Aksoy, 2000: 198). Böyle gerilimli bir ortamda gerçekleşen bu etkinlik Refah-Yol hükümeti için bir nevi sonun başlangıcı oldu.

Medya bu gecede düzenlenen etkinlikleri ve canlandırılan tiyatro oyununu yüzlerce defa gösterdi veya yazdı.

Bu geceden sonra Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız görevinden alınmıştır ve hakkında DGM’de soruşturma açılmıştır. Çelik’e göre (2003: 145) bu olay yaşandığında sağlıklı bir parti yönetimi olsaydı Sincan Belediye Başkanı böyle bir faaliyete bulunmayı düşünmezdi daha doğrusu düşünemezdi. Düşünecek olsa partiden müsaade alırdı. Surette görünür ama gerçek anlamda bir parti yönetimi mevcut değildi. Bu olaydan sonra yapılması gereken, Bekir Yıldız çağırılıp ikaz edilmeli, gerekirse de partiden ihraç edilmeliydi. O dönem dışlanmak bir kenara, Refah Partisi Belediye Başkanını sahiplenerek büyük bir hataya düşüyordu.

Tayyar (Tayyar, 2009: 50) bu gecenin bazı medya kesimleri tarafından önceden bilindiğini ve haberleştirmek için özel bir çaba sarf ettiklerini iddia etmektedir. Sabah gazetesi bu geceye yoğun ilgi göstermiştir, bu konuyla ilgili Genelkurmay başkanlığının Sabah gazetesini daha önceden bu olayla ilgili uyardığı şüphesi ortaya çıkmaktadır. Hürriyet gazetesi ise Kudüs gecesinden daha sonradan haberi oldu ve muhabirini acilen oraya yolladı fakat Hürriyet muhabiri gittiğinde olay bitmişti, Sabah foto muhabirine durumu sorduğunda ise foto muhabir ona “önemli bir şey yok” demiştir. Tabi ertesi gün yani 2 Şubat’a bu olay Sabah gazetesinin manşetindeydi. Kimi taraflar, Sabah gazetesine Kudüs gecesinde olay çıkacağı bilgisini sızdırmıştı ve bu bilgi doğrultusunda Sabah gazetesi bu geceye gereğinden fazla ilgi göstermiştir. Bu da Sincan’ın bir “oyun sahnesi” olma ihtimalini artırmıştır.

Kudüs Gecesinde Hamas’la ilgili asılan posterler ve resimler yoğun bir şekilde eleştirilmişlerdir. Hamas’la ilgili olarak Türk aydınının ve Türk toplumunun farklı düşünceleri ve öngörülleri vardır, kimine göre bu örgüt kurtuluş savaşı veren bir örgüttür kimine göre ise terörist bir örgüttür. İki kesimi de toptan inkâr edilemez Hamas, İsrail’in dışında Arafat ve rejimine karşıda mücadele yürütmektedir. Dini duyarlılığı olan kesimler Hamas’ın Filistin devletinin özgürlüğü için mücadele eden bir grup olduğunu iddia ediyorlar. Onun için Hamas liderinin posterlerinin asılmasında bir sakınca görmüyorlar (Çelik, 2003: 146). Hamas örgütüyle ilgili çok

uç noktalarda farklı fikirlere sahip olan kesimler olduğundan dolayı bu kesimler çatışma ortamına girmiştir. Hamas'ı terör örgütü olarak görenler, Hamas'ı kahraman ve özgürlük savaşçısı olarak görenleri teröristleri desteklemekle ve şeriat rejimine sempati duymakla itham etmişlerdir.

Bu olaydan sonra Erbakan'ın ve bazı Refah Partililerin de Bekir Yıldız'a tepkileri ağır olmuştur. Generaller, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı başkanlığında olağanüstü toplanmışlardır. Bu toplantıda konuşulanlar ve kararlaştırılanlar bir gün sonra hayata geçirilmiştir. 4 Şubat günü sabah saatlerinde Sincan'ın içinden tanklar, kariyer ve diğer askeri araçlar Sincanlıların şaşkın bakışları arasında ilçeyi boydan boya geçmişlerdir. Fakat Erbakan tankların geçmesi olayını ciddiye almamıştır ve “Cumhuriyet bayramında 240 tank geçiyor” demiştir (Aksoy, 2000: 199).

Peki, Sincan'da tankların yürütülmesi fikri kime aitti bunun cevabı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal idi. Köksal toplantıda şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Hükümetin bir şey yapacağı yok. Bizim bir şey yapmamız lazım. Bunu halk bizden beklemektedir. Genelkurmay Başkanının emrini alıp bir planlama yaparım. Tatbikata katılacak tank birliklerini Sincan'dan geçirerek eğitim alanına oradan gönderirim”

Köksal “Emir alırım” demişti fakat daha sonradan anlaşıldı ki tankların yürütülmesi olayı Karadayı'nın bilgisi dışında gerçekleştirilmişti. Dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, emekli olduktan sonra Sincan olaylarını “bardağı taşıran son damla” olduğunu dile getirmiştir ve şöyle demiştir:

“Sincan Belediye başkanı 1997 başında doğru hindi ve içki satışların yasaklamıştır. Daha sonra belediye başkanı düzenlediği Kudüs Gecesinde irticayı hortlatmanın, şeriatı geri getirmenin adeta provasını yapıyor. İran büyükelçisi de dini ihtilal rejiminin sembolü olarak başmisafir. Bütün bunlara sebebiyet veren adam

hakkında soruşturma başlatılınca Adalet Bakanı ziyaretine gidiyor” (Tayyar, 2000: 51).

Bu olaydan sonrada hükümetin umursamazlığı devam etmiştir. Her şeye rağmen Refah Partililer, Yıldız’a sahip çıkmışlardır. Yıldız’a yönelik eleştirilere eleştiriyile karşılık vermişlerdir. Daha sonra Yıldız, Erbakan’ın talimatıyla Ankara DGM’ye giderek ifade vermiş ve tutuklanmıştır. Dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan, Yıldız’ı cezaevinde gizlice ziyaret etmiştir. Daha sonra bu olay ortaya çıkınca Kazan kendini şöyle savunmuştur “ Kendi özel arabamla cezaevine gittim ve Bekir Yıldız’a geçmiş olsun dileklerimi ilettim. Bu benim vazifemdir. Ben partinin halkla ilişkiler başkanım.” Kazan’ın bu sözlerinden sonra Kazan’a yönelik büyük bir tepki oluştu koalisyon ortağı olan Doğru Yol Partisinden de Kazan’a eleştiriler yöneltildi. Nahit Menteşe, Kazan’ın ziyaretini dengesizlik olarak niteledi. Yalım Erez ise Şevket Kazan’ı istifaya çağırdı. Fakat Refah Partililer istifa isteklerine karşı duyarsız kaldılar ve Şevket Kazan istifa etmeyi düşünmediğini açıkladı (Aksoy, 2000: 200).

Bayramoğlu’na göre (2001: 100) Türkiye demokratik bir ülke olsaydı; Sincan’la ilgili olarak gazetelerin birinci sayfalarında “Belediye Başkanı hakkında soruşturma açan kamu otoritesi, şehrin içine tankları süren birlik komutanı hakkında da soruşturma açmalıdır” demeliydi. Demokratik bir ülkede kamuoyunun yapması gereken buydu. Ama o dönem Türkiye askerinin siyasete fiili müdahalesini medya, siyasi partiler, bazı sözde sivil toplum kuruluşları, sendikalar desteklemektedir. Keza Refah Partisi kendisine yönelen eleştirilere kulak asmamaktadır. Bunun en iyi açıklayan kişilerden biride Aydın Menderes’tir, Menderes Refah Partisi için:

“Refah Partililer bir algılama sorunu var, tam olarak göremiyorlar, bizi deniyorlar mı diye düşünüyorlar sanki sürekli uyarıyorum. Yapılması gereken, krizi dondurmaktır, gerginliği azaltarak, insanların yeniden düşünmelerini, yeni pozisyonlar almalarını sağlamaktır”

Bu tespit bile Refah Partisini vurdumduymaz bir şekilde ve muhalefeti hesaba katmadan yaptığı siyasete bir örnektir. Refah Partisinin en büyük sorunu muhalif

sesleri dinlememesi ve onları hesaba katmamasıdır. Refah Partisine göre mutlak iktidar ve güç onlardadır, fakat bunun böyle olmadığını acı bir tecrübeyle öğreneceklerdir.

Medya o geceyi bardağı taşıran son damla olarak nitelemiştir. Bazı medya kuruluşları bu büyük yaygaralar koparan olayın ardından somut bir adım bekliyordular nitekim bu somut adım beklentisini ordu hemen karşıladı. Yalnız burada garip bir durum vardı Kudüs'ü anma gecesinde düzenlenen tiyatrodaki ve etkinliklerde İsrail hükümeti ve ordusuna karşı, gösteriler yapılmış ve söylemlerde bulunulmuştu peki, neden bu olaya karşı tepkiyi İsrail devleti değil de Türk ordusu gerçekleştirmişti? (Mete, 2009: 46). İlginçtir ki tepki Türk ordusundan gelmiştir bu bazı çevrelerde soru işaretlerini doğmasına neden olmuştur.

Daha öncede belirlediğimiz gibi bu gecenin yankıları medyada uzun süre devam etmiştir hatta medya bu geceden sonra yürütülen tanklar için “darbenin ayak sesleri” nitelemesinde bulunmuşlardır. Sincan'da ki tankların yürütülmesinden iki hafta sonra Amerika'ya giden Çevik Bir, Türk-Amerikan Dostluk Konseyi toplantısında “ Sincan'da demokrasiye balans ayarı yaptık. Atatürk ilkeleri ve laiklik konusunda taviz vermeyiz” dedi. Tanklar Sincan'da yürütülürken ilginç olaylarda yaşanmaktaydı. Tayyar'a göre (2009: 52) Sabah muhabirlerinin tankların geçişinden önceden haberi vardı bunun için bir gece önceden gidip Sincan'da sabahlamışlardı ve tank geçişini görüntülemişlerdi. Bu olayın fotoğrafları sadece Sabah gazetesinde bulunmaktaydı ve Sabah gazetesi bu fotoğrafları diğer yayın kuruluşların vermek istemiyorlardı. Bunun üzerine diğer medya kuruluşları bazı komutanlara baskı yaparak tankları görüntülemek için, Sincan'da aynı gün yeniden tankları yürütmüşlerdir.

Sadece medya TSK'yı kullanmıyordu aynı zamanda TSK'da medyayı kendi çıkarları için kullanıyordu. O dönem TSK tarihinde ilk kez medya ile bu tarz bir ilişki kurmuştu, yani medyayı kendi amaçları için kullanmış ve toplumun bazı katmanlarını harekete geçirerek medya aracılığıyla gergin bir atmosfer oluşturulmuştur (Bayramoğlu, 2001: 105). TSK medyayı kullanarak amaçlarına

ulaşmak istiyordu toplumu yönlendirmek ve bir doğrultuda düşünmesini sağlamak için en iyi silah medya idi. Medya patronları TSK'nın toplumu manipülasyon isteklerini seve seve yerine getirmekteydi. Çünkü karşılıklı bir çıkar ilişkisi mevcuttu, bu ilişki sayesinde medya patronları istedikleri şekilde siyasiler ve toplum üzerinde egemenlik kurabilmekte ve bu üstünlükleri sayesinde yeni ekonomik kazançlar elde edebilmekteydi.

Medya ve diğer etkin kurumlar “din devletine” karşı çıktıkları kadar “laik tanklara” da karşı çıkılabilsen devlet içindeki çeteler günümüzde bu kadar ileri gidemezdi ve beklide devletin içinden temizlenebilirlerdi. Fakat bu yol seçilmedi bunun yerine bu tip çeteler ve kanunsuz olaylar hasıraltı yapıldı, görmezden gelindi. Bu Türkiye demokrasisine büyük bir darbeydi. O dönem “din devleti” tehlikesi kadar, Sincan'da meydana gelen “tank geçirme” olayı da hukuk devletinde suç sayıldığı söylenebilseydi devletin ve TSK'nın içindeki kirli ilişkiler çok daha kolay bir şekilde açığı çıkabilir ve engellenebilirdi. Ne yazık ki hukuk da sürekli “balans ayarı” yapanların elinde oyuncak oldu (Altan, 2007: 31). Tarafı bir şekilde yayın yapan medya kuruluşları din devleti tehlikesine gösterdikleri titizliği, derin devlet ve onun kirli ilişkilerine de gösterebilselerdi, günümüzde daha demokratik bir Türkiye’de yaşıyor olabilirdik.

2.3.8. Meydana Gelen Diğer Gelişmeler

Refah-Yol hükümeti döneminde saydığımız gelişmelerin dışında da birçok gelişme yaşanmıştır. Yaşanan diğer gelişmeleri de kısa bir şekilde aktaracaktır. O dönem yaşanan bu olaylar da medyanın gündemini uzun süre meşgul etmiştir. Özellikle medyatik olan bazı olaylar uzun süre medya tarafından irdelenmiş ve farklı yorumlarla topluma aktarılmıştır.

O dönem gündemi meşgul eden tartışmalardan biri türban meselesiydi türbanın üniversitelerde ve kamuya açık alanlarda kullanımına izin verilmesini isteyen iktidarla buna tamimiyle karşı çıkan muhalefet bu konuyla ilgili hararetli bir tartışma içerisindeydiler. Aynı zamanda kamuoyu da bu konuyu tartışmaktaydı.

Çelik'e göre (2004: 85-86) başörtüsü sorun herhangi bir iktidarın tek başına çözebileceği bir sorun değildi. Bu sorun çözümü için iktidarın yanı sıra muhalefetine destek vermesi gerekmektedir, aynı zamanda başörtüsüyle ilgili olarak etkin gurupların ve toplumun bu konuyla ilgili fikir ayrılıkları arz eden kesimlerinin ortak bir paydada buluşması gerekmektedir. Çelik'e göre başörtüsü yasağının devamından yana olanlarda, bu yasağın kaldırılmasını isteyenlerde bu konuyla ilgili samimi değildirler. Refah Partisine başörtüsü konusunda susması önerilmiştir, fakat Refah Partililer bunun tam tersi olarak her grup toplantısında bu konuyla ilgili konuşmuşlardır. O dönem Refah Partisi başörtüsüyle ilgili kanun tasarısı hazırlamıştır Çelik konuyu şöyle aktarmaktadır:

“54. Hükümet olarak biz başörtüsü yasağını kaldıran bir kanun tasarısı hazırladık. Refah Partili bakanlar olarak da imzaladık. Ama DYP’li bakanların hiç birine imzalatamadığımız için geri çektik”

28 Şubat döneminde Türkiye’de medyanın sunduğu başörtülü kadın profili, podyum dünyasıyla bütünleşmenin yolunu arayan veya içinden çıktığı tarikatların içyüzünü şov dünyasına taşıyabilen bir şekilde olmalıydı. Aynı zamanda başörtüsünü atarak hatalarını bağışlatan kişiler yanı sıra dini arayışlarına ve yaşantılarına ilişkin pişmanlıklarını belirten kişilerde medyada sıkça yer almıştır (Aktaş, 2007: 144).

O dönem bu konuyla ilgili yaşanan tartışmaların ve kargaşanın bir nedeni de bu olayın mecliste tartışılmaması onun yerine medya aracılığıyla tartışılmasıydı. Bunu en iyi şekilde aktaran kişi Doğru Yol Partisi’nden o dönemin Sanayi Bakanı Yalım Erez’dir. Erez bu konuyla ilgili olarak:

“Hükümette gerginlik yok, bu sorunlar hükümetin gündemine gelmedi, mesele bu işlerin hükümetten önce başka yerlerde, örneğin basında tartışılması gerekir... Refah Partisinin üniversitede türban meselesinde geri adım atması diye bir şey söz konusu değildir. Sorunu böyle koyarsanız, Refah Partisini zora düşürürsünüz. Mesele uzlaşma meselesidir. Bakanlar Kurulu’nda bu mesele henüz tartışılmadı, uzlaşmak için önce tartışılmadı, uzlaşmak için önce tartışmak lazım. Ayrıca,

koalisyon içi uzlaşmada yetmez. Böyle konularda diğer kesimlerle de uzlaşmanız, uzlaşarak adım atmanız gerekir” (Bayramoğlu, 2001: 98).

Başörtüsü simgeleştirilmiş bir kavramdı ve bu kavram üzerinden tartışmaların sonu yine irtica ve laiklik denkleminde çıkıyordu. Bu simgeyi irtica tehdidi olarak algılayanlar, ellerinden gelen düşmanlığı sergilediler ve başörtülülerin önlerini kesmeye, eğitim haklarını ellerinden almaya çalıştılar. Başörtüsü aynı zamanda karşı taraf içinde, yani muhafazakâr kesim içinde bir simgeydi onlarda başörtüsü sayesinde kızlarının daha iffetli olacağını düşünüyorlardı (Mete, 2009: 99).

O dönem büyük yankı uyandıran bir diğer olay ise Fadime Şahin vakasıydı. Fadime Şahin 1996'nın Aralık ayında Aczmendi Tarikatı Lideri Müslüm Gündüz ile bir evde yarı çıplak şekilde yakalanmışlardır. Bu olaydan sonra medyada tarikatların gerçek yüzüyle ilgili birçok tartışma yaşanmıştır. Düzenlenen tatbikatta balyozla kapıyı kıran polis odaya girdiğinde Aczmendi lideri ve Fadime Şahini birlikte yakalamıştı, bu olay gerçekleşirken kameralar olayı an ve an görüntülemekteydi. Müslüm Gündüz gömleğini giyerken bir yandan da kaçacak yer arıyordu. Bunlar yaşanırken Müslüm Gündüz kameralara “Bu kadın benim 20 yıllık karım Saniye” diyordu, oysaki Şahin 24 yaşındaydı. Daha sonra medya bu baskını tarikatın, kadınlara cinsel istismarda bulunmak için kurduğunu gösteren deliller sunmaya başladı. Bu olaylar gazete manşetlerini ve ana haber bültenlerini meşgul ediyordu ve sonunda olayın başkahramanlarından Fadime Şahin televizyon ekranlarına çıktı, ekranlarda gözyaşı dökerek şu cümleleri kuruyordu:

“Dindarım, liseyi bitirince, Fatih'teki Ali Kalkancı Hoca'nın dergâhına gittim. Kalkancı güzel bulduğu kızları nikâhına alıyor. Beni de zorla nikâhına aldı. Müslüm Gündüz'ü 4 ay önce ablamın evinde gördüm. Bana, bir sahtekâr rast gelmiş dedikten sonra, üzerimdeki büyüü çözmemiz için nikâh yapmamızı istedi.” (Tayyar, 2009: 47)

Müslüm Gündüz, Fadime Şahin’le basılma olayından sonra ırza geçmek suçundan yargılandı. TCK’nın 416. ve 417. maddelerinden, 7 yıldan az olmamak kaydıyla hapsi istenen Gündüz, 2 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Bu olayla ilgili daha sonra yaşanan gelişmelerde “Sisi” lakaplı transseksüel Seyhan Soylu’nun yaptığı açıklamalar kamuoyunun bu olaya farklı bir açıdan bakmasına sebep oldu. Sisinin açıklamaları şu şekildeydi:

“Ali Kalkancı tarikatı için tesettüre girdim. Adı Strateji, JITEM kaynaklı bir dergi bu. O yüzden de istihbaratçılarla, emniyetçiler vardı içinde. Askeriyeden emekli olan insanlar vardı. Böyle bir çalışma içine girdik ki o tarihte Refah Partisi’nin oyu yüzde 38’di. Ali Kalkancı ve Emira Kalkancı olaylarını yakaladık. Aczmeni liderinin yakalanmasını, Fadime Şahin ile Emira Kalkancı’nın ekrana çıkmalarını sağladık.”

1996 Aralık sonundan itibaren bütün televizyon kanallarını ve medya kuruluşlarının diğer yayın organlarını meşgul eden bu olay daha sonra 28 Şubat sürecini tetikleyen ve MGK’nın toplantılarında laiklik karşıtı eylemlere örnek gösterilen önemli olaylardı (Tayyar, 2009: 48).

İmam hatip liselerinin kapatılması ve bu okullara devam eden kız öğrencilerin başlarını açmaları gerektiğiyle ilgili tartışmalarda uzun bir süre Türkiye gündemini meşgul etmiştir. Bu tartışmalar sürerken Necmettin Erbakan’ın İmam Hatip liseleriyle ilgili olarak “İmam Hatipler arka bahçemizdir” sözünü sarf ettiği söylenmiştir. Bu konuyu ilk kez gündeme taşıyan Mesut Yılmaz olmuştur meclisteki konuşmasında Mesut Yılmaz şu sözleri sarf etmiştir: *“Sizin Genel Başkanınız(Erbakan) çıkmış, ‘İmam hatip okulları, bize mücahit yetiştiren okullardır’ demiş. Sizin Genel Başkanınız, ‘İmam hatip okulları RP’nin arka bahçesidir’ demiş”* (www.hurarsiv.hurriyet.com.tr, 2010).

Muhalefet ile iktidar arasında bu sözün söylenip söylenmediğiyle ilgili uzun ve hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Muhalefet ısrarcı bir şekilde bu sözlerin sarf edildiğini söylerken, iktidar aynı ısrarla bunu yalanlamıştır. Daha sonraki yıllarda da

Refah Partisine ve onun devamı olan Fazilet Partisine bu sözlerle ilgili suçlamalar yöneltilmiştir. Örneğin 25 Nisan 2001’de meclisteki bir konuşmada Milliyetçi Hareket Partisi “*İmam Hatip liselerini arka bahçemiz kabul edenler bu günkü durumdan mesuldürler*” demiştir.

Bunun üzerine Fazilet Partisi Grubu adına Manisa Milletvekili Bülent Arıncı şu cevabı vermiştir:

“Şu kadronun içerisinde veya bu kadroyla birlikte olduğunu bildiğiniz herhangi birisinin "imam-hatip liseleri bizim arka bahçemizdir" diye bir yerde konuştuğunu, elinizde bir belge olduğunu, bir gazete kupürü olduğunu -bizzat kendi ağzından veya bir televizyon programında açıkça ifade ettiğini- biliyorsanız, lütfen, bu belgeyi, bugün olmazsa bile yarın getiriniz; ama bu sözler, imam-hatip liselerine açıkça düşmanlık eden kimselerin uydurdukları palavralardır ve iftiraldır. Fazilet Partili ve geçmişte siyaset yaptığımız partiden herhangi bir kimse "imam-hatip liseleri bizim arka bahçemizdir" sözünü söylememesine rağmen, bunu bizim üzerimize yamamaya çalışanlar haindirler, müfteridirler, ahlaksızdırlar.” (www.tbmm.gov.tr, 2010).

2.4. 28 Şubat Sürecinde Aktif Olan Gruplar ve Ortaya Çıkan Belgeler

2.4.1. Batı Çalışma Grubu

Post-modern darbe olarak bilinen 28 Şubat 1997 tarihli Millî Güvenlik Kurulu kararlarının uygulanıp uygulanmadığının denetimi amacıyla kurulan bir yapıdır. Kurulan bu teşkilat aynı zamanda 28 Şubat’a yaşanan Post-modern darbenin hazırlayıcılarından. Bu teşkilat birçok kişiyi fişlemiş ve gözetim altında tutmuştur. Post-modern darbeyi getiren birçok olayında arkasında Batı Çalışma Grubu’nun olduğu iddia edilmektedir.

BÇG, Güven Erkaya’nın komutanı olduğu Deniz Kuvvetleri bünyesinde faaliyet göstermiştir. Fikir babası ise Genelkurmay 2. başkanı Çevik Bir’dir. İrticai faaliyet içerisinde olduğunu iddia ettiği kişilere karşı tedbir almak amacıyla kurulan BÇG’nin 28 Şubat sürecinde 6 milyona yakın insanı fişlediği iddia

edilmektedir. Belgelere göre Orgeneral Çevik Bir'in emriyle, Batı Çalışma Grubu (BÇG) adında bir birim oluşturulmuştur. 16 Nisan 1997 tarihli olan ve bütün askerî birimlere gönderilen ilk belgede, laiklik aleyhtarı faaliyetlerin arttığı vurgulanarak camilerin gözetim altına alınması emrediliyordu. Plana göre görevli askerî personel camilere gidecek ve laiklik karşıtı fiil ve sözleri ivedilikle garnizon komutanlıklarına bildirecekti. Çevik Bir imzasını taşıyan ve bütün askerî birimlere gönderilen 29 Nisan 1997 tarihli ikinci belgede ise her ildeki öğrenci yurtları, özel okullar, dernekler, vakıflar, Kur'an kursları, imam hatip okulları ve bu kurumlara giden gelenlerin sayısının ve kimliklerinin tespit edilmesi isteniyordu. 3. belge ise birimin bilgi ihtiyaçlarının karşılanması hakkında idi bu belgeler o dönem gizli bir şekilde oluşturulmuştur(www.tr.wikipedia.org, 2010).

Peki, 29 Nisan 1997'de tüm kuvvet komutanlarına ve Jandarma Genel Komutanlığına gönderilen talimat yazısı neler içeriyordu ve bu komutanlıklardan nasıl bir rapor hazırlamaları isteniyordu:

- İl bazında değişik mezhepler ile tarikatların yeri ve miktarı.
- İl bazında irticaya müzahir dernek, tarikat, dergâh, tekke, zaviye, türbeler, kuran kursları, İmam Hatip Okulları ve öğrenci yurtlarının miktarı.
- Bunların üyelerinin sayılarının belirlenmesi ve faaliyetlerinin tespit edilmesi.
- İl bazında irticaya müzahir örgütler hakkında tüm bilgiler.
- İl bazında bazı Kisvelerin Giyilmeyeceğine Dair Kanun'a aykırı giyinenlerin yaygın olduğu mahaller ve sayılarının bir defaya mahsus olmak üzere 15 Mayıs 1997 tarihine kadar Genel Kurmay Başkanlığı'na gönderilmesi.
- Camilerde verilecek vaazların Garnizon Komutanlıklarınca takip edilmesi suretiyle laiklik aleyhtarı ve suç teşkil eden hususların tespit edilmesi, yasal işlem yapılabilmesi için derhal Genelkurmay Başkanlığına bildirilmesi.

- Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı'nca ilgili bakanlar kamu kurum ve kuruluşlarıyla istihbarat teşkilleri gibi çeşitli kanallardan elde edilen bilgilerin gecikmeksizin Batı Çalışma Grubu'na aktarılması.

Daha sonra gönderilen bu yazıya 16 Nisanda “Laiklik Aleyhtarı Faaliyetler” başlıklı bir yazıda eklendi. Bu yazının altında Genelkurmay Hareket Başkanı Korgeneral Çetin Doğan'ın imzası vardı. Gönderilen bu yazıda camilerin sıkı bir denetimde tutulması gerektiği belirtilmiştir ve emirler şöyledir:

- Muhtelif kaynaklardan camilerimizde laiklik aleyhtarı vaazlar verildiği, bu vaazların içeriğinde kanun suç teşkil eden ibareler olduğu, hutbe ve vaazların verilmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yayınlanan dokümana uyulmadığı görülmüştür.
- Garnizon Komutanlıklarınca öncelikle Cuma ve Bayram Namazları olmak üzere gayri muayyen zamanlar da hutbe ve vaazların personel görevlendirmek suretiyle takibinin ve tespit edilen hususların yer ve zaman belirterek rapor edilmesinin laiklik aleyhtarı tutum ve davranışları önlemeye yönelik çalışmalar için faydalı olacağı değerlendirilmektedir.
- Konunun hassasiyeti dikkate alınarak görevlendirilecek personel seçimi ve görevinin icrasının Garnizon Komutanlıklarınca bizzat takip ve kontrol edilmesi ve daha ast makamlar ile sivil makamlar arasında yazışma yapılmaması uygun mütalaa edilmektedir.

Özetle komutanlıklardan camilere vaaz denetimi için ajan gönderilmekte ve tüm faaliyetler kontrol edilmektedir. Aynı zamanda takibin çok üst düzeyde tutulması ve titizlikle yürütülmesi istenmektedir (Tayyar, 2000: 78-79).

O dönem Batı Çalışma Grubu aynı zamanda iktidarı da yakın takibe almıştı özellikle Necmettin Erbakan sıkı bir şekilde takip ediliyordu bu konuyla ilgili Refah Partisi Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir.

“Batı Çalışma Grubu adı altında faaliyet gösteren bir yapılanmanın valiliklerin, kaymakamlıkların, büyükşehir belediye başkanlarının takip edilmesi, fişlenmesi ve hakkında rapor hazırlandığı ortaya çıkmıştı. Bu sefer, seçilmiş bir başbakanın resmi toplantıları bile takip ediliyor, rapor tutuluyor ve bunların bir takım yerlerde değerlendirildiğini görüyoruz” (Aksoy, 2000: 179).

Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya Batı Çalışma Grubu’yla ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur:

“İrtica gücünü daima sokaktan alır. İrtica İran’a seçimle mi geldi? İşte bunun içindir ki önlem gerekir. Önlemi kim alacak? Emniyet alacak... Yetmezse, silahlı kuvvetler alacak. Yani silahlı kuvvetler irtica tehlikesine karşı hazır olmalıdır. Asker önlemini aldı... Bu, Batı Çalışma Grubu’dur. Yerinde bir önlemdir ve devam ediyor.”, “Bir tehdit varsa asker önlemini alır. Türkiye için alır. Yunan tehdidi varsa, Yunanistan’a karşı alır. O zaman kimse yasal dayanak diyor mu? Silahlı kuvvetler, Türkiye Cumhuriyeti’nin rejimini değiştirmeye yönelik bir irtica tehdidi gördü ki, Batı Çalışma Grubunu kurdu” (Arcayürek, 1999: 612-613).

Çelik’e göre (2004: 169) Batı Çalışma Grubu’nun hukuksal bir dayanağı yoktu. Kurumlar kendi içlerinde böyle organizasyonlar gerçekleştirebilirler fakat bu organizasyonlar yetkilerini aşmamalıdır. Yetkisi olmadan hiçbir kurum Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının kaydını tutup onları fişleyemez. Bu tip kanunsuz organizasyonların denetimi de yapılamaz, denetim dışı olan organizasyonlar ve teşkilatlar istedikleri şekilde davranabilirler ve kolaylıkla kanunu çiğneyebilirler

2.4.2. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB)

Milli Güvenlik Siyaset Belgesi Türk devletinin en önemli gizli belgelerinden birdir. Milli Güvenlik Siyaset Belgeleri beş yılda bir gelen tehditlere göre yenilenmekte ve değiştirilmektedir. Bununla birlikte ani gelişen tehditlere göre belge çabucak güncellenip değiştirilebilmektedir. Fakat bu belgenin temelini oluşturan ve en büyük tehlike olarak varsayılan irtica tehlikesi Refah-Yol hükümeti döneminde ortaya çıkmıştır ve özellikle Refah Partisini eylemlerine karşı oluşturulmuştur. O

dönem Ekim 1997'de oluşturulan Milli Güvenlik Siyaset Belgesi en önemli tehdit olarak terör ve ilticayı göstermekteydi. Ayrıca medya kuruluşları bu belgeyi gizli kitap ve Kırmızı Kitap olarak nitelemişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak, seçimler sonucu iktidara gelen Başbakan'a bu belgenin okutulduğu ve Başbakanın bu belgeyi dikkate alması gerektiğine dair temkinde bulunulduğundan bahsedilmekteydi.

Bu belgenin irtica faaliyetleri ve din istismarıyla ilgili kısmında irticai olayları ve gelişmeleri şu şekilde aktarmaktadır: Topluları yönlendiren önemli etkenlerden biri olan din olgusunun farklı şekillerde yorumlanması, değişik dini anlayış ve yaşantıları da beraberinde getirmektedir.1970'li yıllarla birlikte ülkemizi teorik planda etkilemeye başlayan yurtdışı (Ortadoğu) merkezli radikal dini anlayışların, bir kısım öğrenci grupları ile bazı kesimleri "Siyasal İslam" düşüncesine yönelttiği bilinmektedir.Yurtdışı kaynaklı eserlerin Türkçeye tercümesi sonucu benimsenen radikal fikirler ve bu fikirlerin pratiğe dönüşü olarak kabul edilen İran'daki dini devrim ile birlikte, 1980'li yılların başlarında irticai nitelikli faaliyetler yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda; yayınevleri, dergiler, kitapevleri ve şahıslar etrafında örgütlenmeye giden radikal dini grupların gündeme girdiği gözlenmiştir. Radikal çizgide sürdürülen faaliyetler sonucu; "Bireysel dini duyarlılıkları ağır basan" insan tipi yerine, "Siyasal manadaki dini anlayışları ön plana çıkaran, örgütlenme gerekliliğini ve hedefini kendi radikal dini referanslarıyla belirleyen" insan tipi ortaya çıkmaya başlamıştır.1990'lı yılların başına kadar propaganda faaliyetlerini sürdüren ülkemizdeki radikal dini kesimlerden bir kısmının 1990 yılından itibaren şiddete yöneldikleri ve dini motifli terör örgütlerinin oluşumunu sağladıkları gözlenmiştir.Diğer taraftan yerel-tarihi dini referanslara sahip ülkemizdeki tarikat ve dini akımlar ise, 1998 yılı basından itibaren 8 yıllık kesintisiz eğitim -İmam Hatip Liseleri- Kur'an kursları ve türban konusunda yaşanan gelişmelere ilişkin tepkisel nitelikte propaganda faaliyetleriyle gündeme gelmişlerdir.(www.savaskarsitlari.org, 2010).

2.4.3.Emniyet Asayiş Yardımlaşma Dernekleri (EMASYA)

EMASYA protokolü 7 Temmuz 1997'de 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/D. maddesinde yapılan düzenleme ile İçişleri Bakanlığı ile Genelkurmay

Başkanlığı arasında imzalanmıştır. O dönem 1. Ordu Komutanı Orgeneral Çetin Doğan, 7 Temmuz 1997'de imzalanarak yürürlüğe giren EMASYA Protokolü'nde imzası bulunan komutanlardan biridir. Aynı şekilde Batı Çalışma Grubunun da başında bulunmaktadır. Protokol dönemin ihtiyaçlarına göre oluşturulmakta ve gizli tutulmaktadır. Protokol iki gerekçeye dayandırılıyor. İlki İslami kesime duyulan güvensizlik karşısında örgütlenilmesi, ikincisi ise Güneydoğu'da olağanüstü hal rejiminin adım adım kaldırılmasının ardından bölgede güvenlik kuvvetlerinin yeniden örgütlenme ihtiyaçlarıdır. Bu açıdan hem belli toplumsal kesimleri tehlikeli ilan eden hem de terörle mücadele alanlarındaki hâkimiyetini sivil alana bırakmak istemeyen bir stratejinin ürünüdür EMASYA Protokolü. Bu çerçevede 1999 yılından itibaren TSK, İç Güvenlik Doktrini'ni ve yapılanmasını bu protokol üzerine temellendirmiştir. Böylece Türkiye iç güvenlik sisteminin bazı bölümlerini askerileştirmiş, bazı bölümleri de askerleştirilme baskısı altında bırakmıştır.

Peki, bu protokol nasıl uygulanmaktadır, hangi adımlar izlenerek uygulamaya koyulmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

- A. Yardım talep edilmesinden önceki aşamalara ilişkin olarak sivil ve askeri birimler ortak görev ve tatbikat yapacaklardır.
- B. Mülki idare amirleri kuvvet talebinde bulunmadan önce EMASYA Bölge ve Tali Bölge Komutanlıkları'na kademeli hazırlık yapmak üzere bilgi vermek zorundadır. Bu bilginin mahiyeti, bilgi akış süreci ve kurumları tam olarak belli değildir.
- C. Vali yardım istemediği önce durumu İl Güvenlik Koordinasyon Komisyonu'na sunacaktır.
- D. Vali başka bir ildeki askeri birlikten yardım isteyecekse bunu EMASYA Tali Bölge Komutanı vasıtasıyla yapacaktır.
- E. EMASYA komutanlıkları mülki amirlerin talebi olmadan olaylara müdahale edebilecektir.

F. Vali tarafından görevlendirilip görevlendirilmediklerine bakılmaksızın bütün kolluk güçleri yardıma gelen askeri birlik komutanının emrine girecektir.

G. Mülki amirlerden yardım talebi geldiği anda jandarma ve polis EMASYA komutanlıkları nezdinde oluşturulan Asayiş Harekât Merkezi'nde irtibat personeli bulunduracaktır.

7 Temmuz 1997 tarihli protokol gizlidir ve 27 maddeden oluşmaktadır. Aradan geçen 13 yıllık süreçte kamuoyu tartışmalarında ve açık belgelerden bulunabildiği kadarıyla protokolün bazı maddeleri şunlardır:

1- Protokolün amacı 1. maddesine göre hem birden fazla ilde hem de bir ilde çıkan asayişe müessir olaylarla ilgili yardım isteme esaslarını düzenlemektedir.

2- Protokolün 5. maddesi üyelerinden birisi garnizon komutanı olan "İl ve İlçe Güvenlik Koordinasyon Komisyonları" kurulmasını öngörmektedir.

3- Protokolün 5 ve 6. maddeleri mülki idare amirlerinin olaylara müdahaleden önce il ve ilçe güvenlik koordinasyon komisyonuna başvurmalarını öngörmektedir.

4- Protokolün 6. maddesi mülki idare amirlerinin kuvvet talebinde bulunmadan önce EMASYA Bölge ve Tali Bölge Komutanlıkları'na kademeli hazırlık yapabilmeleri için bilgi vermelerini öngörmektedir.

5- Protokolün 6. maddesi "zorunluluk olmadıkça kuvvet talebinde bulunulmaması" yolunda hüküm ihdas etmektedir.

6- Protokolün 9. maddesi EMASYA komutanlıklarına mülki amirlerin yardım talebi olmaksızın olaylara müdahale edebilme yetkisi vermektedir.

7- Protokolün 10. maddesi yardım için ilden ile kuvvet kaydırılmasının valilerin istemi yerine EMASYA Tali Bölge ve Bölge Komutanlıkları girişimiyle yapılacağını öngörmektedir.

8- Protokolün 7 ve 16. maddeleriyle yardım talep edilmesinden önceki aşamalara ilişkin olarak sivil ve askeri birimlere ortak görev ve tatbikat yapılmasını öngörmektedir.

9- Protokol'ün 14 ve 16. maddeleri vali tarafından görevlendirilip görevlendirilmediklerine bakılmaksızın bütün kolluk güçlerinin yardıma gelen askeri birlik komutanının emrine girmesini öngörmektedir.

10- Protokol'ün 20. maddesi mülki amirlerden yardım talebi geldiği anda jandarma ve polisin EMASYA Komutanlıkları nezdinde oluşturulan "Asayiş Harekat Merkezi' nde irtibat personeli bulundurmasını öngörmektedir.

11- Protokolün 22 ve 23. maddeleri Jandarma, Emniyet ve MİT'in de katılacağı "Müşterek İstihbarat Merkezleri" kurulmasını ve EMASYA Komutanlıkları nezdinde müşterek tatbikat icra edilmesini öngörmektedir.

12- Protokolle Polis Özel Harekât Timleri iç güvenlik harekâtı süresince EMASYA Bölge ve Tali Bölge Komutanlıkları'nın harekât kontrolüne; geçici köy korucuları, bölgedeki ilgili Jandarma Komutanlığı'nın emir komutasında olarak, EMASYA Komutanlıkları'nın harekât kontrolüne verilmiştir.(www.yenisafak.com.tr, 2010).

2.4.4. MGK Kararları ve Önlemler Paketi

Gelişen olaylar sonucu Türk Silahlı Kuvvetleri olaya müdahil olmak istemişlerdir ve beklenen hamle 28 Şubat 1997'deki MGK toplantısında gerçekleşmiştir. Bu müdahale daha sonra Post-modern darbe olarak isimlendirilecek ve Türk demokrasisinde büyük bir yaraya neden olacaktır.

Artık düğmeye basılmıştı, bazı çevreler ve güç odakları Refah-Yol hükümetine karşı harekete geçmek için girişimlerde bulunmaya başlamıştı. Kocabaş (Kocabaş, 1998: 12) bu girişimlerden birini Akşam gazetesinin yazarlarından Behiç Kılıç'ın 21 Aralık tarihli yazısına atfen şöyle aktarmaktadır,“ Atina'da bir grup 'para babasının' liderliğinde, bu geziye katılan medya patronlarının bir araya geldikleri ve üç ay içerisinde hükümeti devirme kararları aldıkları anlatılıyor... Bunun hükümeti devirmenin ilk adımı olduğu belirtiliyor.” Aynı şekilde bu sivil kuvvetlerin iktidarı devirmek için saldırılarını artırma kararı aldıkları belirtilmektedir. Bu güç odakların ilk hedefi hükümeti yıkmak ikinci hedefleri ise tekeli sermayenin Pazar egemenliğini sağlayacak hükümeti kurmaktır. Bu istekler ve hedefler Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de hevesli tutumuyla hedefine ulaşacaktı.

Refah Partisi ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasındaki gerginlik her geçen gün artmaktaydı. Artık asker harekete geçmeye başlamıştı, askeri otoritenin siyasi hayata müdahalesi ve bu doğrultuda güç gösterisinde bulunmasının yolu açılmıştı. Refah Partisi cephesi de bu tepkilere karşı duyarsızdı ve gelişen olayları görmezden gelerek vurdumduymaz bir tavır takılmaktaydı. Erbakan'ın son grup toplantısında “Fesat merkezi olmayacağız; fesattan etkilenmeyeceğiz; fesadı etrafa yaymayacağız” ve yine son bakanlık divanındaki “Üst düzey komutanlarla aramız iyi, alt düzey subaylar gerginlik yaratıyor” sözleri Erbakan'ın olayı küçümsediğinin ve gerçekleri görmezden geldiğinin en güzel kanıtıdır (Bayramoğlu, 2001: 109).

Peki, Erbakan ve ekibi bu üzerlerindeki baskıyı hafifletmek için ne yapmaktaydı ve nasıl bir strateji izlemekteydi bunu en iyi Ali Bayramoğlu (Bayramoğlu, 2001: 111) analiz etmekte ve Erbakan'ın hamlelerini üçe ayırmaktaydı bunlar:

- 1- *“Laiklik temelinde ortaya çıkan gerilimi hafifletmek. Bir yandan bu gerilimin müsebbibi olarak medyaya ve ince politikalarından hareketle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin içindeki bazı “sinirli” ama komuta kademesine sirayet etmeyen “ehemmiyetsiz” unsurlara işaret etmek. Sonuçta bu sorunun pek önemli olmayan bir sorun olmadığı imajını vermek.*
- 2- *28 Şubat'ta yapılacak kritik Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, Türk Silahlı Kuvvetlerini teskin edeceği bir konuşma yapmak.*
- 3- *Hepsinden önemlisi yeni medya atağıyla gündemi değiştirmeye çalışmak. Daha doğru bir deyişle, gündemin merkezine ekonomik politikaları ve bu doğrultularda ki gelişmeleri oturtmak.”*

Bu gelişmeler yaşanırken Milli Güvenlik Kurulu toplantısına kısa bir süre kalmıştı ve 28 Şubat'taki MGK toplantısından bir gün önce, gerçekleşen Bakanlar Kurulu toplantısında ertesi gün yapılacak MGK toplantısıyla ilgili olarak bazı göndermelerde bulunuldu. Bakanlar Kurulu toplantısında Çiller “Bu hükümet kurulduğundan bu yana sürekli olarak önüne engeller konuldu” diye başladı ve sözlerine şu şekilde devam etti:

“Ancak birliğimizi muhafaza edersek bu engellerin aşılması kolay olacaktır. Her engelin aşılmasından sonra hükümetimiz daha da güçlenecektir. Hükümetimiz başarılı oldukça, muhalefet partilerini de korku sarmaktadır. Başta ordu olmak üzere çeşitli kurumların yapmış olduğu olanca muhalefete ve ülkenin gerçek resmini çıkaramayan bir medya anlayışı ile karşı karşıyayız. Buna rağmen hükümet birliğini muhafaza etmiştir. Bu hükümet en az 2000 yılına kadar devam edecektir. Çünkü hükümetin başarısını, ancak uzun vadeli bir strateji ile halka mal etmek mümkündür”

Daha sonra Çiller lafi döndürüp dolaştırıp Refah Partisinin aykırı tutumlarına getirdi ve konuşmasına şu şekilde devam etti:

“Bu hükümet koalisyonudur. Ancak iki parti de ortak sorumluluk taşımaktadır. Partiler kendi tabanlarına mesaj verebilirler. Ancak hükümetler bu konunun üzerindedir. Çünkü hükümetler sadece parti tabanların değil, Türkiye'nin hükümetidir. Çokseslilik olsun, ama her kafadan bir ses çıkmasın. Eğer bugün tansiyon yüksekse bunu düşürmek iktidarın görevidir. Bu hükümet bir ailedir. Bu bakımdan hiçbir ferdi bu konunun dışında konuşmaması lazımdır. Ayrıca bu aile toplantısından hiçbir ferdi toplumsal tansiyonu yükseltecek bir yaklaşım içine girmemesi gereği vardır. Merak etmeyin, zaman bizi haklı çıkaracaktır. Yeter ki bu zamanı kazanalım. Kader birliği içerisindeki bir ailenin yapmış olduğu toplantıda, bu ailenin bir ferdi ruhu ile konuşuyorum.”

Tansu Çillerin bu konuşmasından sonra sözü Necmettin Erbakan aldı ve teşekkürleri ile şükranlarını Tansu Çillere sundu (Aksoy, 2000: 200-201).

Beklenen gün gelmişti 28 Şubat 1997 günü 9 saat süren Mili Güvenlik Kurulu toplantısından oldukça sert kararlar çıktı. Çiller ve Erbakan'a imam hatiplerin kapatılması başta olmak üzere irticai hareketleri engelleyecek bir takım kararlar imzalatıldı. Tabi Erbakan ve çevresi daha sonra bunları Necmettin Erbakan'ın kesinlikle imzalamadığını söylediler. Peki, Necmettin Erbakan'ın ve Tansu Çillerin imzaladıkları 18 maddelik Milli Güvenlik Kararları nelerdi. Bu maddeler tam olarak şu şekildedir:

Milli Güvenlik Kurulu'nun 28 Şubat 1997 tarih ve 406 Sayılı Kararına Ek-A (rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler)

1. Anayasamızda Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan lâiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

2.Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.

3.Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle Cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:

a-8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttta uygulamaya konulmalı.

b-Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4.Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.

5.Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6.Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.

7.İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şura kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yı dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayımları kontrol altına alınmalıdır.

8.İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkân verilmemelidir.

9.TSK'ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.

10.Bu maddenin tam metnini Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini ilgilendirdiği için yayınlanamıyor.

11.Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.

12.T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademedeki kesin önlemler alınmalıdır.

13.Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağdışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa

Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.

14.Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

15.Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.

16.Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasa dışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17.Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.

18.Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir (www.arsiv.sabah.com.tr, 2010).

Milli Güvenlik Kurulu toplantısından çıkan maddeler Refah-Yol hükümeti üzerinde soğuk düş etkisi yaratmıştı. Bu kati ve uygulanması zorunlu maddeler bir nevi Refah-Yol hükümeti için sonun başlangıcıydı. Nitekim bu toplantıdan sonra çıkan kararların iyi bir şekilde uygulanmaması, Refah-Yol hükümeti etrafındaki çemberin daha da daralmasına neden olacaktı.

Erbakan 1 Mart'a partisini il başkanları toplantısında 9 saatlik Milli Güvenlik Kurulunu değerlendirdi. Ama Erbakan toplantıdan çıkan maddeleri küçümsemiş ve

yok saymıştır. Refah Partisinin sorunları görmezden gelmesi ve hasıraltı etmesi Refah Partisinin sonunu hazırlayan en büyük etmenlerden birisidir. Erbakan değerlendirmesinde şu sözleri sarf etmiştir:

“Dün, anayasal kuruluşundan bu yana Milli Güvenlik Kurulu ilk kez 9 saatlik bir çalışma yapmıştır. Bu bir rekordur. Çünkü çalışmamızdan memnuniyetimizi ifade etmek istiyorum. Bütün meselelerde görüş birliğinde olduğumuzu gördük. Böylece bir kısım medya balonlarının da nasıl söndüğünü gördük. Son günlerde suni olarak gündeme getirilmiş olan bölücü faaliyetler de, Milli Güvenlik Kurulu’nda enine boyuna görüşülmüştür. Yazılmış olan bildirimlerdeki açıklamalar çok dikkat çekicidir. Önce bir defa güvenlik, huzur ve toplumsal barış her şeyden önemlidir. Bundan dolayıdır ki, Cumhuriyet aleyhtarı yıkıcı ve bölücü gruplar, ülkeyi laik ve anti laik ayrımlarıyla demokratik ve sosyal hukuk devletini güçsüzleştirmeye matuf son günlerde yapılmış olan faaliyetlerin hepsinin yersiz olduğuna, bu suni faaliyetlerle ülkemize hizmet edilmediğini, bu huzursuzluğu meydana getiren ayrımcı, bölücü faaliyetlere derhal son verilmesi lazım geldiği üzerinde durulmuştur ve bilhassa şu bulunmuş olduğumuz Türkiye’deki demokrasiye gölge düşürecek beyanlar, izanlar ve görüntüler verilmesinin fevkalade yanlış olduğu konusunda kurul üyeleri tam bir görüş birliği içindedir”

Milli Güvenlik Kurulu’nun temel meselesi ve açıklanan maddelerin hemen hemen hepsi irtica ile ilgiliyken Erbakan değerlendirmesinde daha çok terör olaylarına değinmiştir ve toplantının bu konu üzerinde yoğunlaştığı gibi bir imaj oluşturmuştur. Tabi kapalı kapılar ardında kendi partisinin üyelerini uyarmayı unutmamıştır. Onlara “Olanı biteni biliyorsunuz, artık bir şey söylememe gerek yok. Yaptığınız çalışmalarınızda lütfen daha dikkatli olun. Giyiminize kuşamınıza dikkat edin. Her doğru her yerde söylenmez. İçinizde bir şey varsa tek başınıza ıssız bir yere, ormana gidin ve ağaçlara bağırın” ikazında bulunmuştur (Aksoy, 2000: 206-207).

Peki, yaşanan bu olaylar neyi ifade ediyordu. Aslında yeni bir askeri müdahale şekli Türk siyasetine girmişti. Bu eylem birçok kişi tarafından Post-modern darbe olarak nitelendirildi ve bu şekilde anıldı. Bu müdahalede Türk Silahlı

Kuvvetleri mektup ve silah kullanmamıştı onun yerine basını kullanmıştı. Bu yaşananlar askeri müdahalenin yeni bir şekliydi (Bayramoğlu, 2001: 114). Tabii askerler ve askeriyeye yakın kesimler bunun kesinlikle bir postmodern darbe olmadığını öne sürüyorlardı örneğin Hulki Cevizoğlu'nun (Cevizoğlu, 2001: 16) Orgeneral Salim Derviş ile yaptığı konuşmada, Derviş bu hareketin yasal bir formla gerçekleştiğini ve bunun kesinlikle post-modern bir darbe olmadığını belirtmektedir. Ama kim nasıl nitelendirirse nitelendirsin artık ok yaydan çıkmıştı, geri dönüş yoktu, silahlar çekilmişti.

Milli Güvenlik Kurulu'ndan iki hafta sonra Bakanlar Kurulu toplandı ve Çiller ile Erbakan 45 dakikalık bir görüşme gerçekleştirdiler daha sonra Erbakan bakanlara aldığı kararları açıkladı:

“İki genel başkan olarak mutabakata vardık, Milli Güvenlik Kurulu'nun basın açıklaması ve kararları üyelere okunacak ayrıca müzakere yapılmayacak” Daha sonra Devlet Bakanı Lütfü Esengün 18 maddelik kararları tek tek anlattıktan sonra sözü Çiller aldı:

“Biraz önce okunan Milli Güvenlik Kurulu, anayasal bir kuruluştur. Onun için Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan kararların gereğinin yapılması şarttır. İlgili bakanlıklar Milli Güvenlik Kurulu kararlarını uygulama konusunda gerekli hassasiyeti gösterecektir. Buna inanıyorum. Alınacak tedbirler kısa, orta ve uzun vadeli olarak düşünülmektedir. Kısa vadeli olanlar yasal düzenleme gerektirmeyen, hemen uygulamaya geçirilecek kararlardır. Orta ve uzun vadeli olanlar yasal düzenleme ve ek kaynak gerektirdiği için gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra Bakanlar Kurulu'nda yeniden ele alınacaktır. Bu çalışmaların ciddiyetle yürütülmesi ve kamuoyuna bu meselelerin üzerine ciddiyetle gidileceği mesajının verilmesi gerekmektedir. Şunun iyi bilinmesini istiyorum. Hiç kimse kendinde suç aramasın. Bugün karşılaştığımız olaylar, önümüze getirilen irtica dosyaları şimdiki hükümetle ilgili değildir. Hükümetin irticai faaliyetlere yol açan bir tek kararı olmamıştır. Onun için herkesin gönlünü ferah tutmasını diliyorum”

Çiller'den sonra sözü Erbakan aldı bu kez sürekli kaçındığı ve hasıraltı etmeye çalıştığı asıl mesele hakkında konuştu yani irticadan bahsetti.

“İrtica ve kaba softalık bir nevi hastalıktır. Bu sadece Türkiye'ye has bir konu değildir. Mesela, İsrail'de bu hastalık Türkiye'ye göre çok daha yaygındır. Bugün Avrupa'da dini taassup vardır. Gerilere gidersek Ortaçağ'da bütün şiddetiyle yaşanmış bir hastalıktır. Dolayısıyla bu hastalık küreseldir. Türkiye'de ise bugünün konusu değildir. Bu hastalığın 200 yıllık mazisi vardır.” Olay toplumsal bir gelişmedir. Bu konuyu bu hükümete izafe etmeye çalışmak medyanın bir oyunudur. 10 sene evvel Milli Güvenlik Kurulu'nun bu 22 maddelik listesini hiç kimse 20 tane canlı yayınla takip etmedi. Esas maksat irtica ile mücadele değil, bu hükümeti yıkmaktır. Bu hükümetin alternatifi yoktur. Herkes de bunu çok iyi biliyor. Dolayısıyla olay gayet açık; oyuna gelmeyeceğiz. Hükümet bu irticayı önlemek için kesinlikle kararlı ve inançlıdır. Milli Güvenlik Kurulu'nda herkesin bu konuda birlik ve beraberlik içinde olduğunu müşahede ettim. Olayı daha fazla büyütmeye gerek yoktur. Medeni bir şekilde irtica ve laikliğin ne olduğuna bakılsa ortada ciddi hiç bir şey olmadığı görülür. Körü körüne birtakım insanlar dogmatik hareketlerde bulunabilirler. Bunlar bir avuç insandır”(Aksoy, 2000: 208-209).

Necmettin Erbakan MGK toplantısıyla ilgili daha sonra yaptığı diğer açıklamalarda da aynı üslubu devam ettirmiştir. Kendilerinin askerle hiçbir sorunu olmadığını dile getiren Erbakan “Toplantı başlarken komutanlarla aramızda saygı ve sevgi vardı. Toplantı sonrası bu daha da artı” demiştir. Erbakan'a göre krizi yaratan medyaydı, medyanın orduyu rahatsız ettiğini ve harekete geçmeye zorladığını dile getiren Erbakan. Medyanın iktidar ile ordunun arasını açmak için bir sürü uydurma haber yaptığını da dile getiren Necmettin Erbakan bu medyayı “yobaz solcular” ve “bir kısım medya” olarak nitelendirmekteydi. Erbakan'a göre ortada krizde yoktu, askeri darbeye bunlar sadece medyanın uydurmasıydı. Necmettin Erbakan MGK toplantısını değerlendirdiği bir başka toplantıda ise şu sözleri sarf etmiştir:

“Türkiye'de istişare mahiyette bir MGK var. Ülkenin güvenliği, huzuru, barışıyla ilgili konuları görüşür ve görüşlerini hükümete bildirir. Teklifler, anayasa,

hukuka, demokrasiye, insan haklarına uygunsu ve hükümet arzu ederse bunları dikkate alır. MGK'nın kararları emir telakki etmez. MGK, son zamanlarında terör, Kıbrıs meselesi, Yunanistan'la ilişkiler, Kuzey Irak gibi konuları inceliyor. Bu arada aşırı irticai hareketler de her toplantıda mutlaka görüşülür...” “Biz, bir önceki toplantıda, laiklik, irtica gibi konularda bir kavram kargaşası var. MGK'nın bir toplantısının bu konulara hasredelim dedik. 28 Şubat gündemi bu şekilde meydana çıktı. Bu konular enine, boyuna konuşuldu...”, “Toplantıya gelince: Gelişmeler gizli olduğu için şahısların söyledikleriyle ilgili bilgi vermem. Ama fikirleri şahıslara izafe etmeden şunları açıklayabilirim: Bu kuruluda herkes fikir bildirmiştir. Ama, bazı fikirlerin söylenmesi bunlara herkesin katılması, paylaşması anlamına gelmez. Toplantıda esasen aşırı unsurlar tartışıldı. Devletin resmi kayıtlarına göre otuz dört grup söz konusudur. İBDA-C, Hizbullah, Cemalettin Kaplan grubu gibi. Bunlar bir avuç insandır...” (Bayramoğlu, 2001: 123-124).

Koalisyon ortakları işin ciddiyetini anlamamışlardı veya anlamazlıktan gelmekteydiler. DYP'li Sabahattin Cevheri ile Aydın Menderes 28 Şubat gelmeden durumun vahimi yetini anlamışlardı fakat müdahale edememişlerdi. Cevheri bu konuyla ilgili olarak “Aylardır söylenip duruyoruz... Şimdi yapılacak şey ise bildiriye iyi okumak. Oysa bildiri okunmuyor sadece kaşınıyor.” Aydın Menderes ise konuyla ilgili olarak “Huzur ortamından en çok hükümet yararlanır. İcraat ancak huzurlu ortamda yapılır. O nedenle en büyük görev hükümete düşüyor” demiştir (Donat, 1999: 416). Bu sözleriyle Menderes hükümeti ve liderleri bu bildiriye ciddiye almaları yönünde uyarılmaktadır. Menderes bu bildirinin iyi bir şekilde yorumlanması ve dikkate alınması sonucu ülkenin tekrar istikrara kavuşacağını belirtmektedir. Bildiri demokratik çevrelerde soğuk duş etkisi yaratmıştır, fakat birçok kişinin ön görüşü bu işin sonun iyi olmadığıydı. Asker harekete geçmişti ve artık geri dönüşü çok zordu. Koalisyon liderlerin inkârına veya görmezden gelmelerine rağmen Türkiye’de yeni bir dönem başlamıştı ve bu toplantıdan sonra gelişen tüm olaylar, toplantıda alınan kararlara göre şekillenmiştir.

28 Şubat sonrası hükümetin fiilen bittiği ancak şeklen var olduğu bir gerçektir (Aksoy, 2000: 215). Koalisyon hükümetinin eli kolu bağlanmıştı artık. Sadece isim

olarak hüküm etmeye devam etmekteydiler. Fakat 28 Şubat MGK toplantısında koalisyon liderlerine imzalatılan maddeler. Bu koalisyonun ölüm fermanı niteliğindedir.

2.5. 28 Şubat Süreci ve Sonrası

28 Şubat hem o dönem iktidardaki Refah-yol hükümeti için hem de Türk demokrasisi için bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu yeni dönemde ordu aktif bir şekilde siyasete ve sivil hayata karışmaya başlamıştı. Bunu irtica brifingleriyle, sivil toplum kuruluşlarıyla yaptıkları görüşmelerle ve gizli bir şekilde yürüttükleri politikalarla gerçekleştirmekteydiler. Ordudaki Tuğgeneraller, Generaller, Komutanlar, Refah-yol hükümetine özellikle Refah Partisine ateş püskürmekteydi. Bunu kimi zaman kapalı kapılar ardında yapmaktaydılar, kimi zamanda medyaya açık bir şekilde verdikleri demeçlerle gerçekleştirmekteydiler.

Örneğin Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek Refah Partisine karşı zehir zemberek açıklamalarda bulunuyordu. Tuğgeneral Özbek bir konuşmasında Refah Partisin hedef alarak şunları söylemiştir:

“Türkiye Cumhuriyeti laik, demokratik, sosyal bir hukuk devletidir. Tüm siyasi partiler, tüm gruplar bir kere bu temelde anlaşmalıdır. Tabii fikir ayrılığı olacaktır. Ama sen kalkıp da ‘Hayır efendim ben devleti yıkacağım, ben demokrasiyi tanımam, ben laikliği tanımam dersin. Yap da görelim o zaman... Nasıl yapacaksın? Değiştiremezsin, Atatürk ve arkadaşlarına, dedelerimize sor, sana tükürürler” (Aksoy, 2000: 216).

Türkiye Cumhuriyeti’nin bir Tuğgenerali iktidar partisine ve Başbakanı meydan okumaktaydı. Artık siyasi durum demokratik ortamdan çıkmıştı ve ülke sorunlu bir sürece geydi. İktidar bu söylemleri sineye çekip tepki vermemekteydi. DYP’li Necmettin Cevheri, Özbek’in sözlerini çokseslilik olarak nitelendirmekte ve şu cevabı vermektedir:

“Söyledikleri sayın komutanın kendi düşünceleridir. Çok sesliliğe alışmak gerek. Herkesin alışması gerek. Siviller konuşur, başkası konuşamaz düşüncesini de geride bırakmamız lazım.”

Bu olaylar gerçekleşirken tabii Refah Partisi'nin bazı sivri isimleri, ordunun Refah Partisi'ne yönelttiği sert eleştirilere aynı sertlikle cevap vermekte adeta bir söz düellosu gerçekleşmekte. Örneğin Refah Partili Susurluk Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, Tuğgeneral Özbek'e şu şekilde yanıt vermiştir:

“Ciddiye almıyoruz. Muhatabımız değil. Dört darbe yaptılar, boylarının ölçüsünü aldılar. Ona mı soracağız buraya gelirken. Önce şunu sormak gerek. Bir general hangi hakla çıkıp da böyle söyleyebiliyor. (Aksoy, 2000: 215).

Bazı bireysel tepkilere rağmen Refah Partisi bu tip açıklamalar ve eylemlere karşı pasif kalmıştır. Refah Partisi, Özbek Paşanın konuşmaları için sadece Cumhurbaşkanlığına olayı aktarmış ve bir yazıyla gereğinin yapılması istenmiştir. Cumhurbaşkanı da gereğinin yapılacağını söyleyerek olayın üzerini örtmüştür. Refah Partisi orduda ki özel konumdaki kişiler hakkında bir yaptırımda bulunamamaktaydı. Bir çeşit korku ve tedirginlik mevcuttu (Çelik, 2003: 161).

28 Şubat 1997'de düzenlenen Milli Güvenlik Toplantısı'ndan sonra Ordu Refah Partisi üzerindeki baskısını artırmaktaydı. İlk olarak Refah Partisini devre dışı bırakacak siyasal bir arena yaratılmaya çalışılıyordu. Ordu bunu MGK toplantısında verdiği bildiriyle bir nebze gerçekleştirmişti. Fakat daha alınacak çok yol vardı. Ordu Refah Partisi'ni imkânsız yapmaya zorlayarak tamamen karşısına almak istiyordu. Ordunun bir diğer girişimi ise koalisyonun zayıf halkası olan Tansu Çiller'i sıkıştırarak devre dışı bırakmaktı (Bayramoğlu, 2001: 128).

Ordunun aktif bir şekilde gerçekleştirdiği en önemli etkinlik yargı mensuplarına, eğitimcilere, sivil toplum kuruluşlarına, medyaya, sendikalara, iş adamlarına ve daha birçok etkin gruba gizliveya açık bir şekilde gerçekleştirdikleri

irtica brifingleriydi. Bu brifingler irtica tehdidine dolaylı olarak da Refah Partisine yönelikti.

Birçok kez rejim tehlikesinden bahseden çevreler yapılan “askeri müdahaleyi” ve sonrasını basitleştirmişlerdir. Hatta anayasal çerçevede rutin bir iş olarak nitelemişlerdir. Fakat daha sonra hükümette bu çevrelere katıldı ve muhtırayı görmezden gelerek hafife aldı (Bayramoğlu, 2001: 131). Bu şekilde görmezden gelinen muhtıra daha sonra tüm etkisiyle ülkeyi bir kargaşaya sürüklemiştir. Bu muhtıra sonrası Türkiye'nin birçok demokratik kurumu zarar görmüştür ve hedeflerinden uzaklaşmıştır.

2.5.1. İrtica Brifingleri ve Katılımlar

İrtica brifingleri ordunun ülkenin önemli kurumlarına ve kişilerine verdiği, irticaya karşı bu kesimleri harekete geçirmeyi amaçlayan bir toplantılar silsilesidir. Bu toplantılara ilk olarak o dönemin Cumhurbaşkanı olan Süleyman Demirel’le başlanmıştır. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’i brifingler için Genelkurmay başkanlığına davet etmiştir. Süleyman Demirel 18 Ocak günü sesiz bir şekilde Genelkurmay başkanlığına gitmiştir ve burada iki saat kalmıştır. Süleyman Demirel brifinge çağırıldığında Milli Savunma Bakanı Turan Tayan dâhil hiçbir iktidar parti üyesi bu brifinge çağırılmamıştır. Bir nevi iktidarın bu olaydan haberdar olması istenmemektedir. O dönem medyaya bu brifingde Kuzey Irak, Kıbrıs ve Türk Silahlı Kuvvetlerin ihtiyaçlarının ele alındığı dile getirilmiştir (www.arama.hurriyet.com.tr, 2010). Fakat bu brifingden sonra irtica brifingleri tüm ülkeye yayılmıştır. Bu brifingin içeriğinin Genelkurmay’ın açıkladığı Kuzey Irak, Kıbrıs ve TSK’nın ihtiyaçları olmadığı çok açık bir şekilde ortadaydı nitekim bir süre sonra bu brifingin tamamen irtica ile ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. İrtica Genelkurmay için bir numaralı iç tehdit durumuna gelmişti, bu duruma göre iç düzenlemeler yapılacaktı.

İlk başta koalisyon ortakları olan Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi Milletvekillerine yönelik olarak süren psikolojik baskılar daha sonraki evrede medya ve özelliklede yargıya yönelikti (Tayyar, 2009: 95).

Bu irtica brifinglerini bir başka ayağı ise yargı mensuplarına yönelikti, düzenli olarak bu brifinglere çağırılan hâkim ve savcılara irtica hakkında bilgi verilmekte ve bu konu hakkında hassas olmaları istenmekteydi. Genelkurmay hâkim ve savcılar brifinglere çağırırken dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan ise bu toplantılara katılacak kişiler hakkında soruşturmalar açılacağını belirtmekteydi. Orduya yakın duran bazı hâkim ve savcılar Şevket Kazan'ın bu hamlesine sert tepki göstermişlerdir. Fakat daha sonra Şevket Kazan'ın bu açıklamalarının sonucu olarak hiç kimse hakkında soruşturma açılmamış veya idari yaptırıma gidilmemiştir. Şevket Kazan bunun nedenini de hakkında soruşturma açılan hâkim ve savcılar yine bu brifinglere gönüllü olarak katılan hâkim ve savcılar yargılayacaktı ve bu yargılamalardan sonuç alınamayacaktı (Tayyar, 2009: 96).

Bu brifinglerde hukuk dışı eylemlerden bahsedilmiştir. Buna rağmen bazı hukukçular tarafından bu söylemler ayakta alkışlanmıştır. Bu brifinglerde devletin yasal organları yerine gayri resmi organların (batı çalışma grubu) çalışması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu doğrultuda bir kamuoyu oluşturulmuştur (Petek, 2007: 110).

Peki, bu brifinglerde katılımcılara hangi konulardan bahsedilmekteydi. Tabii ki artan irtica tehdidinden ve bunun kaynaklarından bahsedilmekteydi. Siyasal İslam'ın ülke yönetimini ele geçirdiğini ve önünün kesilmemesi durumunda bir dahaki seçimlerde tek başına iktidara gelineceğinden bahsedilmekteydi. Yeşil sermayenin sürekli büyüdüğünden ve bu yeşil sermayenin iktidarı, iktidarında yeşil sermayeyi beslediğinden bahsedilmekteydi. Bu brifinglerde, belgelerle siyasal İslam'ın nasıl desteklendiğini ve nasıl örgütlendiğinden de bahsedilmekteydi.

Siyasal İslam'a özellikle Almanya kaynaklı para aktarımından bahsedilerek, yurt dışındaki kişilerin Türkiye'deki kökten dincilere para aktardıklarından

bahsedilmekteydi. Bu kaynaklarla beslenen ve büyüyen kökten dincilerin ekonomik gücüde arkalarına alarak büyüdüklerinden ve ülke siyasetinde etkin bir konuma geldiklerinden bahsedilmekteydi.

2.5.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Sendikaların Tutumu

Bu dönemde birçok sivil toplum kuruluşu ve sendikada ordudan irtica ile ilgili olarak brifingler almaktaydı. Bazı sivil toplum kuruluşları ve sendikalar Refah Partisi'nin iktidarına karşı olumsuz eleştirilerde bulunmaktaydı. Bu sendikalar ve sivil toplum kuruluşları bazı eylemler gerçekleştirerek, Refah Partisi'nin politikalarını eleştirmekte ve Refah Partisi'nin ülkeyi kaosa sürüklediğini ifade etmekteydiler.

Başoğlu'na göre (2007: 118) siviller ve sivil toplum kuruluşları yeteri kadar demokratik olmadıktan sonra bir ülkede demokrasinin gelişmesi ve kalıcı olması imkânsızdır. 28 Şubat sürecine Türkiye'nin en büyük sivil toplum kuruluşları ve sendikaları (TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK, TOBB, ve TESK) destek vermiştir. O dönem TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, TİSK Genel Başkanı Refik Baydur ve DİSK Başkanı Rıdvan Budak, 28 Şubat ile demokrasinin kurtarıldığını ileri sürmüşlerdir. Demokratik bir ülkede basın, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler, demokrasi dışı müdahaleleri destekler veyahut görmezden gelip, pasif destek gösterirlerse o ülkede gerçek demokrasi hiçbir zaman var olamaz.

Sivil toplum kuruluşları ve sendikaları 28 Şubat sürecinde yapılan, müdahaleye ya açık bir şekilde demeçleriyle destek vermişlerdir veya bu süreçteki olaylara sesiz kalarak pasif destekte bulunmuşlardır. Tabi o dönem Refah Partisine yakın bazı sivil toplum kuruluşları güçleri yetiğince bu post modern darbeyi ve bu darbenin etkilerini eleştirmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların bu tutumu ve o dönem demokratik olmayan müdahalelere desteği, bu kuruluşların özüne aykırı bir tablo çizmektedir.

Peki, sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların tutumları bu şekildeyken medya nasıl bir tavır içindeydi. Birçok kişiye göre medya 28 Şubat sürecinde yangına körükle giden bir yapıdaydı. Medyanın ordu başta olmak üzere birçok kuruluşu Refah-Yol iktidarına karşı kışkırttığı ileri sürülmektedir. Medyanın objektif habercilikle darbe teşvikçiliği arasındaki çizginin açık bir şekilde farkında olmadığı aşikârdır. Medya o dönem askeri baskıya karşı sert ve tutarlı bir tutum sergileseydi, ülke demokrasiden ödün vermeyebilirdi (Bayramoğlu, 2001: 126). Fakat o dönem medyanın bu sürece alkış tutması ve hızlanması için elinden geleni yapması, Türkiye'nin demokrasi adına onlarca yıl geriye gitmesine neden olmuştur. Medya burada çatışmanın tarafı olmuştur ve bu çatışmadan kendine pay çıkarmıştır.

2.5.3. Parti İstifaları ve Transferler

Refah-Yol hükümetinin iktidarı çatırdamaya başlamıştı. 28 Şubat MGK toplantısının etkileri Refah-Yol hükümetini sarsmıştı ve filen etkisini hemen hemen sona erdirmişti fakat yinede Refah-Yol hükümeti iktidardaydı bunun için Refah-Yol'u devirerek askerinin ve bazı güç odaklarının istekleri doğrultusunda bir hükümet kurulmak isteniyordu. Nitekim bu sürecin sonu da bu şekilde oldu.

Ana muhalefet lideri Mesut Yılmaz birçok koalisyon milletvekilini kendi partisine katmak istiyordu. Refah-Yol koalisyonunun milletvekilleri ordu ve bazı çevrelerce açık bir şekilde sıkıştırılarak, hükümetten ve partilerinden kopartılmak isteniyordu. Aynı şekilde Refah Partisi de muhalefet partilerinden, milletvekili transfer ederek iktidarını sürdürmek istiyordu. Refah Partisi'nin ilk girişimi ANAP'lı Siirt Milletvekili Nizamettin Sevgili ile oldu. Erbakan, Nizamettin Sevgili'nin transferi için yoğun çaba sarf etti fakat Sevgili ile bir ön anlaşma imzalanmasına rağmen ANAP yönetimi bunu engelledi. ANAP ise ilk girişiminde başarılı oldu ve Bingöl Milletvekili Mahmut Sönmez ANAP'a transfer oldu (Aksoy, 2000: 220).

Asıl dağılma ve partiden kopuşlar koalisyonun diğer üyesi olan Doğru Yol Partisi'nde gerçekleşmekteydi. Doğru Yol Partisi'nde ki bu kopuşlar ve ortaya çıkan çatlak sesler Refah-Yol hükümetinin sonunu hazırlamaktaydı. O dönem Doğru Yol

Partisi dağılma sürecine girmeseydi, iktidar yoluna devam edecekti ve başbakan istifa etmeyecekti (Çelik, 2003: 151).

Doğru Yol Partisi'nde bazı milletvekilleri bu iktidarın artık sona erdiğinin ve bu işin daha fazla uzatılmaması gerektiğinin altını çizmekteydiler. DYP'li Mehmet Gölhan bu fikirde olanlardan biriydi. Gölhan bir konuşmasında:

“Bu hükümet ömrünü tamamladı. Artık gitmez... Sayın Erbakan'ın yerine bizim genel başkanımız geçse bile bir şey fark etmez... Yine uzun boylu gitmez” (Donat, 1999: 521).

Gölhan bu iktidarın böyle devam edeceğini söyleyen kişilerin kendilerini aldatmamaları gerektiği telkininde bulunmuştur. O dönem Refah-Yol hükümeti mutlaka iktidardan uzaklaşacaktı bu ya gensoruyla ya da seçim yoluyla olacaktı. Doğru Yol Partisi yapılan gensoruda 15 fire vermişti ve bu firelerin artacağına kesin gözüyle bakılmaktaydı. Refah-Yol hükümeti artık köşeye sıkışmıştı yolun sonu gözükmekteydi.

Refah Partisi üzerindeki baskıyı azaltmak için partinin sivri dilli iki milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan ile Şevket Kazan istifa etmiştir. Donat'a göre (1999: 551) bu istifalar bugün git yarın gel şeklindeydi ve bir anlamı yoktu. Daha çok koalisyon ortağı DYP'deki itirazları ve hoşnutsuzlukları engellemek amaçlıydı. Bu istifalar pek işe yaramamıştı yani Refah-Yol hükümeti üzerindeki baskıları azaltmamıştır.

2.6. Refah-Yol Hükümetinin Sonu

Refah-Yol hükümeti sona yaklaşmıştı özellikle koalisyonun küçük ortağı Doğru Yol Partisi'nde büyük kopuşlar ve koalisyon hükümetiyle ilgili yoğun eleştiriler vardı. Refah Partisi durumu idare ederek iktidarını seçimlere kadar sürdürmek istiyordu. Gelişen olayları ve eleştirileri görmezden gelen Refah Partisi

her şey yolundaymış gibi bir tavır takınarak hükümeti devam ettirmek istiyordu. Fakat Refah Partisi'nin dışında gelişen olaylar bu hükümetin geleceğini tayin edecekti. İpler artık tamamen hükmedenin elinde değildi.

Tansu Çiller bu durumda Necmettin Erbakan'dan eleştirilerin azalması ve hükümetin devam etmesi için başbakanlığı talep etti. Çelik'e (2003: 165) göre Tansu Çiller Refah Partisinin bu zor durumundan faydalanmak istiyordu ve yoğun bir şekilde Necmettin Erbakan'dan başbakanlığı talep ediyordu. Bu durum Tansu Çiller tarafından bir fırsat olarak kullanılıyordu. O dönem Tansu Çiller başbakanlığa gelebilmek için her türlü fırsatı değerlendirmek amacındaydı.

Tansu Çiller'in, Necmettin Erbakan ile yaptığı bir görüşmede, başbakanlığı Necmettin Erbakan'dan resmen istemiştir ve nedenini de artık partisini kontrol edemediği şeklinde açıklamıştır. O dönem Tansu Çiller partisiyle ilgili yaşadığı sorunları Başbakan Necmettin Erbakan'a şu şekilde aktarmıştır:

“Başbakanlığı bana verin. Benden buraya kadar, artık tıkanıyorum. Buraya gelmeden önce milletvekilleri ile tek tek görüştim. Tamamı başbakanlıkta değişiklik istiyor. Yaptığımız protokolün dolmasına daha üç yıl var. Üç yıl uzun bir süre. Bu üç yılda hükümetin gitmeyeceği, yürümeyeceği kesindir ve bu ortaya da çıkmıştır. Partimin yetkili organlarını toplayacağım ve onlara kararımı açıklamak zorundayım”

Fakat Necmettin Erbakan durumunu muhafaza etmek istiyordu ve koalisyon ortağını teskin ederek durumu idare etmek istiyordu. Necmettin Erbakan başbakanlığı Tansu Çillere devretmek istemiyordu ve bunu da Tansu Çillere şu şekilde izah ediyordu, başbakanlığın devri sonucunda kamuoyunda Refah Partisinin imajı zedelenecek ve ödün verdiği ileri sürülecekti. Ayrıca Refah Parti'liler de bu duruma sıcak bakmazdı (Aksoy, 2000: 221).

Muhalefet ve ordu hep bir koldan koalisyonun üzerine gitmekteydi. Gensoru üzerine gensoru verilmekteydi. Artık bu işin daha fazla gitmeyeceği ortaya

çıkıyordu. Koalisyon eni sonu bir gensoruyla düşürülecekti ve bu hükümetin imajı için hiç ama hiç iyi olmayacaktı. Necmettin Erbakan ve kurmayları yavaş yavaş durumun vahimiyetini anlamaya başlamışlardı.

O dönemde ordunun da hükümete karşı eleştiriliri dozajını artırmıştı. Örneğin Orgeneral Çevik Bir New York Times'a yaptığı açıklamada şu sözleri sarf etmiştir:

“Hükümetle mücadeleye kesin kararlıyız. Türk Anayasası çerçevesinde hareket ediyoruz... ABD’de ya da İngiltere’de siyasi sistemi savunmak askerin görevi değildir. Ama Türkiye’de bu görev yasayla bize verilmiştir.”(Tayyar, 2009: 91).

Bu sözlü atışmalar sürekken Tansu Çiller’in başbakanlık konusundaki baskısı sürüyordu ve başbakanlığın kendisine devredilmesi gerektiğini söylüyordu. Sonunda, başbakanlık yoksa ne ben nede partim artık bu koalisyonda yer alacağız dedi. Artan bu baskıların ve gensoru korkusu Necmettin Erbakan’ı ikna etmişti ve iki lider başbakanlığın devri için anlaşmışlardı. Bu protokolde seçime gitmek şartı ile Necmettin Erbakan başbakanlığı Tansu Çiller’e devretmiştir.

Tansu Çiller başbakanlığın el değiştirmesi ile ilgili bir plan oluşturmuştu ve bu planın adı da “havada ikmal” idi. O dönem Genelkurmay brifingleri, medyada yoğun bir şekilde işlenen irtica teması, özellikle DYP’de meydana gelen istifalar. Necmettin Erbakan’ın elini zayıflatırken Tansu Çiller’in elini güçlendiriyordu. Bu sayede Tansu Çiller projesinin haklılığı ve uygulanması konusunda Necmettin Erbakan’a da kolay baskı uygulayabiliyordu. Daha sonra DYP’deki istifaların sayıcı 23’e çıkınca Tansu Çiller medyaya “Bu hükümet fiilen bitmiştir” açıklaması yaptı. Necmettin Erbakan’ı başbakanlığın değişimi konusunda görüşmeye davet etti. Tansu Çiller’e göre bu koalisyon hükümetinin tek kurtuluşu başbakanlığın değişimiyle gerçekleşecekti ve bu biran önce hayata geçirilmeliydi. Bunun için dışarıdan bir desteğe ihtiyaçları vardı bu desteği de onlara BBP’si sağlayacaktı. Yanlarına Muhsin Yazıcıoğlu’nuda alan liderler 17 Haziran’da Başbakanlık Konutu’nda yeni hükümet modeli üzerine anlaştilar. (Tayyar, 2009: 101).

Liderler Çankaya'ya çıkarken Muhsin Yazıcıoğlu koalisyon liderlerine Demirel'in başbakanlığı Tansu Çiller'e vermemesi durumunda ne yapacaklarını sordu. Bunu karşılığında Erbakan bir belge imzaladıklarını ve bunun olmayacağını dile getirdi ve şu şekilde devam etti:

“Zaman kaybedilmemeli. O nedenle Sayın Cumhurbaşkanı'na görevi Tansu hanıma vermesini söyleyeceğim. Sayın Demirel benim eski arkadaşımdır. Bu hükümetin kuruluşunda bize destek verdi. Kendisine teşekkür borcumuz var. Anayasa dışı bir şey yapmaz”

Bundan sonra sadece bu kararlarını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e sunmak işi kalmıştı bunun için Tansu Çiller'i de yanına alan Başbakan Necmettin Erbakan istifa mektubuyla birlikte RP, DYP ve BBP'nin milletvekillerinin imzaladığı, hükümete destek deklarasyonunun Süleyman Demirel'e sundu (Tayyar, 2009: 104).

Devir teslim görevi için iki lider Çankaya'ya çıkmışlardır Erbakan, aralarındaki anlaşmayı Cumhurbaşkanı'na şu şekilde izah etti:

“Beyefendi biz Refah Partisi olarak DYP ve BBP ile anlaştık. Mecliste çoğunluğumuz var. Arkamızda 278 milletvekili bulunuyor. DYP Genel Başkanı Tansu Çiller hanımefendiye görev vermeniz halinde 55. Hükümet parlamentodan rahatlıkla güvenoyu alacaktır. Şimdi size bu üç partinin ortak dayanışma deklarasyonunu sunuyorum. Sayın Çiller'in görevlendirmesi hususunu takdirlerinize sunuyorum.” (Aksoy, 2000: 228).

Fakat hiç beklemedikleri bir sürprizle karşılaşmışlardır. Süleyman Demirel böyle bir anlaşmanın söz konusu olmayacağını, kendi aralarında yaptıkları protokole göre karar vermek zorunda olmadığını iki lidere açıklamıştır. Bu karar iki liderde soğuk bir düş etkisi yaratmıştır.

Süleyman Demirel'e bu konuyla ilgili koalisyon liderlerinden herhangi bir tepkiyle karşılaştınız mı yönündeki soruya şu şekilde cevap vermiştir:

“Görevi ben bırakıyorum falanca devam edecek... O sizin işiniz değil ki... Cumhurbaşkanının işi. Cumhurbaşkanı tabii ki güvenoyu şartlarını düşünür. Ama unutmayınız, Cumhurbaşkanı bununla da bağlı değildir. Güvenoyu, Meclisin işidir” (Donat, 1999: 598).

Cumhurbaşkanı beklenin aksine hükümet kurma görevini ana muhalefet lideri Mesut Yılmaz'a verdi. Hükümet kurma görevi artık Mesut Yılmaz'daydı askeriye ve bazı çevreler bu duruma çok sevindi ve Süleyman Demirel'in çok yerinde bir karar aldığını belirttiler. Yoksa işin sonu kötü olacaktı ve bir askeri darbe gerçekleşecekti. İş çevreleri ve bazı medya kuruluşları Refah-Yol hükümetinden kurtuldukları için çok memnundular.

Necati Çelik'e göre (2003: 173) başbakanlığın devri için anlaşılan belgenin altına imza atan birçok Doğru Yol Partili daha sonra Süleyman Demirel'e ulaşarak bu imzaları dikkate almamasını söylemişlerdir. Bunun sonucunda da Süleyman Demirel hükümet kurma görevini Mesut Yılmaz'a vermiştir. Aslında Süleyman Demirel'de Refah-Yol hükümetinden özellikle Refah Partisi'nden kurtulmak istiyordu bu sayede bunu gerçekleştirmiş oldu.

Cumhurbaşkanı hükümet kurma görevini Mesut Yılmaz'a neden verdiğini şu cümlelerle açıklamıştır:

“Ülkede bunalım var diyerek istifa eden hükümetin bir başka şekilde görevi sürdürmesinin, durumu nasıl düzelterceği hususundaki çelişkiyi çözmekte güçlük çektim. Eğer hükümet gerçekten bu bunalımı aşabilecek durumdaysa, o zaman niye istifa etti?”, “Anayasa'nın 109. Maddesinin Cumhurbaşkanı'na verdiği sarih yetkiye ve Anayasa'nın 104. Maddesinde yer alan 'Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk milletinin birliğini temsil eder. Anayasa'nın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir' şeklindeki hükmün Cumhurbaşkanı'na yüklediği sorumluluğun gereğine dayanarak genellikle

uygulanan kural gereğince TBMM’de temsil edilen en çok üyeye sahip ikinci partinin genel başkanı sayın Mesut Yılmaz’a hükümet kurma görevini verdim. Yapılan işlemlerin ne Meclis iradesine, ne de TBMM’nin sayın üyelerinin hakkına müdahale sayılabilecek hiçbir tarafı yoktur. Bundan evvel de prosedür böyle işlemiş, Meclisin güvenoyu verdiği hükümetler, görevine devam etmiştir, vermedikleri etmemiştir.”

Hükümet kurma görevi Mesut Yılmaz’a verilmişti yani bu 54. Hükümetin sonuydu. Refah-Yol hükümetini iktidardan indiren çevrelere göre Mesut Yılmaz ne yapıp edip bir hükümet kurmalıydı ve bu hükümet güvenoyu almalıydı. Nitekim böylede oldu Mesut Yılmaz ANAP, DSP ve DTP’nin içinde yer aldığı ve CHP’nin dışarıdan destek verdiği bir azınlık hükümeti kurdu ve güvenoyu aldı. Bu hükümet Anadol-D hükümeti olarak isimlendirildi (Tayyar, 2009: 107).

2.7. Refah Partisi’nin Kapatılması

Refah Partisi’nin kapatılması için düğmeye basılmıştı. İrticai odakların merkezi haline geldiği için kapatılmak isteniyordu. Her ne kadar Refah Partisi irtica ile bir bağlantısı olmadığını iddia etmiş olsa da. Kapatma davası için savcılarının elinde birçok delil bulunmaktaydı.

21 Mayıs 1997’de henüz Refah Partisi iktidardayken, Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş Refah Partisi hakkında “Laik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri gerçekleştirdiği” sebebiyle dava açmıştır. Refah Partisi Milletvekilleri partilerin kapatılması ve siyasi yasaklar getirilmesinden korkuyorlardı.

Anayasa Mahkemesinin kapatma kararını alacağına birçok milletvekili ve partili inanırken, Necmettin Erbakan bunun gerçekleşmeyeceğini iddia ediyordu. Başta Abdullah Gül olmak üzere birçok milletvekilli partinin kapatılacağı ve kendilerine siyasi yasaklar getirileceğinden dolayı partiden istifa etmeyi düşünüyordu. Fakat Necmettin Erbakan bu istifalara izin vermiyordu ve bu davanın sonunun beklenmesini istiyordu. Diyarbakır Milletvekili Seyit Haşim Haşimi ise tam tersini düşünüyordu. Haşimi’ye göre “Partinin kapatılmayacağını düşünmek

iyimserlik olurdu. Partinin kapatılmaması resmi ideolojinin kendini inkârı anlamına gelir.” Abdullah Gül, Necmettin Erbakan’ı ikna etmeye çalışıyordu ve bunu da başardı. Milletvekilleri geçmiş tarihli matbu istifa dilekçeleri hazırladılar ve dilekçelere de “Gördüğüm lüzum üzerine Refah Partisi’nden istifa ediyorum” şeklinde doldurdular. Tüm milletvekilleri gece teker teker aranarak bu dilekçeler imzalatıldı (Aksoy, 2000: 244).

O dönem bazı Refah Partili milletvekilleri durumun ne kadar kötü olduğunu öğrenmek için nabız yoklamaktaydılar. Üç Refah Partili, DYP Kilis Milletvekili Doğan Güreş’in yanına gidip bu kapatma davasının nasıl sonuçlanabileceğini sordular. O da onlara “Kesin kararlılar parti kapatılacak.” Doğan Güreş’e bundan nasıl emin olduklarını sordular, o da onlara bu bilgiyi Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya’nın verdiğini söyledi (Tayyar, 2009: 118).

Sonunda beklene gün gelmişti davanın sonucu açıklanacaktı, tarihler 16 Ocak 1998’i göstermekteydi. Açıklamayı o dönem Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer yapacaktı ve Anayasa Mahkemesi Başkanı Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının siyasi hayatını sonlandıran açıklamayı yaptı. Açıklama şu şekildedir:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 21.5.1997 günlü, 5P.13.Hz.1997/109 sayılı İddianamesi’yle Refah Partisi’nin Anayasa’nın 69. maddesinin altıncı fıkrası göndermesi ile 68. maddesinin dördüncü fıkrası gereğince kapatılması istenilmekle, gereği görüşülüp düşünüldü:

1- Lâik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri nedeniyle Anayasa’nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası’nın 101. maddesinin (b) bendi ve 103.maddesinin birinci fıkrası gereğince Refah Partisi’nin Kapatılmasına, Haşim Kılıç ile SacitAdalı’nın karşı oyları ve Oy çokluğuyla,

2- Beyan ve eylemleri ile Parti’nin kapatılmasına neden olan, Konya Milletvekili Necmettin Erbakan, Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan, Ankara Milletvekili Ahmet Tekdal, Rize Milletvekili Şevki Yılmaz, Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan ve Şanlıurfa Milletvekili İ. Halil Çelik’in milletvekilliklerinin Anayasa’nın 84.

maddesinin son fıkrası hükmü gereğince, gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte sona ermesine, Oy birliğiyle,

3- Beyan ve eylemleri ile Parti'nin kapatılmasına neden olan üyeleri Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan, İ. Halil Çelik ile Şükrü Karatepe'nin Anayasa'nın 69. maddesinin sekizinci fıkrası gereğince gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak beş yıl süre ile bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamayacaklarına, Oy birliğiyle,

4- Davalı Parti'nin tüm mallarının 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesi gereğince Hazine'ye geçmesine, Oy birliğiyle,

5- Birtrilyonikiyüzotuzaltımilyar lira devlet yardımının Parti'ye ödenmemesine ilişkin 12.1.1998 günlü, E.1997/1 (Siyasi Parti-Kapatma) sayılı tedbirin, gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasına kadar devamına, Oy birliğiyle,

6- Gereğinin yerine getirilmesi için karar örneğinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na, Başbakanlığa ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Oy birliğiyle,

16.1.1998 gününde karar verildi (www.belgenet.com, 2010).

Anayasa Mahkemesini kararıyla beklenen son gerçekleşmişti ve Refah Partisi kapatılmıştı. Refah Partisinin kapatılmayacağına inanan kesimler acı gerçeklerle tanışmıştı. Böylece bir dönem ülkeyi yöneten ve iktidar olan Refah Partisi tarihe karışmıştı. Refah Partinin kapatılması yanı sıra bir çok milletvekiline de siyasi yasaklar getirilmiştir.

Bayramoğlu'na göre (2001: 246) Refah Partisi bu ülkede tüm diğer partiler gibi, temsil ettiği toplumsal duyarlılıkla diğer tüm partiler gibi popülist bir çizgideydi. Aynı şekilde yine Refah Partisi'nin hataları diğer tüm partiler gibi siyasiydi. Bu hataların düzeltilmesi mahkeme yoluyla değil de yine siyasi yolla

yapılmalıydı. Fakat Refah Partisi'ne bu seçenek sunulmadı. Refah Partisi toplumu en iyi temsil eden parti ve siyasi görüş konumundaydı. Refah Partisi kapatıldıktan sonra onun çizgisinde açılan bir parti elbette ki bu mirası devam ettirecekti ve güçlü bir konuma ulaşacaktı.

28 Şubat Türkiye'deki askeri darbeler zincirinin bir halkasıydı ve burada askeri birlikler kullanılmadı. Bizzat medya kullanıldı yani bu askeri darbe tek kurşun atmadan asker araç ve gerece gerek kalmada bizzat basın aracılığıyla yapılmıştır (Özgentürk, 2008: 63).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA SAHİPLİK YAPISI

3.1. Türk Yazılı Basının Kısa Tarihi

Türk basının kısa tarihi, 1931 yılından başlayarak günümüze ülkemizdeki basının gelişimini aktararak hangi safhalardan geçtiğine göz atılmıştır. Türk basını tarih boyunca epeyce zorlu dönemlerden geçmiş ve varlığı adına çetin savaşlar vermiştir. Bu tarih boyunca medya kimi zaman baskı altına alınmış kimi zamanda tamamen sansüre uğrayarak, kapatılmıştır. Türkiye'nin demokrasi macerasındaki en büyük aktörlerden biri olan medya çoğu kez bunun, cezasını darbelerle ve baskılarla acı bir şekilde çekmiştir. Medyayı kendi çıkarları için kullanmaya çalışan iktidar ve çevreleri medyanın özgür basın söylemine çoğu kez engel olmuştur.

Kitle iletişim araçlarının gelişimi hakkında biraz bilgi verilirse, ilk Türk gazetesi 11 Kasım 1831'de çıkarılmaya başlanan resmi "Takvim-i Vekayi" dir. Bugün de "Resmi Gazete" adı ile yayın hayatını sürdüren bu gazeteden sonra "Ceride-i Havadis" gazetesi çıkmış ve özel ilanlarıyla dikkat çekmiştir. Toplumsal yaşamın aynası konumundaki Türk gazeteciliğinin, 1860 yılında yayınlanan "Tercüman-ı Ahval" gazetesi ile başladığı söylenebilir. Tercüman-ı Ahval'i, "Tasvir-i Efkar" izler. 1867-1878 yılları arasında yalnızca İstanbul'da yayımlanan süreli yayınların sayısı 113'e varır. Cumhuriyet dönemine kadar aralarında Basiret, İbret, Tercüman-ı Hakikat, İkdam, Sabah, Saadet, Tarik gibi gazetelerin yer aldığı bir süreç yaşanmıştır. Atatürk'ün kuruluşuna öncülük ettiği "İrade-i Milliye" ve Cumhuriyet döneminde "Ulus" adıyla yayımlanan "Hakimiyet-i Milliye", Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında etkin çalışmalarda bulunan gazetelerdir. Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında çıkan birçok gazete, bugünlere kadar uzanan bir geleneği de beraberinde taşımıştır. Yazılı basının bu doğrultuda yüzyılı aşan bir geleneğin temsilcisi olduğu görülmektedir. Gelişen teknoloji ve diğer olumlu koşullar ile birlikte, bugün

Türkiye'de yayınlanan gazete türlerinde ve sayısında çok renkli ve çoğulcu bir dönemin yaşandığı söylenebilir.

İlk dönemlerde Türk basını yabancı gazetelerden aldığı haberleri tercüme ederek nakletmiştir. Hanedan, hükümet ve üst düzey bürokratlar ve ordu mensupları ile ilgili tayin, terfi gibi haberler vermiş, okuyucuların mektuplarını yayınlamış, ama en önemlisi de bunları yaparken iktidarlar arasını iyi tutmaya çalışmıştır (Ural, 2010: 248).

Basının toplumlardaki önemini belirtmek için tarih boyunca çok şeyler yazılmıştır. Bugüne kadar yazılanlar ve söylenenler basının, çağdaş toplumun belli başlı çabalarından biri olduğunu göstermektedir. Çünkü basın haberleşme araçlarının en eskisi ve en etkinidir (İnuğur, 1993: 20).

Tek partili dönemde tek parti ideolojisini ve devrimleri benimsetme basından önemli ölçüde yararlanılmıştır. 1925 yılında Şeyh Sait isyanını bastırmak için çıkarılan Takrir-i Sükün Kanunu'yla, rejim için tehlike arz eden muhalifler ve basın susturulmaya çalışılmıştır. Kurulan istiklal mahkemeleri yoluyla meclis içi ve dışında siyasal alanda ve basın alanında muhalif kişi ve kurumların üzerine gidilmesi süreci başlatılmıştır (Güz, 1993: 5-6). Bu dönemlerden başlayarak günümüze kadar medya her zaman iktidarın nefesini ensesinde hissetmiştir ve medya bu duruma göre bilgileri ve haberleri aktarmak zorunda kalmıştır.

Böylece olağan üstü bir dönemde çıkarılan bu kanunla hükümete yeniliklerin benimsetilmesine muhalefet eden basın organlarının yargı kararı olmaksızın kapatma yetkisi verilerek, yeni rejim için tehlikeli görülen basın organlarının sansür ve çeşitli yasaklar uygulanmak suretiyle kontrol altına alınması için önemli adımlar atılmıştır. Söz konusu dönem içerisinde yer alan düzenleme ve gelişmeler olarak, Matbua Kaunun, Birinci Türk Basın Kongresi ve basın Birliği'nin kurulması sayılabilir (Işık, 2007: 145).

3.1.1. Anadolu Ajansı

Anadolu ajansı, kurtuluş savaşının zor günlerinde, Anadolu da ki gelişmeleri ülke içine ve dışına duyurmak amacıyla 6 Nisan 1920 günü çalışmaya başlayan bir haber örgütüdür. Güç koşullarda sınırlı olanaklarla kurulmuş çalışmaları sonraki yıllarda da sürmüştür. Anadolu Ajansı Türkiye’de haberleşmenin gelişimi açısından önemli bir yeri vardır, çünkü uzun yıllar pek çok yayın organının hemen hemen tek haber kaynağı olmuştur. Ülkedeki gelişmeleri izleyen, duyuran, -gazeteler uzun süre birkaç kent dışında haber örgütü kuramayacaklardır- yurt dışında olan biteni özel sözleşmelerle, uluslar arası haber ajanslarından çevirip aktaran AA olmuştur (Alemdar, 1996: 58). Anadolu ajansı bu şekilde bir tekel konumundadır. Anadolu ajansından aktarılan mesajlar, Anadolu ajansının görüş açısı ve süzgecinden geçerek diğer medya kuruluşlarına aktarılmaktaydı. O dönem Anadolu ajansı bir nevi hükümet sözcüsü konumundaydı.

3.1.2. Matbua Kanunu

1931 yılında Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası yürürlüğe konulmuştur: 70 maddeden oluşan ve kimilerince otoriter rejimi kurma sevdasının bir ürünü olarak nitelenen Matbua Kanununun ile (Kabacalı, 2000: 127). Tek partili döneme geçişte kontrol altına alınması gereken bir kurum olarak nitelenen basının büyük ölçüde susturularak, tek sesliliğin önü açılmıştır (Güz, 1993: 7). Bu kanunla medya kabul edilen kanunlar çerçevesinde hareket etmeye zorlanmıştır. Bunun dışına çıkan medya kuruluşları var olan Matbua Kanunu ile cezalandırılmaktaydı. Kanundaki 50. Madde hükümete gazete ve dergileri kapatma yetkisi vermektedir. Bu yetki sayesinde muhalif kalemlerin yer aldığı gazeteler ve dergiler çok rahat bir şekilde kapatılabilmekteydi.

Kanunun en önemli maddesi olan 50. Madde ile Bakanlar Kurulu’na gazete kapatma yetkisi verilerek, kapatılan gazetelerin sorumlularının kapatma süresince başka bir adla bile olsa gazete çıkaramayacakları hükme bağlanmış bir dizi yayın yasağı da getirilmiştir (Kabacalı, 2000: 128). Yasa ile gazete ve dergi sahibi olmak

için en az lise mezunu olma ve devrimler aleyhinde bir eylem nedeniyle cezaya çarptırılmama gibi şartlar getirilmiştir. 1933 yılında Matbua Umum Müdürlüğü kurulması ile birlikte de basın üzerindeki denetimler artırılmıştır (Işık, 2007: 145). Bu denetimler Matbua Umum Müdürlüğü tarafından yapılmaktaydı, denetimin tek elde toplanması baskının artmasına neden olmuştur. Gazeteler ve dergiler Matbu Umum Müdürlüğünün yaptırımlarına maruz kalmamak için bu kuruluşun iznine ve hoş görüsüne muhtaçtılar.

1930'lu yıllardan itibaren Avrupa'da yayılan faşizm eğilimlerinden de etkilenen tek parti yöneticileri, basını kontrol altına alma çabaları sürdürülmüştür. 1950 yılına kadar süren tek parti döneminde basın üzerinde ki baskı ve sansür uygulamaları devam etmiştir. Bu bağlamda,1938'de basına ruhsat zorunluluğu getirilmiş, basım, haber verme ve eleştiri hakları yok edilmiştir. İkinci dünya savaşı döneminde basın üzerindeki baskı ve denetimler daha da artırılarak, Bakanlar Kuruluna gazete kapatma yetkisi verilmiştir. Sonuçta sansür nedeniyle basın ancak hükümet bültenleri, hava raporları ve belirli oranda siyasi yazılar yayımlayabilmişlerdir (Tutar, 1993: 9). Toplumda yeni bir kimlik kazandırma ve yeni değerleri benimsetme doğrultusunda basına da önemli görevler yüklendiği bu dönem, otoriter kuram uygulamaları olarak tarihe geçmiştir. Belirtilen nedenlerden ötürü de basının ulusal çıkarlara hizmet etmesi beklenmiştir (Işık, 2007: 146). Yapılan yayınlar tek bir doğrultudaydı ve muhalif seslere rastlamak neredeyse imkânsızdı. Bu şekilde susturulan medyanın aktardığı bilgi ve haberler, tek kaynaktan çıkmışçasına benzerdi.

3.1.3. Türk Basın Kongresi ve Basın Birliği

Birinci Türk Basın Kongresi, siyasi erkin kararlarını basın organlarına onaylatması şeklinde sonuçlanmıştır. Kongrenin ardından gazetecilerin zorunlu bir meslek örgütüne-otoriteye bağlanmaları şeklindeki karar hayata geçirilerek, 1938 yılında Türk basın birliği kurulmuştur. 27 Haziran 1938'de çıkarılan 3511 sayılı yasanın, 14 Temmuz'da yürürlüğe girmesiyle kurulan Basın Birliği sayesinde basının siyasi otorite tarafından denetimi altına alınması için önemli bir adım atılmıştır (Işık,

2007:146). Bu basın birliği sayesinde iktidar, basını sadece kanunlarla denetlemekle kalmamış aynı zamanda basın birliğiyle de kendi içinde denetlenmesini sağlamıştır.

3.1.4. 1950 Yılı ve Sonrası

14 Mayıs 1950’de oyların büyük çoğunluğunu alarak iktidara gelen Demokrat Parti ilk icraatı seçimden önce söz verdiği gibi basın kanununu çıkarmak olmuştur. Bu kanun ile gazeteciler sosyal güvence, ilk kez basında sendikalaşma, işten ayrılana tazminat, sosyal yardımlar, gece çalışan gazeteciler için özel tramvay gibi haklar kazanmışlardır. Hepsinde önemlisi de artık gazete ve dergi çıkarmak için hükümetten izin alınmayacak olmasıydı (zgentrk, 2008: 23). Bu kanun ile gazete ve dergi emekçileri uzun yıllardır bekledikleri haklara kavuşmuş oluyorlardı. Bu kanun sayesinde gazeteler ve dergiler iktidara minnet borçluydular, fakat bir süre sonra işler değişti.

DP 1950 seçimlerinde büyük lde basının desteğini alarak iktidara gelen DP, basınla kısa bir balayı dönemi geçirmiş ardından ekonomik göstergelerin de kötüye gitmeye başlamasıyla DP-basın ilişkileri de bozulma sürecine girmiştir. DP’nin artan siyasi ve ekonomik hoşnutsuzluğu baskı ve sindirme politikalarıyla cevap vermesi ise toplumsal barışa da darbe vurmuştur (Işık, 2007: 150). İktidar partisinin medya ile olan ilişkileri, çıkarların ters düşmesi sonucu bozulmuştur. Aslında iki tarafta bu durumdan pek memnun değillerdi ama o dönemin sosyo-politik ve sosyo-ekonomik göstergeleri iki tarafı da bu sürece itmişti.

DP’nin, muhalefet döneminde yakındığı bazı anti-demokratik uygulamaları iktidara gelince sürdürmesi, ğretim yeleri, yargıçlar ve basının tepkisin çekmiştir. Zira mevcut yasaları daha da ağırlaştıran DP, basın ve muhalefeti de kontrol altına almaya çalışmıştır. İlanları da bir koz olarak kullanan DP, gazetecilere karşı başta hapis olmak üzere çeşitli cezaları da uygulama yoluna gitmiştir (avdar, 2000: 67). Bu gibi olaylar medyada hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Bu baskılar sonucunda medyada muhalif sesler daha fazla yükselmeye başlamıştır. Medya bir nevi yağmurdan kaçarken doluya tutulmuştu. DP dönemi tek partili dönemi aratmayacak

yaptırımlar ve cezalar uygulamaktaydı. Yine medya için işler yolunda gitmemekteydi.

İlk başlarda basın dostu olan DP daha sonraları gazeteci cellâdı olacaktı. Bu baskılar uygulanırken DP yalnız değildi aynı zamanda Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Cevat Fehmi Başkurt'ta bunu desteklemekteydi. Rüzgâr tersten esmeye başlamıştı. Fakat o dönem iktidara muhalif olmayan bir kısım basına destek sürecektir (Özgentürk, 2008: 25). İktidar yandaşları her dönemde olduğu gibi bu dönemde de korunup kollanacaktı. İktidar ile medya arasındaki bu güç medya ve iktidar var olduğundan beri değişmekte ve ibre bazen medyadan yana bazen de iktidar ve güç odaklarından yana dönmekteydi.

O dönem medya açık bir şekilde orduyu desteklemeye başlamıştır ve bu yönde başlıklar atarak haberler yaparak, ordunun iktidara müdahalesine zemin hazırlamıştır (Erdin, 2010: 57). Medyada DP'den kurtulmak istiyordu bu nedenle demokratik bile olmayan yolları açık bir şekilde desteklemekteydi.

DP'nin iktidarı sallanmaktaydı. Asker Cumhuriyet döneminin ilk askeri darbesini gerçekleştirmiştir ve iktidar alaşağı edilmiştir. İlk başlarda medya bunu sevinçle karşılamış ve çanak tutmuştur. O dönem medya için çelişkili bir dönemdir. Medya kuruluşları darbeyi desteklemiş ve bu yönde yayınlar yapmışlardır. Fakat daha sonra 1961 yılında 212 sayılı basın Gazeteci Yasası yürürlüğe girmiştir ve basın da bir rahatlama olmuştur.

27 Mayıs 1960 ihtilalının ardından, Milli Birlik Komitesi'nin basını kısıtlayıcı yöndeki yasaların uygulamasının durdurması ile birlikte, rahat bir nefes alan basın organları bu kez sorumsuz yayıncılığa yönelmişlerdir. Basının sorumsuz yayıncılığa yönelmesi basın çalışanları arasında da hoşnutsuzluğa neden olmuştur, üniversite ve siyasi partilerin düzenlenmesinin ardından kısıtlayıcı önlemlerin gündeme gelmemesi için basında özdenetim mekanizması oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır (Alemdar, 1996: 78). Bu yasayla oluşturulan özgürlükçü yapı uzun bir süre korunamamıştır. Politik özgürleşme yoluyla, düşünce ve basın özgürlüğünün

sınırlarının genişletilmesi olumlu karşılanmıştır, bununla birlikte bu uzun sürmediğinden medya bundan pek fazla yararlanamamıştır (Ural, 2010: 263). Fakat kapitalist piyasa düzeninde ve o dönemdeki koşullardan dolayı öz denetim pek fazla gerçekleştirilememiştir ve medyada bölünmeler ile kutuplaşmalar oluşmuştur.

3.1.5. 1980 Sonrası İletişim Düzeni

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden, genel seçimlerin yapıldığı 6 Kasım 1983 tarihine kadar olan dönem yönetim sistemi olarak da iletişim alanında otoriter kuramın izleri görülmektedir. Asker müdahale ile birlikte siyasi partilerin kapatılması, atanmış bir başbakan önderliğinde bir kabine oluşturulması ve basın haber ve bilgi verme özgürlüğünün kısıtlanması bunların bir göstergesi olarak sıralanabilir (Işık, 2007: 155).

Bu dönemde gazeteler üzerindeki baskı bir hayli artmıştır. Birçok dergi ve gazete kapatılmaktaydı o dönem en sık kapanan gazete ise Cumhuriyet'ti. Hatta o dönem Cumhuriyet bazı yayınlarında mavi rengi kullandığı ve mavi renkte referandumda hayırı temsil ettiği için bile kapanmıştır (Özgentürk, 2008: 42).

12 Eylül döneminde gazetecilerin neyi yazıp, neyi yazamayacakları sıkıyönetim komutanlarınca belirlendiğinden, gazeteciler askeri yönetimi rahatsız etmeyecek uyumlu ve düşük profilli bir çizgi izlemişlerdir. Bu dönemden itibaren habercilik, para kazanılan kişisel bir uğraş olmaktan çıkmış yatırımcının yaptığı yatırımın karşılığını almak istediği bir sektöre dönüşmüştür. Burada haber satışından sağlanacak kar ya da siyasal iktidarla olan ilişkilerden elde edilecek avantajlar çok önemlidir. Yatırımcılar medyayı bir nevi kar amacı güden ve çıkarlarını koruyan birer araç olarak görmüşleridir. Medya kuruluşlarına yatırdıkları paranın karşılığını alabilmek için bu kuruluşları kimi zaman bir tetikçi kimi zamanda destekleyici bir konumda kullanmışlardır.

Aynı zamanda bu dönem medya Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan tüketim toplumu için dağıtım ve reklam aracı olmuştur. Bu dönemde kapitalist düzenin temel

öğretilerinden biri olan biz yerine ben kavramı topluma medya yoluyla empoze edilmeye çalışılmıştır. Bu yolla topluma kısa yoldan köşeyi dönme, dolandırıcılık, iş bitirici olma gibi değerler aktarılmıştır (Ural, 2010: 285). Toplumda biz yerine ben kavramının geçmesi ve çıkarıcılığın ön plana çıkması sonucu toplumda bozulmalar ortaya çıkmaktadır. Hep benci zihniyet medya aracılığıyla yavaş yavaş toplumun tüm katmanlarına yayılmaktadır.

3.1.6.1990 Sonrası İletişim Düzeni

Basın dışı büyük şirketlerin basın alanına yönelmesi ise basın için bir başka tehlikeyi oluşturmuştur. Böylece, basın dışı büyük sermaye basının gücünden yararlanmak ve bunu bir koz olarak kullanmak amacıyla sektöre kanalize olmuştur (Işık, 2007: 161).

Türkiye’de gazete sahipliği 1950’li, 60’lı, 70’li hatta 80’li yıllara kadar aile içinde babadan oğla geçen bir yapıya sahipti fakat 1990’lı yıllarda bu değişmiştir artık büyük sermaye sahipleri medya sektörüne girmekte ve bu sektörü ele geçirmekteydi. 1990’lı yıllarda hemen hemen hiç klasik tarz babadan oğla geçen bir medya şirketi kalmamıştır (Özgentürk, 2008: 51). Medya kuruluşları büyük sermayenin eline geçmesiyle ve medya teknolojilerini gelişmesiyle medyanın oynadığı rol daha fazla önem kazanmıştır. Bu yıllarda artık büyük kitlelere rahat bir şekilde ulaşabilen ve propagandasını aktif bir şekilde gerçekleştirebilen medya kuruluşları ve sahipleri, sahip oldukları gücün farkına varmışlardır.

Basının gücünden yararlanmak, basının gerektiğinde bir silah ve şantaj unsuru olarak kullanma amacı güden büyük sermaye gurupları medya sektörünü ele geçirmeye çalışmışlardır. Açıkçası bu girişimlerinde başarılı olmuşlardır. Medya sektörünü ele geçirdikten sonra diğer sektördeki yatırımlarını pekiştirme mücadelesine giren büyük sermaye gurupları, siyasilerden itibar görme, devlet teşviklerinden ihalelerden yararlanma, özelleştirilen kurumlardan pay kapma ve diğer şirketlerin reklamını yaparak saygınlık ve güven kazanma gibi nedenlerle basın

alanına yönelmiştir. Bu yönelme sonucu medya bağımsızlığını kaybetmiş ve sermayeye bağımlı hatta sermayenin ta kendisi olmuştur.

Erdin'e göre (2010: 5) Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihine bir göz atacak olursak, medyanın medya olarak tanımlandığı ilk tarihten itibaren devletin sözcüsü konumunda olduğu görülmektedir. Demokrasinin kurum ve kurallarıyla tam olarak oturmadığı Türkiye'de gazeteler hep sahibinin sesi olarak yayımlanmıştır ve bugüne kadar hep gücünün yanında yer almıştır. Türk siyasi tarihinde de güçlüler siyasetten, yani halktan alanlar değil görevinden yani silahından alanlar olmuştur. Türk basınındaki değişimin bir sonucu olarak, mülkiyet biçimlerindeki farklılaşmalarla birlikte, gazeteci ailelerin kontrolü altındaki geleneksel medya sahipliğinin yerini, basın dışı sermayenin egemen olduğu yeni holdingli yapılanmalar almıştır.

Tabi bu dönemde ülke yönetiminde siyasi faktörlerin yanı sıra ekonomik faktörlerde önemli rol oynamaya başlamıştır. Bu döneme kadar ülkede etkin olan asker-bürokrat elitin yanı sıra birde sermaye kaynaklı bir grup ortaya çıkmıştır (Ural, 2010: 292). Kapitalist düzen sonucu ortaya çıkan bu yeni grup ülke yönetiminde söz sahibi olmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Türkiye dünyaya daha fazla açılmış ve bir nevi asker-bürokrat tabusunu yıkmıştır. Gelen bu yeni aktörlerle Türkiye'deki güç dengeleri değişmiştir ve özellikle bürokratların gücünde bir azalma olmuştur. Ülke yönetimine ortak olan bu özel sermaye kendisiyle birlikte yeni sektörler oluşturmuştur. Bunların başında tabii ki de medya gelmektedir. Asker ve bürokratların oluşturduğu sisteme karşı, sermayenin bir sözcüye ve kendisini topluma anlatacak bir araca ihtiyacı vardı buda medya idi.

3.1.7. 2000'li Yıllar

Teknolojinin gelişmesiyle medyanın, düzen içindeki etkisi ve gücü bir hayli artmıştır. Bu süreçten sonra medya artık dördüncü kuvvet olarak nitelenmeye başlanmıştır. Medya bu sıfatı hak edecek bir konuma sahiptir çünkü artık kitleleri harekete geçirebilen, onları manipüle ederek yanlış bilgilendiren ve kendi ile güç odaklarının çıkarları doğrultusunda yönlendirebilen bir konuma sahip olmuştur.

Teknolojinin iletişime sağladığı olanakların katkısı ve çokuluslu sermayenin desteği ile medya, geçmiş yıllara göre daha aktif ve etkin bir konumdadır. Medya bundan dolayı egemen ideolojinin vazgeçilmez bir aygıtıdır. Siyasal iktidarlar medyayı eskisine göre çok daha etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Tabii medyada bu bağımlılığı iyi değerlendirerek kendi çıkarına yontmaktadır. Fakat bu iki güç odağının arasında oluşturduğu bağ ne yazık ki birey ve toplum için kötü bir birliklilik ve olumsuz bir durumdur (Ural, 2010: 10).

Özellikle bu yıllarda medyada tekelleşmeye rastlanmaktadır. Büyük medya kuruluşları, sermayenin eline geçmektedir, bunun sonucunda da bir tekelleşmeye gidilmektedir. Özellikle çapraz tekelleşme yoluyla başka sektörlerde iş yapan kuruluşlar medya sektörüne girerek medyanın nimetlerinden faydalanmak istemektedirler. Bunun sonucunda da medyayı kullanarak sahip oldukları diğer şirketlere rant sağlamaktadırlar. Bazen bu medya kuruluşlarını rakiplerine veya hükümete şantaj amacıyla kullanmaktadırlar. Kimi zamanda kendi çıkarları doğrultusunda toplumu yönlendirmek amacıyla kullanmaktadırlar. Her halükarda toplum çıkar grupları tarafından yanlış yönlendirilmekte ve manipüle edilmektedir.

Bu yüzyılda iktidar-uluslarüstüsermaye-medya üçlüsü az gelişmiş toplumlarda çok daha aktif bir şekilde manipülasyon ve baskı kurabilmektedir. Bunun aksine gelişmiş ve daha eğitilmiş toplumlarda ise bu üçlü toplumdaki yerleşik bilgileri farklı kalıplara sokarak onları yönlendirmekte ve çıkarları doğrultusunda harekete geçirmektedirler (Erdin, 2010: 70).

Bu dönemde medya tekelleşme yoluna giderken aynı zamanda kamuoyunun ve siyaseti kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda etkileme çabasını sürdürmüştür. Bunun sonucunda da medya tekelleştiği için serbest piyasa ekonomisinin birincil kuralı olan rekabet ortamını ortadan kaldırmaktadır. Bunun yanı sıra kamuoyunu ve siyaseti teslim alarak, ülkede büyük bir güç odağı haline gelmektedir. Bunun sonucunda da demokrasiye ve düşünce özgürlüğüne darbe vurmaktadır (Ural, 2010: 321). Meydana gelen olaylar ve bunların medya kuruluşlarında aktarılmasında ki en büyük tehlike çapraz tekelleşme sonucu birçok medya kuruluşunun meydana gelen

olayları aynı şekilde yorumlamasıdır (Severin ve Tankard, 1994: 577). Bu rekabet ve tekelleşme, fikirlerde de tek yanlılığa yol açmıştır. Birçok medya kuruluşu aynı şeyi söylemekte ve toplumu tek bir düşünce yapısıyla yönlendirmeye çalışmaktadır. Bunun sonucu olarak düşünce farklılıkları ve özgür düşünce kavramları ortadan kalkmaktadır. Büyük sermayenin baskın fikirleri ve amaçları topluma aşılanmaktadır. Ortaya çıkan bu tek yanlı düşünce kalıpları sonucunda farklı olan kişiler sesini çıkaramamakta ve bu girdabın içine sürüklenmektedirler.

Medya için bir başka tehlike de hızla gelişmekte olan medya holdingleridir. Bu medya holdingleri, gazetelere, dergilere, kitap yayınevlerine, haber hizmeti veren kuruluşlara, kamuoyu araştırma şirketlerine, radyo ve televizyon istasyonlarına, kablolu televizyonlara, elektronik yayıncılık ağlarına, plakçılık ve kasetçilik şirketlerine ve bu plak ve kasetlerin satış ve tanıtımını yapan kuruluşlara sahiptirler (Severin ve Tankard, 1991: 582).

3.2. İncelenecek Olan Gazetelerin Sahiplik Yapısı Ve Tekelleşmeleri

3.2.1. Doğan Grubu ve Milliyet

Doğan grubu Türk medyasında tekelleşmenin özellikle çapraz tekelleşmenin en önemli aktörlerinden biridir. Aydın Doğan'ın 1979 yılında Milliyet gazetesini satın alarak medya sektörüne girmesi, medya sektöründeki taşları yerinden oynatacaktır. O yıllarda medyada yeni bir isim olan Aydın Doğan günümüzde en büyük medya patronu konumundadır. Medya sektörüne yaptığı yatırımların yanı sıra birçok başka alanda da yatırımları bulunmaktadır.

Peki, Aydın Doğan kimdi ve basın sektörüne girene kadar neler yapmıştı? Aydın Doğan 1936 yılında Kelkit'te doğmuştur lise öğrenimini Erzincan'da tamamlamıştır. 1960 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebini bitirmiştir. Aydın Doğan 1974 yılında ilk sanayi şirketini kurmuştur. Bu yıldan sonra İstanbul Ticaret Odası Meclis ve Yönetim Kurulu Üyeliği, onu takip eden yıllarda da Türkiye

Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır. İstanbul Ticaret Odası vergi rekortmenlerindedir (www.tr.wikipedia.org, 2010).

Aydın Doğan ve Doğan grubu 1979 yılında Milliyet gazetesini alarak girdikleri basın sektöründe birçok başarıya imza atarak basın sektöründe yer edinmişlerdir. Günümüzde Doğan Grubunun basın başta olmak üzere enerji, sanayi, ticaret, turizm, finansal hizmetler gibi alanlarda yatırımları bulunmaktadır. Bu yatırımlar en önemlisi ve dikkat çekenini medya sektörüdür. Doğan grubunun medya sektöründeki yatırımlarını yazılı basın, görsel ve işitsel basın, olarak ikiye ayırabiliriz.

3.2.1.1. Doğan Grubunun Basın Sektöründeki Yatırımları

3.2.1.1.1 Yazılı Basın

Doğan Grubunun sahip olduğu gazeteler şu anda Türkiye'deki önemli tiraja sahip gazetelerdir. Bunlar biri 1948 yılından beri yayım hayatında olan Hürriyet gazetesi, 1948 yılında Sedat Simavi tarafından kurulmuştur. Hürriyet gazetesi 1993 yılında Erol Aksoy tarafından satın alınmıştır, daha sonra 1994 yılında Aydın Doğan tarafından Erol Aksoy'dan satın alınmıştır. Hürriyet gazetesi şu anda yayın hayatına Doğan Grubu bünyesinde devam etmektedir. Aynı zamanda 1961 yılında kurulan İngilizce yayın yapan Turkish Daily News,2000 yılında Doğan Grubu bünyesine katılmıştır ve 2008 yılında adını Hürriyet Daily News olarak değiştirmiştir.

Doğan Grubunun bir başka önemli gazetesi ise Milliyet gazetesidir. 1950 yılında Ali Naci Karacan tarafından kurulmuştur. 1980'li yıllarda Ercüment Karacan 70'lerdeki siyasi gerilimden ve genel yayın yönetmenin (Abdi İpekçi) katledilmesinden dolayı gazeteyi Aydın Doğan'a satmıştır (Özgentürk, 2008: 40). Milliyet gazetesi kurulduğu dönemden beri yüksek bir tiraja sahiptir ve Türk medyasında etkili bir konuma sahiptir.

Radikal gazetesi 1996 yılında yayın hayatına başlamıştır. Radikal İki, Radikal Kitap, Radikal Hayat isimli ekleri bulunmaktadır. Bu eklerde genelde kültür ve sanat

haberleri bulunmaktadır. Radikal gazetesi genelde makaleleriyle ve yazı dizileriyle ön plana çıkmaktadır. Kendisini bir kültür gazetesi olarak nitelendirmektedir.

Doğan grubunun en önemli ve yüksek tiraja sahip gazetelerinden biride Posta gazetesidir. 1995 yılında yayın hayatına başlamıştır. Posta gazetesinin yüksek tiraja sahip olmasının nedeni bol fotoğraflı olması, magazin haberlerinin sıkça bulunması, bulmaca ekleri vermesidir. Farklı alanlarda yazarlara sahip olması da Posta gazetesini diğer gazetelerden farklı kılan bir özelliktir.

Doğan grubunun bir başka gazetesi ise Vatan gazetesidir. İmtiyaz sahibi Serdar Mutlu olarak gözüke de asıl sahibi Aydın Doğan'dır. Gazete özellikle genç yetişkin okuyucu kitlesi tarafından takip edilmektedir. Vatan gazetesi tirajını artıran bir trende sahiptir.

Bu gruba ait bir başka gazetede Fanatik gazetesidir. Fanatik bir spor gazetesidir ve sporla ilgili haberler vermektedir. 1995 yılında kurulmuştur ve Türkiye'nin ilk spor gazetesidir (www.doganholding.com.tr, 2010).

3.2.1.1.2. Görsel ve İşitsel Basın

Doğan grubunun sahip olduğu yayın kuruluşları sadece basılı medyadan ibaret değildir aynı zamanda Doğan grubunun Türkiye'de yüksek izlenme ve dinlenme oranlarına sahip kanalları ve radyoları mevcuttur. Bu kanalların bazılarının tamamı Doğan grubuna aitken bir kısmın da ise yabancı ortaklar mevcuttur. Aynı zamanda Doğan grubunun dijital yayın yapan D-Smart platformu da bulunmaktadır.

Doğan grubunun tamamına sahip olduğu kanallar Kanal D ve Star Tv'dir. Kanal D 1993 yılında Ayhan Şahenk tarafından kurulmuştur. Kurulduğunda Türkiye'nin yedinci özel kanalı olmuştur. 1994 yılında Kanal D Aydın Doğan'a satılmıştır ve logosunu değiştirerek yayın hayatına devam etmiştir. Aynı zamanda Almanya merkezli yayın yapan ve birçok programı Kanal D ile aynı olan Euro D

kanalı kurulmuştur ve Avrupa'daki Türklere hitap eden bir yayın politikası izlenmiştir.

Doğan grubuna ait bir başka büyük televizyon kanalı ise Star Tv'dir. Star televizyonu Türkiye'nin ilk özel kanalıdır ve birçok bürokratik engeller aşılarak kurulmuştur. Bundan dolayı ilginç bir kuruluş öyküsüne sahiptir. Star televizyonu 1989 yılında Lichtenstein'de kurulmuştur, Almanya üzerinden yayın yapmaktadır. Bu yola Türkiye'deki özel kanala izin vermeyen kanun delinmiştir. Star televizyonun sahibi yani Star TV'nin kuran şirketin Magic Box International'ın patronları ise, Rumeli Holding'in sahibi 31 yaşındaki Cem Cengiz Uzan; Yapı ve Ticaret A.Ş., İmar Bankası ve Adabank'ın sahibi olan babası Kemal Uzan ile Turgut Özal'ın büyük oğlu Ahmet Özal'dır. Daha sonra Uzanlar ile Ahmet Özal anlaşamayınca ayrılmışlardır ve kanallın adı önce İnterStar daha sonrada Star TV olarak değiştirilmiştir. 2004 yılında Uzan grubunu tüm şirketleri Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na devredilmiştir. 2005 yılında düzenlenen satış ihalesiyle Star TV'nin yeni sahibi Aydın Doğan olmuştur ve Star TV'de Doğan grubu yayınlarına katılmıştır (www.tr.wikipedia.org, 2010).

Doğan yayın grubunun aynı zamanda yabancı ortakları da vardır bunlardan biri medya ve eğlence alanında faaliyet gösteren Time Warner'ın televizyon kuruluşu Turner Broadcasting System'dir. Doğan grubu Warner ile ortaklığı sonucu TNT, CNN Türk, Cartoon Network, kanallarını kurmuştur. TNT (Turner Network Television) yabancı dizi ve çizgi filim yayını yapan Amerika kaynaklı bir televizyon kanalıdır. Doğan ile Turner'in ortak olduğu haber kanalı ise CNN Türk'tür. CNN Amerika kaynaklı bir yayın kuruluşudur. Tüm dünyada tanınan ve bilinen bir haber kanalıdır. Doğan grubuyla ortaklık sonucu kurulan CNN Türk ise 1999 yılında kurulmuştur. Haber kanallarına olan ilginin arttığını fark eden Doğan grubu bu alana CNN Türk ile girmiştir. Böylece Doğan grubunun televizyon alanında ilk ortaklığı 1999 yılında time Warner'le Doğan grubu arasında CNN Türk'ün kurulmasıyla gerçekleşmiştir. CNN Türk yurt dışında iki şirket olarak kurulmuştur. Doğan grubu ayrıca CNN Türk'ten Amerikalı time Warnerle ortaklığını devam ettirirken çocuk dergileri yayıncılığı alanında da Danimarkalı ortak Egmont la işbirliği halindedir (Bulut, 2009:

91). Doğan ve Warner ortaklığındaki bir başka kanal ise çocukların beğeniyle izlediği CartoonNetwork'tur. Cartoon Network 1992 yılında yayın hayatına başlamıştır. 2007 yılında ise Doğan grubuna katılmıştır. Aynı zamanda Doğan grubunu interaktif yayın yapan Fix TV adında bir müzik kanalı bulunmaktadır. Fix TV daha çok gençlere hitap eden ve mesajlara yer veren bir kanal görünümündedir.

Doğan grubunun aynı zamanda dijital tv platformuna sahiptir, bu platform 2007 yılında kurulmuştur ve ismi D-Smart'tır. D-Smart decoder aracılığıyla ve ücret karşılığında izlenebilmektedir. Bünyesinde birçok kanal bulundurmaktadır. Bunlar; Çocuklara yönelik öğretici belgeseller, filmler ve diziler içeren D Çocuk; futboldan basketbola, eskrimden yelkenciliğe kadar bir çok spor dalını takip etmek isteyenler için Futbol Smart, Euro Futbol, D Spor ve Tay TV; Türk sineması için Yeşilçam Smart ve Beyazperde; Max Smart, Comedy Smart, Movie Smart; yetişkin izleyici kitlesine yönelik şov programları içeren Eros, Soft ve Passion; yerli ve yabancı müzik dünyasının yanı sıra eğlence, teknoloji ve popüler kültüründe temsilcilerinden olan Dream TV ve Türkçe müzik yapan DreamTurk D-Smart'ın tematik kanallarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda yabancı yayın kanalları olarak Universal Channel, FX, ESPN Classic, ESPN America, EuroSport, Style & Network, Fantasy ve Bebeğim TV, Sinema Tv, Premium Sinema Kanalları Sinema TV 1, SinemaTV 2 ve SinemaTV Aile. D-Smart platformu aynı zamanda yüksek kaliteli HD yayın yapmaktadır. Bu kanallar HD TV Smart, Discovery HD Showcase, Animal Planet HD, Eurosport HD, Kanal D HD, Star TV HD, Sinema TV HD, Sinema TV HD 2 ve PenthouseHD'dir.

Doğan grubuna ait radyolar ise şunlardır, Radyo D, CNN Türk Radyo, Slow Türk, Radyo Moda. Bu radyolardan Radyo D Türkçe pop müziği yayını yapmaktadır. CNN Türk Radyo haber ve spor yayınları vermektedir. Slow Türk Türkçe slow müzik vermektedir. Bu yayın grubunun bir başka Türkçe pop müzik veren radyo kanalı da Radyo Moda'dır. Bu radyo kuruluşları ülkenin birçok yerinde özellikle büyük şehirlerde dinlenebilmektedir.

Doğan grubu aynı zamanda TV ve müzik yayıncılığı işine de girmiştir bu alandaki firmaları ise sinema, TV, klip, reklam prodüksiyonlarını yapan D

Productions, ev sineması alanında Kanal D Home Video, müzik sektöründe Doğan Music Company'dir. Haber ajansları olarak ise Doğan Haber Ajansı mevcuttur. Doğan grubu dergi ve kitap yayıncılığı işine de girmiştir. Bunlar Doğan Burda Dergi, Doğan Kitap, Doğan Egmont'tur. Doğan grubu dağıtım ve perakendecilik alanında ise Yaysat, DPP, D&R gibi kuruluşlara sahiptir. Basım alanında ise Doğan Ofset ve DPC mevcuttur (www.doganholding.com.tr).

3.2.1.2. Doğan Grubunun Diğer Sektörlerdeki Yatırımları

Doğan grubunun medya sektörü dışında da birçok alanda yatırımı bulunmaktadır. Bu yatırımlar enerji, turizm, sanayi, ticaret ve finansal hizmetler alanındadır. Doğan grubu medya dışında yaptığı yatırımlara çapraz tekelleşmenin yolunu açmıştır. Doğan grubunun diğer alanlardaki yatırımlarını şu şekildedir;

Enerji sektörüne yatırımlarda bulunan Doğan grubu Aslancık hidroelektrik santralinin %25'ne, Boyabat hidroelektrik santralinin %33'ne sahiptir. Doğan grubu bu sektördeki yatırımlarında genelde tecrübeli ortaklar seçmiştir ve sektöre bu şekilde girmiştir. Doğan grubunun hidroelektrik santral projeleri yanı sıra, nükleer santral projesi, çeşitli yerli linyit sahalarının elektrik üretim amacıyla değerlendirilmesi projeleri, ithal kömür yakıtlı termik santral projeleri, yeni ve ikinci el doğal gaz santral projeleri, rüzgâr elektrik santrali projeleri, jeotermal santral projeleri vb. her türlü elektrik üretim projesini takip etmektedir.

Doğan grubunun sanayi alanındaki yatırımları ise şu firmalardan oluşmaktadır; Çelik Halat ve Tel Sanayi A.Ş., Ditaş Doğan Yedek Parça ve İmalat A.Ş. ve Doğan Organik Ürünler Sanayi ve Ticaret A.Ş. şirketleri. Bunlardan 1962 yılında kurulup 1968 yılında ilk kez çelik halat üretimine geçen Çelik Halat ve Tel Sanayi A.Ş., Doğan Holding'in en eski sanayi yatırımlarından biridir. Şirket bugün çelik halat, endüstriyel yüksek karbonlu galvanizli tel, son işlem galvanizli tel, monotoron, endüstriyel yaylık tel, yatakçı yaylık tel, lastik teli, beton teli ve beton demeti üretmekte; otomotiv yan sanayinden beyaz eşya yan sanayine, telekomünikasyondan enerjiye kadar pek çok sektöre hizmet vermektedir. Doğan

grubu aynı zamanda otomotiv yedek parçası sektörüne de girmiştir. 1978 yılında kurulan Ditaş Yedek Parça İmalat şirketi 1994 yılında Doğan grubu şirketlerine katılmıştır. Doğan grubu aynı zamanda organik tarım işine de girmişlerdir 2002 yılında Kelkit'te kurulan Doğan Organik Sanayi ve Ticaret A.Ş. bu sektörde faaliyet göstermektedir.

Doğan grubunun ticaret alanındaki yatırımı ise Milpa kuruluşudur. Milpa Ticari ve Sınai Ürünler Paz. San. ve Tic. A.Ş. motorlu taşıt, dayanıklı tüketim malları ve ürünlerin doğrudan pazarlamasını yapmak amacıyla 1980 yılında kurulmuştur. Şirket, kuruluşundan itibaren elektronikten otomobile, bilgisayardan gayrimenkule kadar değişik sektörlerle ait ürünlerin pazarlamasını gerçekleştirmektedir. Ticaret alanında Milpa ile boy gösteren Doğan grubu bu alandaki yatırımların son senelerde konut pazarlaması alanına kaydırmışlardır.

Doğan grubunun finans sektöründeki yatırımları daha çok sigortacılık alanında gerçekleşmiştir. 2007 yılında Doğan holding sahip olduğu Ray sigorta şirketinin %58.2'sini TBIH Financial Services'e satarak Şirket'in küreselleşme anlamında önemli bir adım atmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Doğan holding bünyesindeki gayrimenkul geliştirme şirketinin % 49 hissesini Deutsche Bank AG'ye satılmıştır.

Doğan grubu turizm sektörüne de yatırımda bulunmuştur. Şu anda Doğan Holding, turizm yatırım ve işletmecilik faaliyetlerini Milta Turizm İşletmeleri A.Ş. çatısı altında sürdürmektedir. 1982 yılında kurulan Milta; Işıl Club ile otel, Milta Bodrum Marina ile marina ve Işıl Tur ile seyahat acentesi işletmeciliği kategorilerinde hizmet vermektedir. Doğan grubu ülkemizde gelişen bir trend izleyen turizm sektörüne yatırım yaparak, bu alanda da boy göstermiştir.

3.2.2. Albayrak Grubu ve Yeni Şafak Gazetesi

Medya sektöründe olduğu kadar başka alanlarda da yatırımı olan Albayrak grubu inşaat, sanayi, lojistik, hizmet, turizm ve hepsinden önemlisi medya sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu grubun yayın organları muhafazakâr bir çizgide ilerlemektedir. Albayrak grubu 1952 yılında inşaat sektöründe faaliyet göstermeye başlamışlardır. Daha sonra 1996'da Ereğli Tekstil Fabrikasını satın alarak sanayi alanına adım atmışlardır. Daha sonra 1997 yılında Yeni Şafak gazetesin satın almışlardır. Daha sonra bu grup 2004 yılında Tümosan Traktör ve Motor Fabrikası satın almıştır. Bu grubun bir başka yatırımı ise 2005 yılında ATR televizyonu kurulmasıyla gerçekleşmiştir daha sonra 2007 yılında Televizyonun adı TV NET olarak değiştirilmiştir.

Albayrak Şirketler Grubu Hacı Ahmet Albayrak'ın oğulları olan Ahmet, Bayram, Nuri, Kazım, Mustafa ve Muzaffer Albayrak tarafından yönetilmektedir. En büyükleri olan Ahmet Albayrak en büyük söz sahibi olmakla beraber her kardeşe bir iş düşmektedir. Ahmet Albayrak genellikle medya, inşaat, liman, traktör üretim işleri ile ilgilenmekte Bayram Albayrak toplu taşıma, Nuri Albayrak liman, Kazım Albayrak turizm, Mustafa Albayrak araç kiralama, Muzaffer Albayrak da tekstil işi ile ilgilenmektedir(www.tr.wikipedia.org, 2010).

3.2.2.1. Albayrak Grubunun Medya Sektöründeki Yatırımları

Albayrak grubunun medya sektöründeki ilk yatırımı Yeni Şafak ile olmuştur. Öncelikle Yeni Şafak gazetesi 1994 yılında o dönem Hekimler Birliği Vakfı Başkanı Dr. Yakup Yönten ve Tufan Mengi'nin öncülüğünde kurulmuştur. Ekonomik sorunlardan dolayı 1995 yılında Ensar Vakfı Başkanı Ahmet Şişman tarafından satın alınmıştır. Daha sonra gazeteye ortak olan Muhmut Kuş'a devredilmiştir en son olarakta 1997 yılında Albayraklar tarafından satın alınmıştır. Yeni Şafak gazetesi muhafazakâr bir çizgidedir ve yayınlarını bu yönde vermektedir. Aynı zamanda gazeteye aynı isime sahip bir internet sitesi mevcuttur.

Albayrak grubu yazılı basın organı yanı sıra görsel bir basın kuruluşuna da sahiptir. Bu yayın kuruluşu haber kanalı olan TVNet'tir. TVNet 2005 yılında kurulmuştur. İlk başta yayına ATR adıyla başlamıştır daha sonra 2007 yılında ismini

TVNET olarak değiştirmiştir. TVNET Türkiye’de ulusal yayın hakkına sahip 21 kanaldan biridir. 2010 yılında Arap El-Cezire’ye satıldığı duyurulmuştur fakat Türkiye genelinde karasal yayın yapmadığı gerekçesiyle bu satış iptal edilmiştir (www.tr.wikipedia.org, 2010).

3.2.2.2. Albayrak Grubunun Diğer Sektörlerdeki Yatırımları

Albayrak grubunun inşaat sektöründe yatırımları bulunmaktadır. Bu şirketler grubu ilk başta inşaat sektörüyle iş hayatına girmiştir ve daha sonra buradan elde ettikleri karla diğer sektörlerde yatırımlarda bulunmuştur. Bu grup özellikle konut inşaatları ile ilgili birçok yatırımda bulunmuştur. Toplu konut projelerini alarak ve hayata geçirerek bu sektörde büyük meblağlarda yatırım oranına ulaşmışlardır.

Albayrak grubu aynı zamanda sanayi sektöründe de faaliyet göstermektedir. 1976 yılında kurulan Tümosan Traktör ve Motor Fabrikası 2005 yılında Albayrak grubu tarafından satın alınmıştır. Bu zelleştirme sonucu Tümosan’ın karı oldukça yükselmiştir ve şu anda tüm Türkiye’nin traktör ihtiyaını karşılayacak bir kapasiteye ulaşmıştır.

Bu grubun sanayi sektöründeki bir başka yatırım ise tekstil alanındadır. 1937 yılında Sümerbank tarafından kurulan Ereğli Entegre Tekstil Fabrikası, Albayrak Grubu tarafından 1997 yılında satın alınmıştır. Grup bünyesine katıldıktan sonra modernize edilen tesisler; iplik fabrikası, dokuma fabrikası, boya fabrikası, baskı fabrikası, konfeksiyon fabrikası ve dikiş ipliği fabrikasından oluşmaktadır.

Bu grubun aynı zamanda lojistik alanında da yatırımları bulunmaktadır. Trabzon limanının işletim hakkı 2003 yılından beri Albayrak grubuna aittir. Albayrak grubu araç kiralama sektöründe de yer almaktadır. Bu sektöre 1995 yılında girmişlerdir ve faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu grubun lojistik sektöründeki bir başka yatırımı ise personel taşımacılığı alanındadır. Bu grubun hizmet sektöründeki yatırımları ise bilgi teknolojileri ve personel hizmetleri alanındadır. Son olarak grubun turizm alanında da bazı yatırımları bulunmaktadır.

3.2.3. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesi işlenen diğer yazılı basın kuruluşlarından (Milliyet, Yeni Şafak) farklı bir konumdadır. Çünkü gazetenin sahiplerinin bir grubu veya holdingi mevcut değildir. Cumhuriyet gazetesi ilk başlarda bir aile gazetesi görünümündedir daha sonra ise yazarların sahip olduğu bir gazete konumuna gelmiştir.

Cumhuriyet gazetesi 1924 yılında Yunus Nadi Abalıoğlu, Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel tarafından İstanbul'da kurulmuştur. O dönem gazeteyi Zekariye Sertel yönetmekteydi. Yunus Nadi Abalıoğlu 1945 yılında vefat edince mirası Cumhuriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.'ne geçmiştir. Cumhuriyet gazetesi çok partili hayata geçince Demokrat Partiyi desteklemiştir. Başyazarı Nadir Nadi 1952 seçimlerinde Demokrat Partiden meclise girmiştir. Fakat 1954'ten sonra Demokrat Partiye karşı muhalefette bulunmuştur. Daha sonra 1991 yılında Nadir Nadi'nin ölümü sonucu gazetede bazı görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda gazetenin yazarlarına yapılan saldırılar kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Hasan Cemal editörlüğündeki gazetenin sermaye odaklarına yaklaştığını öne süren bazı yazarlar gazeteden ayrılmıştır. Bunun üzerine birçok okuyucu Cumhuriyet gazetesini protesto ederek satın almama yoluna gitmiştir. Bunun üzerine Hasan Cemal istifa etmiştir ve gazeteden ayrılan yazarlar tekrar gazeteye dönmüştür.

Hasan Cemal'in gitmesi üzerine gazetede İlhan Selçuk dönemi başlamıştır. İlhan Selçuk gazeteyi ilk baştaki çizgisine taşımıştır. İlhan Selçuk vefat edene kadar yani 2010 yılına kadar, Cumhuriyet gazetesinde başyazarlık görevine devam etmiştir. Cumhuriyet gazetesi sermaye odaklarından uzak durmaya çalışmıştır ve hiçbir zaman holdingleşme yoluna gitmemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİNE GİDEN YOLDA GAZETELERİN İÇERİK ANALİZİ

4.1. Sorun

Bu araştırmada ele alınan sorunlar şu şekilde sıralanabilir; 28 şubat sürecinde medyanın, darbeyi destekleyen tutumu ve ordunun davranışlarını ve söylemlerini olumlu karşılaması, medyanın yasama, yürütme ve yargının yanı sıra dördüncü güç olma özelliğinden dolayı, demokrasiye sahip çıkması gerekirken, 28 şubat sürecinde bu görevini yerine getirmemesi, kitle iletişim araçlarının topluma, doğru ve nesnel bilgi vermesi ve her ne olursa olsun manipölasyondan kaçınmaları gerekirken bunun aksi hareket etmeleri birer sorun olarak ele alınmıştır.

4.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın ana amacı medyanın 28 şubat sürecinde nasıl bir tavır izlediğini ve hangi yönde manşetler attığını belirlemek, medyanın 28 şubat sürecinde gerginleşen, ordu-iktidar ikileminde nasıl bir tavır izlediğini ortaya koymaktır. Bununla birlikte araştırmanın diğer bir amacı ise bazı gazetelerin neden, askere ve darbeye destek verir nitelikte haberlere imza attığını ortaya koymaya çalışmaktır.

4.3.Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi 28 şubat gibi zorlu bir süreçte medyanın tutumunu gözler önüne sermek ve yaşanan bu süreçte medyanın hangi tarafta yer aldığını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca değişik yayın kuruluşlarının söylemlerindeki farklılıklar ortaya konularak, söz konusu olan medya kuruluşlarının nasıl bir yayın politikası izlediklerini belirlenmeye çalışmaktır.

4.3.1.Sınırlılıklar

Bu çalışma 28 şubat Post-Modern darbesinden önce seçilen üç gazetenin, merkezdeki Milliyet, merkezden sağa giden çizgideki Yeni şafak ve merkezden sola giden çizgideki Cumhuriyet gazetelerinin manşetlerinin neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 1 şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri arasında Milliyet, Yeni şafak ve Cumhuriyet gazetelerinin manşetleri örnekleme dâhil edilmiştir. Bu dönemin seçilmesindeki en büyük neden, siyasi çatışmaların ve kamplaşmaların en fazla ortaya çıktığı dönem olmasıdır.

4.4.Yöntem

4.4.1.İçerik Çözümlemesi

4.4.1.1. İçerik Çözümlemesinin Tarihçesi

Gazetelerin içerik çözümü çalışmasıyla aktarmak istedikleri mesajları ve bu mesajları aktarma yöntemleri incelenmektedir. 28 Şubat sürecinde atılan manşetlerin ne gibi anlamlar taşıdığı ve nasıl bir mesaj aktarmak istediği, ancak derinlemesine yapılabilecek bir içerik analiziyle aktarılabilir. Haberin üretim aşamasında nasıl bir değişikliğe uğradığı ve aktarılan mesajların nasıl manipüle edildiğini incelenecektir. Aynı zamanda gazetelerin haber aktarımındaki farklılıkları göz önüne serilmeye çalışılacaktır. Bu işlemleri gerçekleştirilirken içerik analizi yönteminden yararlanılacaktır. Haberin üretim aşamasında izlenen yolun aynı zamanda siyasal görüşlerin, haberin aktarımına nasıl etki ettiği incelenecektir.

İçerik çözümü yönteminde var olan bilgilerden yola çıkılarak bazı varsayımlara ulaşılır ve bu varsayımlar sonucu yorumlamalar yapılır. Yapılan bu çalışmada da içerik analizi yöntemi kullanılacağı için bazı varsayımlar ortaya konulmuş ve bunların araştırma sonucunda doğrulanıp doğrulanmadığı tespit edilmiştir.

İçerik çözümlemesinin tarihine bir göz atacak olursak, içerik çözümlemesinin tarihi insanın dili keşfetmesine kadar uzanmaktadır. Fakat içerik çözümlemesinin ilgi alanını oluşturan metinler 19. Yüzyılda incelenmeye başlanmıştır. 19. Yüzyıla kadar metinler, kökü çok eskilere giden hermenötik olarak bilinen bir yöntemle incelenmekteydi bu yöntemde sembolik ve çok anlamlı olan söylemin altında gizlenen anlamlar sezgi yoluyla yorumlanmaya çalışılmaktadır. 19. Yüzyılda ise bu anlayış terk edilmiş ve yerine, yorum sürecinde daha nesnel olan bir yöntem yerleşmiştir (Gökçe, 2001: 1; Gökçe, 2006: 30).

19. yüzyılda da içerik analizi farklılıklar göstermektedir. 19. Yüzyılın başında gazetelerin nicel analizine yönelik çalışmalar olmasına rağmen, esas gelişme 1940 yılından sonra gerçekleşmiştir. Bundan dolayı bu yüz yılda içerik analizinin iki farklı dalda geliştiği söylenebilir. Bunların ilki 1940 yıllarına denk gelen ve içerik

analizinin emekleme dönemi olarak adlandırılan dönemdir. Diğer dönem ise 1940 sonrası dönemdir. Bu dönemde içerik analizinin teknik olarak uygulanması ve bu yöntemin olgunlaşması göze çarpmaktadır (Gökçe, 2001: 1-2).

İçerik analizi sistematik bir şekle oturtan ilk önemli isim Harold D. Lasswell'dir. Lasswell, ikinci dünya savaşından itibaren basın ve propaganda analizleri gerçekleştirmiş ve bu bağlamda öncelikli kişilerin, grupların kitlelerin ya da örgütlerin belirli simgelere ve bu simgelere karşı duydukları ilgiyi incelemiştir. Lasswell daha sonrada ise propaganda konusu üzerine yoğunlaşmıştır. Lasswell'in propaganda alanında yaptığı çalışmaları "Propaganda Techniqui in the World War" kitabında toplamıştır. Bu çalışma aynı zamanda içerik analizinin ilk sistematik analizlerini içermektedir. Lasswell bu çalışmalarında belirli simgelerin sayısal olarak görünme sıklıklarının metnin önemini belirlemede oldukça sınırlı ve yetersiz kalacağını belirtmiştir. Bu simgelerin sayısal olarak görünme sıklığının yanı sıra içerik analizine nitelik boyutunun da dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bununda nasıl yapılacağını şu şekilde açıklamıştır. Simgeleri "olumlu, olumsuz, taraflı, tarafsız" olarak nitelenebileceğini belirtip buna göre analizin gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Böylece Lasswell içerik çözümlemesinin amaç ve kapsamının belirlenmesinde de önemli bir etken olmuştur (a.g.e, 2001: 2-3).

1941 yılında ABD de siyaset bilimcilerin içerik çözümlemesine yöneldiği ve çözümlemenin kurallarının sistematikleştiği görünmektedir. Bernard Berelson bu konuda "İletişim Araştırmaların içerik Çözümlemesi" adlı eseri o dönem epeyce ilgi görmüştür. Aynı zamanda bu esere eleştirilerde yöneltilmiştir. Bu dönemden sonra teknolojinin de gelişmesiyle birlikte içerik analizi daha yoğun bir şekilde uygulanmıştır (a.g.e, 2001: 5).

İçerik çözümlemesinin ikinci dünya savaşından sonra gelişiminin nedenleri şu şekilde açıklanabilir. Öncelikle rasyonel-behevyoristik geleneğin gelişmesi, uygulamalı sosyal bilimlerin gelişmesi ve çeşitlenmesi, son olarak da iletişim teknolojisinin ve araçların gelişmesi veya yaygınlaşması sonucu simgesel malzemelerin artması olarak üç temel nedene bağlanabilir (Gökçe, 2006: iv). Bu

gelişmelerin ışığında içerik çözümlemesine olan ilgi artmıştır ve bu yöntem kullanılarak birçok eser incelenmiş ve yorumlanmıştır.

İçerik analizinin tarihçesine bakacak olursak farklı dallardan bilim adamlarının ilgi alanına girdiği ve bundan dolayı birçok bilim adamı tarafından kullanıldığı görülmektedir. Konuların fazlalığı içerik analizinin sadece bir teknikle değil tam tersi birden fazla teknikle uygulandığını göstermektedir. Bundan yola çıkarak içerik çözümlemesinin farklı alanlarda uygulanabilen ve farklı biçimler alan bir yöntem olduğu göze çarpmaktadır. İçerik çözümlemesinin gelişimine bakıldığında, ortaya koyulan sözel ve sözel olmayan sembolik iletişim içeriklerin sadece yorumlanmadığı aynı zamanda var olan ile olmayan arasında çıkarımlara ulaşıldığı da gözlemlenmektedir (Gökçe, 2001: 6-7).

4.1.1.2.İçerik Çözümlemesinin Tanımı, Amacı ve Yöntemi

İçerik çözümlemesinin tanımını Berelson şu şekilde yapmıştır: “*İçerik Çözümlemesi, iletişimin belirgin yazılı/açık içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir*” (Gökçe, 2001: 7). Berelson’un bu tanımı içerik çözümlemesinin daha sonraki tanımlarında da temel alınmış ve kullanılmıştır. Berelson’un özellikle objektiflik, sistematik olma ve nicel değerlere sahip olma gibi kavramları kullanması, içerik analizinin belirli kriterler doğrultusunda yapılması gerektiğinin altını çizmektedir.

İçerik çözümlemesinde en önemli öge elde var olan materyallerdir. Çözümleyici bu materyallerden yola çıkarak yorumlar yapmakta ve üreticinin ne demek istediğini çözümlmeye çalışmaktadır. İçerik analizinde aynı zamanda nicel veriler çok önemlidir. İçerik çözümleyici bazen nitel yapıdaki göstergeleri nicel bir boyuta taşır ve bu şekilde yorumlar. İçerik çözümlemesini, sembollerin nesnelige bağlı kalarak, sistematik bir yol izlenerek ve nicel değerlere uyararak incelenmesi ve betimlenmesi olarak da tanımlayabiliriz.

İçerik çözümlemesinin modern tanımı ise şu şekildedir. “*İçerik çözümlemesi sosyal gerçeğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeğin araştırılması yöntemidir*” (Merten aktaran Gökçe, 2001: 25). Burada ki tanımda yine işaret edilen gerçek, görünürde olan bilgilerden çıkarım yoluyla materyal içindeki gizli olan bilgilere ulaşma yoludur.

Var olan göstergeler ile aktarılmak istenen göstergeler arasında anlamsal yönde bir bağ bulunmaktadır (Aksan, 2009: 33). İçerik çözümleyici bu bağı bularak materyal içindeki açık bir şekilde görünmeyen ve anlamlandırılmayan kavramları ortaya çıkarmaktadır.

Peki, içerik çözümlemesi ne için yapılır. İçerik çözümlemesinin amacı kamusal alana yönelik metinlerin çözümlenmesidir. İçerik çözümlemesi sadece kitle iletişim araçlarında kullanılmaz aksine edebi eserleri, romanları, dini ve ilahi metinleri, arşivleri, tarihi eserleri, kamuoyu için üretilen her türlü söylevi analiz edebilmek amacıyla da kullanılmaktadır. Aynı zamanda içerik çözümlemesinde mevcut olan metinlerin nicel ve nitel boyutlarından hareketle, mevcut olmayan yönelik bazı çıkarımlara varma amaçlanmaktadır. İçerik çözümleyici elinde bulunan materyali inceleyerek, yorumlamakta ve bazı çıkarımlar elde etmektedir (Gökçe, 2006: 20). Elbette ki çözümleyici bu yorumlarda bulunurken nesnel olmak zorundadır. Nesnel değerler ışığında yorumlanan göstergeler, materyalin gerçekte ne demek istediğini bize çok daha doğru bir şekilde aktaracaktır.

İçerik çözümleyici elinde var olan metin veya sembollerle ilgi çıkarımlara varmak ve elinde bulunan materyalin oluşturulma nedenleri ve bu nedenlerin hizmet ettiği amaçları ortaya çıkarmak için içerik çözümlemesi yolunu kullanmaktadır. Aynı zamanda içerik çözümleyici elinde bulunan materyalin hedef kitle üzerindeki etkilerini ölçme bilmek ve doğru çıkarımlara varabilmek için içerik çözümlemesi yolunu seçmektedir.

İçerik çözümlemesi, araştıracağı metinlerin tüm boyutlarıyla ilgilenmektedir. Bundan yola çıkarak içerik çözümlemesinin tek bir materyali analiz etmeden ziyade birden çok materyali analiz edecek bir yapıda olduğu görünmektedir. İçerik çözümlemesinde farklı materyallerden elde edilen veriler yoluyla çıkarımlara varılır ve bunlar bir sentez halinde sunulur (Gökçe, 2006: 21). İçerik çözümleyici elde ettiği birçok veriden sonra bu verileri kullanarak nesnellik ölçütünde çıkarımlara varmaktadır.

Tabii ki içerik çözümlemesi yöntemi de diğer bilimsel yöntemler gibi duyarlılığı yüksek bir ölçme ve değerlendirme süreci içerir. Bu yüzden ölçme istatistik birimleri çok titiz bir şekilde kullanılmalıdır (Karasar, 2010: 17). Araştırmacı bu ölçütlerin doğru bir şekilde kullanılması sonucu istenilen nesnellik hedefine ulaşabilecektir. Aksi takdirde yanlış ve yanlış yorumlar ortaya konan bir araştırma şekli ortaya çıkmış olacaktır.

İçerik çözümlemesinin yöntemi bir takım nicel ve nitel göstergelerden hareketle içerikten elde edilen bulguların ötesinde bulgulara ulaşmayı hedef edinmektedir. İçerik çözümleyici tümünden gelim yöntemiyle elde var olan bilgilerden yola çıkarak mantık ve nesnellik çerçevesinde bazı varsayımlara ulaşmaya çalışmaktadır. İçerik çözümlemesinin en belirgin özelliği bu çıkarımlar yoluyla bilgiye ulaşma çabasıdır (Gökçe, 2001: 19). Kracauer'e (Kracauer aktaran Gökçe, 2006: 41) nicel değerlerden ziyade nitel değerler kullanılarak içerik analizinin daha doğru bir şekilde yapılabileceğini öne sürmektedir. Bu alanda araştırma yapan diğer bilim adamlarına göre Kracauer'in bu önerisi yeni bir yöntemden ziyade bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Nitel araştırma yönteminin daha sonraları nicel araştırma yönteminin yanında yer almıştır. Hatta nitel araştırma yöntemi nicel araştırma yönteminin yerini almıştır. Anlamaların sadece rakamsal verilerle ortaya konamayacağını savunan araştırmacılar nicelaraştırma tekniğinden ziyade nitel araştırma yöntemini tercih etmişlerdir.

İçerik çözümlemesi yöntemi üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, keşfetme aşamasıdır. Bu aşamada araştırmacı, bu konuyu niçin araştırdığını

sorgulamakta ve doğru yanıtı bulmaya çalışmaktadır. Daha sonraki aşama açıklama aşamasıdır. Bu aşamada araştırmacı, araştırmanın nasıl yapıldığını sorgulamaktadır. Araştırmacı; araştırmanın yöntemini, süreçlerini, ilkelerini ve standartlarını belirlemektedir. En son aşama ise değerlendirme aşamasıdır. Bu aşamada, araştırmacı elde edilen sonuçları değerlendirmekte ve araştırmanın sorusuyla örtüşüp örtüşmediğini sınıamaktadır (Gökçe, 2006: 87).

4.5.Evren ve Örneklem

Tezin evreni Türkiye’de yayım yapan ulusal gazetelerdir. Araştırmanın örneklemini ise 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayın yapan, Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet gazeteleridir. Örneklem de bir aylık süreç ele alınmıştır ve bu süreçteki siyasal haberler incelenmiştir.

4.6.Araştırma Soruları ve Varsayımları

Bu araştırmanın temel amacı 28 Şubat sürecinde medyanın tavrını ortaya koymaktır. Bu amaca bağlı kalarak çalışmanın başında araştırma varsayımları belirlenmiş ve uygulama bölümünde nitel ve nicel bulgularla adı geçen varsayımlar sınanmıştır.

Varsayım 1: 1 Şubat- 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayınlanan gazetelerde iktidar yanlısı haberler fazladır.

Varsayım 2: Askeri ve siyasi liderlerin demeçlerine sıklıkla yer verilmiştir.

Varsayım 3:Araştırılan dönem içerisinde darbeye neden olan, olaylarla ilgili haberlere fazlaca yer verilmiştir.

Varsayım 4: 28 Şubat sürecinde dış güçlerin etkisi olmuştur.

Varsayım 5: Bu süreç içerisinde askeri kesimle ilgili haberlerde sürekli olarak, darbe sinyalleri verilmiştir.

Varsayım 6:Çapraz tekelleşme boyutundaki medya sahiplerinin bazıları sahip olduğu gazetelerde muhalif haberlere imza atarken, iktidar yanlısı olan medya kuruluşları ise destekleyen haberler yapmıştır.

Varsayım 7: Sivil toplum kuruluşları bu dönemde etkin rol oynamıştır.

Varsayım 8:28 Şubat MGK toplantısı öncesi çıkacak haberler MGK'nın önemini artırmıştır.

Varsayım 9: 28 Şubat MGK toplantısı sonrası çıkan haberler post-modern darbeyi destekler niteliktedir.

Varsayım 10: 1 Şubat- 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayınlanan gazetelerde muhalefet yanlısı haberler fazladır.

4.7. Araştırmanın Bulguları

Yapılan uygulama çalışmasında siyasal haberlerin en fazla yayımlandığı tarih olan 28 Şubat MGK toplantısının öncesindeki 28 gün ve toplantıdan sonraki gelişmelerin aktarıldığı 2 gün, bulgulara dâhil edilmiştir. Bulgulara Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet gazetelerinin sürmanşetleri, manşetleri ve logo yanı haberler dâhil edilmiştir. Bu gazetelerin sürmanşetlerindeki dış haberler, siyasi haberler, güncel olaylar ve reklamlara yer verilmiştir. İncelenen gazetelerin logo yanı haberleri, dış haberler, siyasi haberler, güncel olaylar, reklamlar ve spor haberleri kullanılmıştır. Manşetlerde ise dış haberler, siyasi haberler, güncel olaylar ve ekonomi haberlerine yer verilmiştir. Ayrıca, araştırma konusu dâhilinde farklı konularla ilgili bilgilere ulaşılmıştır.

4.8. Nitel İçerik Analizi Uygulama

Çalışmada, Türk siyasi tarihinde 28 Şubat post-modern darbesi olarak yer alan süreç ve bu süreçte yaşanan olaylar, siyasi yelpazede üç farklı konumda bulunan üç ulusal gazete tarafından nasıl aktarıldıkları araştırılmıştır. Bu araştırma safhasında yöntem olarak nitel ve nicel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlemesi için seçilen, merkezde yer alan Milliyet gazetesi, merkezden sola giden çizgide yer alan Cumhuriyet gazetesi, merkezden sağ giden çizgide yer alan Yeni Şafak gazetesinde yayınlanan haberler incelenmiştir. Bu araştırma için gazetelerin manşetleri ve sürmanşetlerinde yer alan haberler seçilmiştir. Gazetelerin manşetleri ve sürmanşetleri içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

28 Şubat sürecinin bu gazetelerce nasıl aktarıldığının tespiti için seçilen zaman dilimi ise; 1 Şubat tarihinden başlayan ve 28 Şubat sürecinden sonra medyanın ilk tepkisinin de gözlemlenebildiği 2 Mart tarihine kadar olan süreçtir. Bundan dolayı araştırmada bu süreç göz önüne alınmıştır ve araştırmanın sınırları 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 olarak belirlenmiştir. Araştırılan bu bir aylık süreç bize medyanın 28 Şubat süreciyle ilgili nasıl bir tavır takındığını açık bir şekilde göstermektedir. Araştırılan bu dönem Refah-Yol koalisyonuna özellikle Refah Partisine karşı gerek sivil gerekse askeri tepkilerin en yüksek seviyeye ulaştığı dönemdir. Aynı zamanda Refah Partisinin kendini en çok savunma ihtiyacı duyduğu dönemdir. Bu dönemde siyasi olayların her kesimden insan tarafından açık bir şekilde aktarıldığı ve bu duygu, düşüncelerin aktarılma aracı olarak da medyanın seçildiği bir dönemdir. Yapılan içerik çözümlemesinde haber analizleri belirli konulara göre gruplandırılmıştır. İncelemeye tabii tutulan gazetelerin, bir aylık süreçte yayımlanan nüshalarının, manşet ve sürmanşetleri belirli başlıklar altında toplanmış ve bu doğrultuda sınıflandırılmıştır.

4.8.1. Refah Partisi ve Faaliyetleriyle İlgili Haberler

Hiç şüphesiz ki o dönem kitle iletişim araçları en çok Refah Partisi ve onun faaliyetleriyle ilgili haberler vermekteydi. İktidar partisi olması ve o dönem medyanın çoğunluğunu elinde bulunduran, siyasi çevrelerle taban tabana zıt bir siyasi görüşe sahip olmasından dolayı Refah Partisi birçok kez manşetlere taşınmıştır. Refah Partisi muhalifler tarafından medyada birçok kez eleştiriye uğramıştır. Aynı şekilde Refah Partisi'ni destekleyen medya kuruluşları da bu desteklerini göstermek için Refah Partisinin birçok kez manşetlerine taşınmıştır. Refah Partisine muhalif olan çevreler medyada Refah Partisi'nin rejim karşıtı olduğunu, Anayasayı çiğnediğini ve rejimi yıkmak için bazı çevreleri doğrudan veya dolaylı yoldan desteklediklerini dile getirmiştir. Bunun tam zıttı olarak da Refah Partisi'ni destekleyen medya kuruluşları Refah Partisi'nin rejim karşıtı olmadığını, tam aksine rejimi koruyan bir yapıya sahip olduğunu savunmuştur. Refah Partisinin gerçekleştirdiği faaliyetler kutuplaşan medyanın bir kısmı tarafından desteklenirken,

diğer kısmı tamamen karşı çıkmıştır. Refah Partisi'nin kimliğiyle ilgili haberler, incelenen ulusal gazetelerde şu şekilde yer bulmuştur.

4.8.1.1.Taksime Cami ve Pompalı Tüfek Olayının Medyaya Yansıması

Milliyet gazetesinin 2 Şubat 1997 tarihli nüshası Milli Savunma bakanının sözlerini manşete taşımıştır. “ *Tayan: Taviz yok*” manşetiyle okurlarının karşısına çıkan Milliyet gazetesi alt sütunlarda Tayan'ın sözlerini şu şekilde aktarmıştır: “ *Refah Partisi Ramazan'ı kullanıyor; Refah Partisi mübarek ayın hoşgörüsünü nezaketini, istismar ediyor, kullanıyor Taksime cami Çankaya'ya cami projelerinin amacı siyasi şovdur. Biz camiye değil, caminin siyasete alet edilmesine karşıyız. İnsanları bölüyor; TBMM'nin içinde Çankaya köşkünün içinde cami vardır. Türkiye her yerinde cami olan Müslüman bir ülkedir. Refah Partisi Ramazanda insanları cami isteyenler ve istemeyenler olarak bölüyor. Bu çok tehlikeli bir yaklaşımdır (Milliyet, 2 Şubat 1997).*

Milliyet gazetesi, koalisyonun küçük ortağı olan Doğru Yol Partisi'nde bulunan bazı milletvekilleri ve bakanların koalisyonun büyük ortağıyla ilgili rahatsızlıklarını manşete taşımaktadır. DYP'li Milli Savunma Bakanı Tayan'ın sözlerini aktaran gazete, ayrıca Tayan'ın Taksim'e cami tartışmasının gereksiz olduğunu söylediğini aktarmaktadır. Tayan bu tip girişim de bulunanların şov peşinde olduğunu iddia ederek RP'ye ağır bir eleştiride bulunmaktadır. Tayan ayrıca RP'yi bölücülükle itham etmektedir. O dönem, iktidarın diğer ortağından gelen bu ağır eleştiriler koalisyonun sallantıda olduğunu göstergesidir. DYP içinde RP'nin faaliyetlerin tasvip etmeyen birçok milletvekili bulunmaktadır.

Milliyet gazetesinin 4 Şubat 1997 tarihli nüshasında “*Tehlikeli gidiş: Cami, türban ve hac tartışmalarıyla gerginleşen ortam Sincan'da kavgaya, Kartal'da cinayete uzandı*”. Milliyet gazetesi haberin devamında: “*CHP'nin protesto gösterisi sırasında, Kudüs Çadırı'nı görüntülemek isteyen gazeteciler RP'lilerin saldırısına uğradı. Bir televizyoncunun kamerası kırıldı. Güvenlik kuvvetleri gençleri dağıttı. Yoğun önlem sayesinde olay bastırıldı.Sincan halkına Atatürk rozeti dağıtan CHP*

Genel Sekreteri Adnan Keskin, 'Humeyni'nin uşağı, Kaddafi'nin kulu yeşil tespihli şeytan Türkiye'yi rahat bırak' dedi. Keskin, Çiller'i "Fırsat kraliçesi", Akşener'i ise "Konken Kraliçesi" olarak niteledi"(Milliyet, 4 Şubat 1997).

Milliyet gazetesinde Refah Partisi partizanlarının gerçekleştirdiği olaylar manşete taşınmıştır. Bu gidişatın tehlikeli olduğunu belirtmiş ve Refah Partililerin artık kontrolden çıktığı ve muhaliflere saldırdıkları dile getirilmiştir. Milliyet gazetesi aynı zamanda CHP genel sekreterinin başbakan hakkında sarf ettiği cümleleri birinci sayfasına taşımıştır. Milliyet gazetesi Şubat ayı içinde, muhaliflerin birçok demecini manşetlerine taşımış ve yorumlamıştır.

Yeni Şafak gazetesinin Taksim Cami olayını aktarım şekli, incelenen diğer gazetelere göre farklılık arz etmektedir. Yeni Şafak gazetesinin 5 Şubat 1997 sayılı nüshası şu şekildedir. *"Bahane arıyorlar: Refah Partisinin demokratik talepleri kriz tacirlerinin hezeyanlarıyla darbe telalığına dönüşürken, Refah Partili bazı yerel siyasetçilerin yangına adeta körükle gitmeleri dikkat çekiyor."* Haberin devamında ise; *"Refah Partisi tarafından gündeme getirilen Taksim'e cami yapılması kurban derilerinin istenilen kuruma verilebilmesi ve başörtü yasağının kaldırılmasına ilişkin demokratik talepler Türkiye'nin gündemini karıştırdı. Bazı aydın ve demokratlar Türkiye'de ciddi bir kutuplaşmanın yaşandığına dikkat çekerek bütün kesimleri sakin düşünmeye davet ederken, görüntülü ve yazılı medyanın önemli bir kesiminin uzlaşmaz tavırları dikkat çekiyor"* (Yeni Şafak, 5 Şubat 1997).

Görüldüğü gibi Yeni Şafak gazetesi diğer yayın kuruluşlarına göre Taksim'e cami olayını demokratik bir talep olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte bu demokratik talebe karşı bazı kesimlerin ortalığı karıştırmak için bahane aradıklarını ve Refah Partisi'nin demokratik taleplerini bu emellerine alet ettiklerini aktarmaktadır. Yeni Şafak gazetesi yazılı ve görsel medyanın Refah Partisi'nin faaliyetlerini çarpıttığını ve farklı yönlere çektiğini belirtmektedir.

Cumhuriyet gazetesi (Cumhuriyet, 11 Şubat 1997) Mesut Yılmaz'ın Refah Partililerin pompalı tüfek satın aldıklarına dair haberi, şu şekilde aktarmıştır: *"Yılmaz*

Refah Partisi'ni kızdırdı.” Haberin devamında ise “*DSP lideri Bülent Ecevit'ten uyarı*” başlığıyla okuyucularına haberi aktarmıştır. Cumhuriyet gazetesi dikkatleri Refah Partisinin tabanındaki silahlanmaya çekmektedir. Özellikle pompalı tüfeklerin satın alındığı belirtilmektedir. O dönemde sıkça İslami rejimin yani şeriatın geleceğinden bahseden medya, bununda silahlı bir yolla gerçekleşebileceğini dile getirmektedir. Gazete pompalı tüfek satışlarındaki artışı da bu konuya bağlamaktadır.

Yeni Şafak gazetesi iktidar karşıtı yayın kuruluşlarınca birçok defa gündeme getirilen pompalı tüfek satışlarındaki artışı manşetlerine taşımıştır. Yeni Şafak gazetesinin 12 Şubat 1997 sayılı nüshası şu şekildedir; “*Pompalı Komedi: Kronik kriz tacirleri yeni oyuncak buldu Sincan olmadı, pompalı verelim... kriz tacirleri şimdide kamuoyunu bütün Refah Parti'lilerin silahlandığına inandırmaya çalışıyor. ANAP lideri Mesut Yılmaz ile “Cumhuriyet devrim kurallarının uygulanarak şeriatçıların Menemen ruhuyla cezalandırılmalarını isteyen” Doğu Perinçek ise pompalı tüfek komedisinin başrol oyunculduğuna soyundukları gözleniyor. Manşetin altındaki Mesut Yılmaz resminin altında ise şu ifadeler bulunmaktadır; Yılmazın tahriki. Söylentileri ortaya atan ANAP lideri Mesut Yılmaz bu tavriyle son günlerdeki gerginliği artırmaya devam ediyor*”(Yeni Şafak, 12 Şubat 1997).

Görüldüğü gibi Yeni Şafak gazetesi muhalif gazetelere tepki olarak pompalı tüfek olayını manşetlerine taşımıştır. Bu fikri ortaya atan kişi olarak da Mesut Yılmaz'ı hedef göstermiştir ve Yılmaz'ın gerginliği artırmak için bunu yaptığını ileri sürmüştür. “*Kronik kriz tacirleri*” sözüyle, Refah-Yol muhaliflerine yüklenen medya, bu kişilerin sürekli bu işi yaptığını ve bundan gelir elde ettiğini ima etmektedir. Tabi, Yeni Şafak gazetesi eleştirilerinin çoğunu “darbeci” olarak nitelediği medyaya yöneltmektedir. Gazete Doğu Perinçek'in bu işte başrol oynamak istediğini aktarırken, Yılmaz'ın da tansiyonu yükseltmeye çalıştığını iddia etmektedir.

4.8.2. Refah-Yol Koalisyonu ve Koalisyonda Gelişen Olaylara İlgili Haberler

Refah-Yol koalisyonu ile ilgili haberler birçok kez gazetelerin manşetlerine taşınmıştır. Muhafif gazeteler koalisyonda gelişen çatlakları ve anlaşmazlıkları hedef kitleye aktarırken, iktidar yanlısı gazeteler ise koalisyon ortaklarının gayet iyi anlaşmış olduğunu ve tam bir uyum içinde, hükümeti sürdürdüklerini dile getirmektedir. İncelenen dönem içinde seçili gazetelerin Refah-Yol koalisyonu ile ilgili manşetleri çeşitlilik arz etmektedir. Medyanın bir kısmı koalisyon arasındaki bazı anlaşmazlıkları ve çatlakları birçok kez manşetlerine taşırken, bir kısmı ise görmemezlikten gelmektedir.

4.8.2.1. Muhalefet İle Olan Anlaşmazlıklar ve Gensorularla İlgili Haberler

Milliyet gazetesinin 3 Şubat 1997 sayılı manşeti şu şekildedir. “Koalisyon sallanıyor DYP’de türban isyanına Aktuna da katıldı: *“Üç gün daha bakanlık yapacağım diye ülkeye zarar veremem.”* Haberin devamında ise, *“Refah’ın son girişimleri hükümet içi gerginliği tırmandırıyor. Milli Savunma Bakanı Tayan’ın ‘taviz yok’ çıkışının ardından Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna patladı: ‘Türban ve Taksim’e camiye tepki sürerken tehdit edercesine ‘Çankaya’ya da cami’ denmesi çok yanlış. Bunu yaptırmayız. Bunlar Türkiye’de laik düzeni zedelemeye yönelik girişimler. Gerekirse koalisyonu gözden geçiririz.”* “RP’liler çok iyi bilsinler ki Atatürk ilkelerinden asla taviz verilemez. Türban ve cami konusunda grup kararı alınırsa beni bağlamaz. DYP’de benim gibi düşünen birçok insan var. Taksim’de Atatürk heykelinden başka şeye gerek yok.” (Milliyet, 3 Şubat 1997).

Milliyet gazetesi DYP’li bakanların koalisyonun büyük ortağı ile ilgili yaptığı eleştirileri manşetlerine taşımıştır. Özellikle Refah Partisi’nin faaliyetleri ile ilgili eleştirilere yer verilmiştir. Bu tip açıklamalar aslında sadece muhalefetin değil aynı zamanda iktidarın diğer ortağının da Refah Partisinin faaliyetlerini tasvip etmediğini göstermektedir. Aktuna’nın *“DYP’de benim gibi düşünen birçok insan var”* sözleri, daha öncede belirtildiği gibi DYP’de, RP’nin faaliyetlerini tasvip etmeyen birçok vekilin olduğunu göstermektedir. Aktuna ayrıca RP’nin faaliyetlerin laik düzeni zedelemeye yönelik hareketler olarak yorumlamaktadır. Bunun yanı sıra Tayan,

RP'lileri tehdit etmekte ve Atatürk ilkelerinden asla taviz verilmeyeceğini söylemektedir.

Milliyet gazetesinin hükümet ve koalisyonla ilgili bir sonraki başlığı ise medyayı sürekli meşgul eden koalisyonun sona ermesi ve DYP'nin koalisyondan kopmasıyla ilgilidir. Bu konuyla ilgili haberler o dönem birçok medya kuruluşunun sayfalarına taşınmaktadır.

“Meclis formül arıyor; Sincan olayları muhalefeti de hareketlendirdi. Bütün hesaplar DYP'den kopacak 10 kişiye kurulu. ANAP lideri Mesut Yılmaz “Çağrı yapacağız” diyor. Hedef kitlesi DYP'nin içi. Yılmaz, DYP'den kopma bekliyor. Kopanlar Cindoruk'un partisine de gidebilirler tarafsız da kalabilirler. Yılmaz'ın stratejisi DYP'den “10 çivi sökmek.” Önümüzdeki günlerde Çiller'le bir görüşmenin gündeme gelebilmesi için Yılmaz'ın tek şartı var: “Önce boşanma...” Yılmaz esprili konuşuyor: “İki bayram arasında evlenmek pek uğurlu sayılmaz ama boşanmak caizdir.” DSP lideri Ecevit'e göre de “DYP içinde huzursuzluk artıyor.”(Milliyet, 6 Şubat 1997).

ANAP liderinin koalisyonun zayıf halkasına yönelik hamleleri Milliyet gazetesinin manşetlerinde görünmektedir. Muhalefet bir şekilde koalisyondaki anlaşmazlıklardan ve huzursuzluklardan yararlanmak istemektedir. Bunu da on tane milletvekilini ikna edip iktidarı düşürerek başarmak istemektedir. Mesut Yılmaz'a göre, Tansu Çiller ile görüşmek için ilk şart koalisyonun bozulmasıdır. DYP, RP'den ayrılmadıkça, Mesut Yılmaz yeni bir koalisyon için masaya oturmayacaktır. Gazete ayrıca DSP lideri Bülent Ecevit'in sözlerini de okuyucularına aktırmıştır. Ecevit'de diğer muhalefet liderleri gibi DYP'nin çözüldüğünü ve huzursuzlukların arttığını dile getirmektedir.

Muhalefet partileri koalisyonun küçük ortağının da desteğini alarak iktidarı devirmek istemekteydi. Bunun için gensoru verilmekte ve DYP'den destek beklenmekteydi. Milliyet gazetesinin 8 Şubat 1997 nüshalı yayını şu şekildedir; *“Baykal'ın gensoru umudu: Meclisteki oylamaya CHP, DSP ve ANAP tam kadro*

katılacak. DYP'den de çözüme bekliyoruz. CHP lideri iki gensoru önergesinin 25 Şubat'ta görüşüleceğini belirterek şöyle dedi: "ANAP'a ortak önerge teklif ettik, 'hazırlayın biz destekleriz' dediler. Çiller hakkındaki soruşturma komisyonu raporları olandıktan sonra görüşme olacağından DYP'liler rahat oy kullanacak." Deniz Baykalyeni hükümet alternatifi olarak "CHP ve DSP'nin oluşturacağı sol blok dışında öneriler sağlıklı model olmaz" dedi (Milliyet, 8 Şubat 1997).

Milliyet gazetesi bir önceki günkü başlığının ardından tekrar aynı konuyla ilgili bir başka başlık ile okuyucularını karşısına çıkmıştır. "Refahla Olamayız" başlığının ardından şöyle devam edilmiştir: "ANAP lideri Mesut Yılmaz, DSP ve CHP'nin gensoru önergesinin 25 Şubat'ta ele alınacağını belirterek şöyle dedi: "Bu oylamaya tam kadro katılacağız. Ayrıca biz de gensoru önergesi hazırlıyoruz. Bu görüşmeden bir hafta sonra ele alınacak biçimde bayram sonrasında vereceğiz." Yılmaz alternatif hükümet formülleri için de şöyle konuştu: "Biz RP'yle hükümet kurmayız. Partimizde daha önce RP'yle hükümet isteyenler minimumuma indi. Ecevit, RP'siz her türlü modeli desteklemeye hazır olduğu mesajını ilettili. DYP'nin içinde de rahatsızlık var"(Milliyet, 9 Şubat 1997).

Muhalefet tüm gücüyle iktidarı sallamaya çalışmaktadır. Mesut Yılmaz "DYP'nin içinde de rahatsızlık var" sözü ile koalisyonun içinden gelecek destek ile iktidarın devrilebileceğini dile getirmektedir. Bu sözler bile iktidarın temellerinin pek sağlam olmadığını göstermektedir. Muhalefet, koalisyonu düşürmek için birçok kez gensoru vermiştir. Fakat istediklerini bir türlü gerçekleştirememişlerdir. Refah-Yol hükümetinin düşmesi, 28 Şubat MGK kararlarıyla gerçekleşmiştir. Yılmaz, mevcut olan hükümetin yıkılmasından sonra, kesinlikle RP ile koalisyon kurmayacaklarını ve farklı bir formül ile hükümeti oluşturmak istediklerini belirtmektedir.

Milliyet gazetesi Mesut Yılmaz'ın DYP'ye yönelik çağrısını manşetlerine taşımıştır. "Yolu Tıkamam" manşeti ile çıkan Milliyet gazetesi haberin devamında ise şöyle devam etmiştir: Yılmaz'dan DYP'ye mesaj: "Biz parti hesabını aşarak işbirliğine hazırız. Fedakârlıkta bulunurum." ANAP lideri "Önemli olan rejimin tehlikeye sürüklenmemesi" dedikten sonra şunları söylüyor: 'Endişe verici işaretler

var. Biz parti hesabını aşarak ama partinin tüm gücünü kullanarak işbirliğine hazırız.’ Mesut Yılmaz’ın hesabında ‘DYP’den birkaç istifa olsun, bu yolla hükümeti düşürelim. Sonrası Allah kerim’ yaklaşımı yok. Yılmaz’a göre, DYP’liler de kendi sorumluluklarını tartışmaya başladılar, vicdan muhasebesi yapıyorlar” (Milliyet, 22 Şubat 1997)

Milliyet gazetesi Mesut Yılmaz’ın DYP’ye yönelik çağrılarını yine manşetlerine taşımıştır. DYP’nin hükümetten kopması halinde ANAP’ın da fedakârlık yapabileceğini dile getiren Mesut Yılmaz, gerekirse kendilerinde ödün verebileceğini dile getirmektedir. *“Önemli olan rejimin tehlikeye sürüklenmemesi”* sözleriyle, Refah Partisinin rejimi için tehlike oluşturduğu ima edilmektedir. Ülkenin bu tehlikeden kurtulması için DYP’nin bir adım atması gerektiğine işaret eden Mesut Yılmaz, bu adımın karşılıksız kalmayacağını ve ANAP’ın da aynı şekilde karşılık vereceğini dile getirmiştir. Mesut Yılmaz bu açıklamasında biraz taktik değiştirerek DYP’de oluşabilecek kopuşlardan medet ummadığını dile getirmektedir, bu kopuşlardan ziyade tüm DYP’lilerin sorumluluklarını bilmeleri ve bu şekilde hareket etmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Cumhuriyet gazetesi ise koalisyondaki kopuşları ve istifaları manşetlerine taşımıştır. *“DYP’de Fireler Başladı”* başlığıyla çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında ise şöyle devam etmiştir: *“TBMM’de Tansu Çiller hakkındaki soruşturma komisyonları raporları onaylanmadan önce Kütahya Milletvekili Mehmet Korkmaz’ın istifa etmesi kulislere karıştırdı”*. Haberin devamında da Korkmaz’ın *“oylamada sorumluluk almak istemiyorum”* sözleri gazete sütunlarına taşınmıştır. Ardından *“25 Şubat’taki gensoruya kadar 10 dolayında milletvekilinin istifa edeceği kulislere yayıldı”* sözleriyle devam edilmiştir” (Cumhuriyet, 19 Şubat 1997).

Cumhuriyet gazetesi muhalefet içinde ortaya çıkan anlaşmazlığın istifayla sonuçlandığını dile getirmektedir. *“DYP’de fireler başladı”* başlığı Doğru Yol Partisinde istifaların başladığı ve devam edeceği gibi bir izlenim vermektedir. Cumhuriyet gazetesi de gensoruya kadar on milletvekilinin daha istifa edebileceğini okuyucularına aktarmaktadır. Bu on milletvekilin istifası sonucu gensoruyla iktidar

devrilebilmektedir. Bundan dolayı Refah Partisi muhalifleri özellikle DYP'den kopmasını umut ettikleri on milletvekili sayısını sık sık sütunlarına taşımaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin 23 Şubat tarihli manşeti “ANAP’a Üçlü Kuşatma” şeklindedir. Muhalefet partilerinin Refah-Yol hükümetinden özellikle DYP'den, milletvekili transfer çabalarına ve haberlerine inat, Yeni Şafak gazetesi de ana muhalefet partisi olan ANAP'a yönelik transfer haberini manşetlerine taşımıştır. Haberin devamı ise şu şekildedir: “Ankara’da ‘transfer pazarı’ iyiden iyiye kızıştı. RP, MHP ve BBP’den, ANAP’a ‘çengel operasyonu.’ ANAP Ankara milletvekili Cemil Çiçek’in Genel Merkez yönetimine sert çıkışlarıyla başlayan parti içi tartışmalar, giderek kızışıyor. Refah-Yol hükümetinin kurulduğundan bu yana tüm planların bunalım senaryoları üzerine kuran ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’a, ANAP kurmaylarından yoğun tepki gelirken, ana muhalefet partisinin ciddi bir erime sürecine girdiği bildiriliyor... RP ANAP’ın içini boşaltacak. Başbakan Necmettin Erbakan’ın, SacirGürbay, Recai Kutan, Abdulkadir Aksu ile Ahmet Demircan’ı, bazı ANAP’lıları partisine kazandırmak için seferber ettiği ve ANAP milletvekili Cemil Çiçek, Ali Coşkun, Nizamettin Sevgi, Adem Yıldız’ın yanı sıra Seyfullah Seydaoğlu’na yönelik bir operasyon başlattığı siyasi kulislerce sıkça konuşuluyor.” (Yeni Şafak, 23 Şubat 1997).

Refah Partisi başta olmak üzere diğer partilerin de ANAP’tan milletvekili transfer etmeye çalıştıklarını anlatan Yeni Şafak gazetesi daha sonra ANAP içinde bir huzursuzluktan bahsetmektedir. “Parti içi tartışmalar, giderek kızışıyor” cümlesiyle ANAP’ta işlerin iyi gitmediğini ve ANAP’ın erime sürecine girdiğini iddia eden gazete, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’a yönelik parti içinden sert tepkiler geldiğini de cümlelerine eklemiştir. “RP, ANAP’ın içini boşaltacak” cümlesiyle de RP’nin, ANAP’lı bazı milletvekillerini yakın markaja aldığını ve transfer etmek için çalıştıkları aktarılmıştır. Yeni Şafak gazetesi bu haberi aktarırken sık sık başvurduğu edilgen anlatım kalıplarını ve kaynağı belli olmayan alıntılarını kullanmıştır.

Refah Partisi'ne muhalefet yapan yayın kuruluşları DYP'yi eleştirmekte ve DYP'de gelişen olumsuz olayları ve istifaları sık sık sütunlarına taşımaktadır. Bunun tersi olarak iktidara yakın yayın kuruluşları ise ilk başlarda DYP'yi destekleyen ve koalisyonun devamını isteyen bir tutum takınmışlardır, fakat hükümet üzerindeki baskılar artınca ve Çiller'in Refah Partisi tabanına yönelik eleştirileri sonucu, Çiller'e yönelik eleştiriler sütunlara yansımaya başlamıştır. Buna örnek olarak Yeni Şafak gazetesinin manşeti gösterilebilir.

“Çillerin U dönüşü” manşetiyle okuyucularının karşısına çıkan Yeni Şafak gazetesi haberin devamında şöyle devam etmiştir. *“Bugüne kadar sözde laiklik ihlallerini bahane ederek Refah-Yol hükümetini yıkmaya girişimlerine ve müdahale çağrularına sert yanıt vererek ortağına savunan DYP lideri Tansu Çiller darbe söylentilerin yoğunlaştığı bir ortamda keskin bir U dönüşü yaptı ve ‘Refah’ın tabanı beni bağlamaz’ dedi. Çiller hiç kimsenin cami yapılmasına karşı olmadığını belirttikten sonra ‘Ama hiç kimse bir yere cami yapılıyor diye, oranın fethedildiğini de söylemesin’ diyerek ilk defa üstü örülü olarak da olsa Erbakan’ı eleştirmiştir.* (Yeni Şafak, 26 Şubat 1997).

Yeni Şafak gazetesi Refah Partisinin ortağının, koalisyonun ilk döneminde Refah partisini savunduğunu fakat darbe söylentilerinin artması sonucu “U” dönüşü yaptığını dile getirmektedir. Burada işler zora girdiğinde Tansu Çillerin her an fikrini değiştirebileceği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda Çiller'in üstü örtülü olsa da Erbakan'ı eleştirdiği dile getirilmiştir. Koalisyonun son dönemlerinde her iki partide birbirleri hakkındaki hoşnutsuzluklarını daha sık dile getirmeye başlamıştır. Refah Partisinin destekleyen medya kuruluşları, muhalefetin yanı sıra koalisyonun küçük ortağını da eleştirmeye başlamıştır.

Gazeteler genellikle muhalefeti destekler bir tutum sergilemişlerdir. Özellikle Cumhuriyet ve Milliyet gazetesi açık bir şekilde muhalefete destek vermiştir. Milliyet gazetesi, solun birleşmesi için üst üste manşetler atmıştır. Refah-Yol hükümeti dışındaki bir formülün daha iyi olacağını aktaran hükümet muhalifi partiler, yeni oluşumlara destek vermiş ve onları birer iktidar adayı olarak

göstermiştir. Elde edilen bu bulgularla araştırmanın onuncu varsayımın “1 Şubat- 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayınlanan gazetelerde muhalefet yanlısı haberler fazladır.” doğruluğunu kanıtlamaktadır.

4.8.2.2. Çiller Hakkında ki Soruşturma Önergeleri ve Koalisyondaki Yansımaları

Hiç kuşkusuz Refah-Yol koalisyonunun kurulmasındaki en büyük etkenlerden biri Tansu Çiller’i yüce divana götürecek olan yolsuzluk önergeleriydi. DYP lideri Tansu Çiller hakkında TEDAŞ ve TOFAŞ kurumlarıyla ilgili yolsuzluk gensorusu yanı sıra Tansu Çiller’in mal varlığıyla ilgili gensorular bulunmaktaydı. Bilindiği üzere Ana-yol koalisyonunu yıkan Çiller’in yüce divana gitme korkusuydu. Koalisyonun kurulduğu dönem muhalefet ve medyada Refah Partisi’nin Tansu Çiller’i yüce divandan kurtarma karşılığı, onu koalisyona zorladığı belirtilmekteydi. Buna karşılık Tansu Çiller’in yüce divana gitmemek için Refah Partisi ile koalisyon kurduğu ve Çiller’in yüce divana gitmemek için her türlü yola başvurabileceği de gündeme gelmekteydi. Bazılarına göre bu kirli pazarlık sonucu Refah-Yol hükümeti kurulmuştur, bazılarına göre ise tamamen demokratik bir yolla Refah-Yol hükümeti ortaya çıkmıştır. Bu bölümde Tansu Çiller hakkında verilen soruşturma önergeleri ve koalisyon içindeki yankıları incelenmiştir. Bu konuyla ilgili örnekleme dâhil edilen üç büyük gazetenin manşetleri şu şekildedir:

“Çillerin Kader Haftası” başlığıyla çıkan Milliyet gazetesi (Milliyet, 17 Şubat 1997) haberin devamında şu şekilde devam etmiştir. “Refah-Yol’un kuruluşunda en önemli faktör olan soruşturma önergeleri oylanıyor. Bütün gözler RP’de... TBMM Genel Kurulu’nda yarın DYP lideri Tansu Çiller hakkındaki TEDAŞ ve TOFAŞ Soruşturma Komisyonları’nın raporuyla Şinası Altınar hakkındaki TEDAŞ Komisyonu raporu oylanacak. Çarşamba günü de Çiller’in Malvarlığı ile Mesut Yılmaz hakkındaki Civangate oylaması gündeme gelecek. Kritik haftanın ardından sırada gensoru görüşmeleri var. DYP lideriyle ilgili önergelerin, Anayol’un yıkılıp Refah-Yol’un kurulmasında önemli payı vardı. Komisyonlarda ortağını aklayan Refah’ın aynı tavrını sürdürmesi halinde muhalefetin Çiller’i Yüce Divan’a

gönderecek 276 oy sayısına ulaşması beklenmiyor. Bu durumda DYP liderinin hükümetteki rehineliği de son bulmuş olacak.”

Milliyet gazetesi bu soruşturma önergesinin Refah-Yol hükümetinin kuruluşundaki en büyük etken olduğunu dile getirmiştir. O dönem Refah Partisi içinde bile, bu pazarlık sonucu kurulan hükümete karşı çıkanlar olmuştur. Fakat Erbakan'ın, hükümetin başına geçme ve Çiller'in yüce divandan kurtulma istekleri bu eleştirilere rağmen ikiliyi zorunluda olsa bir araya getirmiştir. Gazete, Ana-yol'un sonunun getiren önergenin bu kez Refah Partisi'nin Çiller'i desteklemesi sonucu bu koalisyonun başına gelmeyeceğini dile getirmektedir. Fakat son cümlede ise bu gensoru sonucu Çiller aklanınca bu kez Çiller'in hükümetteki rehineliğinin sona ereceği dile getirilmektedir. Gazeteye göre bu Çiller'i kurtaracak ama ileriye yönelik olarak koalisyondaki bağları zayıflatabilecek bir durumdu.

Milliyet gazetesinin iki gün sonra ki manşeti yine bu konuyla ilgiliydi. Bu kez manşet şu şekildeydi: *“Aklama Yarışı”* haberin devamında ise *“Meclis'te "yika ve çık" günleri... Erbakan ortağını Yüce Divan'a gitmekten kurtardı. Çillerin rehineliği bugün sona eriyor...”* *“TEDAŞ'ta ANAP desteği DYP lideri Çiller, TOFAŞ ve TEDAŞ konusunda Yüce Divan'a gitmekten kurtuldu. TBMM Genel Kurulu'nun çünkü oturumunda iki Soruşturma Komisyonu'nun raporları oylandı. TEDAŞ'ta RP ve DYP'ye ANAP da destek verince Çiller 172'ye karşı 327 oyla aklandı. RP'li Şaban Karataş'ın Yüce Divan istediği dikkat çekti. Tofaş'ta 271-257 TOFAŞ oylamasında ise sonuç 271 - 257 Çiller lehine gerçekleşti. Muhalefet 12, iktidar partileri 8 fire verdi. Böylece, Ana-yol'u bitirerek Refah-Yol'un kuruluşunda önemli rol oynayan soruşturma dönemi aklamayla kapandı. Refah, ortağına verdiği sözü tutarken Çiller'in de "rehineliği" sona ermiş oldu. Sırada malvarlığı TBMM dün eski Bakan Şinasi Altınar'i de TEDAŞ soruşturmasında suçsuz buldu. Oylama sonucunu Brüksel'de duyan Tansu Çiller "iftira dönemi bitsin" dedi.”*(Milliyet, 19 Şubat 1997).

Görüldüğü gibi Milliyet gazetesimeclisteki aklamaları manşetlerine taşımıştır ve TBMM'deki partilerin karşılıklı anlaşmalar ile birbirlerini akladıklarını dile getirmiştir. TEDAŞ soruşturmasında koalisyon partileri yanı sıra ANAP'ta Çiller'in

aklanması yönünde oy vermiştir. Bunun aksine Refah Partisi'nden bazı milletvekilleri, Çillerin yüce divana gitmesi gerektiğini dile getirmiştir. TOFAŞ ile ilgili gensoruda ise koalisyon partileri tek başlarına kalmışlardır. Buna rağmen Çiller'i aklamayı başarmışlardır. Bu oylamada muhalefette de iktidarda da ortaya çıkan fireler göze çarpmaktadır. Milliyet gazetesi bu gensorular sonucu ortaya çıkan aklamalarla, Refah-Yol'un şimdilik yoluna devam ettiğinin fakat aynı zamanda Çiller'i koalisyona bağlayan bir nedenin de kalmadığını dile getirmektedir.

Tansu Çiller TOFAŞ ve TEDAŞ gensorularından kurtulduktan sonra bu kez mal varlığıyla ilgili gensoru oylanmaktaydı. Fakat sonuç değişmedi Çiller yine aklandı. Bu sonuçla Çiller hakkında açılan tüm soruşturmalardan kurtulmuş oldu. Milliyet gazetesi bu haberi de manşetlerine taşımıştır.

"Refah Kurtardı" başlığıyla okuyucularının karşısına çıkan Milliyet haberin devamında ise şöyle devam etmiştir: *"Çiller malvarlığından kurtuldu, Yılmaz DYP'ye çağırı yaptı."* *"TEDAŞ ve TOFAŞ soruşturmasından TBMM'de aklanan DYP lideri Çiller, dün de malvarlığı soruşturmasından kurtuldu. Çiller'in yasalara aykırı mal edindiği iddiasıyla Yüce Divan'a sevkine ilişkin önerge 263'e karşı 270 oyla reddedildi. Anayol'un yıkılması ve Refah-Yol'un kurulmasında önemli payı olan soruşturma önergelerinden kurtulan Çiller'in rehineligi de son bulmuş oldu. "Refahlıların boyunlarında adalet cellâtlığı yaftası asılı olacak" diyen Yılmaz DYP'nin içine seslendi: "Akı olan Erbakan'ın ipine sarılmaz. DYP, Genel Başkanı'nu feda etmemek için yanlışa ortak olmuş olabilir. Unutulmasın ki, bundan sonra kurtarılması gereken artık genel başkan değil, Türkiye'nin geleceğidir."* (Milliyet, 20 Şubat 1997).

Tansu Çiller mal varlığı gensorusundan da aklanması Milliyet gazetesi tarafından manşetlere taşınmıştır. Milliyet gazetesinin bu manşetinin satırları arasında yine Çiller'in amlandığının böylece Çiller'in Refah Partisi ile olan zorunlu bağının sona erdiği dile getirilmektedir. Bu manşetlere göre Çiller'in artık Refah Partisi ile işi kalmamıştır. Koalisyonu oluşturan en büyük neden ortadan kalkmıştır. Milliyet, bunun yanı sıra ana muhalefet lideri Mesut Yılmaz'ın sözlerini manşete

taşımıştır. Yılmaz, Refah partilileri Çiller'i akladıkları için eleştirmiştir. Ayrıca DYP'lilere de, Çiller'i kurtararak bir hata yaptıklarını, bunun sonucunda ilerde kurtarılacak asıl şeyin Türkiye'nin geleceği olduğunu söylemiştir. Yılmaz kurulan bu koalisyonun biran önce sona ermesini istemektedir.

Cumhuriyet gazetesi Çiller'in hakkındaki gensoru önergesinden kurtulmasını *"RP, Çilleri Kurtardı"* başlığıyla okuyucularına duyurmuştur. Haberin devamında da *"Tansu Çiller Refah-Yol oylarıyla TEDAŞ ve TOFAŞ ihaleleriyle ilgili yüce divana gitmekten kurtuldu."* Devamında gensoru önergesiyle ilgili rakamlar verilmiştir. Çiller'i yüce divandan kurtaran gensoru anlatılmıştır. Daha sonra Refah Partisi Ankara Milletvekili Şaban Karataş'ın Çiller'in yüce divana gitmesi yönünde oy kullandığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 19 Şubat 1997).

Yeni Şafak gazetesi de Çillere yönelik gensoru önergesini manşetlerine taşımıştır. Tabi ki Yeni Şafak gazetesi bu olayı Milliyet ve Cumhuriyet'ten farklı yorumlamıştır. Bu gensorunun muhalefetin, hükümeti yıkmak için bir başka girişimi olduğunu belirtmiştir. Ama Yeni Şafak gazetesi muhalefetin tüm bu çabalarına rağmen bunu başaramayacağını çünkü 276 sayısına ulaşılmanın mümkün olmadığını dile getirmiştir. Yeni Şafak gazetesinin haberi aktarımı şu şekildedir:

"Refah-Yol'un Zor Haftası" başlığıyla çıkan Yeni Şafak gazetesi haberin devamında şöyle devam etmiştir. *"Soruşturma dosyaları ve gensorunun oylanacağı hafta muhalefet umutlansa da 276 zor... Refah-Yol hükümetini yıkmamanın yollarını arayan muhalefet partileri bu hafta içindeki gensorulardan umutlu olsa da Meclis aritmetiği göz önüne alındığında 276'nın bulunması zor gözüküyor... Siyasi partilerin meclisteki sandalye sayısı dikkate alındığında ise, muhalefetin hükümeti düşürme hesaplarının tutmayacağı açık bir şekilde gözüküyor."* (Yeni Şafak, 17 Şubat 1997).

Görüldüğü gibi Yeni Şafak gazetesi Çiller'in yüce divana gitme olasılığının çok düşük olduğunu ve buna bağlı olarak da Refah-Yol hükümetinin düşmesinin hemen hemen imkânsız olduğunu ima etmektedir. Yeni Şafak gazetesi Çiller'e

yönelik olan gensoruların hükümetin kurulmasında nasıl bir etken olduğundan bahsetmemektedir. Daha çok bu gensorularla ilgili olarak, muhalefetin hükümeti yıkmak için oynadığı oyunlardan biri olduğunu dile getirmektedir.

Koalisyonun yıkılması ve yeni koalisyon arayışlarıyla ilgili en fazla haberi Milliyet gazetesi yapmıştır. Sahiplik yapısından dolayı Milliyet gazetesi Refah-Yol hükümetini istememektedir. Bundan dolayı örneklem dâhilinde ki bir aylık süre boyunca sık sık koalisyonun yıkılmasıyla, koalisyondaki anlaşmazlıklarla ve yeni koalisyon arayışlarıyla ilgili haberler yapmıştır. Bu bilgiler ışığında araştırmamızın altıncı varsayımı olan “Çapraz tekelleşme boyutundaki medya sahiplerinin bazıları sahip olduğu gazetelerde muhalif haberlere imza atarken, iktidar yanlısı olan medya kuruluşları ise destekleyen haberler yapmıştır” varsayımı doğrulanmaktadır.

4.8.3. Refah-Yol Hükümetinin Ordu İle Olan İlişkileriyle İlgili Haberler

Hiç şüphesiz ki hiçbir hükümet döneminde, Refah-Yol hükümeti kadar orduyla karşı karşıya gelen bir hükümet olmamıştır. Ordu özellikle Refah partisine karşı sert bir muhalefet izlemiştir. Düşünce yapıları olarak birbirlerine tamamen zıt bu iki kuruluş, birçok konuda anlaşamamıştır. Ordu, hükümetin Refah kanadına karşı hep tetikte ve kuşkulu bir tavır takınmıştır. Tabii ki ordunun bu tutumu özellikle Şubat ayında medya organlarında birçok kez yer almıştır. Medya kuruluşları ordunun Refah Partisine karşı ya da Refah Partisinin orduya karşı soğuk ve olumsuz tavırlarını hemen gazete manşetlerine ve sütunlarına taşımıştır. Manşetler şu şekildedir:

“Ordudan Dört Uyarı” manşetiyle çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında ise şöyle devam etmiştir. *“Genelkurmay şeriatçı örgütlenmenin ivme kazanmasından rahatsız”*. *“ Son günlerdeki uygulamalarla hükümet meşru zemin dışına çıkıyor”*. *“Bu duruma dur diyecek müesseseler işlevini yerine getirmek zorunda”*. *“Toplumdaki hareket olumlu ancak insanlar kurumlardan soğutuluyor”* gibi yan başlıklarla okuyucusunun karşısına çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında da ise şöyle devam etmiştir. *“Hükümet ve Refah Partili belediye*

başkanlarının laiklik karşıtı girişimleri Türk Silahlı Kuvvetlerinde tartışma konusu olmaya devam ediyor. Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı başkanlığında toplanan kuvvet komutanlarının, 'Hükümet meşru yollarla kuruldu. Ancak son dönemdeki uygulamalar meşru zemini zorluyor' değerlendirmesi yaptıkları öğrenildi." (Cumhuriyet, 5 Şubat 1997).

Cumhuriyet gazetesi ordunun hükümete özellikle de hükümetin Refah kanadına yönelik sert eleştirilerini sütunlarına taşımıştır. Refah Partililerin ve Refah Partili belediye başkanlarının faaliyetleri, ordu tarafından eleştirilmekte ve bu gidişatın iyi olmadığı işaret edilmektedir. Cumhuriyet gazetesi, komutanların toplandığının yanı sıra Refah Partisinin meşru zemini zorlayan girişimlerde bulunduğunu da dile getirmektedir. Aktarılan sözler kesinlik arz etmemektedir fakat Cumhuriyet gazetesi bu söylemi "*değerlendirmesi yaptıkları öğrenildi*" sözleriyle okuyucularına aktarmaktadır. Meşru zemini zorluyorlar sözü ile Refah Partisi meşruiyetin dışına çıkarsa onu dengeleyecek güç odaklarının da meşru yolların dışına çıkabileceği ima edilmektedir.

Yeni Şafak gazetesi de Hükümetin özellikle Refah Partisinin orduyla olan diyaloglarını manşetlerine taşımıştır. Bu manşetlerden biri 20 Şubat tarihli "*Güven Zirvesi*" başlığıdır. Bu haberin devamı ise şu şekildedir. "*28 Şubat'ta toplanacak MGK toplantısında Erbakan, askerleri rahatlattı. Başbakan Necmettin Erbakan bazı siyasi ve askeri elitlerin hükümeti bozma girişimlerine 28 Şubat'ta toplanacak MGK zirvesinde son noktayı koymaya hazırlandığı öğrenildi. Bu süreçte hükümetle ordu arasındaki gerilimin daha da tırmanacağı ya da, bu iki kanat arasında yeni bir 'diyalog sürecini' başlatacağını kaydeden bazı DYP'liler, 'Ramazan Bayramında gerçekleşen Çiller-Karadayı görüşmesi çok olumlu geçti' dediler*(Yeni Şafak, 20 Şubat 1997).

Yeni Şafak gazetesi, hükümet ile ordu arasındaki münasebetlerden birini 20 Şubat tarihinde sütunlarına taşımıştır. MGK toplantısını okuyucularına "*Güven Zirvesi*" olarak aktaran Yeni Şafak gazetesi haberin devamında ise ortaya çıkan husumetin bu toplantıyla sona ereceğini ve Erbakan'ın, hükümeti bozma planlarını

boşa çıkaracağını belirtmektedir. Aynı zamanda hükümetin diğer ortağı olan DYP’li milletvekillerinin de Ramazan’da gerçekleşen Çiller-Karadayı buluşmasından dolayı, gerçekleşecek bu toplantının ılımlı geçeceği kanaati taşıdıkları belirtilmektedir.

4.8.4. Refah-Yol Hükümetiyle Medya Arasındaki İlişkilerle İlgili Haberler

Merkez medyanın Refah Partisine yönelik ağır eleştirileri, Refah Partisi tarafından aynı doğrultuda merkez medyaya yöneltilmekteydi. Medyanın ve çıkar gruplarının Refah Partisinin tutumlarına karşı antipatileribirçok kez bu kuruluşların sütunlarına taşınmıştır. Fakat genellikle bu eleştiriler incelendiğinde bu tip eleştirilerin genelde iç sayfalarda ve yorumlarda yer aldığı görülmektedir. Refah Partisi bu eleştirilere karşı medyayı “yandaş medya” olmakla suçlamaktadır. Bu kuruluşların farklı gruplara hizmet etiklerini dile getirmektedir. Refah Partisi ile medya arasındaki gerginliği manşetlerine taşıyan yayın kuruluşu Refah Partisine muhalif olan yayın kuruluşlarının tam aksine, Refah Partisini destekleyen yayın kuruluşu olan Yeni Şafak gazetesidir. Refah Partisiyle medya arasındaki çatışmanın gözler önüne serildiği manşetler şu şekildedir:

Yeni Şafak gazetesi (Yeni Şafak, 13 Şubat 1997) 13 Şubat’ta okuyucularının karşısına “*Sırada Ne Var?*” manşetiyle çıkmıştır. Devamında ise şöyle devam etmiştir. “*Hiçbir konuda çözüm üretemeyen çevreler kriz edebiyatından medet umuyorlar. Refah Partililerin hızla silahlanarak Cumhuriyet’i kanlı bir ihtilal ile devirmeye hazırlandıklarına hükmeden bazı medya kuruluşların yayınları toplumsal huzursuzluğun artmasına sebep oldu. Ne var ki medya çalışanların hepsi diğer meslektaşları kadar Türkiye gerçeklerinden uzak değil.*”

Yeni Şafak gazetesi merkez medyanın olmayan bir kriz yaratıldığını ve bu kriz sayesinde iktidarı devirmeyi amaçladığını aktarmaktadır. Yeni Şafak gazetesine göre muhalif medya kuruluşları bu karalama kampanyasıyla toplumsal huzuru bozmaktadır. “*Sırada Ne Var?*” başlığı bu karalama kampanyasının sürekli devam ettiğini ve yenilerinin de geleceğini göstermektedir. Fakat Yeni Şafak gazetesi bu durumdan tüm gazetecilerin sorumlu tutulamayacağı bazı gazetecilerinde bu kriz politikasının farkında olduklarını belirtmektedir. Yeni Şafak gazetesi sütunlarında

Refah Partisini eleştirenleri ve suni krizler ortaya atan medya kuruluşlarını eleştirmektedir.

Yeni Şafak gazetesinin Refah-medya ilişkileriyle ilgili bir başka manşeti ise, yine merkez ve muhalif medyanın Refah Partisine olan eleştirileri ile ilgilidir. Refah Partisin destekleyen bir tutum içinde olan Yeni Şafak gazetesi, direkt Refah Partisine yönelen eleştirileri manşetleriyle cevaplamakta ve onları yalanlamaktadır. Yeni Şafak gazetesi sürekli olarak muhalif medyanın, iktidara ön yargılı yaklaştığını sütunlarında işlemektedir. Bu haberlerden biride 24 Şubat tarihli olan ve “*Alkış Yalanı*” manşetiyle okuyucularının karşısına çıkan haberdir, haberin devamı ise şu şekildedir:

“Bakan Gül ve Orgeneral Bir’den darbeci medyaya tekzip.” İlk paragrafına siyah ve büyük “*Yalan*” yazılı puntolarıyla başlayan Yeni Şafak gazetesi haberin devamında ise şöyle devam etmiştir. *“Türk-Amerikan konseyinin Washington’daki balosunda laiklikle ilgili bir konuşma yapan Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, herkes tarafından coşkuyla karşılanırken, Devlet Bakanı Abdullah Gül ve danışmanları bu sahneyi sessizce seyrettiler. Orgeneral Bir, bunun üzerine, ‘Alkışlamayanın elini kırarız’ dedi...*

İkinci paragrafta ise, siyah ve büyük harflerle “*Tekzip*” yazısıyla başlamıştır ve haberin devamında şöyle devam edilmiştir. *“Bir ve Gül birer basın toplantısı düzenleyerek bu söylentileri yalanladılar. Bakan Gül ‘Ben, Türk Generalinin büyük alkış almasından gurur duyarım’ derken, Orgeneral Bir’de ‘Hiçbir zaman böyle konuşmayız. Her şey diyalogla olur, böyle bir şey kesinlikle benden çıkmadı. Bizlere ve şahsımıza yakışmaz.’ diye konuştu*(Yeni Şafak, 24 Şubat 1997).

Görüldüğü gibi Yeni Şafak gazetesi “*Bakan Gül ve Orgeneral Bir’den darbeci medyaya tekzip.*” sözleriyle, muhalif medyayı darbeci olarak nitelendirmiştir. Yeni Şafak gazetesi sık sık muhalif medyanın haberlerinin, darbeye teşvik teşkil ettiğini dile getirmiştir. Bu haberde de direkt hedef olarak, “*darbeci medya*” olarak nitelendirdiği medya organlarını almıştır. Haberin içeriğinde ise bu medya kuruluşlarının, Yeni Şafak gazetesine göre, yalan olarak ortaya atıkları

haberlere yer verilmiştir ve bunlar “*yalan*” olarak nitelendirilmiştir. Manşetlere taşınan bu haberde Orgeneral Çevik Bir’in sarf etmediği ileri sürülen sözler, sarf edilmiş gibi okuyucularına duyuran, medya kuruluşlarının yazıları bire bir Yeni Şafak’ın sütunlarına taşınmıştır. Daha sonra ise “*Tekzip*” sözleriyle başlayan ikinci paragrafta, ilk paragrafta belirtilen hususların söz konusu olmadığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Devlet Bakanı Abdullah Gül ve Orgeneral Çevik Bir’in sözleri “*Tekzip*” sözüyle başlayan sütunlarda okuyuculara aktarılmıştır. Her iki tarafında yalanlamaları, kendi cümleleriyle aktarılmıştır. Bu yolla muhalif medyanın, haberleri kendi uydurduğu ve art niyet taşıdığı okuyuculara anlatılmaya çalışılmıştır.

4.8.5. Sivil Muhalefet ve Destekle İlgili Haberler

Sivil toplum kuruluşlarını ve sendikaların hükümete yönelik eleştirileri ve eylemleri gazetelerin manşetlerine taşınmıştır. Bu manşetlerde bazı sendikaların hükümete yönelik eylemleri yer almıştır, bazılarında ise sivil toplum kuruluşlarının eylemleri. Tabii sadece olumsuz olaylar bulunmamaktadır, Yeni Şafak gazetesi de sivil toplum kuruluşlarının destek niteliği taşıyan eylemlerini sütunlarına taşımıştır. Türkiye tarihi boyunca görülmemiş düzeyde sivil toplum kuruluşları ve sendikalar eylemler gerçekleştirmiştir. Bu eylemler birçok kez gazetelerin manşetlerine ve sütunlarına yansımıştır. Sivil toplum kuruluşları ve sendikalar tepkilerini gösterirken çok farklı yollara başvurmuşlardır. Birçok sivil toplum hareketi medyadan da destek alarak örgütlenmiş ve harekete geçmiştir.

4.8.5.1. Sendikaların Düzenlediği Eylemler

Sendikalar hükümete özellikle Refah Partisine yönelik eylemler gerçekleştirmişlerdir. Bu eylemlerin odağında ise ekonomik nedenlerden ziyade muhalefetin de sık sık dile getirdiği demokrasi ve laiklik vurgusu bulunmaktaydı. Sendikalar Refah Partisini demokrasi ve laiklik düşmanı olarak görmekteydi. Sendikalar düzenledikleri eylemlerde de Refah Partisinin yaptığı eylemleri

eleştirmektedirler. Türkiye tarihi boyunca sendikalar her zaman sağ konjonktür ile çatışma halindeydiler fakat Refah-Yol hükümeti döneminde bu hat safhaya çıkmıştır. Düşünce yapısı olarak birbirlerine zıt kurumlar 28 Şubat sürecinde sürekli bir çatışma halindeydiler. Şubat döneminde ki hükümete yönelik sendika eylemleri özellikle muhalif basın tarafından manşetlerine taşınmıştır.

Milliyet gazetesi 26 Şubat tarihinde “*Sivil Dayanışma*” başlığıyla okuyucularının karşısına çıkmıştır. Sendikaların ortaklaşa karara vardığını okuyucularına duyuran Milliyet gazetesi haberin devamında ise şöyle devam etmiştir. “*İşçi ve esnaftan, rejime yönelik tehditlere karşı güç birliği: Laiklik ve demokrasi sahipsiz değil.*” “*Türkiye’de 6 milyon aileyi temsil eden üç büyük kuruluş Türk - İş, DİSK ve TESK’in Başkanları dayanışma kararı aldı. Esnafın temsilcisi Derviş Günday’ın, ilk kez işçi temsilcileri Bayram Meral ve Rıdvan Budak’la elele vermesi anlamlı bulundu. Bugün Demirel, Kalemler ve Çiller’le görüşecek olan üç başkan bu turlar öncesinde Milliyet’e konuştu. Rıdvan Budak ‘Şeriat ve darbe arasında sıkışıp kalmak istemiyoruz. Şeriat istemeyen işadamları da akıllarını başlarına alsınlar. Merkez sağ ve sol partiler güç birliği yapsın’ derken Bayram Meral eylemlere başlayacaklarını açıkladı: Mektup yazıp bildiriler yayınlayacağız. Tüm illerden Ankara’ya yürüyüş başlatabiliriz.*” (Milliyet, 26 Şubat 1997).

Üç büyük sendikaların, Türk - İş, DİSK ve TESK, birleşerek yaptıkları açıklamada yine laiklik konusuna değinilmiştir. Sendikaların başkanları “şeriat ve darbe” ikileminde kalmak istemediklerini belirterek, merkez sağ ile merkez solun birleşmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Refah-Yol hükümeti döneminde en fazla tartışılan konu laiklik ve şeriat denklemiydi. Sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının açıklamalarının ekseninin de laiklik-şeriat denklemi oluşturmaktaydı. Sendikacılar “*Şeriat istemeyen işadamları da akıllarını başlarına alsınlar*” sözleriyle ekonomi dünyasına seslenmişlerdir. Şeriat karşıtı işadamlarının, bu hassas konu hakkında daha duyarlı olmaları gerektiğini belirten sendikacılar, bir nevi işadamlarından bu konuda destek beklemektedirler. Açıklamaların sonunda ise bu açıklamaların eyleme dönüşebileceğini belirten sendikalar, gerekirse Ankara’ya yürüyeceklerini dile getirmiştir.

4.8.5.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Düzenlediği Eylemler

Sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemlerde ki ana tema, sendikaların düzenledikleri benzerlik arz etmektedir. Devlet-mafya-çete üçgenini eleştiren sivil toplum kuruluşları bununla birlikte laiklik ve demokrasiyle ilgili eylemlerde de bulunmuşlardır. Muhalif gazeteler, bu eylemleri demokrasi ve laiklik için halk hareketleri olarak okuyuculara duyurmuştur.

Cumhuriyet gazetesi *“Işıklar Aydınlik İçin Söndü”* başlığıyla *“Aydınlık için bir dakika”* eylemini sütunlarına taşımıştır, haberin devamı ise şu şekildedir: *“Susurluk kazasının sorumlularının cezalandırılması için başlayan ‘Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık’ eylemi tüm yurttta yüz binlerce kişinin katılımıyla başladı. Yurttaşların tencere tavaya vurarak, ıslık ve düdük çalarak başlattıkları karartma. Türkiye’nin birçok yerinde bir dakikadan daha uzun sürdü... Hükümete karşı sivil muhalefet; Türkiye’de altı milyon aileyi temsil eden sivil toplum kuruluşları Refah-Yol’a karşı eylemlerde bulunmaktadır.”* (Cumhuriyet, 2 Şubat 1997).

Cumhuriyet gazetesi Susurlukta gerçekleşen kaza sonucu ortaya çıkan devlet-çete-mafya birlikteliğini protesto amaçlı olarak başlatılan *“Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık”* eylemini, sütunlarına taşımıştır. Gerçekleşen eylemleri duyuran Cumhuriyet gazetesi yüz binlerce kişinin bu eylemlere katıldığını dile getirmiştir. Bu eyleme muhalif medyanın da desteği fazlasıyla olmuştur, ilk başlarda devletin içindeki kirli ilişkileri protesto etmek amacıyla başlatılan eylemler daha sonra Refah-Yol hükümetine karşı protestolara dönüşmüştür. Tabi bunda önemli rol oynayan etken, Susurluk olayının çözülememesi ve üzerinin örtülmesiydi. Hükümetin bu olay için yeterince çaba sarf etmediğini düşünen sivil toplum kuruluşları, hedef tahtasına devletteki kirli ilişkilerin yanı sıra, o dönem iktidarda bulunan partileri de koymuştur.

Cumhuriyet gazetesi bir başka manşetinde ise üniversitelerin laiklik ile ilgili, açıklamalarına yer vermiştir. *“Laiklikten Ödün Yok”* başlığıyla yer alan gazete haberin devamında ise şu şekilde devam etmiştir: *“Cumhuriyetin temel ilkelerine*

yönelik saldırılar üniversiteleri ayağı kaldırdı. Kocaeli, Ankara, Akdeniz, Dokuz Eylül, Gaziantep ve Yıldız Teknik üniversitesinin yönetim kurulları, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve Atatürk'e yönelik saldırılara tepki göstererek laiklikten ödün vermeyeceklerini açıkladılar. Kocaeli üniversitesi yönetim kurulu 'yönetime meşru yollarla gelenlerin, davranış ve tutumlarında da meşru kalmak zorunda olduklarını' belirtti. YÖK Başkanı Prof. Dr. Kemal Gürüz, öğretim üyelerinin türban ve YÖK Yasa Tasarısı'na yönelik tepkilerine aynen katıldığını söyledi." (Cumhuriyet, 8 Şubat 1997).

"Laiklikten Ödün Yok" başlığıyla çıkan Cumhuriyet gazetesi üniversite yönetim kurullarının açıklamalarına yer vermiştir. Üniversitelerin açıklamalarındaki ana tema laiklik konusu olmuştur. Üniversitelerin yönetim kurullarının açıklamasında ki "yönetime meşru yollarla gelenlerin, davranış ve tutumlarında da meşru kalmak zorunda oldukları" cümlesi ordunun bazı açıklamalarıyla paralellik göstermektedir. Üniversite kurullarına göre meşru yollarla iktidara gelen Refah Partisi bu yolun dışına çıkmamalıdır. Refah Partisinin faaliyetlerini meşruiyet dışı gören üniversite kurulları, kendilerinin bu konuda ödün vermeyeceğini belirtmektedir.

Cumhuriyet gazetesi kadınların şeriata yönelik eylemlerini manşetlerine taşımıştır. "Kadının Çağdaş Eylemi" başlığıyla çıkan Cumhuriyet gazetesi, kadınların şariat tehlikesine karşı gerçekleştirdiği eylemi, sütunlarında anlatmaktadır. Haberin devamı şu şekildedir: "52 demokratik kitle örgütünün destek verdiği 'şeriata hayır yürüyüşü' bugün Ankara'da." "Refah Partisinin son günlerdeki uygulamalarına karşı çıkan siyasi parti, meslek odası, sendika, vakıf ve derneklerin yer aldığı yürüyüşün amacı, Cumhuriyeti Cumhuriyet yapan değerlere sahip çıkmak, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Gülten Daş ve yönetim kurulu üyeleri, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan'ı ziyaret etti."

Şeriata hayır yürüyüşü, direkt olarak Refah Partisine yönelik düzenlenmiştir. Gazeteye göre Refah Partisinin eylemlerine karşı, birçok sivil toplum kuruluşu ve siyasi topluluk bir araya gelmiştir. Gazetenin "Refah Partisinin son günlerdeki uygulamalarına karşı çıkan siyasi parti, meslek odası, sendika, vakıf ve derneklerin

yer aldığı yürüyüşü” cümlesi bu eylemlere geniş bir taban tarafından rağbet edildiğini göstermektedir. Eylemlerin odağında yine Refah Partisi ve onunun eylemleri bulunmaktadır. Haberin devamında ise bu eylemlerin siyasi boyutuna yer verilmiştir. Gazetenin diğer paragrafı, gerçekleşen bu eylemlere sonucu oluşan atmosferin aktarılması şeklindedir. Haberin devamı şu şekildedir:

“DYP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci, sokağa yayılan protestolar nedeniyle ANAP’ı suçladı. Ekinci eylemlerin ‘bölücülük anlamı taşıdığı’nı savundu. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ise laik-antilaik çatışmasına neden olmamak için ‘Şeriatı karşı kadın yürüyüşüne’ destek vermeyeceklerini açıkladı.” (Cumhuriyet, 15 Şubat 1997). Bu eylemlerde, eylemin adresi olan Refah Partisinin aksine, hükümetin ortağı olan DYP’den tepki gelmiştir. DYP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci, gerçekleşen bu eylemlerden ana muhalefet partisini sorumlu tutmaktadır. Bu tip eylemleri bölücülük olarak nitelendiren Ekinci’ye cevap olarak, Mesut Yılmaz laik-antilaik çatışmasına girmek istemediklerini belirtmiştir. Mesut Yılmaz’ın açıklaması bu dönem için, gergin olan ortamı yumuşatmak için yapılan bir açıklama olarak görülebilir.

Cumhuriyet gazetesi 15 Şubat’ta duyurduğu *“Şeriatı Karşı Kadın Yürüyüşü”* haberinin hemen ertesinde yine bu konuyla ilgili haberi manşetlerine taşımıştır. *“Kadının Duyarlılığı”* manşetiyle çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: *“On binlerce kadın, iktidarın ve sağ muhalefetin engellemelerine rağmen laiklik dersi verdi. RP ile DYP’nin engellemelerine; ANAP’ın desteğini çekmesi; Sağ muhalefette yer alan Büyük Birlik Partisi, Yeni Parti, Yeniden Doğuş Partisi, Yeni Demokrasi Hareketi’nin olumsuz tepkileri şeriatçı basın saldırıları ve hava muhalefetine karşı on binlerce kadın ‘Laik demokratik, çağdaş Türkiye için yürüdü. 50’yi aşkın demokratik kitle örgütünün katılımıyla yürüyen kadınların eylemlerine siyasi partiler arasında en yoğun katılım CHP’den oldu.”* Cumhuriyet gazetesi bütün muhalefete karşı, hatta hava muhalefetine bile, kadınların şeriatı karşı toplandığını ve eylemi gerçekleştirdiklerini dile getirmiştir. Cumhuriyet gazetesine göre iktidarın yanı sıra, diğer sağ partilerde bu gösterileri engellemek istemiştir, bununla birlikte ana

muhalefet partisi ANAP'da bu eylemlere destek vermemiştir. Cumhuriyet gazetesi tüm olumsuzluklara rağmen eylemin düzenlendiğini ve eyleme en çok katılımın CHP'den gerçekleştiğini okuyucularına duyurmuştur. Cumhuriyet gazetesi bu haberin devamında ise kadınların eylemde atığı ve muhalif medyada da çok popüler olan sloganları sütunlarına taşımıştır, haberin devamı şu şekildedir:

“Kadınlar ‘Kahrolsun şeriat, aydınlık Türkiye’, ‘Kamyon bekleme, örgütlen’, ‘Kadınız, güçlüyüz, şeriata karşıyız’, ‘Türkiye İran olmayacak’, ‘Türkiye laik kalacak’, ‘Hurafe ektiler, şeriat biçiyorlar’, ‘Ne şeriat sesi, ne tank sesi, istenen demokrasi’ sloganlarıyla istemlerini dile getirdiler. Hükümeti protesto eden kadınlar ‘Refah-Yol gidecek, şalter inecek’, ‘Çiller’in çetesi şeriatın bekçisi’, ‘Tansu evine, Türkiye senin neyine’ sloganlarını da attı” (Cumhuriyet, 16 Şubat 1997).

Kadınların protestolarda attıkları sloganları gazetenin sütunlarına taşıyan Cumhuriyet gazetesi, bu yolla o dönem muhalif medyada da pek yaygın olan, sloganları ve tabirleri okuyucusuna aktarmıştır. Şeriat karşıtı bu sloganlar, muhalif medya kuruluşlarında da birçok kez yer almıştır. Özellikle *‘Kahrolsun şeriat, aydınlık Türkiye’* ve *‘Türkiye İran olmayacak’* sloganları bu protestolardan, öncede medyada birçok kez yer almıştır. Bu sloganlar arasında yalnızca Refah Partisine gönderme yoktur, Refah Partisinin yanı sıra DYP'ye yönelik, daha doğrusu DYP başkanı Tansu Çillere yönelik protestolar vardır. Protestocuların attığı sloganlarda Tansu Çiller şeriat bekçisi olarak tanımlanmıştır, bunun yanı sıra *‘Tansu evine, Türkiye senin neyine’* sloganıyla, kendileri gibi hemcinsleri olan Tansu Çillerin bir kadın olarak evine dönmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

İncelenen gazetelerden bir başkası olan Yeni Şafak gazetesi ise kadınların yürüyüşünü ve protestosunu çok daha farklı bir şekilde yorumlamıştır. *“Tıpış Tıpış Yürüdüler”* manşetiyle çıkan Yeni Şafak gazetesi, Cumhuriyet gazetesinin aksine, düzenlenen bu gösterileri eleştiren bir dil kullanmıştır. Haberın devamı şu şekildedir: *“Günlerdir duyurusu yapılan ‘şeriata karşı yürüyüşe’ düzenleyicilerinden başka kimse katılmadı. Ankara’da çok sayıda kuruluş tarafından günlerdir organize edilen ve katılım anonsları yapılan ‘şeriata karşı kadın yürüyüşü’ fos çıktı. Yürüyüşe*

hazırlanan pankartları taşıyanların dışında fazlaca bir katılım olmaması dikkat çekerken, organizasyondaki dağınıklıkta göze çarptı. Bazı çevrelerin büyük umut bağladığı yürüyüşe, beklenen katılımın olmaması ise ‘Halk kimi ne kadar desteklediğini bir kez daha ortaya koydu’ şeklinde yorumlandı.” (Yeni Şafak, 16 Şubat 1997).

“Şeriatı karşı yürüyüş” eylemini Cumhuriyet gazetesiyle Yeni Şafak gazetesinin yorumlaması, birbirine tam zıt bir çizgi izlemektedir. Cumhuriyet gazetesine göre onbinlerce insanın katıldığı ve büyük destek gören eylemler, Yeni Şafak gazetesine göre düzenleyicilerin dışında katılımın olmadığı bir eylem olarak aktarılmıştır. İki gazetenin aynı haberi bu kadar farklı bir şekilde yorumlamasının nedeni, hiç şüphesiz ki siyasi düşüncelerinin farklı olmasıdır. Aynı haberin farklı düşünce yapılarına sahip iki yayın organı tarafından farklı bir şekilde yorumlanması, haber aktarımında ki öznelliğe veyahut taraflılığa işaretler. Yeni Şafak gazetesinin haberi aktarımında göze çarpan cümlelerden bazıları ise şu şekildedir, “düzenleyicilerden başka katılan olmadı”, Yeni Şafak gazetesi bu eyleme düzenleyenler dışında rağbet gösterilmediğini ve halkın bu eylemlere katılmadığını dile getirmiştir. “*Halk kimi ne kadar desteklediğini bir kez daha ortaya koydu şeklinde yorumlandı.*” sözü ise gazetenin kendi görüşünü, başka bir kaynaktan geliyor gibi aktarması şeklindedir. “*Bazı çevrelerin büyük umut bağladığı*” cümlesi Yeni Şafak gazetesinin sık sık gündeme taşıdığı darbe destekleyicilerine bir gönderme niteliğindedir.

Sivil toplum kuruluşları 28 Şubat sürecinde etkin rol oynamışlardır. Daha çok hükümet aleyhinde eylemlere imza atan sivil toplum kuruluşları, birçok kez hükümet muhalifi medya tarafından manşetlere taşınmıştır. Sivil toplum kuruluşları her ne yolla olursa olsun hükümetten kurtluma dileklerini dile getirmektedirler, bu isteklere darbeye dâhildir. Elde edilen bu veriler sivil toplum kuruluşlarının darbe yanlısı eylemlerde bulunduğunu kanıtlamaktadır. Bu bilgi varsayım kısmındaki yedinci varsayım olan “Sivil toplum kuruluşları bu dönemde etkin rol oynamıştır.” varsayımını kanıtlamıştır.

4.8.6. Refah-Yol Hükümeti ve Dış Politika

4.8.6.1. İnan ve Kudüs Gecesi

Milliyet gazetesinin 97 Şubat'ındaki ilk dış haberi İnan ile ilgili olmuştur. Bu dönemde muhalif medyanın yabancı ülke olarak hedef tahtasında İnan sürekli olarak bulunmaktadır. İnan'ın rejim ihraç etmeye çalıştığını savunan çevreler Refah-Yol döneminde sıkı bir şekilde İnan'ı eleştirmiştir. İnan ile olan haberler laiklik ve şeriat eksenli olmuştur. İnan ile ilgili haberlerden biri 7 Şubat tarihli ve "Skandal Elçi Gidiyor" başlıklıdır. Haberin devamı ise şu şekildedir: "Sincan'daki Kudüs Gecesi'ne katılan ve şeriatı övücü konuşmalarıyla büyük tepki toplayan Bagheri'yi RP gözden çıkardı. İnan'ın Ankara Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri'yle ilgili kriz bitti. Birçok icraatıyla Ankara'da istenmeyen adam durumuna gelen Bagheri konusunda bardağı taşıran son damla Sincan'daki gece oldu. Kamuoyunun büyük tepkisi üzerine RP, Bagheri'yi gözden çıkarmak zorunda kaldı. RP Grup Başkan Vekili Oğuzhan Asiltürk, Bagheri'nin Türkiye'yi terk edeceğini açıkladı ve şöyle dedi: 'Hiç kimse, gönderdik havasına girmesin. Zaten 5 - 6 ay önce bize veda ziyareti yapmıştı. Görev süresi sona erdi. Son neticeleri beklediğini söylemişti. Zaten gidiyor.'" (Milliyet, 7 Şubat 1997).

Milliyet gazetesi İnan elçisi Bagheri'nin Sincan'daki geceden sonra istenmeyen adam olduğunu ve Refah Partisinin onu gözden çıkarmak zorunda kaldığını, aktarmıştır. Bunun tam tersi olarak ise RP Başkan Vekili Oğuzhan Asiltürk, "Hiç kimse, gönderdik havasına girmesin. Zaten 5 - 6 ay önce bize veda ziyareti yapmıştı. Görev süresi sona erdi. Son neticeleri beklediğini söylemişti. Zaten gidiyor" cümlesi ise gazetenin ilk başta yazdığı cümleleri yalanlar niteliktedir. Gazeteye göre baskılar sonucu RP göndermek zorunda kalmıştır. Asiltürk ise tam tersini iddia etmektedir ve elçinin görevinin sona erdiğinin ve bundan dolayı ülkesine döndüğünü iletmektedir. Başkan Vekili gazetenin tam tersi bir açıklama yapmasına rağmen Milliyet gazetesi habere kendi yorumunu katarak, gelen baskılar sonucu İnan elçisinin gitmek zorunda kaldığını okuyucularına duyurmuştur.

Milliyet gazetesinin bu konuyla ilgili bir başka manşeti ise Orgeneral Çevik Bir'in sözleridir. *“İran’a Sert Mesaj”* manşetiyle çıkan Milliyet gazetesi haberin devamında Çevik Bir'in İran hakkında sözlerinin sütunlarına taşımıştır. Haberin devamı şu şekildedir. *“Orgeneral Çevik Bir ‘İran terörist devlet muamelesi görmelidir.’ ‘Washington’daki toplantıda konuşan Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, Tahran’ı rejim ihracı, PKK’ya destek ve kitle imha silahları konusunda suçlayarak ‘İran’ın teröristliği tescil edilmiştir’ dedi. İran Büyükelçisi Bagheri’nin Ankara’da bulunduğu saatlerde Orgeneral Bir’in ‘ülkesine döndü’ ifadesini kullanması dikkat çekti.”*

Milliyet gazetesi Orgeneral Çevik Bir'in sözlerini manşetlerine taşıyarak, Bir'in İran'a yönelik suçlamalarına yer vermiştir. *“İran’a Sert Mesaj”* manşetiyle, askeriyenin, İran'a yönelik bakış açısını yansıtan Milliyet gazetesi, bir nevi askeriyenin ve muhalif medyanın İran'a yönelik tutumlarını da gözler önüne sermiştir. Çevik Bir, İran'ı PKK'yı desteklemekle ve rejim ihraç etmeye çalışmakla suçlamıştır. Özellikle muhalif medya İran'ın, Türkiye'ye Refah-Yol döneminde rejim ihraç etmeye çalıştığını, çok sık bir şekilde gündeme getirmektedir. *“İran Büyükelçisi Bagheri’nin Ankara’da bulunduğu saatlerde Orgeneral Bir’in ‘ülkesine döndü’ ifadesini kullanması dikkat çekti.”* cümlesiyle de, Çevik Bir'in Bagheri'nin gidişinden önceden haberi olduğu ima edilmektedir. Bu yolla Bagheri'nin aslında, kendisinin gitmediği askeriye tarafından gönderilmesine karar verildiği, imajı da oluşturulmaktadır.

Milliyet gazetesinin aynı haberinin ikinci paragrafında ise bu sözlerin hükümet kanadında ki yansımaları şeklindedir. *“Tayan Refah Partisini uyardı”* cümlesiyle başlayan haberin devamı ise şu şekildedir: *“RP ile İran’a bakışımızda ayrılık var mı? Sorusu üzerine Bir ‘siyasi değerlendirme yapmam’ diyerek sözü Dışişleri Müsteşarı Öymen’e verdi. Öymen ‘iyi komşuluğun bedeli, Tahran’ın teröre desteği olmamalı’ dedi. Savunma Bakanı Tayan’da koalisyon ortağını uyardı: ‘Refah Partisi, İran PKK’yı himaye etmiyor derse aramızda görüş ayrılığı olur’ dedi”* (Milliyet, 21 Şubat 1997).

DYP’li Tayan’ın Refah Partisine yönelik olarak “*Refah Partisi, İran PKK’yı himaye etmiyor derse aramızda görüş ayrılığı olur*” sözleri, Tayan’ın Çevik Bir’e destek verdiğini göstermektedir. Gazetecilerin “*RP ile İran’a bakışınızda ayrılık var mı?*” sorusuna Çevik bir siyasi bir cevap vermiş ve “siyasi değerlendirme yapmam” diyerek, topu Dışişleri Bakanı Öymen’e atmıştır. Öymen’de, Çevik Bir’in sözlerini destekler nitelikte “*iyi komşuluğun bedeli, Tahran’ın teröre desteği olmamalı*” şeklinde bir ifadeyle, düşüncelerini açıklamıştır. Ordu ile koalisyonun küçük ortağının İran konusunda hem fikir oldukları göze çarpmaktadır. İran’a yönelik yapılan eleştirilerle paralel olarak, hükümete geldiğinden beri İran ile iyi ilişkiler kuran Refah Partisine yönelik eleştirilerde yöneltilmektedir. Dolaylı yoldan olsa da, İran’ı iyi bir müttefik olarak gören Refah Partisi eleştirilmektedir.

Cumhuriyet gazetesi dış politikada özellikle İran ile ilgili konulara, manşetlerinde çok sık bir şekilde yer vermiştir. Bu manşetlerden ilki 3 Şubat tarihli “*Türkiye, İran Olmayacaktır*” başlığıdır. Haberin devamı ise “*RP’li Belediye Başkanı ile şeriat çağrısı yapan İran Büyükelçisine tepki yağıyor*” şeklindedir. Şubat döneminde özellikle muhalif medyanın hedefinde, eylemlerinden dolayı İran ve İran elçisi bulunmaktaydı. Bu yönde yapılan bu haberin devamı ise şu şekildedir: “*Refah Partili Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldızın düzenlediği Kudüs gecesindeki şeriatçı çıkış, İç İşleri Bakanlığı ve DGM savcılığınca incelemeye alındı. Mülkiye müfettişlerinin, Bekir Yıldız’ın ifadesini alacakları belirtilirken emniyet de videobantlarını incelemeye başladı. Gecedeki şeriat çağrısına muhalefetten sert tepki geldi. CHP lideri Baykal ve DSP’li Özkan, Başbakan Yardımcısı Çiller’i göreve çağırdı. ANAP bu konuyu meclis gündemine getirdi. Savunma Bakanı Turhan Tayan RP’lilerin gündeme getirdiği ideolojik amaçlı konuların toplumda rahatsızlık yarattığını söyledi*” (Cumhuriyet, 3 Şubat 1997).

Cumhuriyet gazetesi “*Türkiye, İran Olmayacak*” manşetiyle, toplumda ki bir kesimin taşıdığı kaygılara atıfta bulunmuştur. Genellikle slogan olarak da kullanılan bu cümle 3 Şubat tarihinde Cumhuriyet gazetesinin manşetine taşınmıştır. Devamında ise Kudüs gecesini düzenleyenlerin, emniyet ve DGM tarafından incelendiği aktarılmıştır. Muhalefet bu geceyi sert bir şekilde eleştirmiştir ve meclis gündemine taşımıştır. Refah Partisi karşıtlarına göre bu olay, rejime karşı

düzenlenmiş en tehlikeli eylemlerden biriydi ve düzenleyenler biran önce cezalandırılmalıydı.

Cumhuriyet gazetesi bu konuyla ilgili bir başka manşetinde ise Refah Partisi ile İran arasında ki ilişkileri eleştirmiştir ve “*İran’ın Avukatı Refah*” diye bir başlık atmıştır. Haberin devamı ise şu şekildedir: “*Şeriat Çağrısı yapan Büyükelçi Bagheri’yi savunan RP: Zaten Türkiye’den ayrılacaktı. RP Grup Başkanvekili Oğuzhan Asiltürk, Bagheri’nin durumu için ‘zaten Türkiye’den ayrılacaktı’ değerlendirmesi yaptı. Asiltürk, ‘Bagheri Türkiye’yi terk ediyor. Zaten bize daha önce veda ziyaretine gelmişti ‘Büyükelçiyi biz gönderdik diye havalara girmek isteyenler varsa bilsinler ki Bagheri 5-6 ay önce gitmeye karar vermişti’ dedi*”(7 Şubat 1997, Cumhuriyet). Haberin devamında ki bir başka bölümde ise Bagheri’nin sıkıntı yarattığından bahsedilmiş ve ordu ile RP’nin arasının zaten gergin olduğunun, Bagheri’nin de bu gerilimi artırdığı aktarılmıştır. Aktarılan haberde ki diğer bölüm şu şekildedir: “*Türkiye, ordudan gelen baskılar üzerine, şeriat propagandası yapan İran Büyükelçisi Bagheri’nin ülkeden en kısa sürede ayrılmasının sağlanması için yollar aranıyor.*” Ordunun baskısı sonucu Bagheri’nin gönderilmesi için yollar aranıyor gibi bir cümle kuran Cumhuriyet gazetesi ilk paragrafıyla zıt bir yazı kaleme almıştır. Bagheri’nin Türkiye’yi terk edeceği kesin bir şekilde belli olmasına rağmen, “*ordudan gelen baskılar üzerine, şeriat propagandası yapan İran Büyükelçisi Bagheri’nin ülkeden en kısa sürede ayrılmasının sağlanması için yollar aranıyor.*” cümlesi Bagheri’nin gitmese bile ordunun baskısıyla gönderileceğini ima etmektedir.

İncelenen gazetelerden Yeni Şafak gazetesinin ise, bu konuyla ilgili olan haberleri aktarımı diğer gazetelerden farklılık göstermektedir. Yeni Şafak gazetesinin bu konuyla ilgili attığı ilk manşet 21 Şubat tarihli. “*ABD Tankları Sordu*” manşetiyle çıkan Yeni Şafak gazetesi haberin devamında ise şu şekilde devam etmiştir: “*ABD’li yetkililer Abdullah Gül’e, Sincan’da tankları yürütenlere ne ceza verileceği soruldu; Washington’da bulunan Gül’e görüşmeleri sırasında, en çok ABD’nin Türkiye’ye ve bölgeye ilişkin öncelikli ilgi alanları ile iç politikadan son gelişmeler konularında sorular soruldu. Hemen hemen tüm gazetecilerin üzerinde*

durduğu konu ise, Sincan'daki tank yürüyüşü oldu. ABD'li gazetecilerin 'Sincan'dan tankları yürütenler ne zaman cezalandırılacak?' diye sorması oldukça dikkat çekti."Aktarılan haberin ilk bölümünde ABD yetkililerin Sincan'da tankları yürütenlere nasıl bir ceza vereceklerini sorduğu aktarılıyor ve bu yolla ABD'li yetkililerin aslında bu eylemi gerçekleştirenlerin cezalandırılmasını istediği ima ediliyor. Haberin devamında ise ABD'li yetkililerin iç politikayla ilgili bilgi aldığı bildiriliyor. Aktarılan haberin devamında ise ABD'deki tüm gazetecilerin üzerinde durduğu konunun ABD'li yetkililer ile aynı olduğu, fakat farklı olarak Sincan'da tank yürüten kişilerin ne zaman cezalandırılacağını sordukları belirtiliyor. Söz konusu haberin ikinci bölümü ise şu şekildedir:

"Türk-Amerikan konseyinin yıllık toplantısı için ABD'nin başkenti Washington'da bulunan Devlet Bakanı Abdullah Gül, Refah Partisinin Türk toplumundaki toplumsal taleplerinin temsilcisi olduğunu, reaksiyoner bir hareket değil, değişimin önünü açacak bir halk hareketi, olduğunu belirterek, ABD'nin RP ile ilgili bilgi edinirken 'birinci elden' kaynaklara dayanması gerektiğine dikkat çekti." (Yeni Şafak, 21 Şubat 1997).Gündeme getirilen haberde Abdullah Gül, Refah Partisinin olumsuzluklara bir refleks olarak iktidara gelmediğini dile getirmiştir. Aktarılan mesajın devamında, Abdullah Gül, Refah Partisinin hareketinin toplumsal bir hareket olduğu ve bu hareketin devam edeceğinin bilinmesi gerektiğini, ABD'li yetkililere aktarmıştır. Abdullah Gül aynı zamanda Refah Partisi ile ilgili haberlerin birinci elden yani Refah Partililerden alınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu cümlede ima edilen mesaj, Refah Partisine muhalif olan çevrelerin ve ordunun Refahla ilgili olarak doğru bilgi vermediği ve bilgileri çarpıttığı yönündedir. Sincan'daki olayla ilgili olarak aynı haberin farklı bakış açılarıyla aktarıldığı göze çarpmaktadır.

4.8.6.2. Refah-Yol Döneminde Dış Politikada Gerçekleşen Diğer Olaylar

Milliyet gazetesinin dış kaynaklı haberi yine laiklik ve şeriat eksenlidir. Bu kez ABD Dışişleri Bakanı Albright'ın laiklik ile ilgili sözleri Milliyet gazetesinin manşetine taşınmıştır. *"Laiklik Uyarısı"* manşetiyle verilen haberin devamı şu şekildedir: *"ABD Dışişleri Bakanı Albright: 'Türkiye'nin laik bir ülke olması bizim*

için çok önemli. Bu konuyu Başbakan Erbakan'a da ilettik.' Bu güne kadar Erbakan ile görüşen en üst düzeyli ABD yetkilisi olan Albright, Türk Başbakanı ile geçen Temmuz'daki buluşmalarını 'Türkiye'nin laik bir devlet olarak kalmasının hayatiyeti konusundaki hassasiyetimizi kendisine açıkça belirttik' diye açıkladı." (Milliyet, 13 Şubat 1997).

Milliyet gazetesi ABD Dışişleri bakanının laiklik ile ilgili olan sözlerini manşetlerine taşımıştır. Aslında Dışişleri bakanının laiklik ile ilgili kullandığı bir tek cümle olmasına rağmen, Milliyet gazetesi bu sözleri farklı şekillerde okuyucusuna duyurmuştur. "*Erbakan ile görüşen en üst düzeyli ABD yetkilisi*" sözleriyle de haberin önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Milliyet gazetesi bu haberle ABD'nin de anti-laik tutumlara karşı olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. İçerdeki tepkinin haksız olmadığına da bir göstergesi olarak duyurulan haber, Refah Partisine yönelik olan baskının sadece içerden değil ayrıca dışarıdan da olduğunun göstergesidir.

Cumhuriyet gazetesi de ABD Dışişleri Bakanı Albright'ın şeriat ile ilgili sözlerini manşetlerine taşımıştır. "*ABD Laik Türkiye İstiyor*" manşetiyle çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: "*ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright Kongre'de Açıkladı; Türkiye'nin laik durumunun önemli olduğunu ve NATO ittifakı içindeki stratejik müttefik rolünün Dağlık Karabağ konusunda da etkilediğini söyleyen Albright, Kıbrıs sorununun uzun süredir çözümlenmediğine dikkat çekti...*" Haberin devamında ise Albright Türkiye'nin laik kalmasıyla ilgili sözler sarf etti. Cumhuriyet gazetesi haberin devamında "*Albright 'Türkiye'nin laik bir ülke olması bizim için çok önemlidir'*" açıklamasını aktardı.

Aslında Albright Türkiye'nin dış politikasıyla ilgili birçok söz sarf etmesine rağmen, manşetlere yansıyan ve muhalif medya tarafından yoğun bir şekilde ilgi gören cümlesi "*Albright 'Türkiye'nin laik bir ülke olması bizim için çok önemlidir'*" cümlesi olmuştur. Muhalif medya birçok kez Refah-Yol hükümetini özellikle de Refah Partisini irticacı olmakla itham etmiştir. Bundan dolayı yabancı ülkelere,

özellikle de ABD'den bu konuyla ilgili gelen mesajlar manşetlere taşınmış ve bu mesajlara büyük önem verilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin bu konuyla ilgili bir sonraki manşetinin ana teması yine ABD ve laikliktir. “*ABD’den Dört Mesaj*” başlığıyla çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: “*Türk heyeti Washington temaslarını sürdürüyor. Clinton yönetimi önemli uyarılarda bulundu. ABD Türk heyetine İran, Kıbrıs, rejim ve NATO’nun genişlemesi konusunda dört mesaj ilettiler. Yunanistan’la Türkiye arasında ki Kıbrıs ve Ege sorunlarının biran önce çözülmesi gerektiğini vurgulayan ABD, NATO’nun genişlemesi için ortaya koyduğu formüle destek istedi. Türkiye ise sürekli sorun çıkararak Yunanistan’ı ABD’ye şikâyet etti.*” Türk heyetinin ABD’deki temaslarından bahseden gazete, aynı zamanda Türk dış politikasıyla ilgili olarak ABD’nin İran, Kıbrıs, rejim ve NATO ile ilgili olan mesajlarını okuyucularına aktarmıştır.

Bir sonraki paragrafta ise laiklik ile ilgili gelişen olaylar aktarılmıştır. Gazeteye yansıyan cümleler şu şekildedir: “*ABD’nin terörist ülkeler ilan ettiği Libya ve İran ile Türkiye’nin ilişkisinin yanı sıra rejim sorunu da Washington’da tartışıldı. Abdullah Gül’ün İran ile ilişkiyi savunmasına karşın Orgeneral Çevik Bir ve Milli Savunma Bakanı Tayan bu ülkeye sert eleştiriler yöneltti, Türkiye’nin laik kalması ve darbe olmaması yönünde mesajlar veren ABD’ye güvence verildi.*” (Cumhuriyet, 21 Şubat 1997). Türkiye’nin iç sorunları ne yazık ki ABD’de tartışma konusu olmuştur. Hükümetin ortağı olan iki partinin temsilcileri bile İran ile olan ilişkilerde ters düşmüşlerdir. Hükümetin küçük ortağının temsilcisi Milli Savunma Bakanı Tayan, Orgeneral Çevik Bir ile İran konusunda mutabık olmuşlardır. Buna karşın Refah Partili Abdullah Gül bu ikilliyeye katılmamıştır.

Cumhuriyet gazetesinin 22 Şubat tarihli manşeti yine ABD’de temaslarda bulunan Türk heyetiyle ilgilidir. Bu kez başlık şu şekildedir “*İran ile İlişkinizi Kesin*” haberin devamı ise şu şekildedir: “*Clinton yönetimi, Türk-Amerikan ilişkilerinin düzelmesi için koşulu açıkladı; İran ile İlişkinizi Kesin. ABD’de temaslarını sürdüren Türk heyetinin farklı görüşleri bir kez daha ortaya çıktı.*

Abdullah Gül 'İran için terörist ülke denemeyeceğini' dile getirirken DYP'li Savunma Bakanı Turhan Tayan ve Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, İran'ın teröre destek verdiğini, İslam rejimi ihraç etmeye çalıştığını belirttiler. Gül, Tayan ve Bir'in tepkileri birbirlerine gazeteciler aracılığıyla açıklamaları dikkat çekti."Gazete ülke içinde yaşanan çatışmanın ve anlaşmazlığın ABD'ye de taşındığını aktarmaktadır. Aktarılan habere göre DYP'li Savunma Bakanı ile Genelkurmay İkinci Başkanı aynı safta yer alırken, hükümetin büyük ortağının temsilcisi farklı bir tarafta yer almaktadır.

"Erbakan'a randevu alınamadı ABD yönetimi, Gül'e Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan gerginliğin aşılabilmesinin ön koşulunun İran ile ilişkilerin kesilmesine endekslendiğini belirtti. Erbakan'ın ABD'yi ziyaret etmek istediğini söyleyen Gül'e Beyaz Sarayın kurmayları olumlu yanıt vermedi. Türk heyetinin, kaldıkları otelde karşılaşmamaya çaba gösterdikleri ve hatta konuşmaktan kaçındıkları da gözlemlendi"(Cumhuriyet, 22 Şubat 1997). Haberin devamında ise Başbakanı küçük düşürücü cümleler kullanılmıştır. Erbakan'ın, Abdullah Gül aracılığıyla Beyaz Saraydan randevu istediği fakat Beyaz Saray kurmaylarından olumlu yanıt almadığı aktarılmıştır. Burada ABD'nin, Erbakan ve partisine yüz çevirdiği manası çıkmaktadır. Cumhuriyet gazetesi, ABD'nin sürekli olarak İran ile ilgili olarak Türkiye'yi uyardığını ve İran rejimine karşı olduğunu okuyucularına aktarmıştır.

Cumhuriyet gazetesi ertesi gün Şubat ayındaki en favori haberi olan İran ile ilgili haberi manşetlerine taşımıştır. Muhafif basına göre, düzen için her zaman potansiyel bir tehdit oluşturan İran, Refah-Yol döneminde hiç olmadığı kadar yüksek bir tehdit içermekteydi. Cumhuriyet gazetesinin İran'a yönelik attığı manşet *"İran'dan Tehdit"* şeklindedir. Haberin devamı ise şu şekildedir: *"Tahran, Karadayı'nın İsrail ziyaretine misillemede bulunmaya hazırlanıyor; Koalisyonun büyük ortağına yakınlaşırken PKK terörüne de destek veren İran, terör örgütüne kucak açan Suriye'de, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın İsrail ziyaretine karşı tehditte bulundu. İran Savunma Bakanı Muhammed Furuzande, Karadayı'nın İsrail ziyaretini ülkesini Şam ile ittifaka zorlayacağını*

söyledi. İran, tavrını göstermek için bu hafta başında Suriye'ye savunma bakanı Muhammed Furuzande'yi gönderdi.” Aktarılan haberin ilk bölümünde ki “Koalisyonun büyük ortağına yakınlaşırken PKK terörüne de destek veren İran” cümlesi göze çarpmaktadır. Gazete İran ile Refah Partisinin birbirleriyle iyi anlaşmış olduğunu, bunun karşın İran'ın terör örgütü PKK'ya destek verdiği belirtilmiştir. Bu şekilde Refah Partisinin dolaylı yollardan olsa da devletin en büyük düşmanı olan PKK'yı desteklediği çıkarımına varılabilir. Aktarılan haberin devamında ise İran'ın, Karadayı'nın İsrail ziyaretine misilleme olarak, Suriye ile ilişkileri artırma tehdidinde bulunduğu aktarılmaktadır. Haberin devamında ise Karadayı'nın İsrail ziyaretinin içeriği aktarılmıştır, haberin devamı şu şekildedir:

“Karadayı'nın İsrail ziyareti, Ankara ile Tel-Aviv arasında hızla gelişen askeri işbirliğinin zirveye çıkmasının göstergesi olarak değerlendiriliyor. İki F-4 uçağını modernize edilmek üzere dün gönderildiği İsrail'e Nisan ayında Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan'ın gitmesi bekleniyor. Bölgenin önemli iki deniz gücüne sahip iki ülkesi Türkiye ve İsrail arasındaki ilk deniz tatbikatı da Mayıs ayı başında Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilecek.” (Cumhuriyet, 23 Şubat 1997). Türkiye'nin, İsrail ile uçak modernizasyonu ile başlayan yakınlaşmasının deniz tatbikatına kadar varacağını aktaran Cumhuriyet gazetesi, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan'ın da, İsrail'i ziyaret edeceğini aktarmaktadır. Türkiye'nin askeri kanadının, kendilerine göre İran ve Suriye tehdidine karşın, İsrail'e yakınlaştığı belirtilmektedir.

Cumhuriyet gazetesi üst üste bu konuyla ilgili manşetler atmıştır. “Çevik Bir'e Destek” manşetiyle çıkan gazete haberin devamında ise şu şekilde devam etmiştir: “Genelkurmay İkinci Başkanının ABD'deki sözleri Türkiye gündemine oturdu. “RP'nin ortağı DYP, Çevik Bir'in 'Atatürk'ün mirasını koruyacağız' sözlerine sahip çıktı. Türk Silahlı Kuvvetlerinin devrimlerin ve Cumhuriyetin bekçisi olduğunu belirten DYP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Gölhan, 'Çevik Bir yasalar çerçevesinde TSK'ya verilen görevleri dile getirmiştir, Bir'in açıklaması bu çerçevededir' dedi. CHP Genel Sekreter Yardımcısı Haydar Oymak da Bir'in Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli kurumlarından birinin mensubu olduğunu

vurgulayarak, yaklaşımının doğal olduğunu vurguladı. Oymak, Bir'in yaklaşımını, siyasi tartışmaların içinde değerlendirmemek gerektiğini de söyledi. MHP Genel Başkanı Türkeş de Bir'in görüşlerini onayladığını belirtti.”(Cumhuriyet, 24 Şubat 1997).

Orgeneral Çevik Bir'in ABD'de kurduğu cümleleri destekler bir mahiyette manşet atan Cumhuriyet gazetesi, daha sonra Çevik Bir'in cümlelerini okuyucularına aktarmıştır. Bu haberde Refah Partisine yönelik eleştirilen yönlerin yanı sıra bu eleştirilere, koalisyonun küçük ortağı DYP'nin Genel Başkan Yardımcısının katıldığı aktarılmaktadır. Gölhan'a göre yapılan açıklamalar yasalar çerçevesindedir ve doğal karşılanmalıdır. Refah Partisine muhalif olan CHP'den de açıklamaları aktaran Cumhuriyet gazetesi, CHP Genel Sekreter Yardımcısı Haydar Oymak'ın Çevik Bir'i destekleyen ve öven sözlerine de yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesi Çevik Bir'in konuşmasıyla birlikte, sadece RP'ye muhalif olan partilerin veya kişilerin konuşmalarına yer vermiştir.

Yeni Şafak gazetesinin Abdullah Gül ve Türk heyetinin ABD ziyaretini aktarımı diğer gazetelerden farklılık göstermektedir. *“Refah'la Çalışırız”* manşetiyle çıkan Yeni Şafak gazetesi ABD'nin Refah Partisinden memnun olduğu ve çalışmak istediğini hedef kitlesine duyurmuştur. Aktarılan haberin devamı ise şu şekildedir: *“Abdullah Gül ile görüşen ABD'li yetkililer, Refah Partisi'ne sıcak mesajlar gönderdi; Refah-Yol hükümetinin kurulduğu ilk tarihlerde Refah Partisine karşı olumsuz ve soğuk bir tavır sergileyen ABD, bu tavrından vazgeçmiş gözüküyor. Devlet Bakını Abdullah Gül'e oldukça sıcak ve davranan ABD'li yetkililer, uzun vadede Refah Partisi ile çalışabilecekleri mesajını veriyorlar.”*

Verilen haberde, aktarılan mesajlar diğer gazetelere göre taban tabana zıt bir çizgi arz etmektedir. Yeni Şafak gazetesi diğer gazetelerin iddiaların tam tersine ABD'nin Refah-Yol hükümetine ve Refah Partisine sıcak mesajlar aktardığını aktarmıştır. Gazeteye göre Refah-Yol hükümeti kurulduğunda, ABD soğuk ve olumsuz bir tavır sergilemiştir fakat şu anda Refah Partisine yönelik olumlu mesajlar verdiği aktarılmaktadır. Yeni Şafak gazetesi diğer gazetelerin aksine bu gezinin

olumlu geçtiğini ve sıcak temaslarda bulunulduğunu okuyucularına aktarmıştır. Aynı haberin devamı ise şu şekildedir:

“Washington’daki resmi temaslara sürdüren Devlet Bakanı Abdullah Gül, Refah-Yol hükümetinin, son yıllarda kurulan en istikrarlı hükümet olduğunu söyledi. Gül’ün de bir konuşma yaptığı Türk-Amerikan konseyi toplantısında konuşan ABD Ankara Büyükelçisi Mark Grossman, RP’li Devlet Bakanı Fehim Adak için ‘muhteşem bir adam’ diyerek RP’yi övdü ve Türkiye’nin geliştirmekte olan en büyük 10 ülkeden biri olduğunu söyledi. Koltuğunda gayrimenkullerin özelleştirilmesi, uydu kentlerin kurulması gibi büyük ekonomik dosyalarla temaslara sürdüren Gül, İran, Libya gibi halkı Müslüman olan ülkelerle olan ilişkilerini ise şöyle açıklıyor: Bu, batıya karşı alternatif bir işbirliği değildir. Türkiye komşularıyla birlikte Batı ile olan ilişkilerini sürdürmek istiyor.” (Yeni Şafak, 22 Şubat 1997).

Abdullah Gül’ün mesajlarını aktaran Yeni Şafak gazetesi ABD Ankara Büyükelçisi Grossman’ın mesajlarına da yer vermiştir. Türk heyetinin ekonomik yatırımlar ve dosyalar ile ABD’ye gittiğini aktaran Yeni Şafak gazetesi bu gezinin ekonomik boyutu olduğuna da vurgu yapmıştır. İran ve Libya hakkında da konuşan Abdullah Gül, Türkiye’nin Müslüman olan ülkelerle olan ilişkisinin artırmasının, batıya alternatif bir yol aramak olmadığını dile getirmiştir ve Türkiye’nin komşularıyla iyi ilişkiler kurmak istediğini söylemiştir. Hükümet muhalifleri tarafından birçok kez eleştirilen İran ve Libya meselelerinin batı tarafından yanlış anlaşılmasını istemeyen Gül bu mesajı ABD’ye aktarmıştır.

Elde edilen bu veriler araştırmanın dördüncü varsayımı olan “28 Şubat sürecinde dış güçlerin etkisi olmuştur” varsayımını haklı çıkarmaktadır. 28 Şubat sürecinde özellikle ABD’nin iç politikaya karıştığı açık bir şekilde ortadadır. Hem hükümet muhaliflerinin ve ordunun ABD’den destek alma çabaları hem de hükümetin ABD’den destek alma çabaları manşetlere taşınmaktadır. ABD yaşanan bu süreç de aktif rol oynamıştır, siyasiler ve askeri kanat ABD’den yaptıkları açıklamalarla ülkenin gündemini meşgul etmişlerdir.

4.8.7. Darbe ve Rejim ile İlgili Haberler

Hiç şüphesiz ki 97 Şubat'ının en fazla tartışılan konusu, rejim ile darbe söylentileriydi. Şeriat ve darbe ikileminde kalan toplum ve medya bu süreci dikkatle izlemiştir. Bu sancılı süreç birçok kez medyanın manşetlerine yansımıştır. Hükümete muhalif olan medya, askeri kanattan yana bir tavır sergilerken hükümet yanlısı medya ise, hükümet kanadından yana tavır sergilemiştir. Türk halkı darbe vukuatlarına aşina olduğundan dolayı bu süreçte epeyce tedirgin bir hal almıştır. Muhalif medya, iktidarı özellikle de Refah Partisini anayasal düzenin dışına çıkarmakla ve orduyu darbeye zorlamakla itham ederken, iktidar yanlısı medya ise, bazı çevrelerin ve muhalif medyanın darbeye heveslendiğini okuyucularına aktarmaktadır. Bu süreci bize en iyi anlatacak materyal hiç şüphesiz ki medya kuruluşlarının yazıları ve manşetleridir. Bu bölümde medyaya yansıyan darbe ve rejim tartışmaları incelenmiştir.

4.8.7.1. Kudüs Gecesi ve Sincan'daki Tanklar

Milliyet gazetesi 5 Şubat tarihinde “*Sincan Manevrası İktidarı Sarstı*” manşetiyle çıkmıştır. Sincan'da yürüyen tankları haber yapan Milliyet gazetesi haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: “*Kudüs Gecesi ile şimşekleri üzerine çeken ilçe, dün palet sesleriyle uyandı. ‘Refah-Yol dağılıyor mu?’ tartışması başladı. Türk Silahlı Kuvvetleri, şeriat provasına sahne olan Sincan'da gövde gösterisi yaptı. 20 tank ile 15 zırhlı kariyerin ilçeden geçişi, geniş yankı uyandırdı. Borsa aniden düştü. Reuters, AP gibi büyük ajanslar, harekâtı resimli olarak dünyaya duyurdu. Başkent dün hareketli bir gün yaşadı. Çiller, 1.5 saat Cumhurbaşkanı Demirel ile görüştü ve Erbakan ile bir araya geldi. Çiller daha sonra, ‘Hükümetten çekilme’ konusunda DYP'nin tek karar organı olan Genel İdare Kurulu'nu olağanüstü topladı. Erbakan ise Sincan için ‘Cumhuriyet Bayramı'nda da 240 tank geçiyor. Ne olmuş yani’ dedi.*” (Milliyet, 5 Şubat 1997).

Milliyet gazetesine göre Kudüs gecesiyle şimşekleri üzerine çeken ilçe bu kez şehirde yürüyen tanklarla dikkatleri üzerine çekmiştir. Muhalif medyanın sık sık

gündeme getirdiği koalisyon dağılıyor ibareleri bu haberde de hayat bulmuştur. Milliyet gazetesine göre şeriat provası yapılan ilçede bu kez ordu gövde gösterisi yapmıştır. Haberde ordunun gerçekleştirdiği bu eylem Kudüs gecesine ve şeriata bir misilleme olarak yansıtılmıştır. Gazete ayrıca olayın önemini aksetmek amacıyla dünyanın büyük ajanslarının da olayı duyurduğunu aktarmıştır. Haberin devamında Çiller “‘Hükümetten çekilme’ konusunda DYP'nin tek karar organı olan Genel İdare Kurulu'nu olağanüstü topladı” cümlesiyle tekrardan hükümetin dağılma ihtimaline atıfta bulunulmuştur. Aynı zamanda Başbakan Necmettin Erbakan'ın bu konuyla ilgili sözleri de habere eklenmiştir.

Cumhuriyet gazetesi de bu olaya manşetlerinde yer vermiştir. “*Sincan, Hükümeti Salladı*” manşetiyle çıkan, Cumhuriyet gazetesi haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: “*Laiklik karşıtı gelişmeler TBMM'yi Refah-Yol'a karşı harekete geçirdi. Laik Cumhuriyete karşı yöneltilen ve hızla tırmandırılmaya yönelik tehditler karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Sincan'dan tankları geçirmesi, başkent kulislerinde 'RP'siz hükümet arıyor' şeklinde yankılandı. TBMM'de yeni hükümet arıyor şeklinde yorumlandı. Gözler en az 11 milletvekilinin transferi umulan DYP'de. DYP'den milletvekili transferi olasılığı için ANAP lideri Yılmaz ile Demokrat Türkiye Partisi lideri Cindoruk arasında görüşme yapıldı ve DSP Genel Başkanı Ecevit'e de yeni bir hükümette yer alması için baskıların yoğunlaştığı söyleniyor. MHP lideri Türkeş'in de yeni hükümet formülleri için arayışa girdiği belirtiliyor.*”(Cumhuriyet, 6 Şubat 1997).

Cumhuriyet gazetesi Refah Partisinin artan rejim karşıtı eylemleri sonucu TBMM'nin harekete geçtiğini duyurmuştur. Gazete bu cümlesiyle RP'yi ve koalisyon ortağı DYP'yi meclis dışında bir oluşum gibi lanse etmektedir ve tüm TBMM harekete geçmiş gibi bir cümle kurmaktadır. Aynı zamanda Sincan'da gelişen olayların, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından laik Cumhuriyet'i koruma amacıyla yapıldığı aktarılmaktadır. Milliyet gazetesinin de sık sık gündeme getirdiği yeni hükümet oluşumuna atıfta bulunan gazete, TBMM'deki diğer partilerin yeni hükümet oluşturmak için harekete geçtiklerini aktarmaktadır. Muhalif partilerin 28 Şubat sürecinde sık sık başvurdukları yöntem olan, DYP'den milletvekili koparma ve

hükümeti yıkma senaryoları tekrar Cumhuriyet gazetesinin sütunlarına taşınmıştır. Gazete aynı zamanda Cindoruk'tan da bahsetmiş ve Cindoruk'un DYP'den milletvekili koparmaya çalıştığı aktarılmıştır.

Yeni Şafak gazetesi de Sincan'daki tank yürüyüşünü manşetlerin taşımıştır fakat diğer muhalif medya organlarının tersine eleştirel bir çerçeveden olaya yaklaşmıştır. Yeni Şafak gazetesinin 6 Şubat tarihli manşeti “*Hiç Boşuna Uğraşmayın*” şeklindedir. Haberin devamı ise şu şekildedir: “*Demokrasi dışı formüllere Türkiye'nin tahammülü yok. Sincan kriziyle başlayan 'anti-Refah kampanyasına' dönüşürken siyasi elitler seçilmiş koalisyona karşı 'atanmış hükümet' arayışında. Başbakan Necmettin Erbakan'ın Taksim'e cami yapılması, kurban derilerini istenen kurumlara verilebilmesi ile başörtüsü serbestliğine ilişkin talepler, RP'li bazı yerel yöneticilerin yersiz hareketleri ve medyanın kışkırtmasıyla gündemden düşerken, ayyuka çıkan 'darbe senaryoları' ortalığı karıştırmaya devam ediyor. Sincan'da yapılan Kudüs gecesinin hemen ardından, İnterstar muhabiri Işıl Gürel'e yapılan saldırı, bütün sağduyulu çevrelerin tepkisine neden olurken, önceki gün Sincan sokakların fetheden tanklar, endişelerin bir kat artmasına yol açtı.*” Yeni Şafak gazetesi darbe için çabalayanlara bir gönderme yapmıştır ve “*Hiç Uğraşmayın*” demiştir. Yeni Şafak gazetesine göre birileri sürekli darbeye zemin hazırlamak ve darbe yapmak için uğraşmaktadır. “*siyasi elitler seçilmiş koalisyona karşı 'atanmış hükümet' arayışında*” cümlesiyle halkın üzerinde bir konuma sahip siyasi elitlerin, halk tarafından seçilmiş temsilciler yerine, darbe ile atanmış kişileri başa getirmeye çalıştığını ima etmektedir. Yeni Şafak gazetesi ayrıca, RP'li bazı yerel yöneticileri de eleştirmektedir. Onların da darbe şakşakçılarına yardımcı olduğunu belirten gazete, yerel yöneticilerin davranışlarını yersiz bulmaktadır. Yeni Şafak gazetesine göre darbe söylentileri muhalif medyanın kışkırtması sonucu gündeme gelmiştir bu faaliyetleri “ortalığı karıştırma” olarak nitelendiren Yeni Şafak gazetesi bu yolla muhalif medyayı tekrar eleştirmektedir. Gazete İnterstar muhabirine yapılan saldırıyı eleştirmiştir ve en son olarak da sadece bir cümleyle Sincan'daki tank yürüyüşüne atıfta bulunan gazete, “*Sincan sokakların fetheden tanklar*” cümlesiyle alaycı bir yoldan bu olayı eleştirmiştir. Görüldüğü gibi iktidar

yanlısı medya kuruluşu, Sincan'da gerçekleşen olayı pek fazla eleştirememiş ve alaycı bir cümleyle geçiştirmiştir. Aynı haberin devam ise şu şekildedir:

“Refah ile ipleri tamamen kopartmayı amaçlayan siyasi ve askeri elitler, TSK'nın darbe yapmasına müsait şartların oluşmayacağı varsayımından yola çıkarak, siyasi partilere mesaj vermeye çalışıyorlar. TSK'ya yakın bir kaynak ‘Şu anda Türkiye’de darbe yapılması için geçerli bir sebep yok. Zaten kuvvet komutanları da bunu bildikleri için kamuoyuna mesaj vermeye çalışıyorlar, şimdi TSK'nın üst düzey komutanları, diğer tüm partileri RP'ye karşı birleştirerek, bir milli mutabakat hükümeti oluşturmak istiyorlar’ diye konuştu.” (Yeni Şafak, 6 Şubat 1997).

Gazeteye göre siyasi ve askeri elitler Refah Partisi ile bağları tamamen koparmak istemektedir. Gazete ayrıca isim belirtmeden yani kaynağı belli olmayan bir mesajı okuyucularına aktarmaktadır. TSK'ya yakın bir kaynak olarak nitelenen bu kaynak, askeri darbenin olmayacağını fakat RP'nin siyasi yollarla devrilmesi için askeriyenin arayışta olduğunu dile getirmektedir.

Yeni Şafak gazetesi üst üste darbe söylentileriyle ilgili manşet atmaya devam etmektedir. Bu kez ekonomik çevreler referans gösterilerek, darbe meraklıları ve darbeciler uyarılmaktadır. *“Maceraya Hayır!”* manşetiyle çıkan gazete haberin devamını şu şekilde devam etmiştir: *“İş dünyası son günlerde ortaya atılan darbe söylentilerinden rahatsız. ‘Refahsız hükümet’ formülleri üretmeye çalışan kimi çevreler demokrasi dışı çıkış yolları ararken, ülkenin uzun yıllar sonra siyasi bir istikrara, kavuştuğunu düşünen iş dünyası ise özellikle darbe söylentilerinden oldukça rahatsız. Türkiye'nin demokratik bir ülke olmasından dolayı sorunlarında demokratik yollarla çözülmesi gerektiğine inanan iş adamları, siyasilerin geçmişten ders alarak hareket etmesini istiyorlar. Kimi çevrelerin rejimin tehlikeye girdiğini iddia ederek askeriyeye davetiye çıkarması da iş dünyasında tepkilere neden oldu. İş adamları ortaya atılan bu darbe söylentilerinden oldukça rahatsız olduklarını açıkça dile getiriyorlar. İşadamları Türkiye'nin kaybedecek zamanı olmadığını ve darbe bezirgânlı yapmanın ülkeye zarar getireceğini belirterek, sorunların demokratik*

yollarla çözümlenmesi gerektiğini söyledi. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı Refik Baydur, askeri darbe söylentilerinin anlamsız olduğuna dikkat çekti. Askerden medet ummanın kesinlikle yanlış olduğuna işaret eden TÜGİAD Genel Başkanı Murat Bektig de, bugünkü şartlarda askerinin darbe yapmak gibi bir problemi olmadığını, olası bir darbenin ülkeyi 20 yıl geriye götüreceğini de ifade etti.” (Yeni Şafak, 7 Şubat 1997).

Yeni Şafak gazetesi bu kez iş dünyasının darbeye karşı olduğunu bizzat iş adamlarının dilinden okuyucularına aktarmaktadır. “Refahsız hükümet formülleri üretmeye çalışan kimi çevreler” cümlesiyle tekrardan Refah-Yol hükümetini yıkmaya çalışan çevrelere gönderme yapan gazete haberin devamında ülkenin siyasi bir iktidara sahip olduğunu belirtmektedir.

4.8.7.2. Rejim ve Laiklik ile İlgili Diğer Haberler

Milliyet gazetesi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in rejim ile ilgili sözlerini manşetlerine taşımıştır. “Demirel Kaygılı” manşetiyle çıkan gazete haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: “Rejim beklentileri yüzünden devletin yönetilmesi sıkıntılı hale geldi. Siyasi otorite dinlenmez oldu. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel müdahale ve darbe laflarıyla Türkiye’de idarenin otoritesinin zayıfladığını belirtti ve rejim beklentilerinin devletin idaresini zora soktuğunu söyledi. Şeriat tartışmalarına Demirel sert çıktı: ‘Ne Cezayir, ne de İran olan Türkiye şeriat istenmez. Şeriat isteyen Atatürk Cumhuriyetinin koyduğu hukuk sistemine ve hukuk devletine karşı çıkıyor demektir.’ Türkiye Cumhuriyetinin Anayasasında laik, demokratik hukuk devletinin değişmez ilkeler olarak yer aldığına dikkat çeken Demirel noktayı koydu ‘Şeriatı kimse getiremez’ ”(Milliyet, 18 Şubat 1997).

Milliyet gazetesi Demirel’in devletin sistemi ve şeriat ile ilgili sözlerini sütunların taşımıştır. Süleyman Demirel’de rejim ve darbe söylentilerine gönderme yaparak, ülkenin bu ikilemde kaldığının altını çizmiştir. Refah Partisinin rejim ile ilgili beklentilerinin, yönetimi zorlaştırdığından bahseden Süleyman Demirel, partinin bu davranışlarının, yönetimi çıkmaza sürüklediğinden de bahsetmiştir. Bu

ülkede kesinlikle şeriatın olmayacağını vurgulayan Süleyman Demirel, bunu isteyenlerin hukuk sistemine ve devlete ihanet ettiğini vurgulamıştır.

Milliyet gazetesi bu konuyla ilgili bir başka haberinde tekrar Süleyman Demirel'i manşetlerine taşımıştır. Cumhurbaşkanının siyasette gelişen olaylara ilgili olan rahatsızlıklarına yer veren gazete, Cumhurbaşkanının yetkisi olması durumunda ülkeyi seçimlere götürmek istediğini belirtmiştir. Milliyet gazetesinin 24 Şubat'taki manşeti "*Yetkim Olsa Seçime Götürürüm*" şeklindedir. Haberin devamı ise şu şekildedir: "*Cumhurbaşkanı Demirel son siyasi gelişmeleri Milliyet'e değerlendirdi: 'Rahatsızlık var.' Demirel, Cumhuriyetin temel niteliklerini değiştirmek için yola çıkacak hiçbir heyetin uzun ömürlü olamayacağına dikkat çekti. Askeri müdahalenin söz konusu olmadığını belirten Demirel, 'Kim dini istismar edip, rejimin karakterini değiştirmeye kalkarsa, Başsavcı karşısına çıkar.'* Cumhurbaşkanı, demokrasinin bir "*fair – play*" olduğunu, kartları açık ve dürüst oynamak gerektiğini vurguladı ve '*Aksi halde Cumhuriyetin canına okursunuz*' diye konuştu. '*Ben tarafsızım. Ama Cumhuriyet konu olunca tarafım*' diyen Demirel, varlığını Cumhuriyete borçlu olan her kuruma seslendi: '*Laik rejime sahip çıkın*' " (Milliyet, 24 Şubat 1997).

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in hedefinde rejim karşıtları ve dolaylı olarak da, kurulduğundan beri rejim karşıtı olarak görülen Refah Partisi vardır. Demirel, Refah Partisini kastederek "*Cumhuriyetin temel niteliklerini değiştirmek için yola çıkacak hiçbir heyet uzun ömürlü olamayacak*" demiştir. Süleyman Demirel sık sık isim vermeden rejim ile ilgili konularda Refah Partisi'ni eleştirmiştir. Demirel aynı zamanda darbenin söz konusu olmadığını da cümlelerinin arasına sıkıştırılmıştır. Demirel "*Kim dini istismar edip, rejimin karakterini değiştirmeye kalkarsa, Başsavcı karşısına çıkar*" cümlesiyle rejim düşmanı olarak gördüğü kesimlerin, bu işi ileriye götürüp hareket safhasına geçmeleri durumunda, karşılarında hukuku bulacaklarına vurgu yapmaktadır. Demirel konuşmasında ayrıca bazı çevrelerin açık ve dürüst davranmadığını ima etmektedir. Cumhurbaşkanı olarak kendisinin tarafsız olduğunu belirten Demirel fakat söz konusu olan Cumhuriyet olursa, tarafsızlığını bozacağını söylemektedir. Bu da Refah Partisine bir mesaj olarak algılanabilir, Demirel her ne kadar tarafsız olduğunu söylese de kendisine göre Cumhuriyet tehlikeye girerse

tarafsızlığını bozacağını belirtmektedir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı varlığını Cumhuriyete borçlu tüm kurumları laikliği korumaya çağırılmaktadır. Bu çağrının içine ordu, bir kesim medya, bazı sivil toplum kuruluşları, kısaca Refah Partisi ve onun zihniyetine muhalif olan herkes kastedilmektedir.

Cumhuriyet gazetesi de Süleyman Demirel'in sözlerini manşetlerine taşımıştır. “*Aydınlıktan Alıkoyamazlar*” manşetiyle çıkan Cumhuriyet gazetesi haberin devamında şu şekilde devam etmiştir: “*Cumhurbaşkanı, ‘Bizi şeriatın ayırma’ diye dua eden imama ve RP’nin girişimlerine sert çıktı. Bir ilkokulun açılış törenine katılan Süleyman Demirel, burada ‘Bizi Kuran yolu olan şeriatın ayırma’ diye dua eden imam ile rejim karşıtı girişimleri ve şeriatçı çıkışlarından örtülü biçimde İran’ı örnek gösteren RP’yi sert dille uyardı. Demirel, laik, demokratik Cumhuriyetin temel ilkelerinin sorgulanamayacağını ve Türkiye’nin geriye gitmesi istenemeyeceğini söyledi. Bölge ülkelerine İslami yönetim ihraç etmeye çalıştığı bilinen İran İslam Cumhuriyetini kastederek ‘Bölgemizde imreneceğimiz bir ülke yok; başkaları bize imrensin’ dedi*”(Cumhuriyet, 17 Şubat 1997).

“*Aydınlıktan Alıkoyamazlar*” manşetiyle çıkan Cumhuriyet gazetesi, birilerinin daha doğrusu Refah Partisini kastetmektedir. Demirel konuşmasında “*Bizi Kuran yolu olan şeriatın ayırma*” diyen imamı da eleştirmiştir. Gazeteye göre Süleyman Demirel rejim karşıtı olan RP’yi de eleştirmiştir ve RP’yi İran’ı örnek almakla suçlamıştır. Okul açılışındaki konuşmasında da Demirel, laik, demokratik, Cumhuriyetten bahsetmiştir. RP’sinin söz konusu olduğu haberlerde muhalif gazeteler sürekli olarak RP’sini irtica, şeriat, İran gibi kelimelerle bir araya getirmektedir. Bunun tam tersi olarak da, RP’si muhalifleri ile demokrasi, laiklik, Cumhuriyet, hukuk devleti gibi kavramlar bir araya getirilmektedir. Bu haberde de bu temalar sık sık kullanılmıştır. Demirel etrafımızda yönetim şekli olarak imrenilecek bir ülkenin olmadığını tam aksine diğer ülkelerin kendilerine imrenmesi gerektiğini söyleyerek, İran’a ve rejimi değiştirmeyi amaçlayan çevrelere bir mesaj göndermiştir.

İlginç bir şekilde darbeyle ilgili en çok haberin yer aldığı gazete Refah Partisi taraftarı, Yeni Şafak gazetesi olmuştur. Manşetlerinde birçok kez darbe konusundan bahseden Yeni Şafak gazetesi, bu manşetlerinde daha çok darbe yanlılarını eleştirmiştir ve darbenin söz konusu olmadığını söylemiştir. Yeni Şafak gazetesine göre, muhaliflerin tüm çabalarına karşın, ordu ile RP'nin arası hep iyi olmuştur ve aralarında bir sorun çıkmamıştır. Yeni Şafak gazetesinin darbe söylentilerine yaklaşımı diğer gazetelerden farklılık göstermektedir. Bu kısımda Yeni Şafak gazetesinin darbe söylentileriyle ilgili manşetlerine yer verilmiştir.

Yeni Şafak gazetesinin bu konuyla ilgili ilk manşeti 1 Şubat tarihli dir. Haber *“Erbakan Kararlı”* manşetiyle çıkmıştır, haberin devamı ise şu şekildedir: *“Son günlerde sık sık gündeme gelmeye başlayan ‘asker rahatsız’ ve ‘DYP hükümeti bozabilir’ söylentileri ortalığı karıştırmaya devam ediyor... Erbakan’ın son çıkışlarının Genelkurmay’da doğurduğu rahatsızlığın boyutları da belirginleşmeye başladı. Geçtiğimiz günlerde bazı medya kuruluşlarının yöneticileriyle toplantı yapan üst düzey askeri yetkililerin Erbakan’ın ekonomide attığı adımları olumlu bulmalarına rağmen Taksim Camii, memura başörtüsü izni ve kurban derileri konusundaki girişimlere karşı olduklarını açıkça ortaya koydukları belirtildi. Askerin özellikle THK’nın kurban deri toplama hakkının engellenmesine karşı olduğu belirtildi.”* (Yeni Şafak, 1 Şubat 1997).

Erbakan’ın gerçekleşen olaylar karşısında kararlı olduğunu dile getiren Yeni Şafak gazetesi, RP'nin faaliyetlerinden bahsetmiştir. Yeni Şafak gazetesine göre muhalif gazetelerin sık sık gündeme getirdiği *“asker rahatsız”* ve *“DYP hükümeti bozabilir”* söylentileri sadece ortalığı karıştırmak için ortaya atılmaktadır. Erbakan’ın çıkışlarının Genelkurmayda rahatsızlık yarattığını aktaran gazete, bazı gazetelerin yöneticileri ile askeri yetkililerin buluştuğunu da aktarmaktadır. Bu cümle Yeni Şafak gazetesinin, asker ve bir kısım medya arasında ki ilişkiyi ortaya çıkarmak için kurduğu söylenebilir. Gazeteye göre askeri kanat, Erbakan’ın ekonomik hamlelerinden memnun fakat diğer faaliyetlerden hoşnutsuz. RP'nin hedef kitesinin desteklediği eylemlerden, ordunun rahatsız olması doğal bir durum, gazete ayrıca artı olarak RP'nin ekonomik hamlelerinden ordunun bile memnun olduğunu dile getirmektedir.

Yeni Şafak gazetesi bu konuyla ilgili ilk haberinin ardından, ertesi gün yine aynı konuyla ilgili bir manşet atmıştır. Bu kez manşet “*Tansiyon Düşüyor*” şeklindedir. Haberin devamı ise şu şekildedir: “*Başbakan’ın ‘Kriz iddiaları asılsız’ açıklaması zirvedeki gerginliği yumuşattı. Hükümet ortakları, darbe söylentilerine yönelik yumuşak açıklamalar yaparken. ANAP lideri Yılmaz, ‘Ordunun rahatsızlığı sürpriz değil’ şeklindeki açıklamalarıyla krizi tırmandırmakta kararlı görünüyor. Başbakan Erbakan bu hükümetin siyasal istikrarının yeniden tahsisi ve ekonomideki gidişatın iyileştirilmesi konusunda sağladığı başarıların ardından, kendisine çıkar sağlayacak gündemlerden mahrum kalan bir kısım medyanın RP-ordu ilişkilerinde gerginlik ve ‘hükümet krizi’ başlığı altında suni gündemler yarattığını söyledi. Erbakan ‘Ufacık ama çığırtañ bir zümre huzur bozmak için çırpınıyor. Ne yapacaklarını şaşırtdılar. Kahraman ordumuz ile RP arasındaki ilişkileri nasıl zedeleriz diye uğraşıyorlar.* Bir diğerk paragrafta ise şu şekilde devam edilmiştir: “*RP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Menderes, hükümetin toplumun her kesiminin şikâyeti ve endişelerini dinlemek durumunda olduğunu söyledi. Menderes ‘Bu açıdan Silahlı Kuvvetlerin de düşünceleri her zaman öğrenilmeli ve endişeleri üzerinde durulmalıdır. Böyle bir davranış demokrasiden sapma değil, onu korumaya yönelik sorumlu bir harekettir’ dedi.*” (Yeni Şafak, 2 Şubat 1997).

“Tansiyon Düşüyor” manşetiyle çıkan Yeni Şafak gazetesi, muhalif medya tarafından, sürekli öne sürülen Refah-ordu çatışmasına gönderme yaparak, durumun düzeldiğini aktarıyor. İktidar yanlısı medya sürekli tırmanan gerilimi, genellikle ya görmezden geldiği veya yumuşatmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. 2 Şubat tarihli manşette bu hamlelerden biridir. Yeni Şafak gazetesi hükümet yetkililerinin darbeyle ilgili durumu yumuşatmaya yönelik hamleler yapmasına rağmen, muhalefetin yangına körükle gittiğini aktarmaktadır. Yeni Şafak gazetesi bu manşetinde de Refah Partisinin ekonomik başarılarından bahsetmektedir. Tüm olumsuzlukların karşısına ekonomi kartıyla çıkan iktidar yanlısı medya, bu yazıda da iktidarın ekonomik başarılarına dikkat çekmiştir. Yeni Şafak gazetesi bu yazısında da sürekli olarak “darbeci medya” olarak nitelendirdiği, bir kısım medyaya “*kendisine çıkar sağlayacak gündemlerden mahrum kalan bir kısım medyanın RP-ordu ilişkilerinde*

gerginlik ve 'hükümet krizi' başlığı altında suni gündemler yarattığı” sözleriyle yüklenmektedir. Bu yazıda göze çarpan bir başka nokta ise Erbakan’ın tüm olanlara rağmen “Kahraman ordumuz” diyerek, gelişen olayları görmezden gelmesi ve alttan almasıdır. Erbakan 28 Şubat sürecinde kendisine, partisine ve demokrasiye yönelik hareketlere karşı pasif kalmıştır ve alttan alma politikası izlemiştir, ne yazık ki bu hareketleri, demokrasi tarihimizde 28 Şubat post-modern darbesi denen kara bir delik açmıştır. Gelişen olayları alttan alan sadece partinin başkanı Necmettin Erbakan değildi, bunu yanı sıra partinin bazı ağır topları da askerin açıklamaları ve hamleleri karşısında pasif kalmıştır. Bunlardan biri Genel Başkan Yardımcısı Aydın Menderes’tir, Türkiye tarihinde ki darbe olaylarına aşina olan Menderes, “Silahlı Kuvvetlerin de düşünceleri her zaman öğrenilmeli ve endişeleri üzerinde durulmalıdır. Böyle bir davranış demokrasiden sapma değil, onu korumaya yönelik sorumlu bir harekettir” diyerek bir nevi orduyu da siyasetin bir parçası olarak kabul etmiş ve ordunun mutlaka dinlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Şubat ayında Yeni Şafak gazetesinin manşetlerini çoğunlukla darbeye ilgili söylentiler süslemiştir. Bunlardan biri de 3 Şubat tarihli “Özal: Çözüm Sivil Darbe” manşetidir. Korkut Özal’ın açıklamalarını sütunlarına taşıyan Yeni Şafak gazetesi, haberin devamında ise şunları aktarmıştır: “*Korkut Özal: ‘Darbe söylentilerinin önlenmesi ve tıkanıklığın giderilmesi için milli iradeye güvenelim. Darbeyi vatandaş yapmalıdır. Bu darbe laflarını çıkaranlar kimdir bilmiyorum, darbeler bazı şeyleri çözer görünmüştür. Ama ortada faydalı hiçbir şey yoktur. Bir kere bunu tescil edelim. 1950 seçiminden sonra iki buçuk tane askeri darbe iki buçuk da sivil darbe olmuştur. Sivillerde darbe yapmıştır. Vatandaş yapmıştır darbeyi. Ve bunların sonucunda da Türkiye her açıdan şahlanmıştır. 1950-54 arasında, 1965’te ve 1983’te yaşanan kalkınma hızlarını, yatırımlarını Türkiye bir daha yakalayamadı. Çözüm buradadır, çözüm sivil darbededir.*” Sözlerine “Çözüm parlamentoda” diyerek devam eden Korkut Özal daha sonra şu ifadelerde bulunmuştur: “*Türkiye’nin önünü açacak siyaset kurumudur. Bu parlamento isterse her şeyi değiştirir. Anayasayla kurulmuş bütün kurumları yeniden düzenleyebilir. Dolayısıyla bu parlamentoda teorik olarak bütün irade vardır. Ama bu iradenin fiiliyata geçmesi siyasi parti müessesine bağlıdır. Siyasi müesseseler ne yazık ki bu sistemin*

demokratik olarak kullanılmasında kolaylaştırıcı değil, bilakis zorlaştırıcı bir unsur haline gelmiştir. Şunu herkes bilmeli ki, biz millet adına her şeyi yaparız. Milletın hakkını koruruz.”

Yeni Şafak gazetesi Korkut Özal’ın konuşmalarını aktarırken bir şekilde kendisinin demek istediği fakat aktaramadığı mesajları okuyucularına aktarmıştır. Korkut Özal’ın “Çözüm Sivil Darbe” sözleri, o dönemde yoğunlaşan askeri darbe söylentilerine cevap niteliğindedir. Aslında verilmek istenen mesaj, askeri darbe gerçekleşmeden sivil bir darbenin gerçekleşmesi gerektiğidir. Korkut Özal’a göre şimdiye kadar yapılan darbelerden yarar gören olmamıştır, Özal bu sözleriyle darbe teşvikçilerine seslenmektedir. Özal’a göre askeri darbelerin aksine, halkın yaptığı darbeler her zaman faydalı olmuştur ve ülke daha hızlı büyüyüp, refaha ulaşmıştır. Bir diğer cümlede ise Özal, meclisin her şeyin üstünde olduğunu ifade etmiştir ve her şeyi değiştirebileceğine dikkat çekmiştir. Burada askeriye bir gönderme vardır, meclis isterse her şeyi değiştirebilir, askerın konumu da dâhil. Fakat bunun için meclisin, daha doğrusu siyasi müesseselerin, güçlerinin farkında olması ve cesur olmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir. Korkut Özal muhalifleri kastederek “Siyasi müesseseler ne yazık ki bu sistemin demokratik olarak kullanılmasında kolaylaştırıcı değil, bilakis zorlaştırıcı bir unsur haline gelmiştir” sözlerini sarf etmiştir. Burada ordu yanlısı ve darbe destekleyicisi olarak nitelendirilen muhaliflere bir gönderme vardır. En son cümlesinde Korkut Özal “Şunu herkes bilmeli ki, biz millet adına her şeyi yaparız. Milletın hakkını koruruz.” sözleri ile darbe yapıp milletın hakkını gasp etmeyi düşünen çevrelere, milletın hakkı için mücadele edeceklerini belirtmektedir. Aynı haberın devamı ise şu şekildedir:

“Demokrasiyi çalıştırmıyorlar. Genel Kurmayıın Savunma Bakanlığına bağlı olup olmaması çok önemli değil. Unutmayın 60 ihtilalında silahlı kuvvetler, Milli Savunma Bakanlığına bağlıydı. Yine yaptılar darbeyi, sonradan MGK’nın kurulması da darbeyi önlemedi. 12 Mart, 12 Eylül geldi. Demokrasiyi içlerine sindiremeyenler davetiye çıkarıyorlar. Sistemi açamıyorlar, demokrasiyi çalıştıramıyorlar, çözüm üretmiyorlar.” (Yeni Şafak, 3 Şubat 1997). Korkut Özal’a, Yeni Şafak muhabiri tarafından sorulan Genel Kurmayıın sorusuna Özal, Genel Kurmayıın Milli Savunma

Bakanlığına bağlı olduğunu belirtmiş, fakat buna rağmen darbe yapıldığını aktarmıştır. Özal'a göre ordunun Savunma Bakanlığına bağlı olması hiçbir şeyi ifade etmiyor, bunun yerine darbelerden kurtulmanın tek yolu demokrasiyi çalıştırmak.

Yeni Şafak gazetesi bir başka darbe haberinde ise “*Karadayı'yı Aşamadılar*” manşetini kullanmıştır. Devamında ise “*Trakya da birliklere gönderilen, 'Hazır ol' mesajı Genelkurmayı karıştırdı. Rejimin tehlikeye düştüğünü ileri sürerek orduyu hükümete müdahale etmeye çağıran kesimlerin yoğun baskısı altında bunalan Genel Kurmay Başkanlığı içerisinde ciddi görüş ayrılıkları bulunduğu ancak; kuvvet komutanlarının birçoğunun ülkede darbeyi gerektirecek koşulların oluşmadığı yönünde hemfikir oldukları öğrenildi. En son Sincan'da düzenlenen Kudüs gecesinde yaşanan olayların ardından, ilçede 'tanklı eylem' gerçekleştirerek gövde gösterisi yapan TSK'da şimdi de bir 'Bayram mesajı bunalımı' yaşandığı bildirildi. Orgeneral Ahmet Çörekçi, Jandarma Genel Komutanı Teoman Koman ve İstanbul 2. Tugay Komutanı Tuğgeneral Doğu Silahçioğlu'nun imzalarıyla, Trakya'daki birliklere gönderilen bayram mesajında, askerlere önemli mesajlar verildi. Mesajda 'Ülkemiz çok karanlık noktalara sürüklenmeye çalışılmaktadır. Bu karanlık gidişata dur demek zorundayız. Bazı kesimlerin yaptıkları kışkırtmalara rağmen, karanlık talepleri seyrettiğimiz zannetmek, ancak safdillilik olur' ifadelerini yer aldığı öne sürüldü.*” (Yeni Şafak, 14 Şubat 1997).

Yeni Şafak gazetesi bu haberinde edilgen bir dil kullanmıştır ve “öne sürüldü” gibi kelimelerle, kimliği belli olmayan bir kaynağa atıfta bulunulmuştur. “*Rejimin tehlikeye düştüğünü ileri sürerek orduyu hükümete müdahale etmeye çağıran kesimlerin yoğun baskısı altında*” tekrardan darbe teşvikçisi bir kesime gönderme, niteliğindedir. Yeni Şafak gazetesi sürekli olarak bazı çevrelerin orduyu darbe yapması için zorladığını aktarmaktadır. Yeni Şafak gazetesine göre bu çevrelerin içinde siyasi ve askeri elitlerin yanı sıra “darbeci medya” olarak nitelediği medyada vardır. Askeriyenin içinden bazı komutanların Trakya birliklerine darbeyle ilgili olarak mesaj gönderdiğini iddia eden gazete bu hususla ilgili şu cümleleri kullanmıştır: “*Ülkemiz çok karanlık noktalara sürüklenmeye çalışılmaktadır. Bu karanlık gidişata dur demek zorundayız. Bazı kesimlerin yaptıkları kışkırtmalara rağmen, karanlık talepleri seyrettiğimiz zannetmek, ancak safdillilik olur*” bu mesaja

göre ülke karanlığa sürüklenmektedir fakat bazı kesimlerin sandığı gibi ordu pasif bir konumda değildir, bunun tam aksine her an harekete geçecek konumdadır.

Görüldüğü gibi gazetelerin sütunlarına taşıdığı haberlerde darbe söylemlerine sıkça yer verilmiştir. Bu sonuç da varsayım kısmındaki beşinci varsayım olan “Bu süreç içerisinde askeri kesimle ilgili haberlerde sürekli olarak, darbe sinyalleri verilmiştir.” varsayımını destekler niteliktedir. Gerçekleşen olaylar ve söylemler sonucunda darbe olabileceği ihtimali her geçen gün artmaktadır. Askerin söz konusu olduğu haberlerde, hükümetin meşru çerçevelerin dışına çıkması durumunda askerinde bunu gerçekleştirebileceği sinyalleri verilmektedir.

4.8.8. 28 Şubat MGK Toplantısı Öncesi ve Sonrası

Hiç şüphe yok ki 28 Şubat'ta düzenlenen MGK toplantısı, 28 Şubat sürecinin nirengi noktasıdır olmuştur. Darbe söylentilerinin giderek yoğunlaştığı bir dönemde yapılacak olan MGK toplantısı kritik bir dönemeç niteliğindedir. Hükümetin, özellikle de hükümetin Refah kanadı ile askerın karşı karşıya geleceği bu toplantı kamuoyunda merakla ve endişeyle beklenmekteydi. Toplumda, darbe ve şeriat ikileminde oluşan huzursuzluk bu toplantı öncesi maksimum seviyeye ulaşmıştır. 28 Şubat 1997 MGK toplantısı diğer MGK toplantılarından farklı olarak medyanın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Öncesi ve sonrasıyla MGK toplantısı kamuoyuna duyurulmuş ve bu konuda yorumlar yapılmıştır. Özellikle uzmanlar ve konunun muhataplarının yaptığı açıklamalar ve söylemler sütunlara taşınmıştır. Bu bölümde MGK toplantısı öncesi ve sonrasının, incelenen gazetelere yansımaları aktarılacaktır.

4.8.8.1. 28 Şubat MGK Toplantısı Öncesi Gazetelerin Manşetleri

Milliyet gazetesinin bu konuyla ilgili ilk manşeti Oramiral Güven Erkaya'nın irtica ile ilgili sözleri olmuştur. İrticanın bir numaralı tehlike olduğunu dile getiren

Erkaya MGK toplantısında bu konunun gündeme getirileceğinden bahsetmiştir. Güven Erkaya'nın *"İrtica, PKK'dan Tehlikeli"* sözlerini manşetlerine taşıyan gazete haberin devamında ise şu ifadeleri aktarmıştır: *"Oramiral Erkaya: 'Aşırı dinci akımlar Türkiye'nin birinci sorunu haline geldi.' Milli Güvenlik Kurulu'nun Cuma günü toplantısı son aylardaki en önemli toplantı niteliği taşıyor. Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın önerisi MGK gündeminin baş maddelerinden biri olarak müzakere edilecek. Erkaya, daha önceki toplantıda 'Aşırı dinci akımların devletin geleceğini tehlikeye düşürmemesi için hükümete tavsiye kararı alınmalı' önerisini yaptı. Oramiral Erkaya şunları söyledi: 'Yıllardır, devletin geleceği için birinci tehdit PKK terörü idi. Ancak güvenlik güçleri görevini yaptı ve PKK olayı kontrol altına alındı. Aşırı dinci akımlar ise bugün, PKK tehdidinden daha büyük bir tehlike haline geldi. Tehlike üç boyutludur. Laik Cumhuriyet'e, çoğulcu demokrasiye ve sosyal hukuk düzenine yönelik tehlike.'* (Milliyet, 25 Şubat 1997).

Oramiral Güven Erkaya yapılacak olan MGK toplantısında, Türkiye için en büyük tehlikenin PKK değil, irtica olduğunu görüşünün dillendirileceğini aktarmaktadır. Oramiral'in *"Aşırı dinci akımlar Türkiye'nin birinci sorunu haline geldi"* sözleri MGK toplantısında hedefin irtica dolayısıyla da irticacı olarak etiketlenen Refah Partisi olduğu açıkça gözükmektedir. Milliyet gazetesi ordudan bir kişinin iktidara yönelik sözlerini bire bir sütunlarına taşımıştır. Milliyet gazetesinin sık sık başvurduğu bir yol olarak göze çarpan, muhaliflerin sözlerinin gazetede yayımlanması durumu bu haberde de görünmektedir. Oramiral Güven Erkaya irticanın laik Cumhuriyete, çoğulcu demokrasiye ve sosyal hukuk düzenine karşı bir tehdit oluşturduğunu dile getirmektedir. Aynı zamanda Erkaya, hükümete bazı tavsiyelerde bulunulması gerektiğini savunmaktadır.

Milliyet gazetesi bu konuyla ilgili bir başka manşetinde tekrar bir komutanın açıklamalarına yer vermiştir. *"Demokrasi İşliyor"* manşetiyle çıkan gazete, haberin devamını şu şekilde getirmiştir: *"Karadayı, MGK öncesi, İsrail'den mesaj gönderdi. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, İsrail'de gazetecilerin sorularını yanıtlarken 'Rejim konusunda endişem yok' dedi; 'Türkiye'de demokrasi işliyor. Ülkenin geleceğine umutlu bakıyorum. Sıkıntılar olur, olmaz. Zaman içinde"*

hepsi geçer.’ İran’ın Orgeneral Çevik Bir’in sözlerine yönelik tepkisini anlamsız bulduğunu dile getiren Karadayı, ‘Bilgim dâhilinde konuştu’ dedikten sonra şunları ekledi: ‘Çevik Paşanın herhangi bir ülkeyi hedef gösterdiğini sanmıyorum. Ama hataları olduğu sürece hatalarını söyleriz.’ Karadayı ‘Silahlı Kuvvetleri sevmek lazım’ dedi ve ekledi: ‘Eğer Türkiye’de bu gün huzur varsa, PKK gibi gelmiş geçmiş en gaddar, dışarıdan en çok destek alan bir örgüt bugün, 1985-1986 seviyesine indirilebilmişse, gece gündüz azimli mücadelemiz sayesinde.’”(Milliyet, 27 Şubat 1997).

“*Demokrasi İşliyor*” manşetiyle çıkan gazete, demokrasinin yolunda olduğunu belirtiyor, gazete haberin devamında Karadayı’nın İsrail’den mesaj gönderdiğini aktarıyor. Mesajın İsrail gibi bir ülkeden gönderilmesi ayrı bir mesaj ve mahiyet taşıyor. Rejim konusunda endişeleri olmadığını dile getiren Karadayı, oluşan sıkıntıların da zaman içinde geçeceğine dikkat çekmektedir. Genel Kurmay Başkanı Karadayı, aynı zaman da Çevik Bir’in açıklamalarının da arkasında olduğunu belirtiyor ve bilgisi dâhilinde gerçekleştirildiğini aktarıyor. Bu, Karadayı’nın irtica ve hükümet ile ilgili olarak Çevik Bir’e katıldığını gösteriyor. Aynı zamanda Karadayı’nın İsrail’den, İran’a yönelik olarak açıklamalar yapması da manidardır. Bununla birlikte ordunun irtica ve rejim ile ilgili yaptığı her açıklama da PKK’ya da atıfta bulunması ilginçtir. PKK’yı bitirdiklerini ve başarılı olduklarını konuşmalarında belirten ordu bu şekilde hükümete karşı bir avantaj kazanmaktadır. Özellikle muhalif medya tarafından hükümet, PKK yandaşı İran ile iyi ilişkiler kurmakla itham edilirken bu tarz çıkışlar, açıklamaların önemini ortaya koymaktadır. Aslında PKK ile ilgili olarak aktarılan bu mesajların bir âmâcıda, ordunun bu ülke için ne kadar gerekli ve hayati bir müessese olduğunun altını çizmektir.

MGK toplantısının olduğu gün yani 28 Şubat’ta, Milliyet gazetesi “En Uzun Gün” başlığını atmıştır. Haberin devamında ise şu şekilde devam edilmiştir: “*MGK’daki kritik toplantıda irticai faaliyetler, pompalı tüfek tehlikesi Sincan olayı ve bazı RP’lilerin açıklamaları masaya yatırılacak. Milli Güvenlik Kurulu bugün saat 15.00’da Çankaya Köşkü’nde toplanıyor. Demirel başkanlığındaki toplantıda Deniz Kuvvetleri Komutanı Erkaya’nın önerisi doğrultusunda ‘Türkiye’deki radikal dinci*

akımların rejime tesirleri' konulu MİT raporu ele alınacak. 70 sayfalık raporda, radikal dinci akımların, 'ideoloji ve teşkilatlanma' safhasını tamamlayıp silahlanma aşamasına geldiklerine dikkat çekiliyor. Refah tabanında giderek yaygınlaşan pompalı tüfek alma eğiliminin de toplantıda tartışma gündemine geleceği belirtildi. Sincan'daki Kudüs Gecesi'nin görüntüleri ile RP'li bazı yöneticilerin açıklamaları da MGK'da masaya yatırılacak. Sert eleştirilerde bulunmaları beklenen Kuvvet komutanları dün bir araya gelerek son değerlendirmeleri yaptı. Erbakan'ın savunmada kalması bekleniyor.” (Milliyet, 28 Şubat 1997).

Milliyet gazetesi MGK toplantısında görüşülecek belli başlı konuları, okuyucuların aktarmıştır. Özellikle Refah-Yol döneminde muhalefet tarafından en çok eleştirilen ve eleştiri oklarının Refah-Yol hükümetine yönelmesine neden olan olayları sütunlarına taşıyan Milliyet gazetesi, bu olayları MGK'nın en önemli konuları olarak göstermiştir. Toplantının saati ve yeri hakkında bilgi veren gazete, *“Türkiye'deki radikal dinci akımların rejime tesirleri' konulu MİT raporu ele alınacak”* cümlesiyle de, MGK toplantısının genel çizgilerini çizmiştir. Milliyet gazetesi raporun içeriğinden de bahsetmiştir, raporda radikal dinci akımların teşkilatlanma aşamasını bitirdikleri ve silahlanma aşamasına geçtikleri belirtilmektedir, bu hedef alınan kesim için büyük bir suçlamadır çünkü silahlı harekete geçme bir nevi devleti ve Cumhuriyeti yıkmaya yönelik bir eylem olarak nitelendirilebilir. Gazete ardından bu konuyu Refah Partisi tabanının, pompalı tüfeklere olan ilgisine bağlamıştır, bu yolla dolaylı olarak Refah Partisinin tabanını kökten dinci olmakla ve silahlı harekete başvuracak potansiyele sahip olmakla itham etmiştir. En son olarak da askeriye'nin MGK toplantısında hükümete özellikle Refah Partisine ağır eleştirilerde bulunacağı, buna karşılık Necmettin Erbakan'ın savunmada kalacağı bildirilmiştir.

Cumhuriyet gazetesi MGK toplantısıyla ilgili attığı ilk manşette *“Kritik MGK Toplantısı”* cümlesini kurmuştur. Devamında ise: *“Erbakan 28 Şubat'ta yapılacak zirvede güvence vermeye çalışacak. Kamuoyuna yönelik açıklamalarında sert çıkışlar yapan Başbakan Erbakan'ın, MGK toplantısında 'Rejime karşı art niyetimiz yok' mesajı vereceği belirtildi. Genelkurmay kaynaklarının, kritik MGK toplantısına ordunun özel önem atfettiğine ilişkin duyurular vermesi, 28 Şubat'ta Çankaya*

köşkinde sert tartışmalar yaşanabileceği yorumlarını gündeme getirirken, RP’li bakanların gerginliği yumuşatma çabaları dikkat çekti. Genel Kurmay tarafından hakkında suç duyurusunda bulunulan, hükümetin Refah Partili Çalışma Bakanı Necati Çelik, ‘Bütün olup bitenlerden hükümet gereken dersi çıkaracaktır. Bundan sonra faaliyetlerimize devam ederken beyanlarımıza, tavırlarımıza herkesten daha çok dikkat etmeliyiz. Şayet tansiyon yükselmesine, biz hükümet olarak zemin hazırlıyorsak, buna da dikkat etmek, bu fırsatı da kimseye vermemek gerekir’ dedi.”

Cumhuriyet gazetesi toplantının önemini vurgulamak için “*Kritik MGK Toplantısı*” manşetini atmıştır. Devamında ise Erbakan’ın toplantıda güvence vereceği belirtilmektedir, bunun yanı sıra askerinin bu toplantıya çok önem verdiği bir kez daha belirtilmektedir. Muhalif medya, 28 Şubat 1997’de düzenlenen MGK toplantısına, hiçbir zaman göstermedikleri kadar ilgi göstermişlerdir. Hükümet bu ilgiden muzdaripken, muhalefet partileri ve ordu memnundu. Gazeteye göre asker gelişen olaylarla ilgili olarak sert tartışmalara girmeye hazırken, toplantının hükümet kanadı ise, oluşabilecek tartışmaları önleme ve alttan alma politikası izleyecekti. Gazete aynı zamanda ordu tarafından hakkında soruşturma açılan Çalışma Bakanı Necati Çelik’in açıklamalarına da yer vermiştir. Necati Çelik’in açıklamalarında daha önce yapılanlarla ilgili olarak pişmanlık duyduğu göze çarpmaktadır, Çelik ayrıca bundan sonra kendisi ve partilileri tarafından yapılacak açıklama ve hareketlere dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Cumhuriyet gazetesi haberin devamında ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kökten dinci kadrolaşma çalışmaları ve şeriatçı çıkışlarıyla tepki toplayan RP’li bakanlar, ordunun özel önem atfettiği 28 Şubat’taki Milli Güvenlik Kurulu toplantısı öncesinde gerginliği yumuşatma arayışına girdiler. RP’li kaynaklar, Başbakan Necmettin Erbakan’ın ‘bir kısım çevreler’ nitelemesiyle kamuoyu önünde geniş kesimleri hedef alan sert çıkışlarının tersine, MGK toplantısında ‘Rejime karşı art niyetimiz yok’ mesajına vereceği belirtildi. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı’nın gelişen rejim karşıtı girişimler nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetlerinin tepkisini dile getireceği aktarıldı.” (Cumhuriyet, 26 Şubat 1997).

Muhallif medya tarafından Refah Partisi, sık sık kökten dinci kadrolaşma gerçekleştirmekle ve şeriatçı çıkışlar yapmakla itham edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinin bu haberinde de muhalif medya tarafından adeta Refah Partisi ile özdeşleşen dinci ve şeriatçı kelimeleri bir arada kullanılmıştır. Gazete daha öncede belirttiği gibi, hükümetin kendini savunacağı ve ortamı yumuşatmaya çalışacağını aktarmaktadır. Gazete aynı zamanda Necmettin Erbakan'ın daha önce çok sert çıkışlar yapmasına rağmen, MGK toplantısı öncesi yumuşadığını aktarmaktadır. Muhallif medya aktardığı haberlerde genelde hükümetin kabahatini bildiğinden dolayı alttan alacağı ve savunmada kalacağı izlenimi yaratmaktadır, bunun aksine askerinin ise gelişen olaylardan dolayı haklı olarak, hükümetin üzerine gideceği ve onu sıkıştıracağı izlenimi yaratılmaktadır.

Cumhuriyet gazetesi 27 Şubat tarihli sayısında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in sözlerini manşetlerine taşımıştır. *“Böyle Gitmez”* manşetiyle çıkan gazete haberinin devamında ise şu ifadeleri kullanmıştır: *“Cumhurbaşkanı Demirel yasaklara karşın dinci siyaset ısrarı konusunda MGK öncesinde uyarı. Cumhurbaşkanı Demirel, ‘Türkiye’de siyasal partiler; anayasa ve siyasi partiler yasasına göre dini esaslara dayanan faaliyetler içinde olamaz. Oluyorsa, demek ki, bu Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kanunlarını uygulayamıyor’ dedi. Cumhurbaşkanı hukuki çerçevenin yanı sıra hukuki uygulamanın da çok önemli olduğunu vurgulayarak, laik-demokratik rejime karşı girişimlerde yargı denetiminin önemine dikkat çekti. Demirel, denetimin, partilerin program ve tüzüğüyle sınırlı olmadığını, eylemlerinde izlenmesi gerektiğini vurguladı. Laik-Demokratik rejimi hedef alan girişimlere karşı ‘supap’ arandığını açıklayan Cumhurbaşkanı, yârinki MGK'nun gündeminde ‘kökten dinci tehditlerin’ de bulunduğunu söyledi. Demirel, ‘Türkiye’de eğer dini istismar eden siyasi partiler olacaksa hem din istismarı anayasada yasak gibi bir durum olacak, hem de din istismarı serbest olacak. Bu ikilem gitmez. O zaman siyasi partilerin birbirleriyle yarışmasına varır iş. Devlet kanunları icra ile mükelleftir’ diye konuştu.”*

Cumhurbaşkanı Demirel'in *“Böyle Gitmez”* sözlerini manşete taşıyan Cumhuriyet gazetesi, Demirel'in Refah-Yol hükümetini onaylamadığını, bu

cümleyle okuyucularına aktarmıştır. Demirel'in açıklamalarındaki ki hedefi, hükümetin Refah Partisi kanadıydı. Demirel o dönem Refah Partisin en çok eleştirildiği konu olan devlet ile din işlerinin bir birine karıştırılmasıyla ilgili olarak Refah Partisini eleştirmiştir. Demirel teorik hukukun yanı sıra bu hukukun gerektiğinde uygulamaya geçirilmemesi için hiçbir neden olmadığını altını çizmektedir. Demirel bu cümlesiyle Cumhuriyete karşı işlenen suçların hukuk yoluyla cezalandırılması gerektiğini belirtmiştir. Demirel bu yolla rejim karşıtı olduğu ileri sürülen kişilere hukuk yoluyla bir nevi gözdağı vermiştir. Demirel MGK'nın gündeminde kökten dinci hareketler olduğunu belirterek, bu soruna MGK'da çözüm bulunacağını ima etmektedir. Ayrıca Demirel din istismarının anayasada yasak olduğunu fakat bazılarının bunu gerçekleştirmesi halinde bu ikilemin uzun sürmeyeceğini belirtmiştir. Yani Demirel, din istismarını seçen bir partinin veya kesimin uzun süre, sistem de yer alamayacağını ve ortadan kalkacağını aktarmaktadır. “Devlet kanunları icra ile mükelleftir” cümlesiyle de Demirel, kanuna uymayanların hukuk yoluyla cezalandırılacağını dile getirmektedir. Haberin devamında ise gazete şu ifadeleri kullanmıştır:

“Cumhurbaşkanlarına meclisi feshetme yetkisi verilmesini önerirken parlamentonun darbe dönemlerinde kapatıldığını anımsatan Demirel ‘Seçtiği meclisi beğenmeyen bir halk... Bunları söylüyorum diye kimse beni eleştirmeye kalkmasın. Eğer Türkiye’de rejim 50 sene içinde 3 defa kesintiye uğramamış olsaydı, bunları söylemek hayal olabilirdi’ dedi. Çevik Bir’in ABD’deki konuşması için ‘adam bunu demesinde ne desin’ diyen Demirel, tartışılan YAŞ kararlarına değinirken ‘TSK’nın kendi ahengini doğal olarak birinci sorun saydığını’ vurguladı.” (Cumhuriyet, 27 Şubat 1997). Cumhurbaşkanı kendisine meclisi feshetme yetkisinin verilmesini istemektedir, Demirel bu yetkinin kendisine verilmesi halinde parlamentoyu feshedebileceğini ima etmektedir. Demirel darbe olasılığına dikkat çekmiştir, 50 yıl içinde 3 defa gerçekleşen darbe olayının bir daha tekerrür edebileceğini ima etmiştir. Demirel, Çevik Bir'in konuşmalarına da destek vererek, MGK öncesi tarafını tamamen belli etmiştir. Demirel son olarak da TSK'nın kendi iç uyumunu en önemli etken olarak gördüğünü sözlerine eklemiştir.

Cumhuriyet gazetesinin 28 Şubat tarihli yani MGK'nın toplandığı günün sabahı attığı manşet “MGK'nın Gündemi Rejim” şeklindedir. Devamında is şu ifadeler yer verilmiştir: “Devletin zirvesi MGK toplantısına hazırlanıyor. Çiller, Demirel'den, şeriatçılığın gündemden çıkarılmasını istedi. Demirel ve Erbakan mektup konusunu yalanlarken, Cumhurbaşkanı'nın Susurluk skandalından sonra Başbakan'a dört mektup gönderdiği belirlendi. Refah-Yol hükümetinin laik Cumhuriyeti hedef alan yönelimleri nedeniyle siyaset ve devlet zirvesindeki gerilim doruk noktaya ulaşırken, bugün toplanacak olan Milli Güvenlik Kurulu'nun ana gündem maddesini, başta şeriatçılık olmak üzere, rejime yönelene tehditler oluşturacak. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile önceki akşam görüşen Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'in tırmanan gerilim nedeniyle şeriatçı gelişmelerin bugünkü MGK'nın gündeminden çıkarılmasını istediği savunuldu. Demirel'in, Erbakan'a uyarı mektubu gönderdiği ve Çiller'den hükümetten çekilmesini istediği haberlerini yalanladığı öğrenildi. Ancak biri son dönemde olmak üzere, Demirel'in Susurluk skandalının ardından çeşitli gerekçelerle Erbakan'a 4 mektup gönderdiği savunuldu. Demirel'in Erbakan'a, 21 Şubat 1997 tarihinde gönderdiği ileri sürülen mektubun şu içerikte olduğu belirtildi: ‘Hükümetinizin davranışlarıyla nedeniyle rahatsızlık var. Rejimin tehlikede olduğuna göre yaygın bir kanı var. Bu tip davranışlarla Türkiye hiçbir şekilde laik demokratik sistemden geriye döndürülemez. Hükümetin girişimleri ve bazı hareketler kamuoyunda kötü yankılar uyandırıyor. Laik-Demokratik Cumhuriyet hedefinden saptığınız şekilde yaygın kanılar var. Benim de inancım bu doğrultuda. Size şunu kesin olarak belirtmeliyim ki, laik-demokratik Cumhuriyete ters düşen hiçbir kararname ve kanun buradan (Çankaya'dan) geçemez.’” (Cumhuriyet, 28 Şubat 1997).

Cumhuriyet gazetesi MGK toplantısının gündeminin rejim konusu olduğunu iddia etmektedir. Hükümette karşı olan muhalif basın, MGK toplantısıyla ilgili olarak çok sık olarak rejim konusunu işlemiştir. Cumhuriyet gazetesinin bu manşeti de buna bir örnektir. Hükümet kanadının şeriatçılık ve rejim tartışmasından rahatsız olduğunu aktaran gazete, hükümet yetkililerinin bu konuların MGK toplantısının gündeminden çıkarılması için Demirel'e başvurduklarını aktarmaktadır. Gazete, hükümet ile Cumhurbaşkanı arasında bir mektup trafiği olduğunu aktarmıştır. Gazete

bu cümleyi aktarırken edilgen bir yapı kullanmıştır. Aynı zamanda kullanılan bu cümlede “*Susurluk olayından sonra*” vurgusu göze çarpmaktadır. Susurluk olayını çözemeyen hükümete, Cumhurbaşkanı’nın bu konuyla ilgili olarak dört mektup yazmasının sütunlara taşınmasındaki amaç, hükümetin başarısız olduğu konularda Cumhurbaşkanı’nın rahatsızlık duyduğunu göstermektir. “*Refah-Yol hükümetinin laik Cumhuriyeti hedef alan yönelimleri nedeniyle*” cümlesiyle gazete direkt olarak Refah-Yol hükümetini, Cumhuriyeti hedef almakla itham etmiştir. Ardından da tekrardan MGK toplantısının ana gündem maddesinin şeriatçılık ve rejim karşıtlığı olduğunun altı çizilmiştir. Haberin devamında ise gazete “*gönderdiği ileri sürülen mektubun şu içerikte olduğu belirtildi*” cümlesiyle gönderilip gönderilmediği belirsiz olan bir mektuptan alıntı yapmıştır. Gazete bu cümlede de edilgen bir yapı kullanarak sorumluluğu tam olarak üzerine almamıştır. Gönderildiği iddia edilen mektupta Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in, Refah-Yol hükümeti ve yaptıklarıyla ilgili olarak ciddi rahatsızlıklar duyduğu aktarılmaktadır. Mektuba göre Demirel, hükümeti laik ve demokratik yollardan sapmakla itham etmektedir ve Cumhurbaşkanı hükümete açık bir şekilde, laik ve demokratik hiçbir kararnamenin ve kanunun kendisinden geçemeyeceğini dile getirdiği aktarılmaktadır.

Yeni Şafak gazetesi MGK toplantısını diğer gazetelere göre farklı bir perspektiften anlatmıştır. Gazetenin MGK toplantısıyla ilgili ilk manşetini 27 Şubat tarihinde atmıştır. “*Erbakan’ın Zor Günü*” manşetiyle çıkan gazete haberin devamında ise şu cümleleri kurmuştur: “*Yarın toplanacak MGK’nın gündemi Başbakan Erbakan’ı terletecek. Son haftalarda iyice gerginleşen ordu-hükümet ilişkilerinde en kritik gün yarın. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında, askerler Erbakan’dan kabulü zor taleplerde bulunacak. Sincan olayları, Taksim Cami, karayoluyla hac, kurban derisinde THK tekelinin kaldırılması girişmeleri ve başörtüsü meselesine tepkilerini açıkça ortaya koyan ordu, yarınki toplantıda Erbakan’ı zor bir tercihle karşı karşıya bırakmaya hazırlanıyor. Son olarak, Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya’nın ağzından basına yansıyan ‘İrtica PKK’den daha tehlikeli, irticayı MGK gündemine sokacağım’ sözleri, kurulun diğer üyeleri tarafından da benimseniyor. MGK Genel Sekreterliği toplantıda tartışılmak üzere Türkiye’deki ‘legal’ İslamcı kuruluşlarının faaliyetlerini içeren bir rapor hazırladı.*

Raporu, toplantıda bizzat Karadayı'nın okuması bekleniyor. Erbakan'ın bu konudaki açıklamalara itiraz etme ihtimaline karşı da 'birinci el' bilgi, belge, dokümanlar Kurula sunulacak. Kurul gündeminde RP'nin gençlik kolları, belediyeler ve Milli Gençlik Vakfı gibi iktidar partisiyle 'bağı' bulunan teşkilatların çalışmaları getirilecek. Toplantı öncesi yaşanan gelişmeler MGK'nın DYP'li üyeleri Çiller, Tayan ve Akşener'in Başbakan Erbakan'ı yalnız bırakacağını gösteriyor. DYP lideri Çiller'in kendi ifadesi ile 'boğazındaki üç düğüm'ün çözülmesinden sonra grup toplantısında ifade ettiği 'Laiklikten taviz vermeyiz' ve 'Ordunun yanındayız' mesajları, Ankara'da 'Hoca tek başına mücadele etmek zorunda kalacak' yorumlarına yol açtı.”(Yeni Şafak, 27 Şubat 1997).

“Erbakan'ın Zor Günü” manşetiyle çıkan gazete, MGK toplantısının hükümet ve Erbakan için zorlu geçeceğinin sinyallerini vermiştir. Hükümet yanlısı gazetelere göre de yapılacak MGK toplantısı iktidar için çok zor geçecekti. “Askerler Erbakan'dan kabulü zor taleplerde bulunacak” cümlesiyle askerin, Erbakan'dan bazı isteklerde bulunacağına işaret eden gazete, MGK toplantısının hükümet tarafı için sıkıntılı geçeceğinin önceden belli olduğunun altını çizmektedir. Gazete haberin devamında Refah-Yol döneminde en çok konuşulan konular hakkında askerin eleştirel bir tavır takınacağını aktarmaktadır. Gazete bu tavır karşısında Erbakan'ın zorlanacağını belirtmektedir. Gazete ayrıca Orgeneral Güven Erkaya'nın irtica ile ilgili sözlerini aktarmış ve kuruldaki diğer üyelerinde bu konuda Erkaya ile mutabık oldukların belirtmiştir. Türkiye'de legal İslami yapılaşmanın bir rapor halinde MGK toplantısında görüşüleceğini belirten gazete, hazırlanan bu raporda birçok belgenin bulunduğu altını çizmektedir. Gazeteye göre MGK toplantısında hükümetin DYP kanadı RP'yi ve Erbakan'ı yalnız bırakacaktı, Çiller'in laiklik ilgili ve orduyu destekleyen mesajları da haberin devamında aktarılmıştır. Gazete askeri eleştirme yoluna gitmemiştir bunun yerine iktidarın küçük ortağını, Erbakan'ı yalnız bırakmakla suçlamıştır. Gazetenin dilinde askere yönelik bir eleştiri bulunmamaktadır, bunun yerine gayet nesnel bir dil kullanılmıştır.

28 Şubat sabahı ise Yeni Şafak gazetesi “Yumuşama Reçetesi” manşetiyle çıkmıştır. Görüldüğü gibi askere karşı alttan alma politikası sadece iktidar tarafından

kabullenilmemiş, bunun yanı sıra iktidar yanlısı yayın kuruluşları tarafından da kabullenilmiştir. MGK toplantısına kadar Yeni Şafak gazetesi olayı yumuşatmaya çalışarak, MGK toplantısında askerden gelecek olan sert tepkiyi görmezden gelme yolunu seçmiştir. Gazete haberin devamında şu şekil ifadelerde bulunmuştur: *“Aydın Menderes’ten ordu-refah gerginliğinin düşürülmesi için öneriler. RP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Menderes bugün toplanacak MGK’nun bunalımı önleme ve gerginliği düşürme açısından son derece önemli olduğunu söyledi. Menderes, ‘Ortaya toplumun diğer kesimleriyle küsmüş bir hükümet tablosu çıktı. Sayın Erbakan bugün ki toplantıda gerginliği yumuşatmasa bunalım çıkar’ diyor. Menderes, Erbakan’ın sergilediği ölçülü tutuma karşı bazı RP’lilerin gerginliği artırıcı sözlerinin gerginlik havasını artırdığını söyledi. Menderes darbe söylentileri için ‘Tarihten ibret alınacaksa, işte hepimizin ibret alması gereken günler’ dedi. Menderes, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in de demokrasi dışı bir çözüme göz yummasının mümkün olmadığına inanıyor. Aydın beye göre iki avantaj daha var: ‘Erbakan’ın tecrübesi ve Sayın Çillerin iyi niyeti. MGK’da ikisinin de bulunması önemlidir.”*

Gazete Aydın Menderes’in MGK öncesi havayı yumuşatmak için yaptığı açıklamaları sütunlarına taşımıştır. Menderes’e göre hükümet kendine küsmüş bir kesim yaratmıştır bundan dolayı bu kesimin gönlünü almak zorundadır. Menderes ayrıca kendi partililerini de eleştirmiştir, Menderes’e göre Erbakan her ne kadar ortamı yumuşatmaya çalışsa da bazı partililer ortamı germektedir. Menderes’e darbe yapılabilir mi sorusu sorulduğunda *“Tarihten ibret alınacaksa, işte hepimizin ibret alması gereken günler”* cevabını vermiştir bu da darbeolabileceğine bir işarettir. Menderes kanıt olarak da tarihimizde böyle vakaların olduğunu belirtmiştir. Menderes ayrıca Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in hukuk dışı bir uygulamaya ödün vermeyeceğini belirtmiştir. Bunların yanı sıra Menderes, MGK toplantısında Erbakan ve Çillere güvendiğini dile getirmiştir. Haberin devamında ise gazete Menderes’in yumuşama reçetesini sunmuştur, reçete şu şekildedir:

“Cumhurbaşkanı ile yakın temasa geçilmeli. O’nun tecrübelerinden yararlanılmalı. Diğer siyasi partilerle görüşmeler yapılarak demokrasi dışı

çözümlere karşı güç birliği tesis edilmeli. Sendikalar, sivil toplum örgütleri, iş çevreleri ve medya temsilcileriyle görüşmeler yapıp bu kesimlerin demokrasi safında toplanmaları sağlanmalı. RP '1 dakika karanlık' gibi toplumsal tepkilere karşı çıkmamalı." (Yeni Şafak, 28 Şubat 1997). Görüldüğü gibi Menderes RP'nin daha önce yapması gereken fakat yapmadığı şeyleri, şu anda yapması gerektiğini dile getirmiştir. Cumhurbaşkanı ile temasa geçme ve diğer siyasi partilerin, darbeye karşı, desteklerini alma politikasına gidilmesi gerektiğini dile getiren Menderes, ayrıca sadece siyasi desteğin yetersiz olduğunun bunun yanı sıra sendika ve sivil toplum kuruluşları gibi topluluklarında desteğinin alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Bunların yanı sıra Menderes, Refah-Yol döneminde Refah Partisinin yaptığı en büyük hatalardan biri olan, devlet-çete-mafya ilişkisine karşı çıkan "1 dakika karanlık" eylemine RP'nin karşı çıkmasını da eleştirmiştir. Menderes oluşan toplumsal tepkilere karşı çıkılmaması gerektiğini aktarmıştır.

Görüldüğü gibi 28 Şubat MGK toplantısı öncesi özellikle muhalif gazetelerin bu toplantıya çok önem vermesi ve askeriyeden beklentileri olması post-modern darbeyi tetiklemiştir. Muhalif gazeteler toplantı öncesi üst üste toplantıda asker, hükümeti sıkıştıracağından ve bazı yaptırımlar uygulatacağından bahsetmiştir. Bu haberler MGK toplantısının sonucunu da etkiler niteliktedir. Elde edilen bu veriler varsayım kısmındaki sekizinci varsayım olan "28 Şubat MGK toplantısı öncesi çıkacak haberler MGK'nın önemini artırmıştır." varsayımını destekler niteliktedir. Muhalif gazetelerin MGK toplantısının önemini artıran manşetler atması, hükümet karşıtlarını umutlandırmış ve orduyu hükümete baskı yönünde sıkıştırmıştır.

4.8.8.2. 28 Şubat MGK Toplantısı Sonrası Gazete Manşetleri

MGK sonrasını okuyucularına "9 Saatlik Zirvede Rejime İnce Ayar" manşetiyle aktaran Milliyet gazetesi, haberin devamında ise şu şekilde devam etmiştir: "Tarihi MGK toplantısında asker laiklik, hükümet darbe spekülasyonları

üzerinde durdu. Yeni gerginliklerin 'yaptırımlara' yol açacağı bildirildi. MGK toplantısında Cumhurbaşkanı Demirel, Dışişleri Bakanı Çiller, Milli Savunma Bakanı Tayan, İçişleri Bakanı Akşener ile Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı Kuvvet Komutanları Orgeneral Köksal, Orgeneral Erkaya, Orgeneral Çörekçi ve Orgeneral Koman katıldı. Toplantı salonuna Erbakan ve Çiller sohbet ederek girdi, fısıldaşmalar masada da sürdü. Medyanın yoğun ilgisi üzerine MGK'da bir dakika olan görüntü alma süresi ilk defa beş dakikaya çıkarıldı."Gazete manşetinde rejime ince ayar cümlesini kurarak, ordunun Sincan'da tank yürütmesinden sonra bazı komutanların kullandığı "Rejime balans ayarı" cümlesine gönderme yapmıştır. Milliyet gazetesi haberin ilk başında darbe ve irtica konularına vurgu yapmıştır, daha sonra askeriye tarafından hükümete yönelik yaptırımların uygulanabileceği aktarılmaktadır. Hâlbuki demokratik bir ülkede askerın bir toplantıda, hükümete yaptırım tehdidinde bulunması oldukça abes bir davranıştır ama muhalif gazeteler bunu gayet normal bir şekilde duyurmaktadır. Milliyet gazetesi haberin devamında toplantıya katılan kişileri, okuyucularına aktarmıştır. Haberın devamı ise şu şekildedir:

"Günlerdir merakla beklenen Milli Güvenlik Kurulunun dünkü toplantısı alışılmadık biçimde uzun sürdü. Saat 15.00 başlayan ve saat 24.00 kadar kesintisiz devam eden toplantıda irticai faaliyetler temel gündem maddesini oluşturdu. Anayasanın ihlal edildiği mesajına veren komutanlar özellikle laik Cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı uygulamalardan şikâyetçi oldu. Hükümet kanadının ise rejim ile ilgili spekülasyonlara son verilmesini istediği belirtildi. Tarihi toplantıdan sonra yayınlanan bildiride karşılıklı uyarı ve teminatlar yer aldı, bunların yerine getirilmemesi durumunda yaptırımların gündeme getirileceğine işaret edildi. Şimdiye kadar bu tür bildirimlerde yaptırım sözcüğünün geçmediğine dikkat çekildi. MGK bildirisinde şu maddeler yer aldı: Atatürk ilkeleri doğrultusunda Anayasa ve Cumhuriyet yasalarının uygulanmasında asla taviz verilmemeli. Laikliğin demokrasinin teminatı ve yaşam tarzı olduğu unutulmamalı. Bu yıl AB'ye tam üye olacak ülkeler listesine girmek öncelikle hedef olarak sürmeli. Rejimin kendisine ve geleceğine yönelik tartışmaların Türkiye'ye zarar verdiği görülmeli."(Milliyet, 1 Mart 1997).

Gazete toplantının şimdiye kadar yapılan diğer toplantılardan çok daha uzun sürdüğüne işaret etmiştir. Tekrardan irtica konusunun MGK toplantısındaki ana gündem maddesi olduğunun altı çizilmiştir. Bunun yanı sıra gazeteye göre asker, laik Cumhuriyetin temel ilkelerine yönelik saldırıları gündeme taşıyarak, bu konuda eleştirilerde bulunmuştur. Asker bu konuları gündeme getirirken, hükümet ise rejim ile ilgili oluşturulan spekülasyonlardan rahatsız olduğunu, askeri kanata iletmiştir. Gazete MGK toplantısında, her ne kadar karşılıklı uyarı ve teminatların yer aldığını söylese de, uyarıların büyük kısmının ordu tarafından gündeme getirildiği su götürmez bir gerçektir. Aynı zamanda yapılan uyarı ve verilen teminatların yerine getirilmemesi sonucu bir yaptırım yapılacağı da tekrardan okuyucuya duyurulmuştur. Ayrıca gazete *“Şimdiye kadar bu tür bildirimlerde yaptırım sözcüğünün geçmediğine dikkat çekildi”* cümlesiyle bu MGK toplantısının diğerlerinden farklı olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Gazeteye göre bu cümle, ayrıca askerin daha önce bu tip bir yolu hiçbir zaman kullanmadığını fakat mecburi olarak bu yolu seçtiğini vurgulamaktadır. Milliyet gazetesi haberi aktarım şekliyle ve kullandığı cümlelerle askeri kanattan yana tavır aldığını göstermektedir.

Milliyet gazetesi ertesi gün ise yapılan MGK toplantısının ayrıntılarına yer vermiştir. Bu kez MGK’da gerçekleşen olaylar daha fazla, gazetenin bakış açısına göre yorumlanmıştır. Milliyet gazetesinin 2 Mart tarihli manşeti *“163 Geri Geliyor”* şeklindedir, bilindiği gibi 163’ncü madde, Türk Ceza Yasası’nın laikliğe aykırı örgütlenme ve faaliyetleri yasaklayan ve daha önce kaldırılan maddesidir. Bu maddenin geri geldiğini manşetten duyuran Milliyet gazetesi haberin devamında ise şu hususları belirtmiştir: *“Yeni bir yasa: Türk Ceza Yasası’nın kaldırılan 163. maddesine benzer bir yasal düzenleme yapılması. 163. maddenin kaldırılmasından doğan boşluğun Anayasa’nın 24. maddesine uygun biçimde yeni bir yasa maddesiyle doldurulması. Devrim kanunları: Anayasa’nın 174. maddesiyle koruma altına alınmış, Tevhidi Tedrisat (Eğitimde Birlik), Şapka, Tekke - Zaviye ve Türbedarlıkların Kapatılması ve Kıyafet gibi ‘Devrim Kanunları’nın uygulanması. Tarikatlara fren: Tevhidi Tedrisat Kanunu çerçevesinde önlem alınması. Tarikat yönetimindeki okul, dersane ve kursların denetimi, aykırı eğitim yapanların*

kapatılması. İhtiyaç fazlası imam hatiplerin meslek okullarına dönüştürülmesi. Adalet reformu: Pompalı tüfek satışlarının yasal düzenlemeye bağlanması. Yargı bağımsızlığının sağlanması, Adalet mekanizmasının güçlendirilmesi, görevini yapmayan savcı ve hâkimler hakkında yasal işleme başvurulması.” (Milliyet, 2 Mart 1997).

Milliyet gazetesi bir nevi darbe niteliği taşıyan bildiriye okuyucularına duyurmuştur. Belirli başlıklar altında, hükümete aktarılan önerileri, daha doğrusu yaptırımları aktaran Milliyet gazetesi 163. madde yerine, anayasanın 24. Maddesine uygun bir düzenleme getirileceğini belirtmektedir. Gazete devrim kanunlarının geri geldiğini aktarmıştır. Aynı zamanda tarikat yönetiminde olduğu ileri sürülen okul, dersane ve kursların denetim altına alınması yönünde çalışma yapılacağı aktarılmıştır. Bunun yanı sıra sayısının fazla olduğu düşünülen imam hatip okulları, meslek liselerine dönüştürülecektir, şeklinde bir cümle kurulmuştur. Eğitim alanının yanı sıra, ordu yargıya da el atmıştır, görevlerini iyi yapmadıklarını düşündükleri savcı ve hâkimlerin görevine son verilebileceğini belirtmişlerdir. Bu maddeler tamamen bir post-modern darbe niteliği taşımaktadır. Milliyet gazetesi, MGK toplantısında öne çıkan maddeleri okuyucularına aktarırken hiçbir eleştiride bulunmamıştır, bunun aksine öne çıkan maddeleri kendi süzgecinden geçirerek aktarmıştır.

Cumhuriyet gazetesi 28 Şubat MGK toplantısından sonra atığı manşette şu ifadeleri kullanmıştır “*Muhtıra Gibi Tavsiye*”. Haberin devamında ise gazete şu cümlelere yer vermiştir: “*MGK’nın 9 saatlik toplantısında özellikle şeriat girişimlerine karşı çıkılması istendi. RP’nin, ortağı DYP’nin ödün veren tutumundan da yararlanarak laik rejimi hedef alan girişimleri nedeniyle gergin bir ortamda toplanan MGK, son yılların en uzun toplantısını yaptı, MGK’nın yayımladığı ayrıntılı bildiri, ‘hükümete muhtıra niteliğinde uyarı’ olarak nitelendirildi. Bildiri de, ‘anayasa ve Cumhuriyet yasalarının uygulanmasından asla taviz verilmeyeceği, laikliğin sadece rejim değil demokrasinin de güvencesi olduğu, çağdışı uygulamaların hukukun bütünlüğüyle bağdaşmayacağı’ vurgulandı. Cumhurbaşkanı ve kurulun asker üyelerinin, devletteki şeriatçı kadrolaşma ve girişimlerden*

rahatsızlık duydukları aktarıldı. Başbakanlık da Cuma namazı kıldıktan sonra MGK'ye giden Erbakan'ın 'Türkiye'de faşist laik düzen var' diyerek özetlediği yaklaşımlarına tepki gösterdikleri bildirildi KKTC'de yeni 'askeri' önlemlerin de uygun bulunduğu kaydedilen bildiride Türkiye'nin 1997 içinde AB'ye tam üye olacak ülkeler listesine girmeyi öncelikli hedef saymayı sürdürdüğünün altı çizildi.” (Cumhuriyet, 1 Mart 1997).

Cumhuriyet gazetesi MGK toplantısında çıkan kararları muhtıra olarak nitelenmiştir. Gazete MGK toplantısının ana maddesinin beklenildiği gibi şeriat ve rejim ile ilgili olduğunu aktarmıştır. Şeriat ve rejim ekseninde geçen MGK toplantısının ardından Cumhuriyet gazetesi daha öncede üzerinde durduğu gibi bu iki konuyu sütunlarına taşımıştır. Laikliğin sadece Cumhuriyetin değil aynı zamanda demokrasinin de vazgeçilmezi olduğunu belirten gazete, haberin devamında askerin devletteki şeriatçı kadrolaşmadan rahatsız olduğunu aktarmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin 2 Mart tarihli nüshasında ise “*Hükümete 2. Bildiri*” manşeti atılmıştır. Haberin devamı ise şu şekildedir: “*MGK, uygulanmasını istediği kararları Erbakan ve Çiller'e iletti. Milli Güvenlik Kurul önceki günkü önemli toplantısının ardından ikinci bir bildiriye hükümet ortaklarına iletti. MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, dün sabah Başbakan Yardımcısı Çillerle görüşerek, hükümete uygulanması istenen önlemler metnini verdi. Çiller, seçim bölgesi Bursa'ya giden Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan'ı acilen Ankara'ya çağırdı. Orgeneral Kılıç, daha sonra akşam saat 17.20'de eski Başbakanlık binasına giderek Erbakan'la görüştü. Hükümete elden verilen ikinci bildiride imam-hatiplerin sınırlandırılması, meslek liseleri statüsüne alınması ve 163. Maddenin yerine yeni bir düzenlemenin getirilmesi isteniyor. MGK toplantısında, askerlerin laik rejimi hedef alan gelişmeler hakkındaki eleştirel görüşlerini açıkça ortaya koyduğu belirtildi. Komutanların açık bir 'müdahale' uyarısında buldukları MGK'de, Karadayı'nın 'Din ahlaktır, ahlaksız adamın dini olmaz' diyerek, dini siyasi istismar konusu yapanları eleştirdiğine dikkat çekildi. Toplantıda okunan istihbarat raporları üzerindeki görüşmeler etkili olurken Demirel'in bildiride 'Çok sert ifadelere yer verilmemesini' istediği kaydedildi. Bildirinin yumuşatılması için bazı sözcüklerin*

seçimindeki tartışmalar da, MGK'nın en uzun toplantılarından birinin yapılmasında etkili oldu.” (Cumhuriyet, 2 Mart 1997).

Gazete öncelikle MGK kurulunun hükümete ikinci bir bildiriyle iletildiğini okuyucularına duyurmaktadır. İletilen ikinci bildiri, imam hatip okullarının kontrolü ve 163. maddenin yerine yeni bir düzenleme getirileceğinden bahseden gazete, bu isteklerin yerine getirilmesinin hükümetten istendiğini aktarmaktadır. *“Askerlerin, laik rejimi hedef alan gelişmeler hakkındaki eleştiriler görüşlerini açıkça ortaya koyduğu belirtildi”* cümlesiyle, askerlerin MGK toplantısında hükümeti rejim konusunda açıkça eleştirildiği belirtilmektedir. Cümlenin edilgen yapıda olması da göze çarpmaktadır. Gazete ayrıca askerlerin açık bir müdahalede bulunabileceğini hükümete bildirdiğini aktarmıştır aslında bu açıkça darbe yapılabileceğinin sinyalidir, fakat gazete bunu gayet olağan bir şekilde okuyucularına aktarmıştır. Kanlı bir darbe olabileceğini görmezden gelen gazete, hükümete yönelik *“müdahale”* sözcüğünü çok rahat bir şekilde kullanabilmektedir. Toplantıda aynı zamanda bazı istihbarat raporları da görüşülmüş ve tartışılmıştır. Gazeteye göre Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, bildirisinin dilinin yumuşatılmasını istemiştir. Bunun sonucunda da yumuşatılmış haliyle bile Türkiye Cumhuriyeti'nin en sert MGK toplantısı bildirisi yayımlanmıştır.

Yeni Şafak gazetesi MGK sonrası gelişen olayları, muhalif medyaya göre çok daha farklı bir şekilde okuyucularına aktarmıştır. MGK toplantısından sonra *“Gerginlik Çıkmadı”* manşetiyle çıkan gazete bir nevi kendini ve okuyucularını kandırmıştır. Cumhuriyet tarihinin en sert ve en uzun süren MGK toplantısı için *“gerginlik çıkmadı”* cümlesini kurmak fazlasıyla iyimserliktir. Gazete haberin devamında ise şu cümleleri aktarmıştır: *“MGK toplantısında Başbakan Erbakan mutedil, askerler saygılıydı. Dün Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlığında gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurul toplantısında iç ve dış güvenlik konuları ele alındı. Toplantıya katılan sivillerle askerler arasında, medyanın ve bir kısım siyasilere beklentilerinin aksine gerginliğin değil, uzlaşma havasının hâkim olduğu bildirildi. Başbakan Erbakan'ın yaklaşık 10 dakika gecikerek geldiği toplantıda özellikle Güneydoğu Bölgesinde devam eden terör olayları ile ilgili önlemler konusu*

ele alındı. Olağanüstü hal bölge valisi Necati Bilican'da toplantıda, son dönemde gerçekleştirilen operasyonlar ve teröre karşı hazırlanan önlemler hakkında bilgi sundu. Toplantıda özellikle istihbarat çalışmalarıyla ilgili çalışmalara ağırlık verildiği bildiriliyor. Toplantıda, MİT Müsteşarı Sönmez Köksal ile Genelkurmay İstihbarat Başkanı Korgeneral Çetin Taner de hazır bulunarak devletin istihbarat faaliyetlerin koordinasyonu ile ilgili çalışmalar hakkında bilgi sundular.” (Yeni Şafak, 1 Mart 1997).

Yeni Şafak gazetesi tüm olanlara rağmen “Gerginlik Çıkmadı” gibi bir cümle kullanmıştır. Gazete MGK toplantısı öncesi izlediği, alttan alma politikasını MGK toplantısının ardından da devam ettirmiştir. Gazeteye göre toplantıda her şey yolunda gitmiştir. Gazeteye göre başbakan askere karşı ılımlıyken, askerde hükümet kanadına karşı saygılıydı. “*Gerginliğin değil, uzlaşma havasının hâkim olduğu bildirildi*” cümlesiyle, gazete MGK toplantısının gayet iyi geçtiği söylemini tekrarlamıştır. Bu cümlede olduğu gibi haberin genelinde de edilgen yapıda cümleler kullanılmıştır. Gazeteye göre MGK toplantısının bir numaralı konusu Güneydoğu Anadolu bölgesindeki terör olaylarıydı, gazete ayrıca bu konuyla ilgili olarak önlemlerin alındığı ve konuşulduğunu aktarmıştır. Güneydoğu’da gerçekleşen terör olaylarıyla ilgili olarak MİT müsteşarından bilgi alındığı da aktarılmaktadır. Gazete bu haberi aktarırken PKK terörü yerine Güneydoğu Anadolu’da gerçekleşen terör olayları demesi dikkat çekicidir. Gazete irtica konusuyla ilgili hiçbir bilgi vermemiştir. Bu konunun tartışıldığına dair bile cümleler kullanılmamıştır. MGK’nın asıl gündem konusu olan irtica ve devletin sisteminin değiştirilmesi konuları görmezden gelinmiştir, bunun yerine MGK toplantısının terör olayları üzerine odaklandığı iddia edilmiştir.

Gazetenin bir sonraki gün, attığı manşet aynı yöndedir. “*Darbe Defteri Kapandı*” gibi bir manşetle çıkan Yeni Şafak gazetesi haberin devamında ise şu cümleleri kurmuştur: “*Haftalardır, darbe söylentileriyle gerilen Türkiye, tahriklere rağmen ‘demokrasi’ dedi. Cumhurbaşkanı Demirel Başkanlığında gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında beklenenin aksine gerginlik çıkmadı. Yaklaşık 9 saat süren Cumhuriyet tarihinin en uzun MGK toplantısında Refah-Yol koalisyonu*

döneminde yaşanan laiklik konusundaki sıkıntılar dile getirildi. Beklenenin aksine sakin geçen toplantıda sadece bildirinin hazırlanması konusunda sıkıntı yaşandı. Başbakan Erbakan 'Refah-Yol kurulmasaydı, ülke uçurama giderdi' diyerek hem ekonomik gelişmeyi anlattı hem de laiklik konusunda teminat verdi. Toplantıda en çok konuşan kişi olan Başbakan Erbakan ekonomi ağırlıklı iki dosyayla geldiği kurulda askerlere ekonomi ve medyanın darbe kışkırtıcılığı konularına ağırlık verdiği bir konuşma yaptı. Erbakan bazı gazetelerin manşetlerini örnek göstererek kurul üyelerine medyayı şikâyet ettiği bildirildi. Erbakan ayrıca, akademik ağırlıklı laiklik konuşması da yaparak, Sincan olayında olduğu gibi her konunun üzerine 'hukuk' yoluyla gittiklerini anlattığı ifade edildi. Erbakan toplantıya 53 ülkede laiklikle ilgili uygulamaları içeren bir raporu da getirdi." (Yeni Şafak, 2 Mart 1997).

Gazete yeniden çok iyimser bir manşet atmıştır, askersiz, tanksız ve kansız bir darbe gerçekleştirilirken “*Darbe Defteri Kapandı*” gibi suni bir manşet atmıştır. Gazete bir önceki gün kullandığı “gerginlik çıkmadı” gibi cümleleri tekrarlamıştır. Gazete Erbakan’ın, MGK toplantısında ekonomik başarıları anlattığını ifade etmiştir. Ayrıca Erbakan’ın toplantıda en çok konuşan kişi olduğunu aktarılmaktadır, bunun yanı sıra Erbakan’ın ekonomik gelişmeler ile birlikte laiklik garantisi verdiği de aktarılmaktadır. Erbakan’ın laiklik ile ilgili yaptığı konuşmanın akademik ve belgelere dayandığını iddia eden gazete, muhalif medyayı da Erbakan’ın kışkırtıcılıkla suçladığını aktarmıştır. Gazete bu haberinde de başını kuma gömen deve kuşu rolünü oynamıştır ve irtica ile devletin sisteminin değiştirilmesi konularından hiç bahsetmemiştir.

Görüldüğü gibi hükümet yanlısı yayın kuruluşu toplantı da gerçekleşen olayları görmezden gelmiştir ve inkâr yolunu seçmiştir. Muhalif gazeteler ise tam tersi olarak durumu manşetlerine taşımıştır ve darbeyi destekler mahiyete haberlere yer vermiştir. Bu bilgiler varsayım kısmındaki dokuzuncu varsayım olan “28 Şubat MGK toplantısı sonrası çıkan haberler post-modern darbeyi destekler niteliktedir.” varsayımını doğrulamaktadır. Muhalif gazeteler MGK toplantısının ardından çıkan kararları eleştirmemiş bunun tam aksine desteklemiştir.

4.8.Nicel İçerik Analizi Uygulama

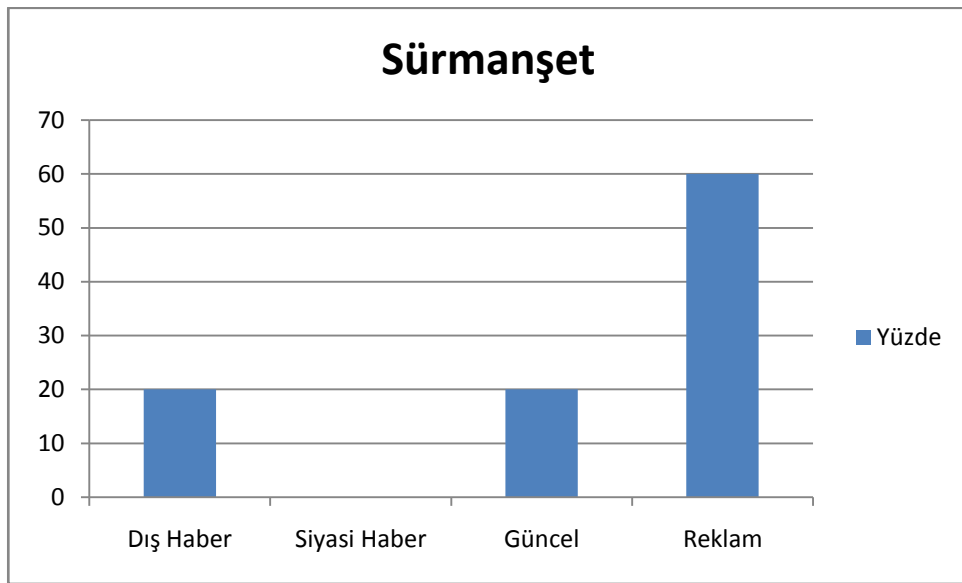
Milliyet**Sürmanşetler**

Milliyet gazetesinin sür manşetlerinin, haber dağılımı

Tablo-1

Tür	Sayı	Yüzde
Dış Haber	2	20
Siyasi Haber	0	0
Güncel	2	20
Reklam	6	60
Toplam	10	100

Grafik-1

Görüldüğü gibi Milliyet gazetesi sürmanşetlerinin çoğunu reklamlar için kullanmıştır. Yapılan bu reklamların çoğunluğunu da kendi promosyonları oluşturmaktadır.

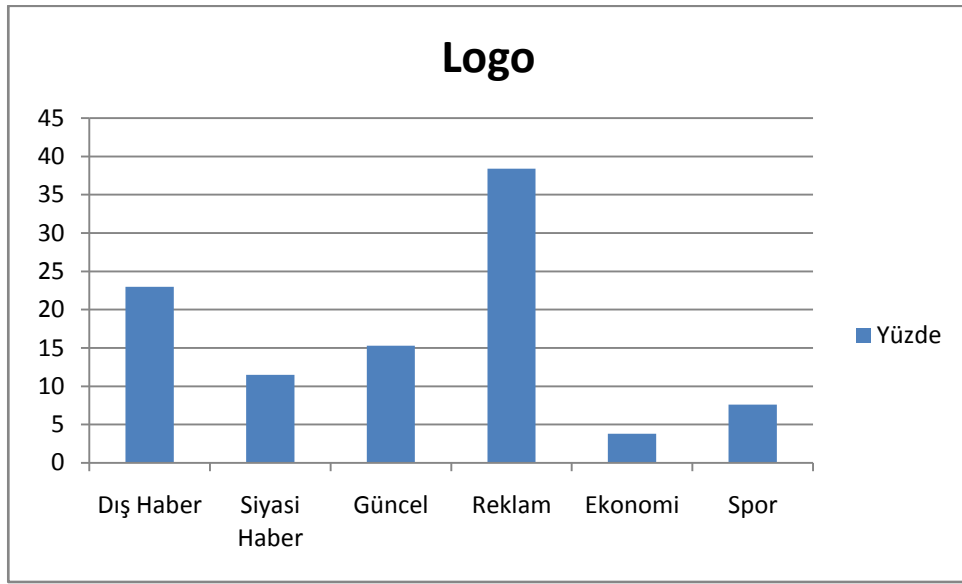
Logo Yanı Haber

Tablo-2

Milliyet gazetesinin logo yanı haber, dağılımı:

Tür	Sayı	Yüzde
Dış Haber	6	23
Siyasi Haber	3	11,5
Güncel	4	15,3
Reklam	10	38,4
Ekonomi	1	3,8
Spor	2	7,6
Toplam	26	100

Grafik-2

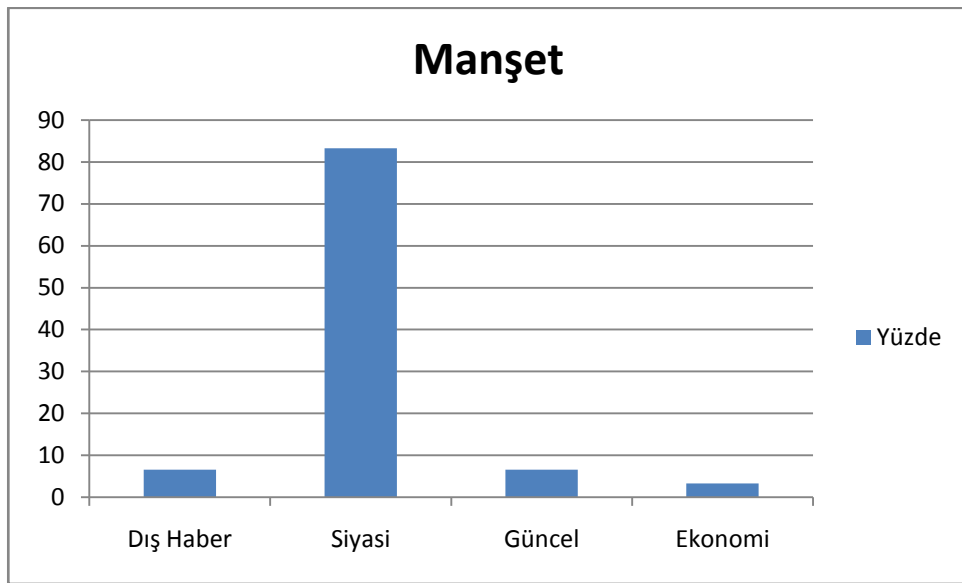
Milliyet gazetesi bir aylık süreçte 26 gün logo yanı haber kullanmıştır. Logo yanı haberlerin çoğunluğunu sürmanşetlerde olduğu gibi reklamlar oluşturmaktadır. İkinci sırada ise dış haberlere yer verilmiştir. Milliyet gazetesi özellikle İran ve A.B.D ile ilgili haberleri logo yanı haber kısmına taşımıştır.

Manşetler

Tablo-3

Tür	Sayı	Yüzde
Dış Haber	2	6,6
Siyasi	25	83,3
Güncel	2	6,6
Ekonomi	1	3,3
Toplam	30	100

Grafik-3

Milliyet gazetesinin manşetlerinde belirgin bir şekilde siyasi haberlerin üstünlüğü göze çarpmaktadır. Siyasi ortamın bu kadar gergin olduğu bir dönemde gazete 30 günlük süreç içinde 25 gün siyasi haber yapmıştır. Daha öncede belirtildiği gibi belkide bu dönem siyasi çatışmaların ve gerilimin en yüksek safhada olduğu dönemdir.

Cumhuriyet

Sürmanşet

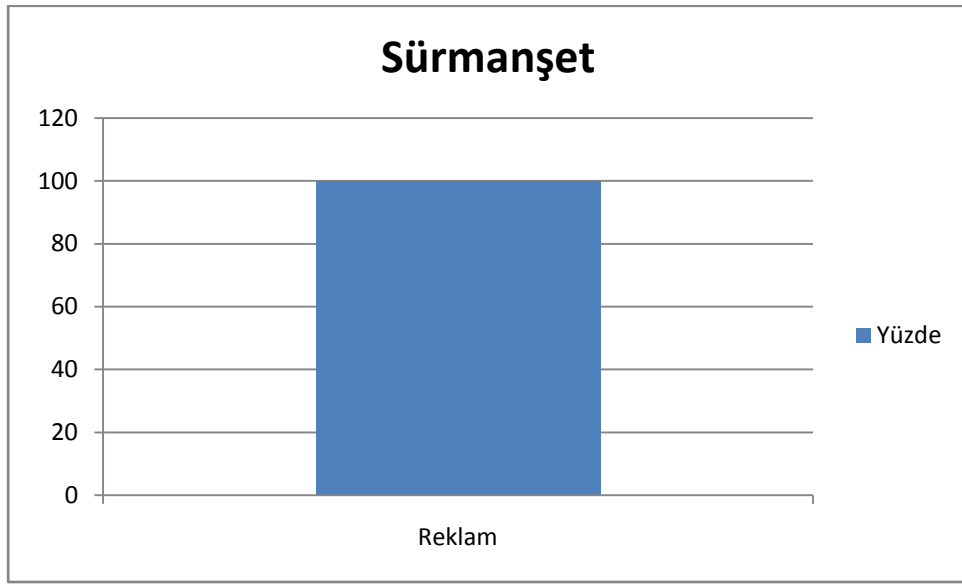
Tablo-4

Cumhuriyet gazetesinin sürmanşet, haber dağılımı

Tür	Sayı	Yüzde
Reklam	6	100
Toplam	6	100

Cumhuriyet gazetesi sadece üç defa sürmanşet kullanmıştır. Bunlarda da reklamlara yer vermiştir. Yapılan reklamlar gazetenin kendi promosyonları ve ekleriyle ilgilidir. Gazete ayrıca ÖSS hazırlık, sınav soruları da vermiştir.

Grafik-4

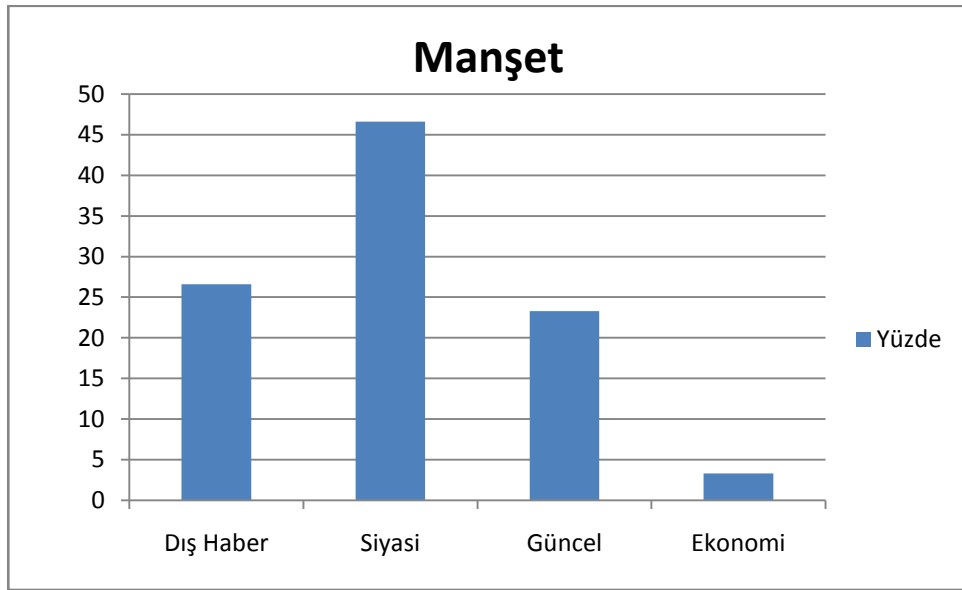

Manşetler

Tablo-5

Tür	Sayı	Yüzde
Dış Haber	8	26,6
Siyasi	14	46,6
Güncel	7	23,3
Ekonomi	1	3,3
Toplam	30	100

Grafik-5

Cumhuriyet gazetesi de Milliyet gazetesi gibi siyasi haberlere ağırlık vermiştir. Yayımladığı haberlerin yaklaşık yarısını, siyasi haberler oluşturmaktadır. Cumhuriyet gazetesi bu yüksek orana rağmen yine de Milliyet ve Yeni Şafak gazetelerini yakalayamamıştır. Bunun dışında Cumhuriyet gazetesinde göze çarpan bir başka nokta ise dış haberlere de epeyce yer vermesidir. Özellikle İran ile ilgili haberleri manşetlerine taşıyan gazete, bu haberlerinde çoğunlukla İran'ı ve Refah Partisini eleştirmiştir. İran ile ilgili üst üste olumsuz manşetler atan gazete, İran ile Refah Partisini çoğunlukla bir arada kullanmıştır. Gazete ayrıca güncel olaylara da yer vermiştir, bu haberlerin çoğunluğunu eylemler ve protestolar oluşturmaktadır.

Yeni Şafak

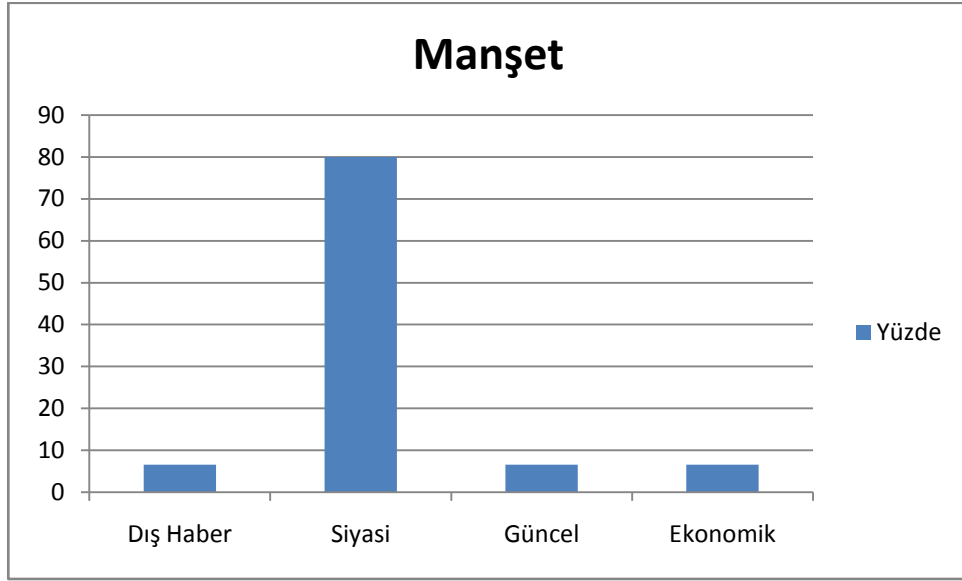
Manşet

Tablo-6

Yeni Şafak gazetesinin manşet, haber dağılımı

Tür	Sayı	Yüzde
Dış Haber	2	6,6
Siyasi	24	80
Güncel	2	6,6
Ekonomik	2	6,6
Toplam	30	100

Grafik-6

Yeni Şafak gazetesi de incelenen diğer iki gazete gibi 1 Şubat ile 2 Mart tarihleri arasında en çok siyasi haberlere yer vermiştir. Gazetenin haberlerinin beşte dördünü siyasi haberler oluşturmaktadır. Milliyet gazetesinden sonra, manşetlerinde en çok siyasi haberlere yer veren gazete Yeni Şafak gazetesidir. Gazete verdiği siyasi haberlerin çoğunda darbeden bahsetmiştir. Darbenin olmayacağına ve darbecilerin boşa çabaladığına sıklıkla değinin gazete ayrıca Refah Partisi ile ilgili olumlu siyasi haberler yapmıştır. Gazete verdiği güncel manşetlerde bayrama değinmiştir. Ayrıca bir bayanın başörtüsü yüzünden çektiği sıkıntılar aktarılmıştır. Gazetenin verdiği ekonomik haberlerin birinde Refah-Yol hükümetinin ekonomik başarısından bahsedilmiştir. Diğer haberde ise toplum içinde oluşan ekonomik uçurumdan bahsedilmiştir. Dış haberler ise ABD ile ilgilidir. Dış haberlerin birinde gazete, ABD'nin Sincan'da yürüyen tankları sorduğunu aktararak, ABD'nin bu olaydan hoşnutsuz olduğu izlenimini vermektedir. Bir diğer haberde ABD'nin, Refah Partisiyle çalışmak istediği aktarılmaktadır. Cumhuriyet gazetesi daha çok İran ile ilgili eleştirel manşetler atarken, Yeni Şafak gazetesi ABD ile ilgili olumlu manşetler atmıştır. Gazete Batının, Refah Partisini desteklediği imajını yaratmaya çalışmıştır.

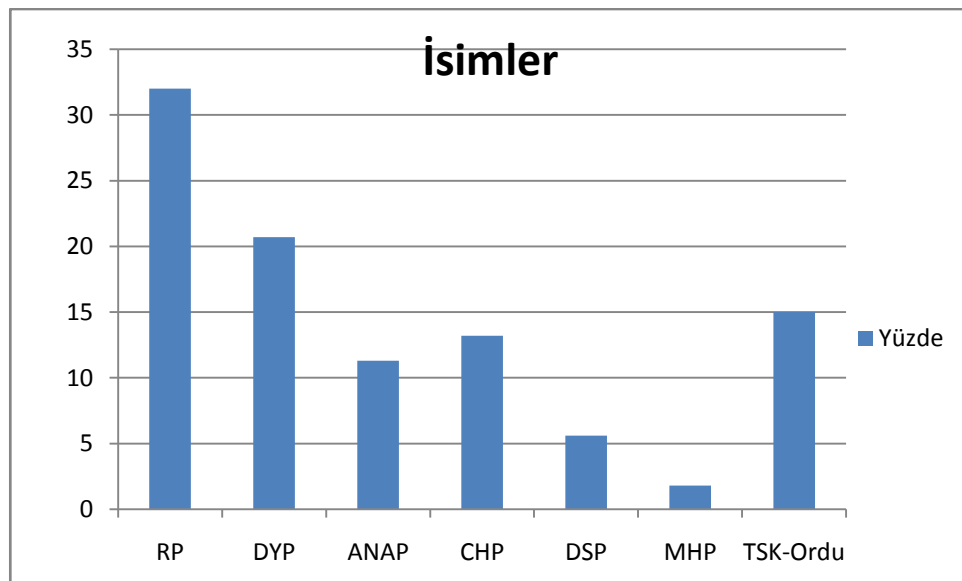
Milliyet

Milliyet Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi parti ve TSK-Ordu isimlerinin sayısı ve oranı:

Tablo-7

Parti	Sayı	Yüzde
RP	17	32
DYP	11	20,7
ANAP	6	11,3
CHP	7	13,2
DSP	3	5,6
MHP	1	1,8
TSK-Ordu	8	15
Toplam	53	100

Grafik-7

Görüldüğü gibi gazete manşetlerinde ve manşet altı yazılarında, en çok Refah Partisi ismini kullanmıştır. Ardından koalisyonun diğer ortağı Doğru Yol Partisi'ni sütunlarına taşıyan gazete, toplamda yaklaşık %53 oranında hükümet partilerinin isimlerine yer vermiştir. Muhalefet partilerinin oranı ise yaklaşık %32'dir. Bunun dışında göze çarpan bir başka nokta ise, gazete koalisyon partilerinden sonra en çok TSK-Ordu isimlerine yer vermiştir. Bu haberlerinde genelde ordunun, hükümete

yönelik eleştirilerine ve uyarılarına yer verilmiştir. Gazete koalisyon partilerinin isminin geçtiği yayınlarda, bu partilere yönelik eleştirel bir dil kullanmıştır.

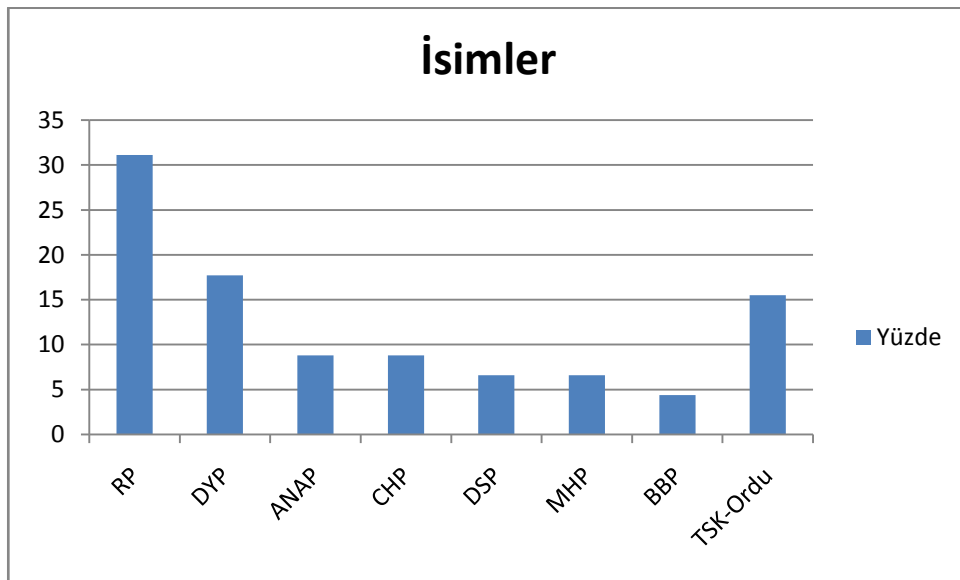
Yeni Şafak

Yeni Şafak Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi parti ve TSK-Ordu isimlerinin sayısı ve oranı:

Tablo-8

Parti	Sayı	Yüzde
RP	14	31,1
DYP	8	17,7
ANAP	4	8,8
CHP	4	8,8
DSP	3	6,6
MHP	3	6,6
BBP	2	4,4
TSK-Ordu	7	15,5
Toplam	45	100

Grafik-8

Yeni Şafak gazetesinin dağılımı da Milliyet gazetesiyle benzerlik arz etmektedir. Gazete en fazla Refah Partisi ismine yer vermiştir ardından da koalisyonun diğer ortağı Doğru Yol Partisi gelmektedir. Yeni Şafak gazetesinde

hükümet ortaklarının oranı yaklaşık %49'dur hemen hemen toplam oranın yarısına tekabül etmektedir. Muhalefet partilerinin oranı ise (BBP dâhil) yaklaşık %35'dir. Bunun dışında gazete, Milliyet gazetesi gibi üçüncü sırada en fazla TSK-Ordu ismine yer vermiştir. Gazetenin, TSK-Ordu isminin geçtiği haberler de genellikle ordu ile Refah Partisi arısının da uyum olduğundan ve aralarında hiçbir sorun olmadığından bahsedilmiştir.

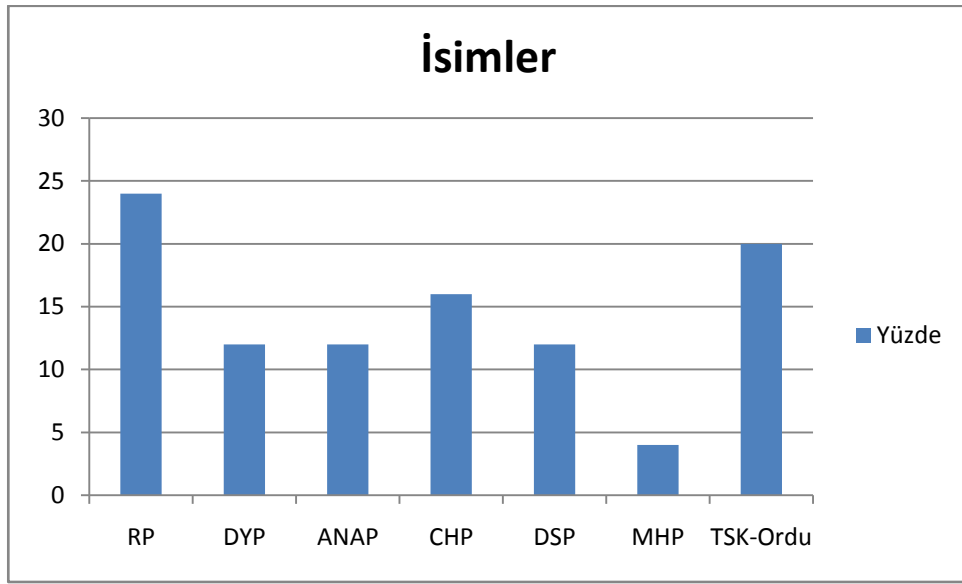
Cumhuriyet

Cumhuriyet Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi parti ve TSK-Ordu isimlerinin sayısı ve oranı:

Tablo-9

Parti	Sayı	Yüzde
RP	12	24
DYP	6	12
ANAP	6	12
CHP	8	16
DSP	6	12
MHP	2	4
TSK-Ordu	10	20
Toplam	50	100

Grafik-9

Cumhuriyet gazetesinin parti isimlerinde ki dağılımı diğer gazetelerle farklılık göstermektedir. Diğer gazetelerden farklı olarak gazete Refah Partisinden sonra en çok TSK-Ordu isimlerine yer vermiştir. Gazetenin özellikle ordu ile Refah Partisini karşı karşıya getiren manşetlerinde kullanılan her iki isim, bu oranın artmasında önemli bir etken olmuştur. Gazetesinin Refah Partisi'nden bahsettiği haberlerde eleştirel bir dil kullanılmıştır ve olumsuz yorumlar yapılmıştır. Ordu ile ilgili haberlerde ise tam aksine, ordu desteklenmiş ve olumlu bir dil kullanılmıştır. Gazetenin toplamda hükümet ortaklarından bahsetme oranı %36'dır. Bu oran diğer iki gazeteye göre düşüktür. Aynı zaman da gazete muhalif partilere toplamda %32 oranında yer vermiştir.

Askeri ve Siyasi Liderler

Milliyet

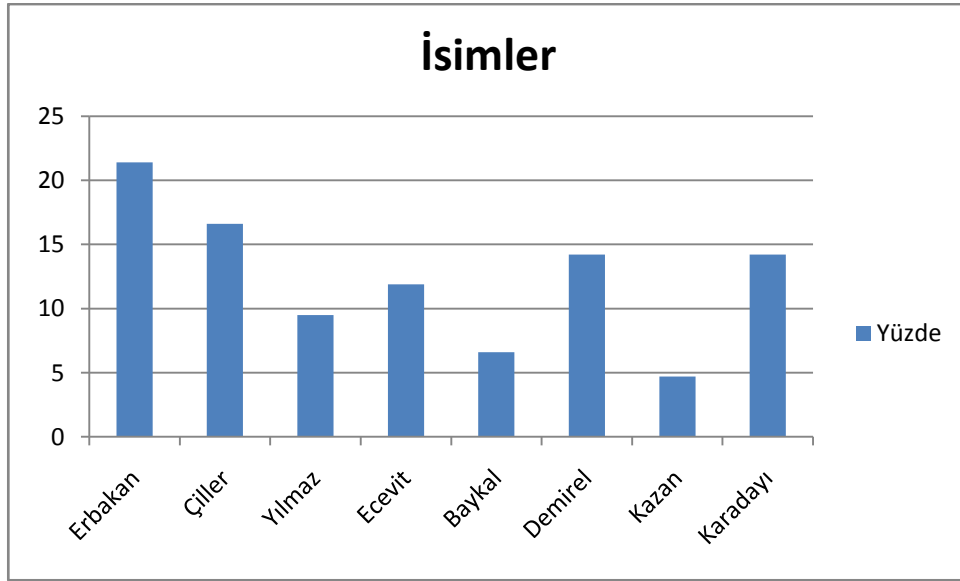
Milliyet Gazetesinin manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi ve askeri liderlerin sayısı ve yüzdesi:

Tablo-10

İsim	Sayı	Yüzde
Erbakan	9	21,4
Çiller	7	16,6
Yılmaz	4	9,5
Ecevit	5	11,9

Baykal	3	6,6
Demirel	6	14,2
Kazan	2	4,7
Karadayı	6	14,2
Toplam	42	100

Grafik-10

Gazete en fazla Başbakan Necmettin Erbakan'dan bahsetmiştir. Ardından ise koalisyonun küçük ortağının lideri Tansu Çiller gelmektedir. İkisinin oranı %38'dir. Bu orana koalisyon ortağı Refah Partisinin milletvekili ve hükümetin Adalet Bakanı Şevket Kazan'da eklenince bu oran yaklaşık %43'e tekabül etmektedir. Gazete koalisyon ortaklarından sonra en fazla Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve İsmail Hakkı Karadayı'dan bahsetmiştir. Gazete sık sık Cumhurbaşkanı Demirel'in hükümet ile ilgili rahatsızlıklarını sütunlarına taşımıştır. Ayrıca gazete Genel Kurmay Başkanı Karadayı'dan da sıklıkla bahsetmiştir. Karadayı'nın hükümetle ve rejimle ilgili açıklamaları bu oranın artmasında önemli bir etken olmuştur. Gazetenin muhalefet liderlerinden bahsetme oranı ise % 28'dir.

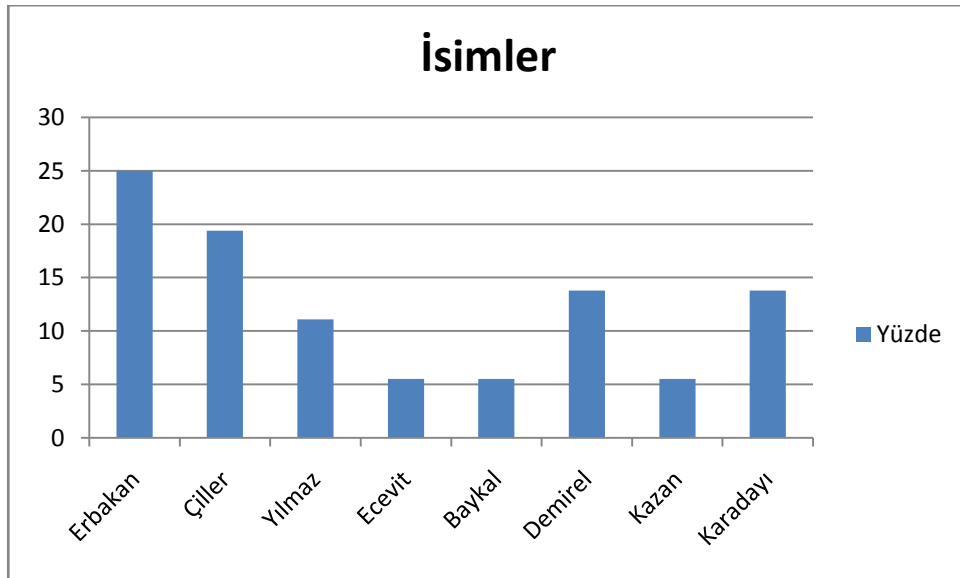
Yeni Şafak

Milliyet Gazetesini manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi ve askeri kişilerin sayısı ve yüzdesi:

Tablo-11

İsim	Sayı	Yüzde
Erbakan	9	25
Çiller	7	19,4
Yılmaz	4	11,1
Ecevit	2	5,5
Baykal	2	5,5
Demirel	5	13,8
Kazan	2	5,5
Karadayı	5	13,8
Toplam	36	100

Grafik-11

Yeni Şafak gazetesinin isimlere göre dağılımı Milliyet gazetesiyile benzerlik taşımaktadır. En fazla Başbakan Necmettin Erbakan'dan bahseden gazete, ardından hükümetin diğer ortağı Tansu Çiller'den en yüksek oranda bahsetmiştir. Şevket Kazan ile birlikte koalisyondaki kişilerin isminin geçme oranı yaklaşık %50'dir. Bu oran muhalefete göre epeyce yüksektir. Çünkü; muhalefet liderlerinin isimlerinin geçme oran yaklaşık %22'dir. Gazete Cumhurbaşkanı Demirel'den bahsettiği manşet ve manşet altı bazı cümlelerde Demirel'e yönelik sitemkâr bir dil kullanmıştır. Diğer haberler ise genellikle Demirel'in MGK toplantısında ki rolüyle ilgilidir. Yeni Şafak gazetesi Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'dan da

bahsetmiştir. Genelde Karadayı'ya karşı nötür ve olumlu cümleler kuran gazete, Karadayı'ya yönelik saygılı bir çizgi izlemiştir.

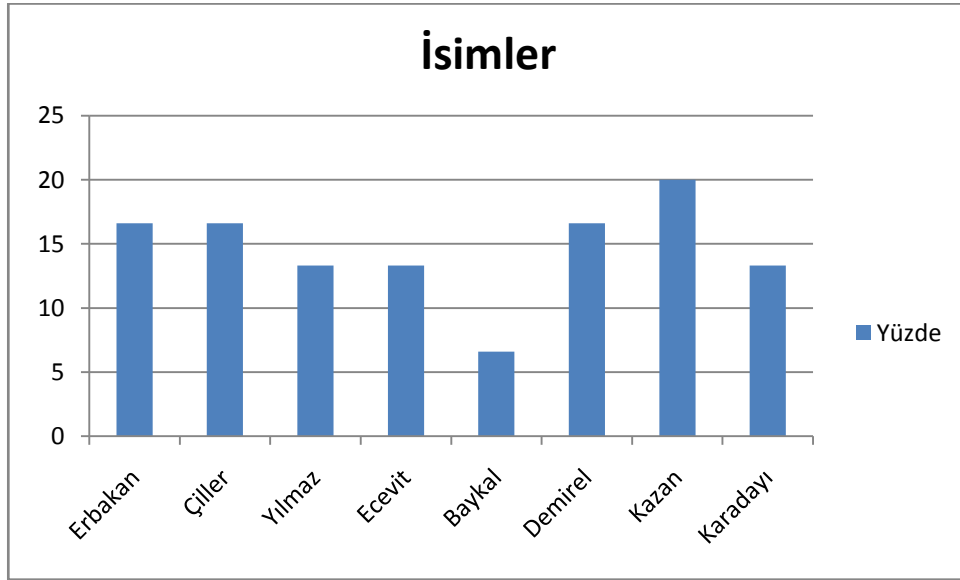
Cumhuriyet

Milliyet Gazetesinin manşetlerinde ve manşet altı yazılarında kullandığı siyasi ve askeri kişilerin sayısı ve yüzdesi:

Tablo-12

İsim	Sayı	Yüzde
Erbakan	5	16,6
Çiller	5	16,6
Yılmaz	4	13,3
Ecevit	4	13,3
Baykal	2	6,6
Demirel	5	16,6
Kazan	6	20
Karadayı	4	13,3
Toplam	30	100

Grafik-12

Gazete ilginç bir şekilde en fazla Refah Partisi milletvekili Şevket Kazan'dan bahsetmiştir. Şevket Kazan'ın söylemlerini ve faaliyetlerini sık sık eleştirel bir dille okuyucularına aktaran gazete, manşetlerin bazılarında da Şevket Kazan'ı Adalet Bakanlığı'ndan istifaya davet etmiştir. Gazete Şevket Kazan'dan sonra en çok

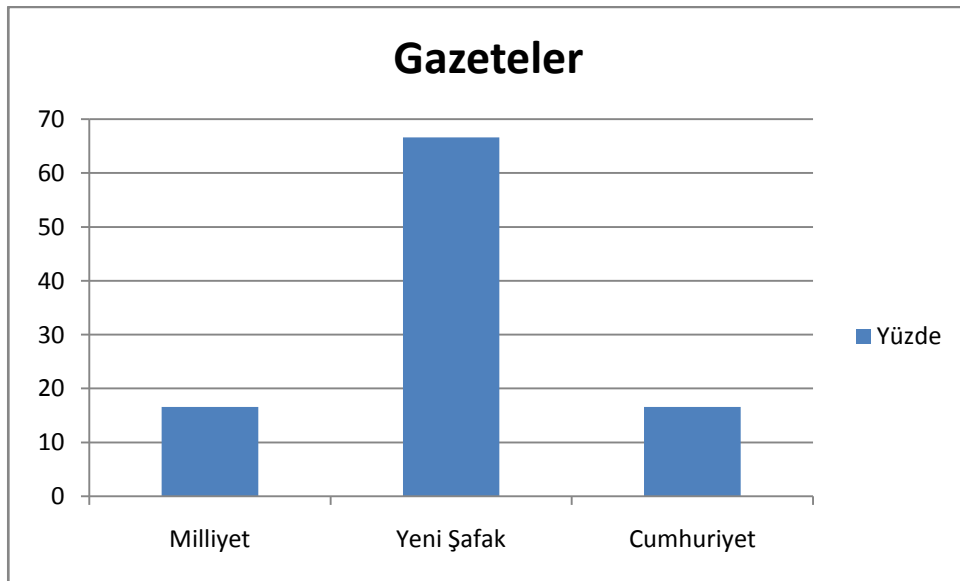
Erbakan, Çiller ve Demirel'den bahsetmiştir. Bu üçlünün oranı eşittir. Hükümet mensuplarının isminin geçtiği haber sayısı oranı yaklaşık %53'tür. Hükümet mensuplarının isminin geçtiği haberlerin hemen hemen hepsinde, Cumhuriyet gazetesi eleştirel bir dil kullanmıştır. Muhalefetin oranı ise yaklaşık %33'tür. Gazete, Demirel'den bahsederken, Demirel'in hükümetten duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Elde edilen bu veriler doğrultusunda araştırmanın ikinci varsayımı olan “Askeri ve siyasi liderlerin demeçlerine çoğunlukla yer verilmiştir.” varsayımı doğrulanmaktadır. Görüldüğü gibi gazeteler bu dönemde sıkça siyasi ve askeri liderlerden bahsetmiştir. Bu kesimlerin birbirlerine yönelik eleştirilerini ve demeçlerini sütunlarına taşıyan gazeteler, böylece siyasi ortamın gerilmesine neden olmuşlardır.

Darbe İle İlgili Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı.

Tablo-13

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	2	16,6
Yeni Şafak	8	66,6
Cumhuriyet	2	16,6
Toplam	12	100

Grafik-13

Darbe ile ilgili haberlerde göze çarpan en ilginç nokta hükümet yanlısı Yeni Şafak gazetesinin üç gazete içinde en çok darbe olayından bahseden gazete

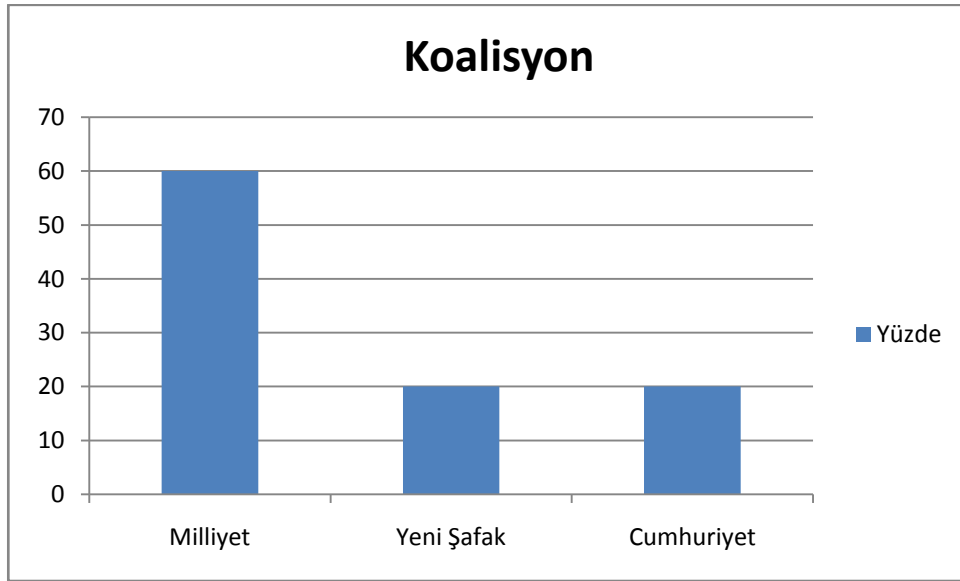
olmasıdır. Gazete sürekli olarak darbe olmayacağını ve darbe için uğraşanların boşuna uğraştığını söyleyerek, bu söylemlerini sütunlarına taşımıştır. Yeni Şafak gazetesine göre diğer iki gazete, Milliyet-Cumhuriyet, darbe olayına pek fazla yer vermemiştir, bu gazeteler darbeden bahsettikleri haberlerde daha çok hükümetin, askeriyei zorladığından bahsetmiştir.

Refah-Yol Koalisyonunun Bozulmasıyla ve Yeni Koalisyon Arayışlarıyla İlgili Haberler.

Tablo-14

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	6	60
Yeni Şafak	2	20
Cumhuriyet	2	20
Toplam	10	100

Grafik-14

Refah-Yol koalisyonunun bozulmasıyla ve yeni koalisyon arayışlarıyla ilgili en çok Milliyet gazetesi, haber yapmıştır. Gazete Refah-Yol hükümetinden rahatsızlık duyduğunu sıklıkla dile getirmiş ve gitmesi için çabalamıştır. Koalisyonun dağılacığından ve Doğru Yol Partisi milletvekillerinin Refah Partisinden rahatsız olduklarına çoğunlukla değinen gazete, DYP'lilerin bu rahatsızlıktan dolayı partiden istifa ettiklerini sütunlarına taşımıştır. Bunun dışında Milliyet gazetesi solda yeni bir oluşum için epeyce çabalamıştır. Üst üste bu konuyla ilgili manşetler atmıştır.

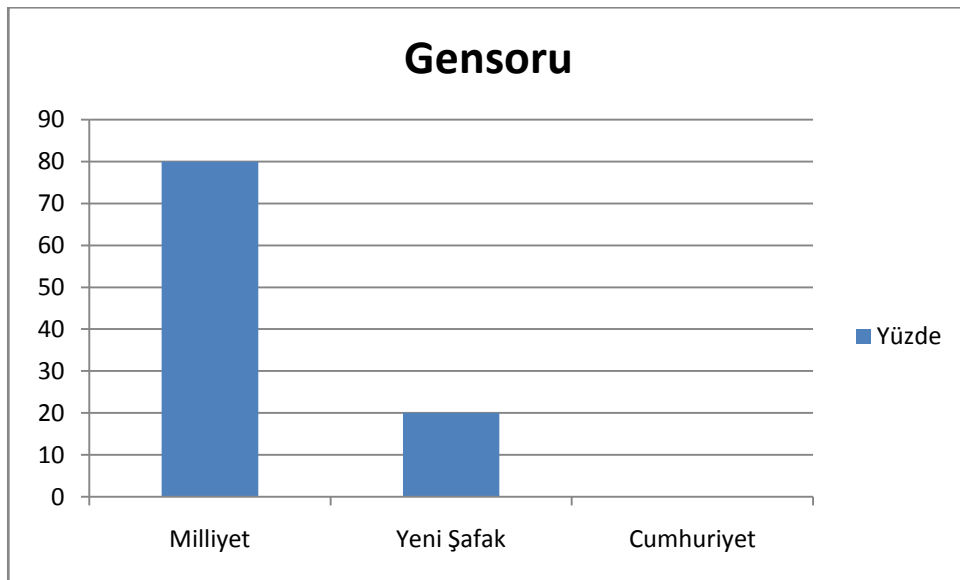
Milliyet gazetesi solun birleşmesini ve yeni bir hükümetin kurulmasını çok istemektedir. Fakat gazetenin istediği bu olay gerçekleşmemiştir. Çünkü; CHP lideri Deniz Baykal ve DSP lideri Bülent Ecevit bu konuyla ilgili olarak bir türlü mutabakata varamamışlardır. Yeni Şafak gazetesi bu konuyla ilgili yaptığı haberlerin birinde soldaki birleşme umudunu aktarmıştır. Bir diğer haberde ise Refah Partisinin yeni koalisyon çabalarına karşı atağını aktarmıştır. Cumhuriyet gazetesi de solda yeni oluşum ile ilgili bir manşet atmıştır. Diğer manşeti ise Doğru Yol Partisindeki istifalarla ilgilidir.

Tansu Çiller Hakkındaki Gensoruyla İlgili Haberler

Tablo-15

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	4	80
Yeni Şafak	1	20
Cumhuriyet	0	0
Toplam	5	100

Grafik-15

Milliyet gazetesi Refah-Yol koalisyonunun bozulmasıyla ve yeni koalisyon arayışlarıyla ilgili en çok haberi yaptığı gibi, Tansu Çiller hakkında ki gensoruyla ilgili de en çok haberi yine Milliyet gazetesi yapmıştır. Gazete bu konuyla ilgili haberlerinde Tansu Çilleri, Refah Partisinin kurtardığını ve birbirlerini akladığını aktarmıştır. Gazete hükümetin kurulmasında Tansu Çiller hakkında ki gensoruların

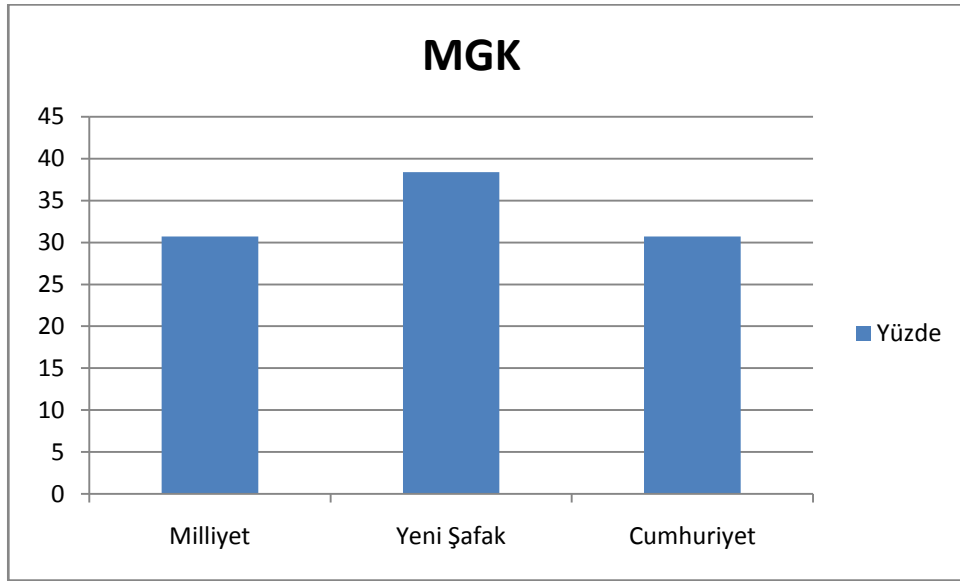
çok önemli yer tutuğunu aktarırken, gazete ayrıca Tansu Çiller'in aklandıktan sonra Refah Partisine olan mahkûmiyetinin de sona erdiğini dile getirmektedir. Yeni Şafak gazetesi de gensoruyla ilgili bir haber yapmıştır. Bu haberde gazete Refah-Yol'un zor bir dönem geçirdiğinden bahsetmiştir.

MGK Toplantısıyla İlgili Haberler

Tablo-16:

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	4	30,7
Yeni Şafak	5	38,4
Cumhuriyet	4	30,7
Toplam	13	100

Grafik-16

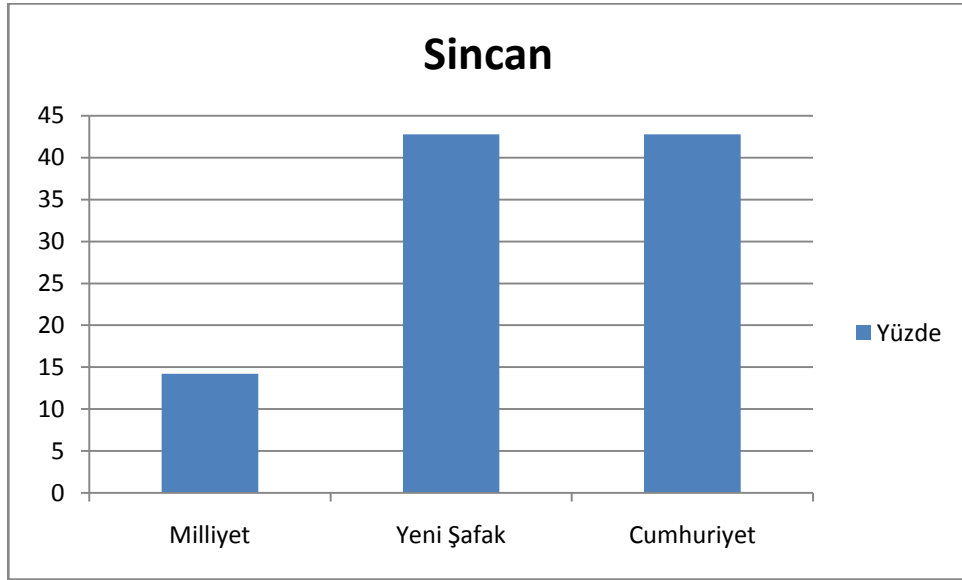
MGK toplantısıyla ve sonrasında gelişen olaylarla ilgili haberler üç gazetede de hemen hemen eşit oranda geçmiştir. MGK toplantısından önce, toplantının içeriği ve ana maddelerinin ne olacağından bahseden gazeteler, toplantının ardından da etkilerinden bahsetmiştir.

Sincan İle İlgili Haberler

Tablo-17

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	1	14,2
Yeni Şafak	3	42,8

Cumhuriyet	3	42,8
Toplam	7	100

Grafik-17

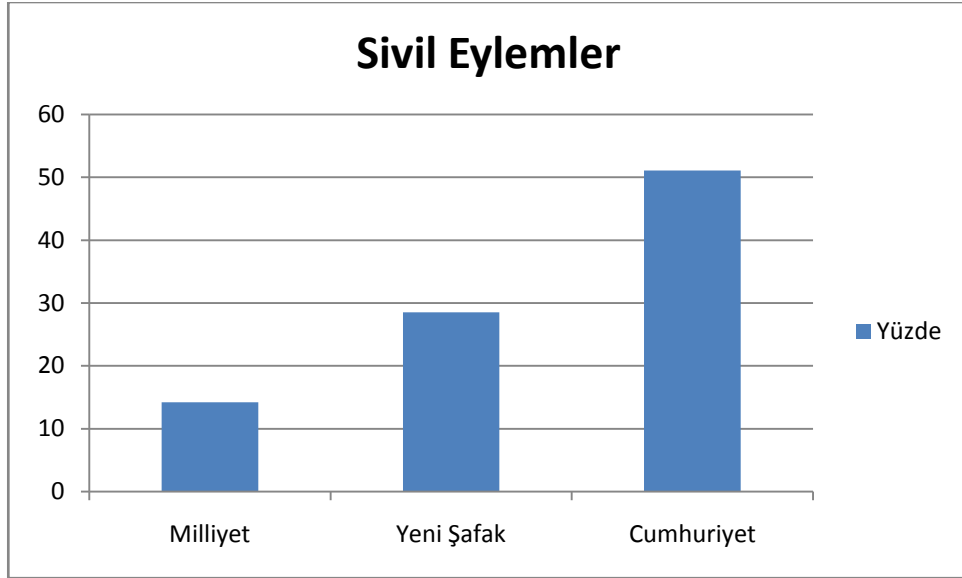
Sincan'daki tankların yürümesiyle ilgili olarak en fazla haberi Yeni Şafak gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi yapmıştır. Fakat ikisi de olaya farklı açılardan yaklaşmıştır. Yeni Şafak gazetesine göre bu demokrasiye karşı bir saldırıdır ve darbenin ayak sesleridir. Cumhuriyet gazetesine göre ise bu olay tanklı bir protestodur ve demokrasiye ayar vermek için yapılmıştır. Görüldüğü gibi bir gazete Sincan'da gelişen olayları eleştirirken bir diğeri destekler nitelikte haberler yapmıştır. Elde edilen bu veriler araştırmanın üçüncü varsayımı olan "Araştırılan dönem içerisinde darbeye neden olan, olaylarla ilgili haberlere fazlaca yer verilmiştir" varsayımını kanıtlar niteliktedir. 28 Şubat MGK toplantısından önce gerçekleşen ve tankların Sincan sokaklarında yürüdüğü bu olaya gazeteler fazlaca yer vermiştir.

Sivil Eylemlerle İlgili Haberler

Tablo-18

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	1	14,2
Yeni Şafak	2	28,5
Cumhuriyet	4	51,1
Toplam	7	100

Grafik-18

Sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemleri en çok sütunlarına taşıyan gazete Cumhuriyet gazetesidir. Gazete özellikle kadınların, şeriata ve kökten dincilere yönelik düzenlediği eylemleri sütunlarına taşımıştır. Gazete sivil toplum kuruluşlarının da 54. Hükümetten memnun olmadıklarını sık sık dile getirmiştir. Yeni Şafak gazetesinin bu konuyla ilgili yaptığı haberler ise eleştirel bir açıdan gerçekleşmiştir ve aslında sivil toplumun hükümetten rahatsız olmadığı söylenmiştir. Milliyet gazetesi de sivil toplum kuruluşlarını destekler nitelikte habere yer vermiştir.

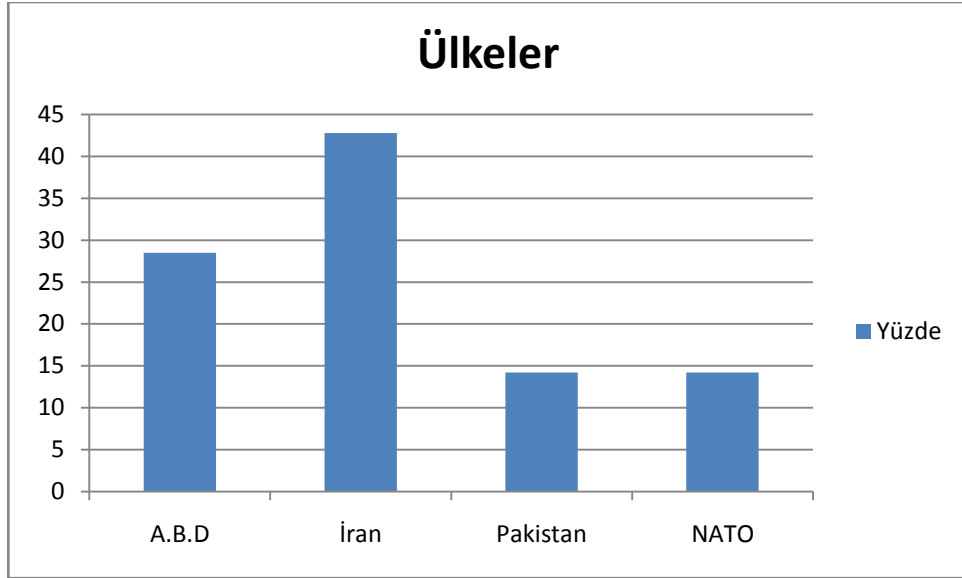
Dış Ülkelerle İlgili Haberler

Milliyet

Tablo-19

Ülke	Sayı	Yüzde
A.B.D	2	28,5
İran	3	42,8
Pakistan	1	14,2
NATO	1	14,2
Toplam	7	100

Grafik-19

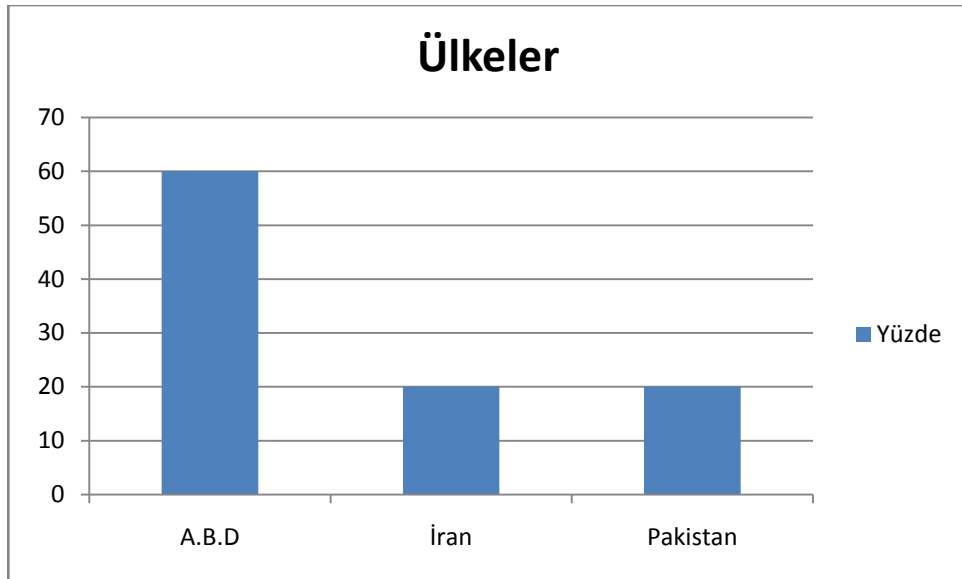
Milliyet Gazetesi en fazla İnan'ı sütünlarına taşımıştır. Gazete bu haberlerinde eleştirel bir dil kullanmıştır ve İnan'ı, Türkiye'nin iç işlerine karışmakla suçlamıştır. Gazetenin ABD ile ilgili yaptığı haberlerde ise olumlu bir dil göze çarpmaktadır. NATO ile Pakistan'da birer defa sütünlara taşınmıştır.

Yeni Şafak

Tablo-20

Ülke	Sayı	Yüzde
A.B.D	3	60
İnan	1	20
Pakistan	1	20
Toplam	5	100

Grafik-20

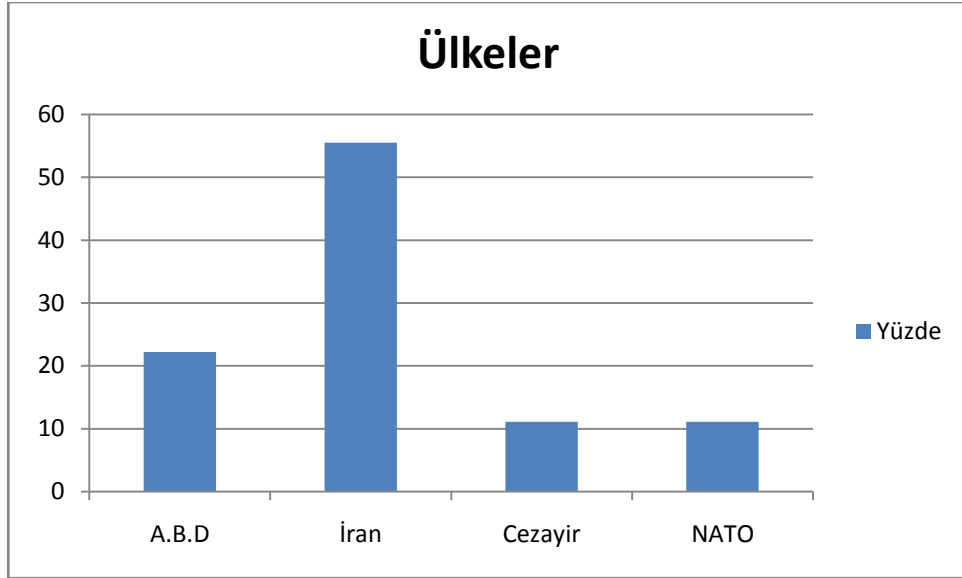
Yeni Şafak gazetesi en fazla ABD'den bahsetmiştir. Gazete bu haberlerinde ABD'nin Refah Partisini desteklediğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra gazete ABD'nin Sincan'daki tankları sorduğuna dile getirmiştir. Bunun dışında gazete İran ve Pakistan'dan da birer defa bahsetmiştir.

Cumhuriyet

Tablo-21

Ülke	Sayı	Yüzde
A.B.D	2	22,2
İran	5	55,5
Cezayir	1	11,1
NATO	1	11,1
Toplam	9	100

Grafik-21

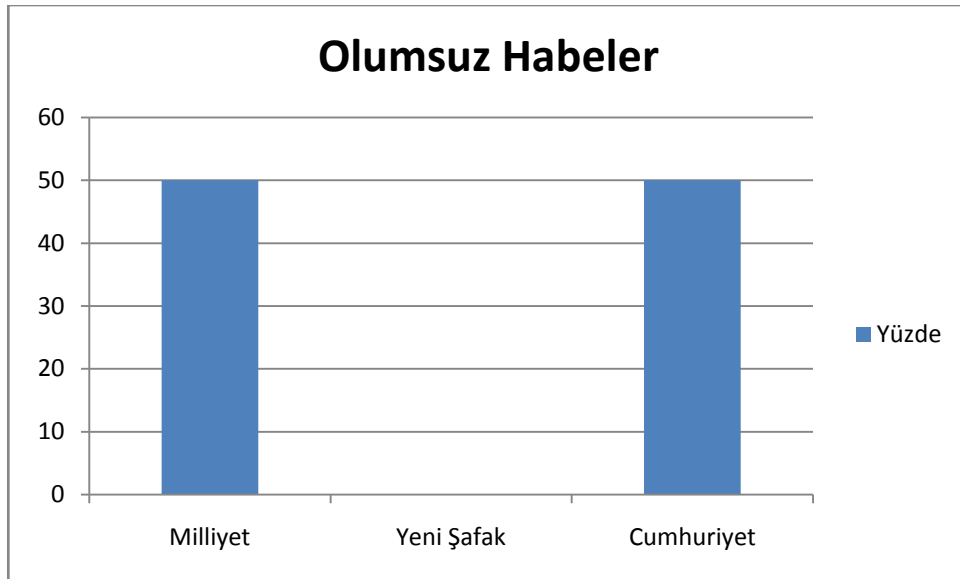
Cumhuriyet gazetesi ise en fazla İran'dan bahsetmiştir. İran'ı rejim ihraç etmekle ve Türkiye'nin iç işlerine karışmakla suçlayan gazete, İran'ı ağır bir dille eleştirmiştir. Gazetenin dış haberlerde İran'dan en fazla oranda bahsetmesi pek şaşırtıcı değildir. Çünkü gazete sürekli olarak Refah Partisini ve İran'ı aynı kefeye koymakta ve eleştirmektedir. Gazete ABD ile ilgili yaptığı haberlerde, ABD'nin Türkiye'deki hükümetten memnun olmadığını belirtmektedir. Bu haberler dışında gazete ayrıca birer defa Cezayir ve NATO'dan bahsetmiştir.

Refah-Yol İle İlgili Olumsuz Haberler

Tablo-22

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	7	50
Yeni Şafak	0	0
Cumhuriyet	7	50
Toplam	14	100

Grafik-22

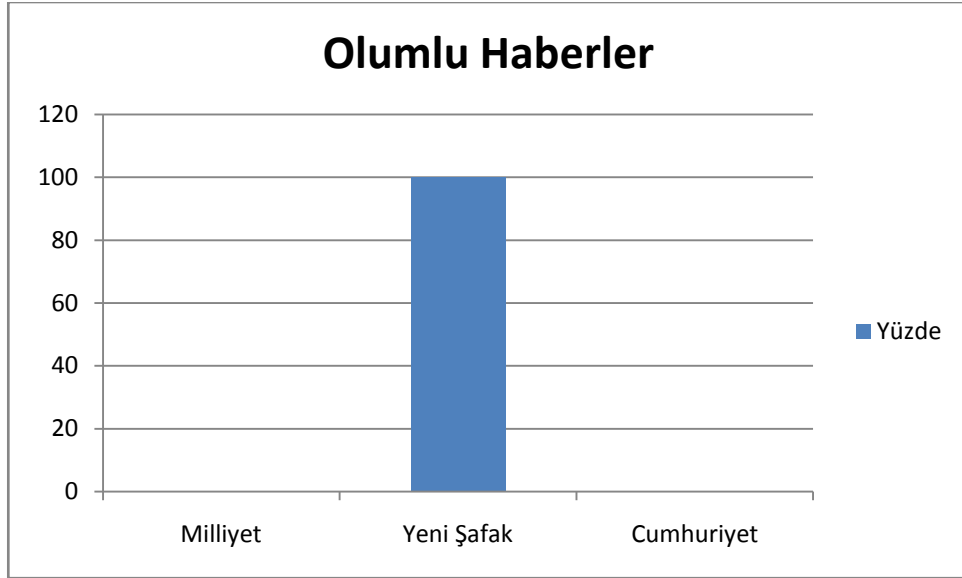
Bu tabloda taraflar çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Milliyet gazetesiyle Cumhuriyet gazetesi Refah-Yol hükümetiyle ilgili hep olumsuz haberler yaparken, Yeni Şafak gazetesi hükümetle ilgili olumsuz haber hiç yapmamıştır. Elde edilen bu sonuç, araştırmanın birinci varsayımı olan “1 Şubat-2 Mart 1997 tarihleri arasındaki gazetelerde iktidar yanlısı haberler fazladır” varsayımının doğrulanmadığını göstermiştir. Örnekleme dâhilindeki üç gazeteden ikisinde, bariz bir şekilde iktidar aleyhine haberler çıkmaktadır. Aleyhte yapılan bu haberler incelenen üç gazeteden ikisinin tamamıyla iktidara yönelik olumsuz haberler yaptığı savını ortaya koymaktadır.

Refah-Yol İle İlgili Olumlu Haberler

Tablo-23

Gazete	Sayı	Yüzde
Milliyet	0	0
Yeni Şafak	7	100
Cumhuriyet	0	0
Toplam	7	100

Grafik-23

Yukarıda ki tablonun tam tersi olarak bu kez Yeni Şafak gazetesi hükümetle ilgili hep olumlu haberler yaparken, diğer iki gazete 54. Hükümetle ilgili hiç olumlu haber yapmamıştır. Bu bilgiler ışığında araştırmanın altıncı varsayımı olan “Çapraz tekelleşme boyutundaki medya sahiplerinin bazıları sahip olduğu gazetelerde muhalif haberlere imza atarken, iktidar yanlısı olan medya kuruluşları ise destekleyen haberler yapmıştır” varsayımı doğrulanmaktadır.

Yorum ve Değerlendirme

Çalışmaya konu olan “Kitle İletişim Araçlarında Manipülasyon: 28 Şubat Örneği” konusu, 1 Şubat-2 Mart 1997 tarihleri arasındaki üç ulusal gazetenin, Milliyet, Yeni Şafak, Cumhuriyet, manşet ve sürmanşetlerinin nicel ve nitel içerik analizi yapılmıştır. Çalışmada kullanılan varsayımlar nicel ve nitel içerik analiziyle sınanmıştır. Birinci varsayımımız olan “1 Şubat- 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayınlanan gazetelerde iktidar yanlısı haberler fazladır.” nicel içerik analizi kısmındaki Tablo-22’ye göre test edilmiş ve bu varsayımın kanıtlanabilir olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu tablo bize elde edilen tarihler arasında iktidar yanlısı haberlerin fazla olmadığını aksine, olumsuz haberlerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Yine aynı şekilde ikinci varsayım olan “Askeri ve siyasi liderlerin demeçlerine sıklıkla yer verilmiştir.” varsayımı Tablo-10, Tablo-11, Tablo-12’ye göre kanıtlanabilir olduğu görünmektedir. Bu tablolarda siyasi ve askeri liderlerin isimlerinin sıkça geçtiği tespit edilmiştir. Üçüncü varsayım olan “Araştırılan dönem içerisinde darbeye neden olan, olaylarla ilgili haberlere fazlaca yer verilmiştir.” varsayımını Tablo-17 kanıtlamaktadır. Darbeyle neden olan haberler hükümet muhalifi yayın kuruluşlarınca sıkça gündeme getirilmiştir. Varsayımlar arasında yer alan dördüncü varsayım “28 Şubat sürecinde dış güçlerin etkisi olmuştur.” varsayımı nitel içerik analizi kısmındaki dış politikayla ilgili haberler başlığı altında incelenmiştir ve doğruluğu kanıtlanmıştır. Özellikle ABD’nin bu süreçteki rolü göze çarpmaktadır. Beşinci varsayım olan “Bu süreç içerisinde askeri kesimle ilgili haberlerde sürekli olarak, darbe sinyalleri verilmiştir.” varsayımı nitel içerik analizi kısmındaki darbe haberleri kısmında sınanmıştır ve doğruluğu kanıtlanmıştır. Askerin geçtiği haberlerde bu konuyla bağlantılı olarak, darbe sözcüğü sıkça telaffuz edilmiştir. Sadece hükümet muhalifi gazeteler değil bunların yanı sıra hükümet destekçisi Yeni Şafak gazetesi de darbenin olmaması için attığı manşetlerde, darbe ile ilgili söylemlerde bulunmuştur. Öne sürülen varsayımlar arasında ki altıncı varsayım olan “Çapraz tekelleşme boyutundaki medya sahiplerinin bazıları sahip olduğu gazetelerde muhalif haberlere imza atarken, iktidar yanlısı olan medya kuruluşları ise destekleyen haberler yapmıştır.” nitel içerik analizindeki koalisyonla ilgili haberler kısmında kanıtlanmıştır. Ayrıca nicel analiz kısmındaki Tablo-23’e göre devarsayımın doğruluğu kanıtlanmıştır. Yedinci varsayım olan “Sivil toplum

kuruluşları bu dönemde etkin rol oynamıştır.” varsayımı nitel içerik kısmındaki sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili olan bölümde incelenmiş ve varsayımın doğru olduğu kanıtlanmıştır. Sekizinci varsayım olan “28 Şubat MGK toplantısı öncesi çıkacak haberler MGK’nın önemini artırmıştır.” varsayımı nitel içerik analizi kısmındaki MGK öncesi gazetelerin manşetleri kısmında sınanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda sekizinci varsayımın kanıtlanabilir olduğu görülmektedir. Bir diğer varsayım olan dokuzuncu varsayım “28 Şubat MGK toplantısı sonrası çıkan haberler post-modern darbeyi destekler niteliktedir.” varsayımı yine nitel içerik analizi kısmındaki MGK sonrası haberler kısmında, doğruluğu kanıtlanmaktadır. Son olarak onuncu varsayım “1 Şubat- 2 Mart 1997 tarihleri arasında yayınlanan gazetelerde muhalefet yanlısı haberler fazladır.” varsayımı nitel içerik analizi kısmındaki muhalefet ile olan anlaşmazlıklar ve gensorularla ilgili haberler kısmında doğruluğu kanıtlanmıştır.

SONUÇ

İlk bölümde bahsedilen manipülasyon konusu, hiç şüphesiz ki günümüz iletişim toplumunda, kitle iletişim araçları tarafından kullanılan en büyük silahlardan biridir. Her geçen gün, bireyler arasında açılan enformasyon açığı sonucunda, birey kendi toplumu ile bağını koparmamak ve yabancılaşmamak için diğer kişilerin ne yaptığı, ne yediği, ne düşündüğü, nasıl giyindiğini öğrenmek zorundadır. Bunun sonucunda da kişi en kolay ve yakın bilgi kaynağı olan kitle iletişim araçlarına yönelmektedir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları bilginin birincil kaynağı durumuna geçmektedir. Mamafih, kitle iletişim araçlarınca aktarılan bilgiler belirli süzgeçlerden geçerek, hedef kitleye ulaşmaktadır. Bu süzgeçler, iletişim araçlarının editörleri, sermaye sahipleri, devlet, çeşitli güç odakları, lobiler ve bazen de sivil toplum kuruluşlarıdır. Aktarılan bilgi veya haberler asla saf halleriyle hedef kitleye ulaşamazlar. Zaten bu imkânsızdır da çünkü; kelimenin kendisi yanlıdır. Bunun sonucunda da aktarılan bilgi yanlı olmak zorundadır. Fakat göz önünde bulundurulması gereken konu, aktarılan bilgide veya haberde ne kadar tarafsızlık yoluna gidildiğidir.

Medya da manipülasyon konusunu işlerken Herbert Schiller'in kuramından yararlanılmıştır. Schiller medyanın toplumu nasıl şekillendirdiğini aktarmaktadır. Ayrıca bunu yaparken hangi yolları ve hangi teknikleri kullandığı dile getirilmektedir. Schiller göre kitle iletişim araçlarının editörleri imajların ve haberlerin yaratılmasında, işlenmesinde ve bu aktarılan mesajlara uyulmasında başrol oyuncularındır. Bunun sonucunda da inançlarımızı, tutumlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede başat rol oynamaktadırlar (Schiller, 1993, 37). Schiller'in de belirttiği gibi medya bize ne hakkında düşünmemiz gerektiğini hatta ne düşünmemiz gerektiğini anlatmaktadır. Durum böyle olunca belirli bir kitle iletişim aracını takip eden birey, dünyaya o medya kuruluşunun hayat felsefesinden ve bakış açısından bakmaya başlar. Birey bir nevi söz konusu olan medya kuruluşunun gözlüklerinden dünyayı algılar ve yorumlar.

Kitle iletişim araçlarında manipülasyonun en bariz şekli propaganda yoluyla olmaktadır. Kitle iletişim araçlarını propaganda amaçlı kullanmak özellikle ikinci

dünya savaşında yaygın olarak kullanılmıştır. Toplumları belirli bir şekle sokmak ve istenilen şekilde yönlendirmek için yoğun bir propaganda çalışmasına girişilmiştir. Propagandanın dozu o kadar artırılmıştır ki artık bireylerin beyinleri yıkanmaya ve bireyler söylenenleri ve olayları hiç sorgulamadan kabul etmeye başlamışlardır. Günümüzde propaganda ikinci dünya savaşındaki kadar yaygın ve güçlü olmasa da, yine de gayet etkindir. Günümüzde insanlar bazen silah zoruyla bir şeyler yapmaya zorlansalar da artık büyük bir çoğunlukla bu yöntemin yerini belli etmeden sinsice uygulanan bir manipülasyon ve propaganda çalışması almaktadır. Kişiler “rıza üretimi” yoluyla kandırılmaktadırlar.

Kitle iletişim araçları bireylere kendi emellerini aşılıyarak onları, kendi fikirlerinin birer savunucusu haline getirmektedirler. İşin ilginç yanı kişiler de bu durumu algılayamaz haldedirler ve büyük bir istekle bu fikirleri savunmaktadırlar. İşte manipülasyon ve gizli propagandanın gücü, burada kendini göstermektedir.

Çalışmada işlenen bir başka konu olan medya sahiplik yapısı ve tekelleşme ise, iletişimin ekonomi politiğine girmektedir. Kitle iletişim araçları birer ekonomik yatırımdır ve her geçen gün daha büyük sermaye ve güç istemektedir. Doğal olarak paranın şekillendirdiği bu sektörde, söz konusu olan birçok konuda paranın etrafında şekillenmektedir. Durum böyle olunca medyaya para ve çıkar çerçevesinden bakan kişiler ve şirketler artmaktadır. Bundan dolayı medyanın tarafsızlığı ve nesnelliği sözde kalmakta ve uygulamaya geçmemektedir. Medya kuruluşlarının bir elde toplanması tek sesliliğe ve taraflılığa yol açmaktadır. Birden fazla medya kuruluşuna sahip olan kişiler veya şirketler bu medya kuruluşlarını çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Günümüzde medyanın gücünün farkına varan birçok şirket ve sermaye grubu bu sektöre yatırım yapmaktadır. Bunun sonucunda da çapraz tekelleşme sorunu ortaya çıkmaktadır. Şirketler diğer sektörlerdeki yatırımlarını korumak için veya geliştirmek için medyayı kullanmakta ve taraflı bir yayın yapmaktadır. Doğal olarak tarafsızlığını yitiren medya, hedef kitesini amaçları doğrultusunda manipüle etmektedir. Bu şirketler kimi zaman bu güçlerini rakip şirketlere karşı kimi zamanda devlete ve rakip güç odaklarına karşı kullanabilmektedir. Kitle iletişim kurumları genellikle hegemonyanın savunduğu

görüşleri, dile getirmekte ve söylemlerinde kullanmaktadır. Tabii ki bu durum onlara bazı artılar katmakta ve yerlerini sağlamlaştırmaktadır. Örneğin enerji sektöründe yatırımı olan ve aynı zamanda medya kuruluşlarına sahip bir şirket, hükümetin enerji sektöründen aldığı vergileri artırması sonucu, hükümete karşı yoğun bir eleştiriye girişebilmektedir. Bunun tam tersi olması durumunda ise bu kez hükümetin yaptıklarını övme yolunu seçebilmektedir. Kitle iletişim araçlarının, sahiplerinin birden fazla alanda ekonomik getirisinin olması, doğal olarak iletişim araçlarını nesnellikten uzaklaştırmaktadır. Bunun sonucunda da medya sektörü dışındaki diğer yatırımlarını, savunmaya çalışan şirketler kitle iletişim araçlarını birer silah olarak kullanmaktadır.

İncelenen gazetelerin sahiplik yapılarında çapraz tekelleşme göze çarpmaktadır. Özellikle Milliyet gazetesinin sahibi Doğan grubunun sadece medya sektöründe değil birçok farklı sektörde yatırım yaptığı gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda da Aydın Doğan'ın yayın kuruluşları için tamamen hür ve nesnel yorumların yapmak biraz zordur. Medya sektörü dışında yatırım yapmak veya dışarıdan medya sektörüne yatırım yapmak hiç şüphesiz karlı bir iştir. Fakat medya kuruluşlarının etiği bakımından bu durum hiç iç açıcı değildir. İncelenen bir diğer gazete olan Yeni Şafak gazetesini sahibi Albayrak grubu da yatırımların medya sektörüyle sınırlı tutmamıştır. Bu grupta Doğan grubu gibi birçok alana yatırım yapmıştır. Dolayısıyla Doğan grubu için sarf edilen sözlerin birçoğu bu grup için de geçerlidir. Cumhuriyet gazetesinin yapısı bu iki grupla farklılık arz etmektedir. Zira Cumhuriyet gazetesi diğer sektörlerde yatırımda bulunmamış ve bu yönde diğer yayın kuruluşlarına göre daha bağımsız olmuştur. Cumhuriyet gazetesinin bu yolu seçmesinde ki en büyük etken ideoloji ağırlıklı bir gazete olması ve ekonomik çıkardan ziyade fikirleri ön planda tutmasıdır.

Çalışmanın asıl konusunda ve uygulama safhasında ise, 28 Şubat süreci denen veya post-modern darbe olarak nitelenen süreç incelenmiştir. Öncelikle 1995 yılındaki seçimler ve sonuçlarından bahsedilmiştir. Daha sonra kurulan Ana-Yol hükümeti ve ardından da tezin ana temasını oluşturan Refah-Yol döneminden bahsedilmiştir. Refah-Yol döneminde gelişen belli başlı olaylar belirli kategorilere

ayrılmıştır. 28 Şubat sürecinde ülke gündemi siyasi yönden hep sıcak bir konumda olmuştur. Yıllardan beri süre gelen sisteme muhalif bir parti olan Refah Partisi, 1995 seçimlerinde en çok oyu alarak birinci parti olmuştur. Fakat Refah Partisi aldığı oylarla tek başına iktidara gelemediğinden, koalisyon kurmak için bir diğer partiye ihtiyaç duymuştur. Bunun sonucunda da yıkılan Ana-Yol hükümetinin Doğru Yol Partisi kanadı, bu koalisyon için en ideal ortak olarak görülmüştür. Bunun nedeni Ana-Yol hükümetinin yıkılmasına neden olan Çiller hakkında ki yolsuzluk gensorulardır. Çiller'in Yüce Divan'a gitmemek için her yola başvuracağı açık bir şekilde ortadayken, Erbakan bu zaafı iyi kullanmış ve Çiller'i koalisyona zorlamıştır. Bunun sonucunda da Refah-Yol hükümeti kurulmuştur. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin 54. Hükümeti kurulmuştur. Çıkarlar ve bazı ödünler sonucu kurulan bu hükümetin icraatları çok tartışılmıştır. Refah Partisine taksime cami, pompalı tüfek satın alımı, karayoluyla hac, Sincan'daki Kudüs gecesiyle ilgili çok ağır eleştiriler gelmiştir. Refah Partisi faaliyetleri sonucu, ordu ile birçok kez karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır. Bir müddet sonra ülke şeriat-darbe ikilemine sürüklenmiştir. Sonuç olarak bu ikilemde geçen süreç sonun da, post-modern darbeyi getirmiştir ve halkın oyuyla gelen, partiler iktidardan indirilmiştir. Kimilerine göre bu durum Cumhuriyeti şeriatı kurtarıırken, kimilerine göre ise demokrasiye asker eliyle bir müdahaleydi.

Yaşanan bu süreç içinde medya hayati bir öneme sahiptir. Karşılıklı çatışmaların ve söylemlerin zeminini oluşturan medya, bu süreçte en hareketli dönemini yaşamıştır. Refah Partisi iktidara geldiği ilk günlerden itibaren asker ve laik kesimlerle çatışma içine girmiştir. Yaşanan bu çatışmalara Türkiye pek yabancı değildir, çünkü daha öncede birçok kez laik-antilaik çatışması yaşanmıştır. Bazı çevreler veya partiler Cumhuriyeti yıkmakla ve şeriatı getirmek istemekle itham edilmiştir. Kurulan sistemi korumaya çalışan asker ile onu yıkmaya çalıştığı iddia edilen kesim arasında sürekli bir gerginlik ve çatışma yaşanmıştır. Fakat 54. Hükümet döneminde bu çatışma ve gerginlik hat safhasına ulaşmıştır. Çünkü sistem karşıtı olarak nitelendirilen bir parti iktidara gelmiştir, bundan dolayı yaşanan bu çatışma hiçbir zaman olmadığı kadar şiddetli olmuştur. Daha öncede belirtildiği gibi birçok kişinin bilgi alma aracı olarak en kolay ve en rahat yol olan medya yolunu

seçmesi medyaya olan ilgiyi artırmıştır. Çatışmanın her iki cephesi de toplumu etkilemek, yönlendirmek ve kendi taraflarına çekmek için medya silahını kullanmışlardır. Bundan ötürü taraflı ve manipülasyona açık birçok mesaj gazetelerin sütunlarına taşınmıştır. Medyanın burada çok zor bir süreçten geçtiğini söyleyebiliriz çünkü her iki tarafın, hükümet-ordu, baskıları sonucu tarafsız kalma yetisini kaybeden medya, bir şekilde manipülasyon ve propaganda aracı haline gelmiştir.

Çalışmanın uygulama aşamasında ele alınan gazetelerde bu etkilere rastlanmaktadır. Süreç olarak, manipülasyon ve propaganda süreçlerinin en fazla yaşandığı dönem olan 1 Şubat 1997 ile 2 Mart 1997 tarihleri alınmıştır. Bir aylık sürece tekabül eden bu zaman medya kuruluşlarının saflarının tamamen belli olduğu bir dönemdir. Ayrıca 28 Şubat MGK toplantısından sonraki iki günde örnekleme dâhil edilmiştir, bundaki amaç MGK toplantısının medya kuruluşlarına nasıl yansıdığıdır. İncelenen nüshalarda açık bir şekilde yanlılık göze çarpmaktadır, haberin aktarımı iktidar muhalifi ve yandaşı yayın kuruluşlarına göre değişmektedir. Siyasal yönden yanlı olan yayın kuruluşları, en çok bu dönemde nesnelliklerini kaybetmişlerdir. Örneklem konusu olan süreçte iktidar ile ordunun söylemleri birçok kez sütunlara ve manşetlere taşınmıştır. Muhalif gazeteler özellikle Refah-Yol hükümetinin icraatların eleştirel bir dille sütunlarına taşımıştır. Ayrıca askerlerin hükümet ve laiklikle ilgili açıklamalarına özellikle birincil ağızdan yer vermişlerdir. Hükümet yandaşı gazeteler ise hükümeti destekleyen bir tutum içerisindedirler. Özellikle hükümetin ekonomik hamlelerini ön plana çıkaran gazeteler, Refah-Yol'un ekonomik başarısını ön planda tutmuşlardır. Bununla birlikte hükümeti demokrasinin savunucusu olarak lanse eden gazeteler, orduyu da direkt olmasa da dolaylı yoldan demokrasiyi tehdit etmekle suçlamışlardır.

Nesnel bir çerçevede haberleri aktarması gereken medya, 28 Şubat sürecinde bu ilkesinden çok uzak bir çizgide yol almıştır. Medya bu süreçte bir kesimce darbe kışkırtıcılığıyla ve şakşakçılığıyla suçlanırken bir kesimce de irticayı desteklemek ve gizlemek ile itham edilmiştir. Bu süreçte temel prensiplerinden sapan medya, kitle iletişim araçlarındaki manipülasyon ve propaganda tezine iyi bir örnek teşkil etmektedir. Tarafların belli olduğu ve kesinleştiği bir dönemde medya kuruluşları da

bir taraf olma ihtiyacı duymuşlardır. Kendileri için bu etik olarak doğru olmasa da yayın kuruluşlarının bakış açısına göre ekonomik devamlılığı sürdürmek için gerekli bir hamledir. Medya kuruluşları taraf olacaklardı ya da bertaraf, onlarda taraf olma yolunu seçtiler. Birçok yayın kuruluşunun yasalar çerçevesinde ya da ekonomik gelirler sayesinde hayatta kaldığı açıktır. Durum böyle olunca medya kuruluşları kendi çıkarların korumak için, nesnelliklerinden uzaklaşmışlardır. 28 Şubat sürecinde medya kuruluşları halkı aydınlatacağına, suyu bulandıran ve halkın aklını karıştıran bir yayın çizgisi izlemişlerdir. Durum böyle olunca halk kime ve ne kadar inanacağını bilemez bir hale gelmiştir. Medya kuruluşları ideolojik olarak karşı oldukları bir başka medya kuruluşunu, yanlış haber sunmakla ve olayları çarpıtmakla itham ederken, halk bu çatışmanın içine çekilmiştir.

Yapılan nitelin analizi incelemesinde gazetelerin haberi nasıl okuyucularına aktardıkları gözler önüne serilmektedir. Gazetelerin neyi savunduğu veya hangi tarafta oldukları manşetlerde açık bir şekilde görülebilmektedir. Gazeteler kendi çıkarları ve ideolojileri doğrultusunda olan haberleri büyük puntolarla manşetlerine taşımakta ve epeyce bir yer ayırmaktadır. Tam tersi olarak kendi çıkarlarına ve ideolojilerine uymayan haberlere ise arka sayfalarda yer vermekte ya da bu haberleri tamamen görmezden gelmektedir. Durum böyle olunca gazete, okuyucusunun ne hakkında ve neyi düşünmesi gerektiğini şekillendirmektedir. Gazetenin kendi haber politikasıyla uyuşmayan haberler kimi zaman çarpıtılmakta ve küçümsenmektedir, bu da kitle iletişim araçlarının bir başka manipülasyon şeklidir. İncelenen gazetelerin haberi aktarırken kendi ideolojilerine yakın kişilerden alıntı yaptığı hatta onların sözlerini manşetlerine taşıdığı gözlemlenmiştir. Gazeteler, bu yaklaşıma inandırıcılıklarını artırmak için başvurmaktadır. Ayrıca yayın kuruluşunun kendisinin direkt olarak dile getiremediği söylemleri, alıntı yaparak veya tanık göstererek aktarması da göze çarpmaktadır. Aktarılan haberlerde gazeteler düşüncelerini ve fikirlerin açık bir şekilde ortaya koymuşlardır ve bazı söylemlerinde kesin bir dil kullanmışlardır. Bununla birlikte doğruluğu kesin olmayan ve tartışmaya açık cümlelerde ise edilgen yapı kullanılmıştır. Bu tip durumlarda gazete sorumluluğu almamıştır ve “belirtildi”, “aktarıldı”, “iddia edildi” gibi yapılar kullanarak, kaynağı belirsiz kişilere atıf yapmıştır. Bu yolla gazete kendini olayın dışında tutmakta ve

şimşekleri üzerine çekmemeye çalışmaktadır. Gazetelerin kullandığı ifadelerde, açık bir şekilde gazetelerin ideolojileri ve aktarmak istedikleri asıl mesaj ortaya çıkmaktadır. Özellikle incelemenin son döneminde ve MGK toplantısı öncesinde yayın kuruluşları açık bir şekilde propaganda yapmışlardır.

İncelenen gazetelerin yorumlanmasına merkezde yer alan Milliyet gazetesinden başlamak gerek. Gazetenin hükümet karşıtı çizgisi açık bir şekilde görünmektedir. Gazete Refah-Yol hükümetinin özellikle de Refah Partisinin eylemlerine, laik ve Cumhuriyetçi bir refleksle karşılık vermektedir. Aktarılan haberlerde, gelişen olaylar laikliğe ve demokrasiye karışmış gibi lanse edilmekte ve ana tema olarak laikliğin ve Cumhuriyetin savunması yer almaktadır. Gazete sık sık ülkede bir rejim bunalımı olduğunu iddia etmiştir ve haberlerini de bu çerçeveye oturtmuştur. Refah Partisinin eylemlerinden rahatsız olduğunu açık bir şekilde dile getiren gazete, sık sık Refah Partisi için anti-laik, şeriatçı, rejim düşmanı gibi söylemlerde bulunmuştur. Gazete ayrıca Refah Partisini rejimi değiştirmekle ve Cumhuriyeti yıkmak istemekle itham etmiştir. Bu şekilde kamuoyunda Refah Partisiyle ilgili olan olumsuz imajlar desteklenmiş ve pekiştirilmiştir. Ayrıca gazete Refah-Yol hükümetinin yıkılabileceği senaryolarına sütunlarında birçok kez yer vermiştir. Koalisyonun sallandığını ve muhaliflerin yeni bir oluşum içinde olduklarını dile getiren Milliyet gazetesi, ayrıca solun birleşebileceği yönünde haberlerde yapmıştır. Gazete yayınlarında darbe söylentilerine de birçok kez atıfta bulunmuştur. Darbe olabileceği ihtimalini sürekli olarak gündemde tutan gazete bunun sorumlusu olarak da Refah Partisini göstermiştir. Haberlerinde daha çok Refah Partisinin faaliyetlerinin, orduyu darbeye zorladığı izlenimini veren gazete ayrıca ordunun buna pek istekli olmadığı izlenimini vermektedir. Gazete ayrıca sivil muhalefete de birçok kez sütunlarında yer vermiştir. Sivil toplumun iktidara ve iktidarın faaliyetlerine karşı olduğunu aktaran gazete, bunun doğal bir refleks olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca göze çarpan bir başka nokta ise bazı generallerin yaptığı açıklamaların gazete tarafından olağan karşılanması ve sütunlara bu şekilde aksetmesidir. Darbe haberlerini gayet doğal bir olaymış gibi aktaran gazete, hükümetin bu yöndeki açıklamalarına pek fazla ilgi göstermemiştir. Bunun yanı sıra gazete bilgi almak için birçok kez askeri yetkililere başvurmuştur ve onların

açıklamalarına yer vermiştir. Bu durum bile gazetenin nesnelliğine gölge düşürmüştür. Gazete MGK toplantısından sonra ise olan olayları onaylar bir tavır içindedir. MGK toplantısından sonra çıkan ağır kararları gayet olağan bir durummuş gibi okuyucularına aktaran gazete, sözü bu durumun eninde sonunda gerçekleşeceğine getirmektedir. Gazete ayrıca MGK toplantısında çıkan maddeleri manşetine taşıyarak, olumlu yönde yorumlar yapmıştır.

54. Hükümete muhalif olan bir diğere gazete olan Cumhuriyet gazetesinin haber söyleminin de Milliyet gazetesiyle benzerlik taşıdığı söylenebilir. Cumhuriyet gazetesi kurulduğundan beri belirli bir ideolojiye ve çizgiye sahip olduğu için bu çizgisini 28 Şubat sürecinde de devam ettirmiştir. Belkide Refah-Yol hükümetini en çok ve en sert eleştiren gazete Cumhuriyet gazetesidir. Gazetenin haberlerdeki söylemlerinde ideolojik bakış açısı açık bir şekilde görülmektedir. Kurulduğundan beri solun sözcüsü konumunda olan gazete, Refah-Yol hükümeti döneminde, hükümete yönelik çok keskin bir dil kullanmıştır. Cumhuriyet gazetesi de Milliyet gazetesi gibi Refah Partisini irticacı, anti-laik, şeriatçı vb. sıfatlarla nitelemiş ve kamuoyu nezdinde ki itibarını düşürmüştür. Gazete birçok kez Refah Partisinin düşünce yapısını ve ideolojisini eleştirmiş ve laik Cumhuriyet ile örtüşmediğini dile getirmiştir. Gazete, Refah Partisinin dini sömürdüğünü ve dini siyasallaştırdığını da dile getirmiştir. Ayrıca Refah Partisinin bu yolla ülkeye şeriatı getirmeye çalıştığını iddia eden gazete bu savını partinin faaliyetleriyle ilgili yaptığı haberlerle desteklemiştir. Milliyet gazetesi gibi Cumhuriyet gazetesi de sivil muhalefete manşetlerinde birçok kez yer vermiştir. Şeriata karşı sivil toplum örgütlerinin, mücadele ettiği savunan gazete, sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemlere geniş yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinin haber dili gayet açık ve net bir şekildedir. Refah Partisi karşıtı görüşlerini dolaylı yollar yerine direkt belirten gazete, bu şekilde hükümete karşı gayet sert bir muhalefet sürdürmüştür. Gazete askeri yetkililerin açıklamalarına geniş yer vermiştir, bazı askerlerin söylemlerini direkt olarak manşetlerine taşımıştır. Askerlerin söylemlerini onaylayan bir tutum sergileyen gazete, askerlerin haklı olduğu yorumlarına yer vermiştir. Gazete özellikle İran konusunda birçok olumsuz manşet atmıştır. İran'ı rejim ihraç etmeye çalışmakla suçlayan gazete, aynı zamanda Refah Partisini de İran sempatanlığıyla suçlamıştır.

Refah Partisinin amacının İran tarzı bir şeriat getirmek olduğunu belirten gazete, buna tüm toplumun karşı çıkması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca gazete Refah Partililerin söylemlerini ve faaliyetlerini birçok kez manşetlerine taşımış ve eleştirmiştir. Özellikle Şevket Kazan'ın söylemleri ve faaliyetlerini çok ağır bir dille eleştiren gazete, Kazan'ı şeriatçı ve anti-laik olarak nitelemiştir. Şevket Kazan'ın faaliyetleri üzerinden Refah Partisini de eleştiren gazete, partideki birçok kişinin Kazan gibi olduğunu ima etmektedir. Gazete MGK toplantısının ardından gelişen olayları gayet doğal bir şekilde okuyucularına aktarmıştır. Toplantının ana temasının şeriat olduğunu dile getiren gazete, askerın yayınladığın bildiriye onayladığını belirtmektedir. Askerın bu bildiriye yayınlamakta haklı olduğunu belirten gazete, toplantı sonrasında da Refah Partisine yönelik eleştirilerine devam etmiştir.

İncelenen bir diğer gazete Yeni Şafak gazetesi ise, hükümeti desteklemiş ve yanında olduğunu göstermiştir. Sağ kesime hitap eden gazete incelenen diğer iki gazete gibi haberlerinde ideolojisini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Refah-Yol hükümetinin icraatlarını olumlu bir dille aktaran gazete, ayrıca Refah Partisini siyasal yönden desteklemiştir. Gazete özellikle diğer gazetelerin hükümeti eleştiren haberlerini yalanlamıştır ve söz konusu gazeteleri darbe destekçisi olarak nitelendirmiştir. Gazete haberlerinin çoğunda darbe söylentilerine cevap vermeye çalışmıştır. İlginç bir şekilde darbe konusunu en çok işleyen gazete Yeni Şafak gazetesidir. Gazete bu haberlerinde, darbe destekçisi olduğunu ileri sürdüğü yayın kuruluşlarını eleştiren bir tutum içerisinde. Ayrıca gazete, askerın darbe yapmak istemediğinin fakat darbe destekçisi kesimin ve medyanın askeri buna zorladığını dile getirmektedir. Gazetenin haber aktarımında ki edilgen cümleler göze çarpmaktadır. Genellikle kaynağı belli olmayan söylemlere atıfta bulunan gazete, hükümet muhalifi yayın kuruluşlarının cümlelerine de yer vermiş ve bu cümleleri eleştirmiştir. Yeni Şafak gazetesi meclisteki muhalefeti ağır bir dille eleştirmiş ve demokrasi dışına çıkmakla suçlamıştır. Paralel olarak koalisyon ortaklarının gayet uyumlu bir çizgide olduğunu dile getiren gazete, muhalefet partilerin bu uyumu bozmaya çalıştığını aktarmaktadır. Gazete sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eylemleri provokasyon olarak nitelendirmiş ve bazı kesimlerin bunu tertiplediğini dile getirmiştir. Gazete ayrıca bazı sivil toplum kuruluşlarını darbe istemcisi olarak

nitelemiştir. Gazete darbe ile ilgili haberleri basitleştirme yoluna gitmiştir. Özellikle Sincan'da tankların yürümesi olayını hafife alan gazete, darbe tehlikesini görmezden gelmiştir. Gazete gelişen olaylara ve generallerin açıklamalarına rağmen, darbe olasılığını görmezden gelmiş ve üstünü örtmeye çalışmıştır. Ayrıca gazete orduyu direkt olarak eleştirememiş bunun yerine orduyu harekete geçirmeye çalışmakla itham ettiği medyayı ve muhalefeti suçlamıştır. Gazete medya kuruluşlarını ve muhalefeti eleştirirken, bazı Refah Partilileri de muhalefetin ekmeğine yağ sürmekle itham etmiştir. Bazı Refahlıların eylemlerini de eleştiren gazete bunları “yersiz” olarak nitelemiştir. Gazetenin MGK toplantısından sonraki tutumu ise gayet ilginçtir, olayın vahametini kavrayamayan daha doğrusu kavramak istemeyen gazete, MGK toplantısında her şeyin yolunda gittiğini okuyucularına duyurmuştur. Gelişen olayları görmezden gelen ve hafife alan gazete bu tutumunu MGK toplantısından sonra da devam ettirmiştir. Aslında incelenen üç gazete de MGK toplantısından sonra yaşanan olayları bir darbe olarak niteleyememiştir. Bu Türk basınının ne kadar kırılğan ve taraflı olduğunun bir göstergesidir. Medya 28 Şubat sürecinde asli görevini yerine getirmemiş ve çıkarlar doğrultusunda haber yapmıştır. Bu medyanın tarafsızlığını ve inanırlığını zayıflatmıştır.

Kitle iletişim araçları yasama, yürütme, yargı yanı sıra dördüncü kuvvet olma özelliğini korumalıdır. Medya kuruluşları haberleri aktarırken nesnel bir tavır sergilemelidirler ve manipülasyondan kaçınmalıdırlar. Medya kuruluşları bilgileri halka, tarafsız bir şekilde aktarmalıdırlar. Aynı zamanda medya kuruluşları hiçbir görüşün ve kesimin açık destekçisi olmamalıdır. Modern demokrasilerde, medyanın çok önemli bir rolü vardır. Medya kuruluşları demokrasiye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeli ve demokrasiye sahip çıkmalıdırlar. Bu hem demokrasi için hem de kendileri için hayati bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA:

AKIN, Kenan (2000). *Milli Nizam'dan 28 Şubat'a Olay Adam Erbakan*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

AKPINAR, Hakan (2001). *28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

AKSAN, Doğan (2009). *Anlambilim; Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Beşinci Baskı. Ankara: Engin Yayın Evi.

AKSOY, Ergün (2000). *28 Şubat'tan Balgat'a Mücahit*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

AKTAŞ, Cihan (2007). Başörtülü Bacının Türbanlı-Ötekiye Dönüştüğü Kırılma. (Editör: Birey Yayıncılık). *28 Şubat Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

ALEMDAR, Korkmaz (1996). *İletişim ve Tarih*, Ankara: İmge Kitabevi.

ALTAN, Mehmet (2007). Din Devleti Özlemi ve Laik Tanklar. (Editör: Birey Yayıncılık). *28 Şubat Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

ARCAYÜREK, Cüneyt (2003). *28 Şubat'a İlk Adım*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

BAŞOĞLU, Mustafa (2007). Sivil Olmayan Sivil Toplum. (Editör: Birey Yayıncılık). *28 Şubat Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

BAYRAMOĞLU, Ali (2001). *28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

BÖLÜKGİRAY, Nevzat (1994). *Doruktaki İrtica*. İstanbul: Tekin Yayın Dağıtım.

BÖLÜKGİRAY, Nevzat (1999). *28 Şubat Süreci I Süreç*. İstanbul: Tekin Yayın Dağıtım.

BÖLÜKGİRAY, Nevzat (2000). *28 Şubat Süreci 2 Refah-Yol Dönemi*. İstanbul: Tekin Yayın Dağıtım.

BULUT, Selda (2009). *Sermayenin Medyası Medyanın Sermayesi; Ekonomik Politik Yaklaşımlar*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

BÜLBÜL, A. Rıdvan (2001). *İletişim ve Etik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

CEVİZOĞLU, Hulki (2001). *Generalden 28 Şubat İtirafı: "Post-Modern Darbe"*. Ankara: Ceviz Kabuğu Yayınları.

CHOMSKY, Noam (2004). *Korsanlar ve İmparatorlar* (İkinci Baskı). (Çeviren: Fatma Ünsal). İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları

CHOMSKY Noam ve HERMAN Edward S. (1998). *Medya Halka Nasıl Evet Detirtir; Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikği*. (Çevirenler: BerfuAkyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan). İstanbul: Minevra Yayınlar.

CHOMSKY Noam ve Immediast Bildirgesi (1993). *Medya Denetimi*. (Çeviren: Şen Süer). İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık.

ÇAVDAR, Tefik (2000). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*.Ankara: İmge Kitabevi.

ÇELİK, Necati (2003). *28 Şubat ve İrtica Tehdidi*. Ankara: Sinemis Yayınları.

DONAT, Yavuz (1999). *Öncesi ve Sonrasıyla 28 Şubat*. Ankara. Bilgi Yayınevi.

DURSUN, Çiler (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Yayınevi.

ERİDİN, Murat (2010). *Silahsız Kuvvetler: Medya*. İstanbul: Destek Yayınevi.

ERDOĞAN İrfan ve ALEMDAR Korkmaz (2005). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınevi.

GÖKÇE, Orhan (2001). *İçerik Çözümlemesi; Teori-Metod-Uygulama*. Konya: Sel-Ün Yayınları

GÖKÇE, Orhan (2006). *İçerik Analizi; Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

GÖLE, Nilüfer (2002). *Melez Desenler, İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

GÜZ, Nurettin (1993). *Serbest Cumhuriyet Fırkası Sonrası Basında Muhalefet Ve 1931 Matbuat Kanunu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

GÜZ, Nurettin (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*. Ankara: Nobel Yayınevi.

IŞIK, Metin (2007). *Dünya Ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İNUGUR, M. Nuri (1993). *Basın ve Yayın Tarihi*. Üçüncü Baskı. İstanbul: Der Yayınları.

KABACALI, Alpay (2000). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın Ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

KALENDER, Ahmet (2005). *Siyasal İletişim*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

KARALI, Hamit (2005). *Medya İmparatorluğu*. İstanbul: Truva Yayınları.

KARASAR, Niyazi, (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Yirmibirinci Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KIZILTAŞ, Ekrem (2007). Bir Çeşit Turnusol Kağıdı Olarak 28 Şubat. (Editör: Birey Yayıncılık). *28 Şubat Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

KOCABAŞ, Süleyman (1998). *Postmodern Darbe Süreci 28 Şubat'a Doping, Şubat-Mart 1998 Sendromları*. İstanbul: Vatan Yayınları.

KONGAR, Emre (2000). *28 Şubat ve Demokrasi*. Haziran İstanbul: Remzi Kitabevi.

LODZIAK, Conrad (2003). *İhtiyaçların Manipülasyonu: Kapitalizm ve Kültür*. (Çeviren: Berna Kurt). İstanbul: Çitlenbik Yayınları.

LULL, James (2001). *Medya İletişim Kültürü*. (Çeviren: Nazife Güngör). Ankara: Vadi Yayınları.

METE, Ömer Lütfi, (2009). *28 Şubat'tan Şemdinli'ye Derin Çeteler*. (Konuşan: Cem Küçük). İstanbul: Profil Yayıncılık.

ÖZGENTÜRK, Nebil (2008). *Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi*. Editörler: Melda Davran, Ali Sekmeci. İstanbul: Alfa Yayınları.

ÖZSOY, Osman (1998). *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. İstanbul: Alfa Kitabevi.

PETEK, Reşat (2007). 28 Şubat'ın Hukuk Dünyasına Yansımaları. (Editör: Birey Yayıncılık). *28 Şubat Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

SAYBAŞILI, Kemali (1998). *Refah-Yol Döneminde Siyasal Yaşam, Onbir Aylık Saltanat, Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refah-Yol Dönem*. Yayına Hazırlayan: Gencer Özcan, İstanbul: Boyut Kitapları.

SCHILLER, Herbert (1993). *Zihin Yönlendirenler*. (Çeviren: Cevdet Cerit). İstanbul: Dokuz Eylül Yayınları.

SEVERIN, Werner J. ve TANKARD, James W. (1994). *Kitle İletişim Kuramları Kökenleri, Yöntem ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*. (Çevirenler: Ali Atıf BİR ve Serdar SEVER). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

TAYYAR, Şamil (2009). *Kıt'a Dur!*. İstanbul: Timaş Yayınları.

TEKİNALP, Şermin ve UZUN, Ruhdan (2004). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*. İstanbul: Derin Yayınları

TUTAR, Hilmi (1993). *21. Yüzyıl'da Türk Basını: Tiraj, Promosyon Ve Değişim Gerçeği*. Ankara: Yüzyıl Yayınları.

URAL, Anıl (2010). *Medya-Sermaye-Siyaset Üçgeni "Satılık Medya"*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap.

YILDIRIM, Nezih (2010). *Anılarla 28 Şubat*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

İNTERNET KAYNAKLARI:

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?P4=5371&P5=B&page1=36&page2=36 Erişim Tarihi: 18.12.2010

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=333650&yazarid=42> Erişim Tarihi: 18.12.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bat%C4%B1_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma_Grubu Erişim Tarihi: 20.12.2010

<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6&ArsivAnaID=29284> Erişim: 27.12.2010

<http://yenisafak.com.tr/Diziler/?i=237593> Erişim: 27.12.2010

<http://arsiv.sabah.com.tr/1997/03/19/f01.html> Erişim: 30.12.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Refah_Partisi Erişim Tarihi: 18.10.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/1995_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_Milletvekili_Genel_Se%C3%A7imleri Erişim Tarihi: 18.10.2010

http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12 Erişim: 19.12.2010

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-260952> Erişim: 21.12.2010

http://www.belgenet.com/dava/rpdava_karar.htm Erişim: 23.12.2010

<http://www.doganholding.com.tr/yatirimlar/medya.aspx> Erişim: 23.12.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Do%C4%9Fan_Yay%C4%B1n_Holding Erişim: 23.12.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Star_TV Erişim: 23.12.2010

<http://tr.wikipedia.org/wiki/TVNET> Erişim: 23.12.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Albayrak_Holding Erişim: 23.12.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_Do%C4%9Fan Erişim: 23.12.2010

GAZETELER

Cumhuriyet

Milliyet

Yeni Şafak